

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ
ANABİLİM DALI

123452

GELİŞMİŞLİK AÇISINDAN FARKLI İKİ YÖREDEKİ TARIM İŞLETMELERİNİN
TOPLUMSAL VE TARIMSAL YAPISININ ÜRETİM SİSTEMLERİ VE GELİRE ETKİLERİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
(TOKAT İLİ KAZOVA VE ARTOVA BÖLGESİ ÖRNEĞİ)

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan : Meral UZUNÖZ

Danışman : Doç.Dr. Adnan ÇİÇEK

**TC YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

TOKAT - 2002

123452

**GELİŞMİŞLİK AÇISINDAN FARKLI İKİ YÖREDEKİ TARIM İŞLETMELERİNİN
TOPLUMSAL VE TARIMSAL YAPISININ ÜRETİM SİSTEMLERİ VE GELİRE
ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
(TOKAT İLİ KAZOVA VE ARTOVA BÖLGESİ ÖRNEĞİ)**

DOKTORA TEZİ

Meral UZUNÖZ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

TOKAT - 2002

GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

GELİŞMİŞLİK AÇISINDAN FARKLI İKİ YÖREDEKİ TARIM
İŞLETMELERİNİN TOPLUMSAL VE TARIMSAL YAPISININ ÜRETİM
SİSTEMLERİ VE GELİRE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA
(TOKAT İLİ KAZOVA VE ARTOVA BÖLGESİ ÖRNEĞİ)

Meral UZUNÖZ

DOKTORA TEZİ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Bu tez, 05/ 07 / 2002 tarihinde aşağıda belirtilen jüri tarafından oybirliği / oy
çokluğu ile kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

İmza

Başkan: Prof. Dr. İ. Hakkı İNAN.....

Üye : Prof. Dr. Kemal ESENGÜN.....

Üye : Doç. Dr. Adnan ÇİÇEK.....

Üye : Doç. Dr. Yaşar AKÇAY.....

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÖZKİRAZ.....

ONAY:

Bu tez, 05/07/2002 tarih ve 19 sayılı Enstitü Yönetim
Kurulu tarafından belirlenen jüri üyelerince kabul edilmiştir.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Prof. Dr. Ergin DEMİR
Enstitü Müdürü
05/07/2002

ÖZET

**GELİŞMİŞLİK AÇISINDAN FARKLI İKİ YÖREDEKİ TARIM İŞLETMELERİNİN TOPLUMSAL VE
TARIMSAL YAPISININ ÜRETİM SİSTEMLERİ VE TARIMSAL GELİRE ETKİLERİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA
(TOKAT İLİ KAZOVA VE ARTOVA BÖLGESİ ÖRNEĞİ)**

Meral UZUNÖZ
Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Doktora Tezi
2002, 293 sayfa

Danışman: Doç.Dr. Adnan ÇİÇEK
Jüri : Prof.Dr. İ. Hakkı İNAN
: Prof.Dr. Kemal ESENGÜN
: Doç.Dr. Yaşar AKÇAY
: Yrd.Doç.Dr. Ahmet ÖZKİRAZ

Bu çalışma gelişmişlik açısından farklı iki yöre olan Tokat ili Kazova ve Artova bölgelerindeki tarım işletmelerini kapsamaktadır.

Yapılan tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemi sonucu, Kazova bölgesinde 76 adet; Artova bölgesinde 61 adet tarım işletmesinden anket yöntemi ile elde edilen veriler araştırmanın materyalini oluşturmaktadır.

Araştırmada her iki bölgedeki toplumsal ve tarımsal yapının üretim sistemleri ve tarımsal gelire etkileri incelenmiş ve bölgeler arasında karşılaştırmalar yapılmıştır.

Çalışmada Kazova ve Artova bölgesinde toplumsal yapı ve tarımsal yapının üretim sistemlerine ve gelire etkilerinin belirlenmesinde; fonksiyonel analizler, başarı analizleri, khi-kare analizleri kullanılmıştır.

Araştırmada iki bölge arasında üretim deseni, üretim sistemleri ve tarımsal gelir açısından önemli farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Ayrıca her iki bölgede yer alan tarım işletmeleri arasında toplumsal yapı özelliklerinin benzer olmasına karşın tarımsal gelir büyüklüğünün çok farklı düzeylerde olduğu sonucuna varılmıştır.

Yapılan analizler sonucu toplumsal yapıya ilişkin özelliklerin üretim sistemleri ve tarımsal gelir üzerinde önemli bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Buna karşılık Kazova bölgesinde arazi varlığı, hayvan varlığı, meyve ve sebze yetiştirilen arazinin oranı, işletme masrafları; Artova bölgesinde ise hayvan varlığı, işletmede kullanılan aile işgücü ve işletme sermayesi gibi tarımsal yapıya ilişkin faktörlerin özellikle tarımsal gelir üzerinde önemli etkilere sahip olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tarımsal Üretim Sistemleri, Tarımsal Gelir, Toplumsal Yapı, Tarımsal Yapı ve Karşılaştırma

ABSTRACT

**A RESEARCH ON THE EFFECTS OF AGRICULTURAL INCOME AND FARMING SYSTEM
OF AGRICULTURAL AND SOCIAL STRUCTURE OF THE FARMS IN THE TWO REGIONS
HAVING DIFFERENT DEVELOPMENT LEVEL
(A CASE STUDY: KAZOVA AND ARTOVA REGIONS OF TOKAT PROVINCE)**

Meral UZUNÖZ
Gaziosmanpaşa University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics

PhD Thesis
2002, 293 page

Supervisor :Assoc.Prof.Dr. Adnan ÇİÇEK
Jury : Prof.Dr. İ. Hakkı İNAN
: Prof.Dr. Kemal ESENGÜN
: Assoc. Prof.Dr. Yaşar AKÇAY
: Asist.Prof.Dr.Ahmet ÖZKİRAZ

This study covers farms in Kazova and Artova regions having different development level in Tokat province.

The material of the study was obtained from 136 farms, which determined by random stratified sampling method placed Kazova (76 farms) and Artova (61 farms) by using survey method.

In the study, the effects of agricultural income and farming system of the social and agricultural structure were investigated in the region and interregional comparison was made. Chi-square analysis, performance analysis and functional analysis were used to determine the effects and production system of social and agricultural structure in the region of Kazova and Artova in Tokat province.

In the study, significant differences in terms of agricultural income, production system and production pattern between research areas were determined. Besides, although agricultural farms in the two region have almost same characteristics in social structure, agricultural income founding for the two region was different from each other at high level.

It is determined that characteristics regarding social structure have no significant effect on the agricultural income and production systems. On the contrary, it is determined that land and livestock assets and the ratio of land produced fruit and vegetable, and operating expenses in Kazova region and livestock asset, family labor used in the farm and operating capital in Artova region have meaningful effects on the agricultural income.

Key Words: Agricultural Production Systems, Agricultural Income, Social Structure,
Agricultural Structure and Comparison

TEŞEKKÜR

Araştırma süresince yakın ilgi ve değerli katkılarıyla çalışmanın sonuçlanmasını sağlayan Hocam Sayın Doç.Dr. Adnan ÇİÇEK'e, tez konum ile ilgili olarak bilgilerinden yararlandığım ve çalışmalarıyla beni yönlendiren Sayın Doç.Dr. Yaşar AKÇAY'a teşekkürlerim sonsuzdur.

Araştırmanın başlangıcından itibaren bütün aşamalarını inceleyerek çok kıymetli katkılarından ve eleştirilerinden yararlandığım Bölüm Başkanım Sayın Prof. Dr. Kemal ESENGÜN ve Sayın Yrd. Doç.Dr. Ahmet ÖZKİRAZ'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölüm Başkanı Sayın Prof.Dr. İ. Hakkı İNAN'a tez konumla ilgili olarak değerli katkılarından ve yönlendirmelerinden ötürü çok teşekkür ederim.

Ayrıca şu an hayatta olmayan, çalışmamın başlangıcında ve özellikle anket formumun hazırlanmasında çok değerli bilgilerinden ve katkılarından faydalandığım Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dekan Yardımcısı Merhum Doç.Dr. Feramuz AYDOĞAN'a teşekkürü borç bilirim.

Araştırmayı hazırlarken yardımlarını esirgemeyen, emeği ve katkısı geçen Tarım Ekonomisi Bölümü Öğretim Üyelerine çok teşekkür ederim.

Çalışma konum gereği, bilgilerine başvurduğum ve büyük sabırla anket sorularını cevaplayarak araştırma materyalinin toplanabilmesini sağlayan değerli yöre çiftçilerine, diğer kurum ve kuruluşlara en içten teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No:</u>
ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
TEŞEKKÜR.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
ÇİZELGELER LİSTESİ.....	XI
EK ÇİZELGELER LİSTESİ.....	XXVII
HARİTA LİSTESİ.....	XXX
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Konunun Önemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	3
2. LİTERATÜR ÖZETİ.....	5
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	16
3.1. Materyal.....	16
3.2. Yöntem.....	16
3.2.1. Örneklem Aşamasında Uygulanan Yöntem.....	16
3.2.2. Örneğe Giren İşletmelerin Seçiminde Uygulanan Yöntem.....	17
3.2.3. Anket Aşamasında Uygulanan Yöntem.....	19
3.2.4. Analiz Aşamasında Uygulanan Yöntem.....	20
3.2.4.1. İncelenen İşletmelerde Toplumsal Yapının Belirlenmesinde Uygulanan Yöntem.....	20
3.2.4.2. İncelenen İşletmelerde Tarımsal Yapının Belirlenmesinde Uygulanan Yöntem.....	21
3.2.4.3. İncelenen İşletmelerde Yıllık Tarımsal Faaliyet Sonuçlarının Belirlenmesinde Uygulanan Yöntem.....	24
3.2.4.4. İncelenen İşletmelerde Toplumsal ve Tarımsal Yapının Üretim Sistemlerine Etkisinin Belirlenmesinde Uygulanan Yöntem.....	29

3.2.4.5. İncelenen İşletmelerde Toplumsal ve Tarımsal Yapının Gelire Etkisinin Belirlenmesinde Uygulanan Yöntem.....	31
4. ARAŞTIRMA YÖRESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	36
4.1. Kazova Bölgesi.....	36
4.1.1. Coğrafi Yeri.....	36
4.1.2. Toprak Özellikleri.....	36
4.1.3. İklim Özellikleri.....	37
4.1.4. Araştırma Alanının Sulama Kaynakları.....	38
4.1.5. Nüfus ve Eğitim Durumu.....	39
4.1.6. Ulaşım ve Altyapı Durumu.....	39
4.1.7. Tarımsal Yapı, Üretim ve Pazarlama Durumu.....	39
4.2. Artova Bölgesi.....	40
4.2.1. Coğrafi Yeri.....	40
4.1.2. Toprak Özellikleri.....	40
4.1.3. İklim Özellikleri.....	41
4.1.4. Araştırma Alanının Sulama Kaynakları.....	41
4.1.5. Nüfus.....	41
4.1.6. Eğitim.....	42
4.1.7. Ulaşım ve Altyapı Durumu.....	43
4.1.8. Tarımsal Yapı ve Üretim.....	43
4.1.8.1. Arazi Varlığı ve Dağılımı.....	43
4.1.8.2. Bitkisel Üretim.....	44
4.1.8.3. Hayvancılık.....	44
5. ARAŞTIRMA BULGULARI.....	48
5.1. Kazova Bölgesine İlişkin Araştırma Bulguları.....	48
5.1.1. Kazova Bölgesinde Toplumsal Yapı.....	48
5.1.1.1. Demografik Yapı.....	49

5.1.1.1.1. İncelenen İşletmelerde Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Durumu.....	50
5.1.1.1.2. İşletme Yöneticilerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	51
5.1.1.2. Mesleki Yapı.....	51
5.1.1.3. Eğitim Durumu.....	53
5.1.1.3.1. İncelenen İşletmelerde Yedi ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusun Eğitim Durumu.....	53
5.1.1.3.2. İşletme Yöneticilerinin Eğitim Durumu.....	56
5.1.1.4. Aile Yapısı.....	58
5.1.1.4.1. Aile Tipleri.....	58
5.1.1.4.2. Ailenin Kuruluşu İle İlgili Bilgiler.....	60
5.1.1.4.3. Aile İçinde Karar Alma.....	63
5.1.1.5. Konutlara İlişkin Bilgiler.....	66
5.1.1.6. Sağlık Durumu.....	68
5.1.1.7. Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı.....	70
5.1.1.7.1. Kitle İletişim Araçları İle İlişkiler.....	70
5.1.1.7.2. Dış Kültüre Açılma.....	72
5.1.1.7.3. Tarımsal Yenilikler İle İlgili Tutumlar.....	76
5.1.1.7.4. Göç Olgusu.....	79
5.1.1.7.5. Sosyal Katılım.....	73
5.1.1.7.6. Sosyal Birlik ve Dayanışma (İşbirliği).....	84
5.1.1.7.7. Kooperatifleşme.....	85
5.1.1.7.8. Sosyal Statü.....	87
5.1.1.8. Tasarruf Durumu.....	89
5.1.1.9. Gelir - Harcama Durumu ve Sosyal Güvenlik.....	90
5.1.2. Kazova Bölgesinde Tarımsal Yapı ve İşletmelerin Yıllık Tarımsal Faaliyet Sonuçları.....	92
5.1.2.1. Arazi Mevcudu ve Kullanım Durumu.....	92
5.1.2.1.1. Arazi Mevcudu, Tasarruf Şekli ve Arazilerin Parçalılık Durumu.....	93
5.1.2.1.2. Arazi Nev'ileri ve Dağılımı.....	94

	<u>Sayfa No:</u>
5.1.2.1.3. İşletme Arazisinin Kullanılış Şekli.....	95
5.1.2.2. İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu.....	97
5.1.2.3. Sermaye Miktarı ve Bileşimi.....	99
5.1.2.3.1. Aktif Sermaye.....	100
5.1.2.3.2. Pasif Sermaye.....	102
5.1.2.3.3. Sermaye Bileşimi ve Kapital Oranları.....	103
5.1.2.4. Kredi Kullanım Durumu.....	104
5.1.2.5. Bitkisel ve Hayvansal Ürünler Üretimi ve Kullanılış Şekli.....	108
5.1.2.5.1. Bitkisel Ürünler Üretim Durumu ve Üretimin Kullanılış Şekli.....	108
5.1.2.5.2. Hayvan Varlığı, Hayvansal Ürünler Üretim Durumu ve Üretimin Kullanılış Şekli.....	111
5.1.2.6. Kazova Bölgesinde İncelenen İşletmelerin Yıllık Tarımsal Faaliyet Sonuçları.....	114
5.1.2.6.1. Üretim Dalları İtibariyle Faaliyet Sonuçları.....	114
5.1.2.6.1.1. Bitkisel Üretim Dallarının Brüt Üretim Değerleri.....	114
5.1.2.6.1.2. Hayvancılık Üretim Dallarında Brüt Üretim Değeri.....	115
5.1.2.6.1.3. Toplam Brüt Üretim Değerinin Üretim Dallarına Göre Dağılımı...	116
5.1.2.6.1.4. Bitkisel Üretim Dallarında Değişken Masraflar.....	116
5.1.2.6.1.5. Hayvancılık Üretim Dallarında Değişken Masraflar.....	118
5.1.2.6.1.6. Toplam Değişken Masrafların Üretim Dallarına Göre Dağılımı.....	118
5.1.2.6.1.7. Üretim Dalları İtibariyle Brüt Marj.....	119
5.1.2.6.2. İşletmelerin Bir Bütün Olarak Yıllık Faaliyet Sonuçları.....	120
5.1.2.6.2.1. Brüt Hasıla (Gayrisaf Hasıla).....	120
5.1.2.6.2.2. İşletme Masrafları.....	122
5.1.2.6.2.3. Gerçek Masraflar.....	124
5.1.2.6.2.4. Net Hasıla (Saf Hasıla).....	125
5.1.2.6.2.5. Tarımsal Gelir (Net Çiftlik Geliri).....	127
5.1.2.6.2.6. Harcanabilir Gelir.....	128
5.1.2.6.2.7. Toplam Aile Geliri.....	128
5.1.2.6.2.8. Rantabilite.....	129

5.1.3. Kazova Bölgesinde Toplumsal ve Tarımsal Yapının Üretim Sistemlerine ve Gelire Etkisi.....	130
5.1.3.1. Toplumsal ve Tarımsal Yapının Üretim Sistemlerine Etkisi.....	130
5.1.3.2. Toplumsal ve Tarımsal Yapının Gelire Etkisi.....	145
5.2. Artova Bölgesine İlişkin Araştırma Bulguları.....	159
5.2.1. Artova Bölgesinde Toplumsal Yapı.....	159
5.2.1.1. Demografik Yapı.....	159
5.2.1.1.1. İncelenen İşletmelerde Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Durumu.....	159
5.2.1.1.2. İşletme Yöneticilerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	160
5.2.1.2. Mesleki Yapı.....	161
5.2.1.3. Eğitim Durumu.....	162
5.2.1.3.1. İncelenen işletmelerde Yedi ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusun Eğitim Durumu.....	162
5.2.1.3.2. İşletme Yöneticilerinin Eğitim Durumu.....	164
5.2.1.4. Aile Yapısı.....	165
5.2.1.4.1. Aile Tipleri.....	165
5.2.1.4.2. Ailenin Kuruluşu İle İlgili Bilgiler.....	165
5.2.1.4.3. Aile İçinde Karar Alma.....	167
5.2.1.5. Konutlara İlişkin Bilgiler.....	170
5.2.1.6. Sağlık Durumu.....	171
5.2.1.7. Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı.....	173
5.2.1.7.1. Kitle İletişim Araçları İle İlişkiler.....	173
5.2.1.7.2. Dış Kültüre Açılma.....	174
5.2.1.7.3. Tarımsal Yenilikler İle İlgili Tutumlar.....	177
5.2.1.7.4. Göç Olgusu.....	181
5.2.1.7.5. Sosyal Katılım.....	183
5.2.1.7.6. Sosyal Birlik ve Dayanışma (İşbirliği).....	184
5.2.1.7.7. Kooperatifleşme.....	185
5.2.1.7.8. Sosyal Statü.....	187

	<u>Sayfa No:</u>
5.2.1.8. Tasarruf Durumu.....	189
5.2.1.9. Gelir - Harcama Durumu ve Sosyal Güvenlik.....	189
5.2.2. Artova Bölgesinde Tarımsal Yapı ve İşletmelerin Yıllık Tarımsal Faaliyet Sonuçları.....	191
5.2.2.1. Arazi Mevcudu ve Kullanım Durumu.....	191
5.2.2.1.1. Arazi Mevcudu, Tasarruf Şekli ve Arazilerin Parçalılık Durumu.....	191
5.2.2.1.2. Arazi Nev'ileri ve Dağılımı.....	192
5.2.2.1.3. İşletme Arazisinin Kullanılış Şekli.....	193
5.2.2.2. İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu.....	195
5.2.2.3. Sermaye Miktarı ve Bileşimi.....	197
5.2.2.3.1. Aktif Sermaye.....	197
5.2.2.3.2. Pasif Sermaye.....	198
5.2.2.3.3. Sermaye Bileşimi ve Kapital Oranları.....	199
5.2.2.4. Kredi Kullanım Durumu.....	200
5.2.2.5. Bitkisel ve Hayvansal Ürünler Üretimi ve Kullanılış Şekli.....	204
5.2.2.5.1. Bitkisel Ürünler Üretim Durumu ve Üretimin Kullanılış Şekli.....	204
5.2.2.5.2. Hayvan Varlığı, Hayvansal Ürünler Üretim Durumu ve Üretimin Kullanılış Şekli.....	206
5.2.2.6. Artova Bölgesinde İncelenen İşletmelerin Yıllık Tarımsal Faaliyet Sonuçları.....	209
5.2.2.6.1. Üretim Dalları İtibariyle Faaliyet Sonuçları.....	209
5.2.2.6.1.1. Bitkisel Üretim Dallarının Brüt Üretim Değerleri.....	209
5.2.2.6.1.2. Hayvancılık Üretim Dallarında Brüt Üretim Değeri.....	210
5.2.2.6.1.3. Toplam Brüt Üretim Değerinin Üretim Dallarına Göre Dağılımı...	210
5.2.2.6.1.4. Bitkisel Üretim Dallarında Değişken Masraflar.....	211
5.2.2.6.1.5. Hayvancılık Üretim Dallarında Değişken Masraflar.....	212
5.2.2.6.1.6. Toplam Değişken Masrafların Üretim Dallarına Göre Dağılımı.....	213
5.2.2.6.1.7. Üretim Dalları İtibariyle Brüt Marj.....	213
5.2.2.6.2. İşletmelerin Bir Bütün Olarak Yıllık Faaliyet Sonuçları.....	214
5.2.2.6.2.1. Brüt Hasıla (Gayrisaf Hasıla)	214

	<u>Sayfa No:</u>
5.2.2.6.2.2. İşletme Masrafları.....	215
5.2.2.6.2.3. Gerçek Masraflar.....	217
5.2.2.6.2.4. Net Hasıla (Saf Hasıla)	218
5.2.2.6.2.5. Tarımsal Gelir (Net Çiftlik Geliri)	219
5.2.2.6.2.6. Harcanabilir Gelir.....	220
5.2.2.6.2.7. Toplam Aile Geliri.....	220
5.2.2.6.2.8. Rantabilite.....	221
5.2.3. Artova Bölgesinde Toplumsal ve Tarımsal Yapının Üretim Sistemlerine ve Gelire Etkisi.....	222
5.2.3.1. Toplumsal ve Tarımsal Yapının Üretim Sistemlerine Etkisi.....	222
5.2.3.2. Toplumsal ve Tarımsal Yapının Gelire Etkisi.....	230
6. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	242
KAYNAKLAR.....	256
EKLER.....	268
ÖZGEÇMİŞ.....	293

ÇİZELGELER LİSTESİ

		<u>Sayfa No:</u>
Çizelge 3.1.	Örnek Sayısı (Kazova Bölgesi).....	18
Çizelge 3.2.	Örnek Sayısı (Artova Bölgesi).....	18
Çizelge 3.3.	Erkek İşgücü Birimine Çevirmede Kullanılan Katsayılar.....	22
Çizelge 3.4.	İşletmelerde Bulunan Hayvanların BBHB'ne Çevrilmesinde Kullanılan Katsayılar	24
Çizelge 4.1.	Tokat İli Kazova Yöresi 1965-2000 Yıllarına İlişkin İklim Elemanları.....	38
Çizelge 4.2.	Artova İlçesi Nüfus Durumu (2000).....	42
Çizelge 4.3.	Artova İlçesi Arazi Varlığı (Ha) (2000).....	43
Çizelge 4.4.	Tokat İli Artova İlçesinde Yetiştirilen Önemli Ürünlerin Üretim Alanları, Üretim Miktarları ve Verim Durumları (2000).....	44
Çizelge 4.5.	Artova İlçesinin Hayvan Varlığı (2000).....	44
Çizelge 5.1.	İncelenen İşletmelerde Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Durumu (Ortalama Kişi ve %) (Kazova Bölgesi).....	50
Çizelge 5.2.	İşletme Yöneticilerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Kazova Bölgesi).....	51
Çizelge 5.3.	Aile Başkanlarının Asıl ve Yan Mesleğine Göre Dağılımı (Kazova Bölgesi).....	52
Çizelge 5.4.	İncelenen işletmelerde İşletme Başına Düşen Yedi ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusun Eğitim Düzeyi (Kazova Bölgesi)...	55
Çizelge 5.5.	İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticilerinin Öğrenim Süresi ve Eğitim Düzeyi (Kazova Bölgesi).....	56
Çizelge 5.6.	Aile Başkanlarının Son Okudukları Okuldan Sonra Öğrenime Devam Etmeme Nedenleri (Kazova Bölgesi).....	57
Çizelge 5.7.	İncelenen İşletmelerde Aile Tipleri (Kazova Bölgesi).....	59
Çizelge 5.8.	Aile Başkanlarının Evliliğe Karar Alma Durumu (Kazova Bölgesi).....	61

Sayfa No:

Çizelge 5.9.	Aile Başkanlarının Eşleri ile Akrabalık Dereceleri (Kazova Bölgesi).....	62
Çizelge 5.10.	Aile Başkanı ve Eşlerinin İlk Evlilik Yaşları (Kazova Bölgesi).....	62
Çizelge 5.11.	Aile Başkanlarının Evliliklerinde Resmi-Dini Nikah Durumu (Kazova Bölgesi).....	63
Çizelge 5.12.	Ailede Karar Almada En Etkin Kişiler (Kazova Bölgesi).....	65
Çizelge 5.13.	Konutların Yapı Malzemelerine Göre Durumu (Kazova Bölgesi).....	66
Çizelge 5.14.	Ailelerin Oturduğu Konutların Oda Sayıları (Kazova Bölgesi).....	66
Çizelge 5.15.	Ailelerin Oturduğu Konutların Donanımı (Kazova Bölgesi)..	67
Çizelge 5.16.	Aile Başkanlarının ve Aile Fertlerinin Hastalandığında Başvurdukları Yöntemler (Kazova Bölgesi).....	68
Çizelge 5.17.	Doktora Gitme Sıklığı (Kazova Bölgesi).....	68
Çizelge 5.18.	Tedavi Olmak İçin Başvurulan Kurumlar (Kazova Bölgesi)..	69
Çizelge 5.19.	Ailelerin Sağlık Güvencesine Sahip Olma Durumu (Kazova Bölgesi).....	69
Çizelge 5.20.	Aile Başkanlarının Radyo Dinleme Sıklığı (Kazova Bölgesi)	70
Çizelge 5.21.	Aile Başkanlarının Televizyon İzleme Sıklığı (Kazova Bölgesi).....	71
Çizelge 5.22.	Aile Başkanlarının Gazete Okuma Alışkanlığı (Kazova Bölgesi).....	71
Çizelge 5.23.	Tarımsal Kuruluşlar İle İlişki Sıklığı (Kazova Bölgesi).....	73
Çizelge 5.24.	Bağlı Bulunduğu Şehire Gitme Sıklığı (Kazova Bölgesi).....	74
Çizelge 5.25.	Şehire Gidiş Nedenleri (Kazova Bölgesi).....	74
Çizelge 5.26.	Büyük Şehirlere Gitme Sıklığı (Kazova Bölgesi).....	75
Çizelge 5.27.	Ailelerin Tatil, Dinlenme vb. İhtiyaçlarını Karşılama Durumu (Kazova Bölgesi).....	75

Çizelge 5.28.	Aile Başkanlarının Tarım Sigortası Yaptırma Durumu ve Nedenleri (Kazova Bölgesi).....	76
Çizelge 5.29.	Aile Başkanlarının Tarımsal Yayınları Takip Etme Durumu (Kazova Bölgesi).....	77
Çizelge 5.30.	Aile Başkanlarının Teknolojik Yenilikleri Takip Ettikleri Kaynakların Dağılımı (Kazova Bölgesi).....	77
Çizelge 5.31.	Tarımsal Kurslara, Toplantılara, Seminerlere Katılma Durumu (Kazova Bölgesi).....	77
Çizelge 5.32.	Üretime Yönelik Olarak Bazı Yeniliklerin Uygulanma Durumu (Kazova Bölgesi).....	78
Çizelge 5.33.	Aile Başkanlarının Kayıt Tutmaya İlişkin Tutumları (Kazova Bölgesi).....	79
Çizelge 5.34.	Köyde Yaşamaktan Memnun Olma Durumu (Köyde Yaşama Nedenleri) (Kazova Bölgesi).....	80
Çizelge 5.35.	Aile Başkanlarının Köyden Kente Göç Etme ile İlgili Tutumları (Kazova Bölgesi).....	81
Çizelge 5.36.	Ailelerin Köyden Kente Göç Etmesi Durumunda Arazilerini Değerlendirmeye İlişkin Düşünceleri (Kazova Bölgesi).....	82
Çizelge 5.37.	Ailenin Göç Etmesi Durumunda İşletmedeki Faaliyetin Devamına İlişkin Görüşler (Kazova Bölgesi).....	82
Çizelge 5.38.	Köy Yönetiminde Görev Alma Durumu (Kazova Bölgesi)....	83
Çizelge 5.39.	Herhangi Bir Derneğe, Kuruluşa ve Siyasal Partiye Üye Olma Durumu (Kazova Bölgesi).....	83
Çizelge 5.40.	Tarımsal Faaliyetlerle İlgili Katılımda Bulunma Durumu (Kazova Bölgesi).....	84
Çizelge 5.41.	Aile Başkanlarının Kooperatifleşme Hakkındaki Düşünceleri (Kazova Bölgesi).....	86
Çizelge 5.42.	Köyde Bazı Kişilerin Soy, Din, Kültür, Gelir, Tecrübe, Eğitim vb. Durumlarına Göre Sınıflandırılabilme Durumu (Kazova Bölgesi).....	87

Çizelge 5.43.	Köyde İleri Gelen (Üst Sınıf) Olarak Görülen Kişiler (Kazova Bölgesi).....	87
Çizelge 5.44.	İşletmenin Sosyo-Ekonomik Göstergeler Bakımından Köydeki Düzeyi (Kazova Bölgesi).....	88
Çizelge 5.45.	Bugünkü Sosyo-Ekonomik Durum ve Hayat Standartını 10 Yıl Öncesi İle Karşılaştırma (Kazova Bölgesi).....	88
Çizelge 5.46.	On Yıl Sonrası İçin Sosyo-Ekonomik Durum ve Hayat Standartı Hakkında Düşünceler (Kazova Bölgesi).....	89
Çizelge 5.47.	İncelenen İşletmelerin Tasarruf Yapma ve Değerlendirme Durumu (Kazova Bölgesi).....	89
Çizelge 5.48.	Aile Başkanlarının Resmi ve Gayri Resmi Gelir Güvencesinde Olma Durumu (Kazova Bölgesi).....	90
Çizelge 5.49.	Yıllık Harcamaların Oransal Dağılımı (Kazova Bölgesi).....	91
Çizelge 5.50.	Geleceği Garanti Etme Beklentisi (Kazova Bölgesi).....	82
Çizelge 5.51.	İşletme Başına Düşen Arazi Mevcudu ve Tasarruf Şekli (Da ve %) (Kazova Bölgesi).....	83
Çizelge 5.52.	İncelenen İşletmelerde İşletme Arazisinin Parçalılık Durumu (Ortalama Olarak) (Kazova Bölgesi).....	83
Çizelge 5.53.	İncelenen İşletmelerde Arazi Nev'ileri (Da) ve İşletme Arazisi İçerisindeki Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	94
Çizelge 5.54.	İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Ürünler ve Ekiliş-Dikiliş Alanları (Da) (Kazova Bölgesi).....	95
Çizelge 5.55.	İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Ürünler ve Ekiliş-Dikiliş Alanlarının Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	96
Çizelge 5.56.	İncelenen İşletmelerde İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu (Ortalama Erkek İşgünü) (Kazova Bölgesi).....	98
Çizelge 5.57.	İncelenen İşletmelerde İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu (%) (Kazova Bölgesi).....	98
Çizelge 5.58.	İşletme Başına Düşen Aktif Sermaye (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	100

	<u>Sayfa No:</u>
Çizelge 5.59. İşletme Başına Düşen Pasif Sermaye (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	102
Çizelge 5.60. İncelenen İşletmelerde Sermaye Bileşimi (Ortalama Milyon TL) ve Kapital Oranları (Kazova Bölgesi).....	103
Çizelge 5.61. Aile Başkanlarının Tarımsal Kredi Kullanımı Konusundaki Tutumlarına İlişkin Bilgiler (Kazova Bölgesi).....	105
Çizelge 5.62. İşletmelerin Geçen Üretim Döneminde İşletme Kredisini Kullanma Durumu ve Kredi Kaynakları (Kazova Bölgesi)....	106
Çizelge 5.63. İşletmelerin Geçen Üretim Döneminde Aldıkları İşletme Kredisini Kullanma Alanı (Kazova Bölgesi).....	106
Çizelge 5.64. İşletmelerin Bugüne Kadar Yatırım veya Donatım Kredisini Kullanma Durumu (Kazova Bölgesi).....	107
Çizelge 5.65. En İyi Kredi Kaynakları (Kazova Bölgesi).....	107
Çizelge 5.66. İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Üretim Miktarları (Kg) (Kazova Bölgesi).....	108
Çizelge 5.67. İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ortalama Verimi (Kg/da) (Kazova Bölgesi).....	109
Çizelge 5.68. İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Kullanılış Şekli (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	110
Çizelge 5.69. İncelenen İşletmelerde Meyvelerin Kullanılış Şekli (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	110
Çizelge 5.70. İncelenen İşletmelerde Bağdan Elde Edilen Ürünün Kullanılış Şekli (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	111
Çizelge 5.71. İşletme Başına Düşen Hayvan Sayıları (Adet ve BBHB) (Kazova Bölgesi).....	112
Çizelge 5.72. İncelenen İşletmelerde Hayvansal Ürünler Üretimi (Kazova Bölgesi).....	113
Çizelge 5.73. İncelenen İşletmelerde Hayvansal Ürünlerin Kullanılış Şekli (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	113

Sayfa No:

Çizelge 5.74.	İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ekiliş-Dikiliş Alanları Dekarına Düşen Brüt Üretim Değerleri (Milyon TL) (Kazova Bölgesi).....	114
Çizelge 5.75.	İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ekiliş-Dikiliş Alanları Dekarına Düşen Değişken Masrafları (Milyon TL) (Kazova Bölgesi).....	117
Çizelge 5.76.	İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ekiliş-Dikiliş Alanları Dekarına Düşen Brüt Marj (Milyon TL) (Kazova Bölgesi).....	119
Çizelge 5.77.	İncelenen İşletmelerde Brüt Hasılayı Oluşturan Unsurlar İtibariyle Brüt Hasıla (Milyon TL), Oransal Dağılımı (%), ve Farklı Birimlere Düşen Miktarı (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Kazova Bölgesi).....	121
Çizelge 5.78.	İncelenen İşletmelerde İşletme Masrafları (Milyon TL), Oransal Dağılımı (%), ve Farklı Birimlere Düşen Miktarı (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Kazova Bölgesi).....	123
Çizelge 5.79.	İncelenen İşletmelerde Gerçek Masraflar (Milyon TL) ve Farklı Birimlere Düşen Miktarı (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Kazova Bölgesi).....	124
Çizelge 5.80.	İncelenen İşletmelerde Net Hasıla (Milyon TL) ve Farklı Birimlere Düşen Miktarı (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Kazova Bölgesi).....	126
Çizelge 5.81.	İncelenen İşletmelerde Tarımsal Gelir (Milyon TL) ve Farklı Birimlere Düşen Miktarı (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Kazova Bölgesi).....	127
Çizelge 5.82.	İncelenen İşletmelerde Harcanabilir Tarımsal Gelir (Milyon TL ve % olarak) (Kazova Bölgesi).....	128
Çizelge 5.83.	İncelenen İşletmelerde Toplam Aile Geliri (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	129

	<u>Sayfa No:</u>
Çizelge 5.84. İncelenen İşletmelerde Rantabilite Oranları (%) (Kazova Bölgesi).....	130
Çizelge 5.85. İncelenen İşletmelerde Üretim Desenini Etkileyen Faktörler (Kazova Bölgesi).....	136
Çizelge 5.86. Sırık Domates ve Yer Domatesi Yetiştiren İşletmelerin Özellikleri (Kazova Bölgesi).....	137
Çizelge 5.87. Sırık Domates ve Yer Domatesi Yetiştiren İşletme Yöneticilerinin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi).....	138
Çizelge 5.88. Sırık ve Yer Domatesi Yetiştiren İşletme Yöneticilerinin Göç Eğilimine Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi).....	139
Çizelge 5.89. Meyve Yetiştiren ve Yetiştirmeyen İşletmelerin Özellikleri (Kazova Bölgesi).....	140
Çizelge 5.90. Meyve Yetiştiren ve Yetiştirmeyen İşletmelerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi).....	140
Çizelge 5.91. Meyve Yetiştiren ve Yetiştirmeyen Aile Başkanlarının Göç Eğilimine Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi).....	141
Çizelge 5.92. İncelenen İşletmelerde Geçmiş Yıllarda Geleneksel Faaliyetler Dışında Faaliyette Bulunma Durumu (Kazova Bölgesi).....	142
Çizelge 5.93. İncelenen İşletmelerde Yakın Gelecekte Aşağıdaki Tarımsal Faaliyetlerde Bulunma İsteği (Kazova Bölgesi).....	143
Çizelge 5.94. Son Yıllarda Tarımsal Faaliyetleri Karlı Bulma Durumu (Kazova Bölgesi).....	144
Çizelge 5.95. Tarımsal Girdilerin Temin Yeri (Kazova Bölgesi).....	144

Çizelge 5.96.	Yatırım ve İşletme Sermayesi Sıkıntısı Olmadığı Takdirde Aile Başkanlarının Yapmak İstedikleri Üretim Faaliyetleri (Kazova Bölgesi).....	145
Çizelge 5.97.	Aile Başkanlarının Tarımsal Faaliyetlerini Yürüttükleri Kişiler (Kazova Bölgesi).....	145
Çizelge 5.98.	Tarımsal Geliri Etkileyen Faktörlerin Saptanmasına İlişkin Belirlenen Fonksiyona Ait Parametreler ve İlgili Testler (Kazova Bölgesi).....	146
Çizelge 5.98a.	Denklemden Yer Alan Üretim Faktörlerine İlişkin Korelasyon Matriksi (Kazova Bölgesi).....	147
Çizelge 5.99.	Tahmin Edilen Denkleme Ait Marjinal Üretim Elastikiyetleri (Kazova Bölgesi).....	148
Çizelge 5.100.	İncelenen İşletmelerin Başarı Derecelerine Göre Dağılımı (Adet ve % Olarak) (Kazova Bölgesi).....	151
Çizelge 5.101.	İncelenen İşletmelerin Başarı Derecelerine Göre Analizi (Kazova Bölgesi).....	152
Çizelge 5.102.	Başarı Derecelerinin Aile Tiplerine Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi).....	153
Çizelge 5.103.	Başarı Derecelerinin Göç Etmeyi Düşünme Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi).....	154
Çizelge 5.104.	Başarı Derecelerinin Arazi Büyüklüğüne Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi).....	154
Çizelge 5.105.	Başarı Derecelerinin Meyve Yetiştirme Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi).....	155
Çizelge 5.106.	Başarı Derecelerinin Sırik Domates Yetiştirme Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi).....	156
Çizelge 5.107.	Başarı Derecelerinin Yer Domatesi Yetiştirme Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi).....	157
Çizelge 5.108.	Başarı Derecelerinin Aile Başkanlarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi).....	157

Sayfa No:

Çizelge 5.109.	Başarı Derecelerinin Aile Başkanlarının Yaşlarına Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi).....	158
Çizelge 5.110.	İncelenen İşletmelerde Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Durumu (Ortalama Kişi ve %) (Artova Bölgesi).....	159
Çizelge 5.111.	İşletme Yöneticilerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Artova Bölgesi).....	160
Çizelge 5.112.	Aile Başkanlarının Asıl ve Yan Mesleğine Göre Dağılımı (Artova Bölgesi).....	161
Çizelge 5.113.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Yedi ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusun Eğitim Düzeyi (Artova Bölgesi).....	163
Çizelge 5.114.	İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticilerinin Öğrenim Süresi ve Eğitim Düzeyi (Artova Bölgesi).....	164
Çizelge 5.115.	Aile Başkanlarının Son Okudukları Okuldan Sonra Öğrenime Devam Etmeme Nedenleri (Artova Bölgesi).....	164
Çizelge 5.116.	İncelenen İşletmelerde Aile Tipleri (Artova Bölgesi).....	165
Çizelge 5.117.	Aile Başkanlarının Evliliğe Karar Alma Durumu (Artova Bölgesi).....	166
Çizelge 5.118.	Aile Başkanlarının Eşleri ile Akrabalık Dereceleri (Artova Bölgesi).....	166
Çizelge 5.119.	Aile Başkanı ve Eşlerinin İlk Evlilik Yaşı (Artova Bölgesi)..	166
Çizelge 5.120.	Aile Başkanlarının Evliliklerinde Resmi-Dini Nikah Durumu (Artova Bölgesi).....	167
Çizelge 5.121.	Ailede Karar Almada En Etkin Kişiler (Artova Bölgesi).....	169
Çizelge 5.122.	Konutların Yapı Malzemelerine Göre Durumu (Artova Bölgesi).....	170
Çizelge 5.123.	Ailelerin Oturduğu Konutların Oda Sayıları (Artova Bölgesi).....	170
Çizelge 5.124.	Ailelerin Oturduğu Konutların Donanımı (Artova Bölgesi)...	171
Çizelge 5.125.	Aile Başkanlarının ve Aile Fertlerinin Hastalandığında Başvurdukları Yöntemler (Artova Bölgesi).....	171

	<u>Sayfa No:</u>
Çizelge 5.126. Doktora Gitme Sıklığı (Artova Bölgesi).....	172
Çizelge 5.127. Tedavi Olmak İçin Başvurulan Kurumlar (Artova Bölgesi)...	172
Çizelge 5.128. Ailelerin Sağlık Güvencesine Sahip Olma Durumu (Artova Bölgesi).....	173
Çizelge 5.129. Aile Başkanlarının Radyo Dinleme Sıklığı (Artova Bölgesi)	173
Çizelge 5.130. Aile Başkanlarının Televizyon İzleme Sıklığı (Artova Bölgesi).....	174
Çizelge 5.131. Aile Başkanlarının Gazete Okuma Alışkanlığı (Artova Bölgesi).....	174
Çizelge 5.132. Tarımsal Kuruluşlar İle İlişki Sıklığı (Artova Bölgesi).....	175
Çizelge 5.133. Bağlı Bulunduğu İle Gitme Sıklığı (Artova Bölgesi).....	175
Çizelge 5.134. Şehire Gidiş Nedenleri (Artova Bölgesi).....	176
Çizelge 5.135. Büyük Şehirlere Gitme Sıklığı (Artova Bölgesi).....	177
Çizelge 5.136. Ailelerin Tatil, Dinlenme vb. İhtiyaçlarını Karşılama Durumu (Artova Bölgesi).....	177
Çizelge 5.137. Aile Başkanlarının Tarım Sigortası Yaptırma Durumu ve Nedenleri (Artova Bölgesi).....	178
Çizelge 5.138. Aile Başkanlarının Tarımsal Yayınları Takip Etme Durumu (Artova Bölgesi).....	178
Çizelge 5.139. Aile Başkanlarının Teknolojik Yenilikleri Takip Ettikleri Kaynakların Dağılımı (Artova Bölgesi).....	179
Çizelge 5.140. Tarımsal Kurslara, Toplantılara, Seminerlere Katılma Durumu (Artova Bölgesi).....	179
Çizelge 5.141. Üretime Yönelik Olarak Bazı Yeniliklerin Uygulanma Durumu (Artova Bölgesi).....	180
Çizelge 5.142. Aile Başkanlarının Kayıt Tutmaya İlişkin Tutumları (Artova Bölgesi).....	180
Çizelge 5.143. Köyde Yaşamaktan Memnun Olma Durumu (Köyde Yaşama Nedenleri) (Artova Bölgesi).....	181

Çizelge 5.144.	Aile Başkanlarının Köyden Kente Göç Etme ile İlgili Tutumları (Artova Bölgesi).....	182
Çizelge 5.145.	Ailelerin Köyden Kente Göç Etmesi Durumunda Arazilerini Değerlendirmeye İlişkin Düşünceleri (Artova Bölgesi).....	182
Çizelge 5.146.	Ailenin Göç Etmesi Durumunda İşletmedeki Faaliyetin Devamına İlişkin Görüşler (Artova Bölgesi).....	183
Çizelge 5.147.	Köy Yönetiminde Görev Alma Durumu (Artova Bölgesi).....	183
Çizelge 5.148.	Herhangi Bir Derneğe, Kuruluşa ve Siyasal Partiye Üye Olma Durumu (Artova Bölgesi).....	184
Çizelge 5.149.	Tarımsal Faaliyetlerle İlgili Katılımda Bulunma Durumu (Artova Bölgesi).....	185
Çizelge 5.150.	Aile Başkanlarının Kooperatifleşme Hakkındaki Düşünceleri (Artova Bölgesi).....	186
Çizelge 5.151.	Köyde Bazı Kişilerin Soy, Din, Kültür, Gelir, Tecrübe, Eğitim vb. Durumlarına Göre Sınıflandırılabilme Durumu (Artova Bölgesi).....	187
Çizelge 5.152.	Köyde İleri Gelen (Üst Sınıf) Olarak Görülen Kişiler (Artova Bölgesi).....	187
Çizelge 5.153.	İşletmenin Sosyo-Ekonomik Göstergeler Bakımından Köydeki Düzeyi (Artova Bölgesi).....	188
Çizelge 5.154.	Bugünkü Ekonomik Durum ve Hayat Standartını 10 yıl Öncesi ile Karşılaştırma (Artova Bölgesi).....	188
Çizelge 5.155.	10 Yıl Sonrası İçin Ekonomik Durum Hakkında Düşünceler (Artova Bölgesi).....	188
Çizelge 5.156.	İncelenen İşletmelerin Tasarruf Yapma ve Değerlendirme Durumu (Artova Bölgesi).....	189
Çizelge 5.157.	Aile Başkanlarının Resmi ve Gayri Resmi Gelir Güvencesinde Olma Durumu (Artova Bölgesi).....	190
Çizelge 5.158.	Yıllık Harcamaların Oransal Dağılımı (Artova Bölgesi).....	190
Çizelge 5.159.	Geleceği Garanti Etme Beklentisi (Artova Bölgesi).....	191

	<u>Sayfa No:</u>
Çizelge 5.160. İşletme Başına Düşen Arazi Varlığı ve Tasarruf Şekli (Da ve %) (Artova Bölgesi).....	191
Çizelge 5.161. İncelenen İşletmelerde İşletme Arazisinin Parselasyon Durumu (Ortalama Olarak) (Artova Bölgesi).....	192
Çizelge 5.162. İncelenen İşletmelerde Arazi Nev'ileri (Da) ve İşletme Arazisi İçerisindeki Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	193
Çizelge 5.163. İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Ürünler ve Ekiliş-Dikiliş Alanları (Da) (Artova Bölgesi).....	194
Çizelge 5.164. İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Ürünler ve Ekiliş-Dikiliş Alanlarının Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	195
Çizelge 5.165. İncelenen İşletmelerde İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu (Ortalama Erkek İşgünü) (Artova Bölgesi).....	196
Çizelge 5.166. İncelenen İşletmelerde İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu (Oransal Olarak) (Artova Bölgesi).....	196
Çizelge 5.167. İşletme Başına Düşen Aktif Sermaye (Milyon TL) (Artova Bölgesi).....	198
Çizelge 5.168. İşletme Başına Düşen Pasif Sermaye (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	199
Çizelge 5.169. İncelenen İşletmelerde Sermaye Bileşimi (Ortalama Milyon TL) ve Kapital Oranları (Artova Bölgesi).....	200
Çizelge 5.170. Aile Başkanlarının Tarımsal Kredi Kullanımı Konusundaki Tutumlarına İlişkin Bilgiler (Artova Bölgesi).....	201
Çizelge 5.171. İşletmelerin Geçen Üretim Döneminde İşletme Kredisini Kullanma Durumu ve Kredi Kaynakları (Artova Bölgesi).....	201
Çizelge 5.172. İşletmelerin Geçen Üretim döneminde Aldıkları İşletme Kredisini Kullanma Alanı (Artova Bölgesi).....	202
Çizelge 5.173. İşletmelerin Şimdiye Kadar Yatırım veya Donatım Kredisini Kullanma Durumu (Artova Bölgesi).....	203
Çizelge 5.174. En İyi Kredi Kaynakları (Artova Bölgesi).....	203

Çizelge 5.175.	İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Üretim Miktarları (Kg) (Artova Bölgesi).....	204
Çizelge 5.176.	İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ortalama Verimi (Kg/da) (Artova Bölgesi).....	205
Çizelge 5.177.	İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Kullanılış Şekli (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	205
Çizelge 5.178.	İncelenen İşletmelerde Meyvelerin Kullanılış Şekli (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	206
Çizelge 5.179.	İşletme Başına Düşen Hayvan Sayıları (Adet ve BBHB) (Artova Bölgesi).....	207
Çizelge 5.180.	İncelenen İşletmelerde Hayvansal Ürünler Üretimi (Kg) (Artova Bölgesi).....	208
Çizelge 5.181.	İncelenen İşletmelerde Hayvansal Ürünlerin Kullanılış Şekli (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	208
Çizelge 5.182.	İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ekiliş-Dikiliş Alanları Dekarına Düşen Brüt Üretim Değerleri (Milyon TL) (Artova Bölgesi).....	209
Çizelge 5.183.	İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ekiliş-Dikiliş Alanları Dekarına Düşen Değişken Masrafları (Milyon TL) (Artova Bölgesi).....	212
Çizelge 5.184.	İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ekiliş-Dikiliş Alanları Dekarına Düşen Brüt Marj (Milyon TL) (Artova Bölgesi).....	214
Çizelge 5.185.	İncelenen İşletmelerde Brüt Hasılayı Oluşturan Unsurlar İtibariyle Brüt Hasıla (Milyon TL), Oransal Dağılımı (%) ve Farklı Birimlere Düşen Miktarı (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Artova Bölgesi).....	215

Çizelge 5.186. İncelenen İşletmelerde İşletme Masrafları (Milyon TL) ve İşletme Masraflarının Farklı Birimlere Düşen Miktarları (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Artova Bölgesi).....	216
Çizelge 5.187. İncelenen İşletmelerde Gerçek Masraflar (Milyon TL) Gerçek Masraflarının Farklı Birimlere Düşen Miktarları (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Artova Bölgesi).....	217
Çizelge 5.188. İncelenen İşletmelerde Net Hasıla (Milyon TL) ve Net Hasılanın Farklı Birimlere Düşen Miktarları(Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Artova Bölgesi).....	218
Çizelge 5.189. İncelenen İşletmelerde Tarımsal Gelir (Milyon TL) ve Tarımsal Gelirin Farklı Birimlere Düşen Miktarları(Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Artova Bölgesi).....	219
Çizelge 5.190. İncelenen İşletmelerde Harcanabilir Tarımsal Gelir (Milyon TL ve % olarak) (Artova Bölgesi).....	220
Çizelge 5.191. İncelenen İşletmelerde Toplam Aile Geliri (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	220
Çizelge 5.192. İncelenen İşletmelerde Rantabilite Oranları (%).....	221
Çizelge 5.193. İncelenen İşletmelerde Üretim Desenini Etkileyen Faktörler (Artova Bölgesi).....	223
Çizelge 5.194. İncelenen İşletmelerde Hayvan Yetiştiren ve Yetiştirmeyen İşletmelerin Özellikleri (Artova Bölgesi).....	225
Çizelge 5. 195. Hayvan Yetiştiren ve Yetiştirmeyen İşletme Yöneticilerinin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi).....	226
Çizelge 5.196. Hayvan Yetiştiren ve Yetiştirmeyen İşletme Yöneticilerinin Göç Eğilimine Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi).....	226

	<u>Sayfa No:</u>
Çizelge 5.197. İncelenen İşletmelerin Geçmiş Yıllarda Geleneksel Faaliyetler Dışında Faaliyette Bulunma Durumu (Artova Bölgesi).....	227
Çizelge 5.198. İncelenen İşletmelerin Yakın Gelecekte Aşağıdaki Tarımsal Faaliyette Bulunma İsteği (Artova Bölgesi).....	228
Çizelge 5.199. Son Yıllarda Tarımsal Faaliyetleri Karlı Bulma Durumu (Artova Bölgesi).....	228
Çizelge 5.200. Tarımsal Girdilerin Temin Yeri (Artova Bölgesi).....	229
Çizelge 5.201. Yatırım ve İşletme Sermayesi Sıkıntısı Olmadığı Takdirde Aile Başkanlarının Yapmak İstedikleri Üretim Faaliyetleri (Artova Bölgesi).....	229
Çizelge 5.202. Aile Başkanlarının Tarımsal Faaliyetlerini Yürüttükleri Kişiler (Artova Bölgesi).....	230
Çizelge 5.203. Tarımsal Geliri Etkileyen Faktörlerin Saptanmasına İlişkin Belirlenen Fonksiyona Ait Parametreler ve İlgili Testler (Artova Bölgesi).....	231
Çizelge 5.203a. Denklemde Yer Alan Üretim Faktörlerine İlişkin Korelasyon Matriksi (Artova Bölgesi).....	231
Çizelge 5.204. Tahmin Edilen Denklem Ait Marjinal Üretim Elastikiyetleri (Artova Bölgesi).....	232
Çizelge 5.205. İncelenen İşletmelerin Başarı Derecelerine Göre Dağılımı (Adet ve % Olarak) (Artova Bölgesi).....	235
Çizelge 5.206. İncelenen İşletmelerin Başarı Derecelerine Göre Analizi (Artova Bölgesi).....	236
Çizelge 5.207. Başarı Derecelerinin Aile Tiplerine Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi).....	237
Çizelge 5.208. Başarı Derecelerinin Göç Etmeyi Düşünme Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi).....	238
Çizelge 5.209. Başarı Derecelerinin Arazi Büyüklüğüne Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi).....	239

	<u>Sayfa No:</u>
Çizelge 5.210. Başarı Derecelerinin Hayvan Yetiştirme Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi).....	239
Çizelge 5.211. Başarı Derecelerinin Aile Başkanlarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi).....	240
Çizelge 5.212. Başarı Derecelerinin Aile Başkanlarının Yaşlarına Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi).....	241
Çizelge 6.1. Kazova ve Artova Bölge Ait Toplumsal Yapıya İlişkin Bazı Özelliklerin Karşılaştırılması.....	243
Çizelge 6.2. Toplumsal Yapı İle İlişkili Tarımsal Konulara Ait Bazı Önemli Kriterler	245
Çizelge 6.3. Kazova ve Artova Bölgesinde Tarımsal Yapıya İlişkin Göstergelere Ait Bilgiler.....	248

EK ÇİZELGELER LİSTESİ

	<u>Sayfa No:</u>
EK 1. İşletme Başına Düşen Toprak Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	297
EK 2. İşletme Başına Düşen Arazi Islahı (Meliorasyon) Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	269
EK 3. İşletme Başına Düşen Bina Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	269
EK 4. İşletme Başına Düşen Bitki Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	270
EK 5. İşletme Başına Düşen Tarla Demirbaşı Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	270
EK 6. İşletme Başına Düşen Alet- Makine Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	270
EK 7. İşletme Başına Düşen Hayvan Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	271
EK 8. İşletme Başına Düşen Malzeme ve Mühimmat Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	271
EK 9. İşletme Başına Düşen Para Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	271
EK 10. İşletme Başına Düşen Borç Miktarı (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	272
EK 11. İşletme Başına Düşen Kiraya ve Ortağa Tutulan Toprak Kıymeti (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	272
EK 12. İşletme Başına Düşen Özsermaye (Milyon TL) (Kazova Bölgesi).....	272
EK 13. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Brüt Üretim Değerleri (Milyon TL) (Kazova Bölgesi).....	273
EK 14. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Brüt Üretim Değerlerinin Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	274
EK 15. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Brüt Üretim Değeri (Milyon TL) (Kazova Bölgesi).....	274

	<u>Sayfa No:</u>
EK 16. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Brüt Üretim Değerinin Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	275
EK 17. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Brüt Üretim Değeri (Milyon TL) (Kazova Bölgesi).....	275
EK 18. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Brüt Üretim Değerinin Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	276
EK 19. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Değişken Masrafları (Milyon TL) (Kazova Bölgesi).....	277
EK 20. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Değişken Masrafların Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	278
EK 21. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Değişken Masrafları (Milyon TL) (Kazova Bölgesi).....	279
EK 22. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Değişken Masraflarının Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	279
EK 23. İncelenen İşletmelerde Hayvancılık Üretim Dalında Değişken Masrafların Masraf Unsurları İtibariyle Dağılımı (Milyon TL ve %) (Kazova Bölgesi).....	279
EK 24. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Değişken Masraflar (Milyon TL) (Kazova Bölgesi).....	280
EK 25. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Değişken Masrafların Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi).....	281
EK 26. İşletme Başına Düşen Toprak Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	281
EK 27. İşletme Başına Düşen Arazi Islahı (Meliorasyon) Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	281
EK 28. İşletme Başına Düşen Bina Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	282

EK 29.	İşletme Başına Düşen Bitki Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	282
EK 30.	İşletme Başına Düşen Tarla Demirbaşı Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	282
EK 31.	İşletme Başına Düşen Alet- Makine Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	283
EK 32.	İşletme Başına Düşen Hayvan Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	283
EK 33.	İşletme Başına Düşen Malzeme ve Mühimmat Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	283
EK 34.	İşletme Başına Düşen Para Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	284
EK 35.	İşletme Başına Düşen Borç Miktarı (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	284
EK 36.	İşletme Başına Düşen Kiraya ve Ortağa Tutulan Toprak Kıymeti (Milyon TL) ve Dağılımı (Artova Bölgesi).....	284
EK 37.	İşletme Başına Düşen Özsermaye (Milyon TL) (Artova Bölgesi).....	284
EK 38.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Brüt Üretim Değerleri (Milyon TL) (Artova Bölgesi).....	285
EK 39.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Brüt Üretim Değerlerinin Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	286
EK 40.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Brüt Üretim Değeri (Milyon TL) (Artova Bölgesi).....	286
EK 41.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Brüt Üretim Değerinin Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	287
EK 42.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Brüt Üretim Değeri (Milyon TL) (Artova Bölgesi).....	287
EK 43.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Brüt Üretim Değerinin Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	288

Sayfa No:

EK 44.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Değişken Masrafları (Milyon TL) (Artova Bölgesi).....	289
EK 45.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Değişken Masrafların Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	290
EK 46.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Değişken Masrafları (Milyon TL) (Artova Bölgesi).....	290
EK 47.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Değişken Masraflarının Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	291
EK 48.	İncelenen İşletmelerde Hayvancılıkta Değişken Masraflarının Masraf Unsurları İtibariyle Dağılımı (Milyon TL ve %) (Artova Bölgesi).....	291
EK 49.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Değişken Masraflar (Milyon TL) (Artova Bölgesi).....	291
EK 50.	İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Değişken Masrafların Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi).....	292

HARİTA LİSTESİ

Harita 1.	Kazova Bölgesi Haritası.....	46
Harita 2.	Artova Bölgesi Haritası.....	47

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Önemi

Az gelişmiş ülkelerde tarım sektörünün ekonomi içerisinde büyük ağırlığı vardır. Türkiye’de de genel ekonomik parametreler içerisinde tarım sektörünün oranları gelişmiş ülkelere göre yüksektir. Günümüzde toplam nüfusun %35’i kırsal kesimde yaşamakta ve tarım sektörünün istihdam içerisindeki oranı yaklaşık %45’tir. Milli gelir ve ihracatın ise son yıllarda yaklaşık %10-15’i tarım sektöründen sağlanmaktadır. Türkiye’de son yıllarda ivme kazanan sanayi sektörü ise büyük oranda tarıma dayalı sanayi özelliği taşımaktadır.

Türkiye ekonomisi açısından tarım sektörünün genel yapısı, tarımsal işletmelerin ve tarımsal üretimin özelliklerinin bilinmesi önem taşımaktadır. Toplam tarımsal üretimi gerçekleştiren tarım işletmeleri sosyal ve ekonomik yapı açısından birbirinden farklılıklar göstermektedir. Tarımsal bölgelerin ve hatta mikro sayılabilecek alt bölgelerin sosyo ekonomik ve kültürel özellikleri tarımsal faaliyetlere ve üretim-verimlilik düzeyine etki etmektedir. Bu farklılıkta toprak ve iklim faktörlerinin etkisi olduğu gibi, tarım işletmelerinin ekonomik yapısının, sosyal yapısının ve bölgenin kültürel yapısının önemli olduğu bilinmektedir.

Tarımsal üretim sistemlerini zenginleştirmek ve tarımsal geliri artırabilmek için işletmelerin sosyo-ekonomik yapılarının bilinmesi gerekmektedir. Bu çalışmada coğrafi olarak birbirine yakın ancak gelişmişlik açısından birbirinden farklı olan iki bölge araştırma alanı olarak seçilmiştir.

Gelişme; ekonomik büyümenin (bir ülkede toplam üretim hacminin (GSYİH) genişlemesi biçiminde tanımlanır ve yalnızca gelirdeki artışı içerir) yanısıra ekonomik, sosyal ve kurumsal yapının değişmesini kapsamaktadır (Seyidoğlu, 1996).

İktisatçılar gelişme kavramını ortaya koyabilmek için konuyu az gelişmiş (gelişmekte olan) ve gelişmiş ekonomiler şeklinde ele almışlardır (İlkin, 1988). Bunun için az gelişme ya da gelişme olgusu değişik kriterler dikkate alınarak ortaya konulmuştur.

Gelişmişlik ölçüsü olarak genellikle kişi başına düşen milli gelir alınmaktadır. Bunun yanısıra kişi başına çelik ve elektrik tüketimi, yurtiçi tasarruf oranı, nüfus artış hızı, tarımsal üretimin milli gelir içindeki payı, sermaye stokunun yetersizliği, faktör verimliliğinin düşük olması, okur-yazar oranının düşüklüğü, ihracatın hammadde ve tarım ürünlerinden oluşması (Seyidoğlu, 1992), kişi başına düşen radyo, televizyon ve telefon sayısı, sosyal yapı ve yaşama düzeyi vb. kriterler azgelişmişlik ölçüleri olarak kullanılmaktadır (İlkin, 1988).

Ayrıca gelişme sosyo-ekonomik bir yapı değişimi olduğu için sosyal olayların önemi de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Gerçekte azgelişmiş bölgelerin sosyal yapıları, gelişmiş bölgelere göre büyük farklılıklar göstermektedir. Bunun en büyük nedeninin ekonomik yapı özellikleri olduğu söylenebilir.

Ekonomik ve sosyal yönden toplum kalkınmasının sağlanması, genel refah düzeyinin artırılması için geliştirilecek plan ve projeler ile uygulamaya konulacak programların başarılı olabilmesi ve hedeflenen amaca ulaşılabilmesi elde bulunan verilerin miktarı ve gerçeği yansıtırma oranına bağlıdır. Bu sebeple, toplum ile ilgili ekonomik ve sosyal yönden mevcut durumun doğru bir şekilde tespit edilmesi, bunların birbirleri ile karşılaştırılması, mevcut durumların birbirleriyle olan ilişki ve bağlantılarının net olarak ortaya konulması ve mevcut duruma bağlı olarak ortaya çıkan olgularla sorunların belirlenebilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu sebeple bu çalışmada gelişmişlik açısından iki farklı yörenin toplumsal ve tarımsal yapılarını belirlemek ve bu yapının tarımsal gelire ve tarımsal üretim sistemlerine etkilerini belirlemek temel amaç olarak seçilmiştir.

Sosyo-ekonomik açıdan farklı olan sözkonusu iki bölgede yapılan tarımsal faaliyetlerin ve tarımsal gelirin belirlenmesi ve ayrıca her iki bölgede uygulanan üretim sistemleri ve elde edilen gelire, toplumsal ve tarımsal yapının etkilerinin belirlenmesi konunun önemini ortaya koymaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Araştırma, Tokat iline bağlı ve gelişmişlik düzeyi açısından farklı olan iki bölgeyi kapsamaktadır. Bu bölgeler; Kazova ve Artova Bölgeleridir.

Araştırmanın başlıca amaçları aşağıda maddeler halinde ortaya konulmuştur. Bunlar;

- Kazova ve Artova Bölgelerinde yer alan işletmelerin toplumsal ve tarımsal yapısını belirlemek,
- Her iki bölgedeki tarım işletmelerinin yıllık tarımsal faaliyet sonuçlarını saptamak,
- Bölgelerdeki toplumsal ve tarımsal yapının üretim sistemleri ve tarımsal gelir üzerine etkilerini incelemek,
- İşletmelerin tarımsal gelir açısından başarısını etkileyen faktörleri ekonometrik açıdan ortaya koymak,
- İşletmelerdeki üretim desenini ve tarımsal üretim sistemlerini etkileyen faktörleri belirlemek,
- Gerek her bölgenin kendi içerisindeki ve gerekse her iki bölge arasındaki belirgin üretim sistemleri farklılıklarını ve üretici davranışlarını karşılıklı olarak incelemek,
- Ulaşılan sonuçlar ile makro ve mikro düzeyde karar almayı gerektiren çalışmalara ışık tutacak değerlendirmeler yapmaktır.

Yukarıdaki amaçlara ulaşmak için araştırmanın;

- Birinci bölümünde “Giriş” başlığı altında konunun önemi, amacı ve kapsamı ortaya konulmuştur.
- İkinci bölümde materyal ve yöntem ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.
- Üçüncü bölümde araştırma konusu ile ilgili literatür bilgileri verilmiştir.
- Dördüncü bölümde her iki araştırma yöresi ile ilgili genel bilgiler verilmiştir.
- Beşinci bölümde “Araştırma Bulguları” ayrıntılı olarak ortaya konulmuştur.
- Altıncı bölümde sonuç ve öneriler verilmiştir.

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Bu bölümde literatür özetlerine yer verilmiştir. Araştırma konusu ile ilgili olarak tarım işletmelerinin sosyo-ekonomik özellikleri, yıllık faaliyet sonuçları, üretim sistemleri vb. konularda yapılmış olan yerli ve yabancı çalışmalar özetlenmeye çalışılmıştır.

Araştırma konusu ile ilgili olan yabancı literatürler aşağıdaki gibidir.

SPEEDING, (1979), tarımsal üretim sistemlerini geniş olarak ele aldığı kitabında; üretim sistemlerinin tiplerini, yapılarını, fonksiyonlarını, dünyadaki uygulamalarını incelemektedir. Ayrıca eserde fiziksel, biyolojik ve ekonomik detaylara ve prensiplere yer verilmiş olup, konuya ilişkin temel unsurlar da ele alınmıştır.

HASON, TAFF, KLAIR, (1997), yaptıkları çalışmada seçilmiş çayır mer'a üretim sistemlerinin mali performansını tespit etmişlerdir. Bunun için standart çiftlik mali analiz aracı olan FINPACK kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar bölgelerden seçilen çayır mer'a sistemlerinin uygulanabilir ve mali açıdan arzu edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

PHILLIPS, (1998), yaptığı çalışmada Michigan eyaletinde üç bölgeden elde ettiği sosyo - ekonomik verileri analiz etmiştir. Bu bölgeler (Gratiot, Mecosta ve Montcalm) üç yıllık kalkınma projesine dahil olan bölgelerdir. Her bir bölgenin verileri küme halinde ortalamalar şeklinde verilmiştir. Ele alınan ana kriterler nüfus artış hızı, eğitim düzeyi, işsizlik, istihdam oranı, kişisel gelir kaynakları, hane halkı geliri, yoksulluk oranı ve hane halkı kompozisyonundan oluşmaktadır.

SUN, KNUTSON and LEE, (1998), tarafından yapılan çalışmada Taiwan'daki ekonomik gelişmenin en önemli unsurlarından biri olan tarımsal kalkınmanın temel bileşenleri verilmiştir. 1952-1980; 1981-1995 yılları arasında ekonomik gelişme ile birlikte tarım politikalarındaki değişimler (fiziksel yatırımlar, teknolojik gelişmeler, yeni düzenlemeler, kredi oranları vb. içeren) ele alınmıştır.

Ele alınan tüm bu unsurlar örnek alınarak Taiwan ile Çin arasında bir karşılaştırma yoluna gidilmiş, Taiwan'da uygulanan ekonomik ve tarımsal üretim sistemleri stratejilerinin Çin ekonomisine adaptasyonu ele alınmıştır.

Sonuçta iki ülke tarım sektörü ve tarımsal üretim sistemlerinin ekonomik ve değişen pazar koşullarındaki rolleri belirlenmiş ve geleceğe yönelik tahminlerde bulunulmuştur.

MARKS and DUNN, (1999), tarafından yapılan çalışmada çiftliklerin ekonomik, çevresel ve sosyal özelliklerinden elde edilen ölçülerin birleştirildiği bir karar destek yöntemi geliştirilmiştir. Bu karar destek yöntemi MADM (Multiple Attribute Decision Making) içermektedir. MADM Modeli tamamen karar vericilerin tercihleri ile bağlantılı olarak alternatif kararları sıralamaktadır. Bu model yoluyla alternatif çiftlik sistemleri değerlendirilmektedir.

ANTLE and CAPALBO, (2000), tarımsal üretim sistemleri için ekonometrik modellerin incelendiği çalışmalarında öncelikle modeller genel olarak ele alınmış, bağımlı ve bağımsız değişkenler belirlenmiştir. Daha sonra bu tarımsal üretim sistemleri için uygulanan ekonometrik modeller Montana kuru tahıl üretim sistemlerine uygulanmış ve Montana'da bu üretim sistemlerini etkileyen faktörler analiz edilmiştir.

BARRY, ESCALENTE, BARD, (2000), çalışmada Illinois Farm Business Farm Management Association (IFBFMA)'dan elde edilen veriler kullanılmıştır. Çalışmada çiftçilerin net çiftlik gelirini (tarımsal geliri) etkileyen sosyal ve ekonomik unsurlar ortaya konulmuş ve birbirleri arasındaki ilişkiler belirlenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre; net çiftlik geliri işletme büyüklüğü tarafından önemli bir düzeyde etkilenmemektedir. Bununla

birlikte ürün fiyatlarının, ürün veriminin, jeolojik yerleşiminin net çiftlik gelirini önemli düzeyde etkileyebildiği belirlenmiştir.

PARVIN, COOKE, MARTIN, (2000), “Alternatif Pamuk Üretim Sistemleri” isimli çalışmalarında Mississippi’de pamuk yetiştiriciliği yapan çiftçiler üzerine bir araştırma yapmışlardır. Çalışmada yedi alternatif üretim sisteminin maliyetleri ve getirileri geleneksel ve konvansiyonel olmak üzere karşılaştırılmıştır. Alternatif sistemlerden işgücü kullanılmadan ve acre başına makine kullanım zamanı azaltılmak yoluyla getiri artış sağlama yöntemlerinin tercih edildiğini göstermektedir. Araştırmanın ekonomik modelleme kısmında ele alınan modelde teknoloji sabit varsayılarak verim ile girdi düzeyleri arasındaki fiziksel ilişkiler temel alınarak analiz edilmiş, pamuk üretimine birkaç alternatif sunulmuştur.

SWENSON, (2000), çalışmada 1997-1999 yılları arasında Kuzey Dakota’da 530 adet tarım işletmesinin 16 finansal ölçütü kullanılarak performansları özetlenmiştir. Tarım işletmeleri jeolojik bölge, işletme tipi, işletme büyüklüğü, brüt nakit satışlar, arazi kirası, net çiftlik geliri, sermaye ve işletmecisi yaşı kullanılarak finansal performans ve işletme unsurları arasındaki ilişkiler analiz edilmiştir.

SWINTON and BLACK, (2000), “Modelling of Agricultural Systems” isimli yayınlarında tarımsal üretim sistemleri modellerine genel bir bakış yer almaktadır. Tarımsal üretim sistemlerinin neden, nasıl ve ne amaçla modellendiğini açıklamakla başlayan çalışma, birleştirilmiş model tipleri ve tarımsal üretim sistemleri tiplerini test etmektedir. Çalışmada çiftçilerin karar vermesini etkileyen bölgesel, sosyolojik ve ekonomik unsurlar ele alınmaktadır.

DUNN and WILLIAMS, (2001), yatay kesit verilerin kullanıldığı çalışmada acre başına hükümet ödemeleri, brüt hasıla, brüt çiftlik geliri, maliyetler ve diğer sosyo-ekonomik unsurlar ile yatırılan sermayenin iç karlılığı arasındaki ilişkiler ekonometrik yöntemlerle test edilmiştir. Çiftlerin gelirlerini etkileyen ekonomik ve sosyal unsurlar temel verileri oluşturmaktadır.

Araştırma konusu ile ilgili olan Türkiye’de yapılmış çalışmalar aşağıdaki gibidir.

BÜLBÜL,(1979), Bafra ilçesinde yaptığı çalışmasında tütün işletmelerinin ekonomik yapılarını inceleyerek yıllık faaliyet sonuçlarına ulaşmış, kredi ve özsermaye kullanımı, toplam aile gelirinin harcama yerlerini mutlak ve oransal olarak belirleyerek, yatırım ve cari harcamaların gelir üzerindeki etkilerini araştırmıştır.

AKŞİT, (1985), “Köy, Kasaba ve Kentlerde Toplumsal Değişme” adlı eserinde; toplumsal değişme üzerine edinilen bilgilerin ve varsayımların bazı köylerde yapılan somut araştırmalara dayanılarak gözden geçirilmesini denemiştir. Köyün kendi için gerekli üretimden pazar için üretime geçişi sırasında ve sonraları üretim aralarındaki değişmeyi, ilk el sermaye birikimini, toprak kutuplaşmasını, toplumsal farklılaşma ve tabakalaşmayı, ailenin değişen şartlara nasıl uyduğunu ve değerler sisteminin teknoloji ile birlikte nasıl değiştiğini ve bu değişen yanların birbirleri ile ilişkilerini ortaya koymaya çalışmıştır.

ŞENEL, (1987), “Köy Düzeyinde Tarımsal Üretimin Yapısı ve Verimliliği Belirleyen Faktörler” isimli çalışmasında, çiftçinin köylülük özelliğinin, ona bir işletmeci olarak üretim ile ilgili kararlarını ve uygulamalarını etkileyeceği varsayımı ile tarımsal üretim ve tarımsal kalkınma konularının içiçeliği vurgulanmaktadır.

KARABULUT, (1988), “Beypazarı Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Kredi Sorunları” isimli çalışmasında ele aldığı bölgedeki tarım işletmelerine ait ekonomik analize yer vermiş ve yıllık faaliyet sonuçlarını değerlendirmiştir. İşletmelerin aktif ve pasif sermaye kompozisyonları yanısıra gayrisaf hasıla, saf hasıla, tarımsal gelir gibi kriterler incelenmiştir. Bunun yanısıra kredi kaynakları, kredi kullanım durumu ve kredi sorunlarına ilişkin analizlere yer verilmiştir.

GÜMÜŞ, (1989), GAP Bölgesinde yaptığı araştırmasında Atatürk Barajı altında kalacak bir Samsat Köyü ile sulamaya açılacak olan bir Harran köyünün bölgesel sosyo-ekonomik yapı ile ilişkileri içinde, karşılaştırmalı olarak sosyo-ekonomik yapılarını analiz etmiştir. Araştırma, doğal çevre ve tekno-ekonomik sistemle toplulukların sosyo-kültürel yapıları arasındaki ilişkiler üzerinde yoğunlaşmaktadır.

YURDAKUL ve AKDEMİR, (1989), yaptıkları çalışmada Çukurova Bölgesi tarımında çok faaliyetliliğin üretim sistemleri üzerine etkilerini araştırmışlardır. tek faaliyetli 27 adet, çok faaliyetli 18 adet toplam 45 işletme üzerinde yapılan çalışmanın sonuçlarına göre işletmelerin küçüklüğü, aile nüfusunun fazlalığı, tarım gelirlerinin azalması ve tarım dışı sektörlere yapılan yatırımların daha rantabl olması çok faaliyetliliğe neden olan faktörlerden en önemlileri olarak belirlenmiştir.

ERDAL, (1990), “Türkiye’de Sosyo-Ekonomik Yapı Değişimi ve Kadının Konumundaki Değişmeler” isimli çalışmasında ekonomik gelişme ve kentleşme olgusunu dönemler itibariyle ele alarak, Türkiye’deki sosyo-ekonomik değişimin yönü ve ulaşıldığı noktayı ortaya koymuştur. Bu sosyo-ekonomik değişimin aile yapısındaki ve kadının konumundaki değişimleri de incelemiştir. Bu sayede aile biçimleri ve Türkiye’deki aile biçimlerindeki değişimler ele alınmıştır. Buna paralel olarak bu sosyo-ekonomik yapı içinde kadının konumunu da ele almış ve değerlendirmeler yapmıştır.

ERGÜVEN, (1990), yaptığı çalışmada orman köylerinde yer alan tarım işletmelerinin mevcut sosyo ekonomik yapılarını incelemiş, köylülerin alt yapı ve kamu hizmetlerinden yararlanma durumları ve bu konulardaki belli başlı sorunları saptayarak bununla ilgili önerilerde bulunmuştur. Araştırmanın sonucunda çoğu dağ ve orman köylerinde mevcut olan sorunların çözümlenmesi ve köylülerin kalkındırılabilmesi için sağlıklı bir organizasyon ile kaynak aktarımının sağlanması ayrıca bu konularla ilgili yeni araştırmaların yapılması gerektiği belirtilmiştir.

ESENGÜN, (1990), “Tokat İlinde Meyve Yetiştiriciliği Yapan İşletmelerin Ekonomik Durumu ve İşletme Sonuçlarını Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmada işletmelerin yapısal özelliklerinin belirlenmesini, işletme sonuçlarının ortaya konulmasını ve bu sonuçları etkileyen faktörlerin ekonometrik bir yaklaşımla değerlendirilmesini amaçlamıştır. Bu doğrultuda elde edilen bulgulardan, işletmelerde verimliliğin artırılmasına yönelik çalışmalarla, gelirlerinin artırılacağı ve planlamaya önem verilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

SİVASLIGİL, (1990), “Tokat İli Kazova Yöresinde Bulunan Tarım İşletmelerinin Yapısal Özelliklerinin Saptanması, İşletme Sonuçlarının Ortaya Konması ve Yöre Koşullarına Uygun İşletme Planlarının Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmada işletmelerin yapısal özellikleri ve işletme sonuçlarından yola çıkılarak üretim kaynaklarının optimum değerlendirilme olanaklarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Ele alınan işletmelerin ekonomik analizi yapılmış ve işletmelerin yıllık faaliyet sonuçlarına yer verilmiştir. Analiz sonuçlarından hareketle ulaşılan optimum ürün bileşimi Doğrusal Programlama çerçevesinde saptanmış ve sonuçların duyarlılık analizi yapılmıştır.

GÜLÇUBUK, (1991), “Nizip İlçesinde Antepfıstığı Üretimi Yapan Ailelerin Sosyo - Ekonomik Yapıları” isimli eserinde antepfıstığı üretiminde bulunan ailelerin sosyo - ekonomik yapılarını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada işletmelerin nüfus yapısı, işgücü durumu, tarımsal gelir gibi ana kriterlere yer verilmiştir. Sonuçlara göre en alt gelir basamağında bulunan aileler ile en üst gelir basamağında yer alan aileler arasında yaklaşık 14 kat gelir farkı bulunduğu belirlenmiştir. Aile başkanlarının gelir düzeyi ile yönetime katılmaları arasında doğrusal bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

ARSLAN, (1992), Yaptığı çalışmada Yüreğir ovası köylerini ele almıştır. Köyden kente göç olayı ve göç eden ailelerin sosyo - ekonomik yapılarını incelemiştir. Kente göç eden kişilerin iş bulmak veya kurmak, toprak yetersizliği, çocuklarını meslek sahibi yapma, köydeki iş imkanlarının azlığı gibi ekonomik nedenlerle göç ettikleri belirlenmiştir.

SARISU, (1992), “Türkiye’de Sosyal Yapı, Sosyal Değişim” isimli araştırmasında aile yapısındaki değişim, bireylerin sosyo-kültürel değişimi, genel olarak toplumsal yapıdaki değişimi incelemiş ve döküman tahlili yöntemini kullanmıştır.

GENÇ, (1992), Yaptığı çalışmada fındık üretiminde bulunan ailelerin sosyo - ekonomik yapılarını incelemiştir. Araştırılan ailelerde %53,34 oranı ile çekirdek aile tipinin en fazla dağılıma sahip olduğu, bölgedeki evliliklerde başlık geleneğinin kalkmaya başladığı ve yerine güveylik uygulamasının geldiği tespit edilmiştir. Radyo ve televizyondan büyük oranda dış çevre ile ilgili haberleri almak amacı ile yararlanıldığı tespit edilmiştir.

COŞKUN, (1994), “Tarım İşletmelerinde İşletme Dışı İşgücü Kullanımının Üretim Sistemleri Üzerine Etkileri” isimli çalışmasında Çukurova Bölgesinde; Aşağı Seyhan Ovası sulama alanındaki tarım işletmelerinde, işletme dışı işgücü kullanımının, üretim sistemleri üzerine etkisini ortaya koymaya ve buradan hareketle bölge tarım işletmelerinin gelecekte alacağı yapıyı tahmin etmeye çalışmıştır.

Bu amaçla, tüm işgücünün işletmede kullanan işletmelerle (tek faaliyetli), işgücünün bir bölümünü işletme dışında kullanan işletmeler (çok faaliyetli) değerlendirilmiştir. Genel olarak, tek faaliyetli işletmelerin tarımsal yönden daha başarılı oldukları, çok faaliyetli işletmelerin ise tarım dışı gelir nedeniyle, aile gelirlerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bölgede gelecekte, daha çok orta büyüklükteki işletmelerin ağırlık kazanacağı, küçük ve büyük ölçekli işletmelerde ise tarım dışı faaliyetlere yönelimin daha fazla olacağı sonucuna varılmıştır.

KARAKAŞ, (1994), çalışmasında Rize ili Merkez ilçedeki Ortapazar çay fabrikası bölgesindeki çay üreticilerinin sosyo-ekonomik yapılarına ilişkin verileri sunmuştur. Çalışmada çay üreticiliği ile uğraşan ailelerin demografik yapıları, mesleki yapıları, eğitim durumları, aile yapıları, sağlık durumları, tarımsal yapıları, sosyo-kültürel yapı ve toplumsal değerler gibi ana kriterlere ilişkin konulara yer verilmiştir.

YAĞMUR, (1994), yaptığı çalışmada yöredeki ailelerin sosyal yapısına ilişkin ailelerin bileşim ve büyüklüğü, aile başkanlarının meslek yapıları, beslenme ve sağlık durumu, ailelerde karar verme, evlenme durumu, kitle iletişim araçlarını kullanma durumu, konutların durumu ve donanımı gibi kriterleri ele alarak incelemiş ve değerlendirmelerde bulunmuştur.

YILDIZ, (1994), “Çubuk Ovası Tarım İşletmelerinde Tarımsal Gelir ve Tasarruf Olanağının Araştırılması “ isimli çalışmasında işletmelerin ekonomik analizi kapsamında arazi varlığı, nüfus ve işgücü durumu, sermaye durumu ve yıllık faaliyet sonuçlarına yer vermiştir. Bununla birlikte incelenen işletmelerin tasarruf durumu ortaya konulmuş ve konuya ilişkin sorunlar belirlenerek önerilerde bulunulmuştur.

AKSOY, (1996), yaptığı araştırmasında sosyolojik açıdan toplumun temel unsurunu oluşturan aile kurumunu, ailenin toplumsal yapıdaki değişim içindeki önemini incelemiş ve aile içindeki bireylerin toplumsal yapı içerisinde şahsiyet kazanmalarının önemi üzerinde değerlendirmelerde bulunmuştur.

DİNÇER, ÖZASLAN, SATILMIŞ, (1996), “İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması” isimli çalışmalarında sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıkları olgusu, genel kapsamda sorunlar ve çözüm önerileri, Türkiye’de gelişmişlik farklılıkları sorunu ve uygulanan politikalar, bu politikalar çerçevesinde araştırmanın önemi, illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamaları, gelişmişlik endeksine göre kademeli il grupları, coğrafi bölgelere göre sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması gibi ana konulara yer vermişlerdir. Çalışmada yöntem olarak temel bileşenler analizi kullanılmıştır.

ORHAN, (1996), “Balıkesir İli Merkez İlçesi Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Başlıca Ürünlerde Girdi Kullanım Miktarı İle Verim Arasındaki İlişkilerin Araştırılması” isimli eserinde Balıkesir İli Merkez İlçede yer alan 87 adet tarım işletmesinin verilerini değerlendirmiştir. Çalışmada anket yoluyla toplanan veriler doğrultusunda işletmelerin arazi kullanım şekilleri ve arazi büyüklükleri ile nüfus ve işgücü durumu analiz edilmiştir.

İşletmelerin aktif ve pasif sermaye durumları araştırılmıştır. Yıllık faaliyet sonuçları kapsamında gayrisaf hasıla, işletme masrafları, saf hasıla, tarımsal gelir ve rantabilite oranları bulunmuştur. Ayrıca tarım işletmelerinde girdi kullanım düzeyleri belirlenmiş ve Cobb - Douglas tipi üretim fonksiyonu kullanılarak girdi kullanımı ile verim arasındaki ilişkiler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

ANONİM, (1997b), Çalışmada DİE tarafından derlenen ekonomik ve sosyal veriler kapsam doğrultusunda değişik boyutlarda sunulmuştur. Verilerin boyutu Türkiye'nin tamamını içermekle kalmayıp yerleşim yerlerine, nüfus gruplarına da indirgenmiştir. Çalışmada gelişmişlik sıralarının belirlenebilmesi için Temel Bileşenler Analizi, gelişmişlik gruplarını belirlenebilmesi için ise Diskriminant Analizi kullanılmıştır. Çalışma 73 ilin 847 ilçesini kapsamaktadır. Ayrıca analizlerin yapılmasında 17 adet sosyal ve ekonomik değişken kullanılmıştır.

KILIÇ, (1997), "Samsun İli Çarşamba ve Terme İlçelerinin Ova Köylerinde Fındık Üretimine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Fındığa Alternatif Üretim Planlarının Araştırılması" isimli eserinde incelediği işletmelerin ekonomik yapılarını analiz etmeyi ve optimum işletme organizasyonlarını tespit etmeyi amaçlamıştır. İşletmelerin ekonomik analizinde yıllık faaliyet sonuçlarına ulaşılmış, optimum işletme organizasyonlarının belirlenmesinde doğrusal programlama modeli kullanılmıştır.

PEKUZ, (1997), yaptığı çalışmasında Ankara İli Akyurt İlçesi Çınar köyünde yaşayan ailelerin sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarını incelemiştir. Bu sayede kırsal ailenin çok çeşitli sosyo - ekonomik gelişmeler karşısında uğradığı değişiklikler belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre ailelerin; çoğunlukla çekirdek aile yapısına sahip olduğu, evliliklerin genellikle görücü usulü ile yapıldığı, evli çiftlerin %18,70 oranında akraba evliliği yaptığı tespit edilmiştir. Çok eşli evliliklere rastlanmamıştır. Bütün evli çiftlerin hem resmi hem de dini nikahlarının bulunduğu, ortalama evlilik yaşının erkeklerde 20,60; kadınlarda 17,00 olduğu belirlenmiştir. Köy nüfusunun %82,00'sinin herhangi bir sosyal güvenlik kurumu üyeliğinden yararlandığı, asıl işi çiftçilik olan aile başkanlarının oranının

%26,30 olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca tarım dışı işlerde çalışanların oranının ana ve yan meslek olarak tarımı seçenlerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

AYDIN, (1998), “Amasya İli Ezinepazar ve Uygur Kasabalarının Sosyal Gelişme Açısından Karşılaştırılması” isimli eserinde iki kasaba arasındaki sosyal gelişme açısından farklılıkları incelemiştir. Araştırmada kasabalara ilişkin nüfus, göç ve hareketlilik, aile yapısı, eğitim durumu, sağlık ve sosyal güvenlik, tarımsal potansiyel, meslekler, geçim, değişme gibi ana başlıklar halinde gelişme durumları ele alınmıştır.

GÜRAKAN, (1998), “Ankara İli Kızılcahamam İlçesinde Yerleşik Arıcılığa Yer Veren Tarım İşletmelerinin Sosyo - Ekonomik Yapıları Üzerine Bir Araştırma” isimli çalışmada işletmelerin sosyo - ekonomik nitelikleri, gelir durumları, arıcılık faaliyetleri ve örgütlenme durumları belirlenmeye çalışılmıştır.

ÖZMEN, (1998), “İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması ve Gruplandırılmasına İlişkin Bir Çalışma” isimli eserinde, il olan veya il olmak isteyen 45 büyük ilçenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerinin belirlenmesi amacıyla, ilçelerin sosyal ve ekonomik yapılarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği düşünülen 18 değişken kullanılmış, çözümlenmelerde çok değişkenli istatistiksel yöntemlerden; Temel Bileşenler Analizi, Çok Boyutlu Ölçekleme ve Kümeleme Analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır.

TOPUZ, (1998), Yaptığı çalışmada Çankırı İlindeki tarım işletmelerini incelemiş, bu işletmelerin ekonomik yapıları, yıllık faaliyet sonuçları, işletmelerin optimal ürün bileşimi ile işletme sermayesi ihtiyaçları saptanmıştır. İşletmelerden elde edilen gayrisafi üretim değerinin %48,08’ini bitkisel, %51,92’sini hayvansal üretimin oluşturduğu belirlenmiştir. Planlama sonucunda bulunan optimal ürün bileşimlerine göre işletme büyüklük gruplarında toplam brüt kardaki artış oranı ortalama olarak %18,51 bulunmuştur.

KANTAR, (2000), “Adana İl Merkezinde ve Kırsal Alanda Yaşayarak Tarımsal Faaliyetlerine Devam Eden Ailelerde Toplumsal Yapı ve Toplumsal Cinsiyet” isimli araştırmasında Adana il merkezinde ve kırsal alanında yaşayarak tarımsal faaliyetlerine devam eden çiftçileri; toplumsal yapı ve toplumsal cinsiyet açısından incelenmiştir. Ayrıca kırsal ve kentsel kesim arasında kuşaklararası karşılaştırma yapılarak aradaki farklar ortaya konulmuştur.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Araştırmanın temel materyalini, Tokat ili Kazova Bölgesinde 76 adet işletme, Artova Bölgesinde ise 576 adet işletmeyi temsil niteliğine sahip 61 adet işletmeden anket yöntemi ile elde edilen orijinal veriler oluşturmaktadır. Bunun yanısıra ikincil veriler olarak araştırma bölgesinde yer alan ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından sağlanan veriler, DİE, DPT vb. kuruluşların yayın ve raporlarından elde edilen veriler ile konu ile ilgili yapılmış araştırma ve incelemelerin sonuçlarından yararlanılmıştır.

Temel materyal olarak kullanılan anket verileri 1998-1999 üretim dönemini kapsamaktadır.

3.2. Yöntem

3.2.1. Örnekleme Aşamasında Uygulanan Yöntem

Araştırma alanı belirlendikten sonra, yetkili kişi ve kuruluşlar ile yapılan görüşmeler sonucu, araştırmaya konu olan toplam köy sayıları belirlenmiştir. Ancak belirlenen köylerdeki bütün tarım işletmeleriyle anket yapmak mümkün olmayacağı için, yöreyi doğal koşullar, tarımsal üretim deseni, tarım tekniği ve işletme yapısı gibi özellikler bakımından temsil edebilecek köyler ele alınmıştır. Bu işlem iki bölge için ayrı ayrı yapılmıştır. Yani araştırmaya konu olan iki bölge için örnekleme işlemi kendi içerisinde her bölgeyi ayrı olarak temsil edebilecek şekilde yapılmıştır.

Bu amaca yönelik olarak öncelikle araştırmanın yürütüleceği Kazova ve Artova Bölgelerinde yer alan köyler tespit edilmiştir. Yöredeki teknik elemanlarla ve yetkili kişilerle yapılan görüşmeler sonucu Kazova Bölgesinde 47 köy, Artova Bölgesinde 29 köy olduğu belirlenmiştir.

Bu köylerden kaç tanesinin örneğe alınması gerektiği gayeli olarak belirlenmiştir. Buna göre bölgede daha önce yürütülen araştırmalar da dikkate alınarak popülasyonun %25'i ile çalışılması yeterli bulunmuştur. Böylece Kazova Bölgesinde 12 köy (Akyamaç, Ulaş, Yazıbağı, Dökmetepe, Menteşe, Üzümören, Çiftlik, Şatroba, Arzupınarı, Küçük Bağlar, Kömeç, Ataköy), Artova Bölgesinde 7 köy (Ağmusa, Taşpınar, Yağcımus, Boyunpınar,

Aktaş, Kayaönü, Çelikli) örneğe alınmıştır. Köylerin belirlenmesinde araştırma sonuçlarını en iyi yansıtacak köyler gayeli olarak belirlenmiştir. Örneğe alınan köylerin belirlenmesinde daha önce sözkonusu bölgelerde çok sayıda araştırma yapan deneyimli araştırmacıların ve her iki bölgeyi birçok özellik açısından tanıyan teknik elemanların görüşlerinden yararlanılmıştır. Her iki bölgenin de toplumsal ve tarımsal yapı açısından genel olarak homojen olduğu ifade edilebilir. Ancak araştırma konusu ile bağlantılı olarak, özellikle bazı tarımsal üretim sistemlerinin, her iki bölgenin farklı bölgelerinde değişiklik gösterdiği belirlendiği için gayeli örnekleme yapılmıştır. Bu yöntemi kullanmanın sonucunda ise meyveciliğin, sığır besiciliğinin, süt sığırcılığının, koyunculuk faaliyetinin sebze ve endüstri bitkileri üretiminin vb. yaygın olduğu köylerin temsil edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

3.2.2. Örneğe Giren İşletmelerin Seçiminde Uygulanan Yöntem

Her iki bölgede yer alan ve örneğe alınan köyler, ayrı ayrı ziyaret edilmiş, köy muhtarı ve köyün ileri gelen kişileri ile görüşmeler yapılarak her köyde bulunan işletme sayıları ve bu işletmelerin sahip olduğu işletme arazisi miktarları belirlenerek örnekleme çerçeveleri oluşturulmuştur. Örnekleme çerçevesinde yer alan işletmelerin arazi varlığı dikkate alınarak varyasyon katsayıları (*) hesaplanmıştır. Varyasyon katsayılarının Kazova Bölgesi için %108,81; Artova Bölgesi için %82,94 olduğu tespit edilmiştir.

Varyasyon katsayılarının yüksek çıkması ya da her iki bölgedeki arazi dağılımının heterojen olması tabakalı örnekleme yönteminin kullanılmasını gerektirmiştir (Çiçek ve Erkan, 1996). Bu amaçla her iki bölge için %95 güven aralığında ve ortalamadan %5 sapma (t tablo değeri =1,96) ile yapılması gereken anket sayısı belirlenmiştir. Örneklemede "Neyman Yöntemi" kullanılmış ve örnek hacmi aşağıdaki formül yolu ile tespit edilmiştir.

$$n = \frac{(\sum Nh * Sh)^2}{(\sum Nh)^2 * D^2 + (\sum Nh * (Sh)^2)} \quad D = \frac{\bar{x} * 0,05}{t} \quad (\text{Çiçek ve Erkan, 1996}).$$

(*) Varyasyon katsayısı $CV = (S / \bar{x}) * 100$ formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Formülde $CV =$ varyasyon katsayısını, $S =$ verilerin standart sapmasını, $\bar{x} =$ verilerin aritmetik ortalamasını ifade etmektedir (Çiçek ve Erkan, 1996).

Formülde ;

n= örnek hacmini,

Nh= h'inci tabakaya ait örnekleme çerçevesindeki işletme sayısını

Sh= h'inci tabakadaki verilerin standart sapmasını,

Sh²= h'inci tabakadaki verilerin varyansını,

N= örnekleme çerçevesindeki toplam işletme sayısını,

\bar{x} = verilerin aritmetik ortalamasını,

t= güven aralığı için tablo değerini

D= ortalamadan %5 oranında sapmayı ifade etmektedir.

Belirlenen örnek hacminin tabakalara dağılımında;

$$n_i = \frac{(Nh * Sh) * n}{\sum Nh * Sh} \quad \text{formülünden yararlanılmıştır.}$$

Kullanılan bu formüller doğrultusunda belirlenen örnek sayısı Kazova Bölgesi için çizelge 3.1.'de, Artova Bölgesi için çizelge 3.2.'de verilmiştir.

Çizelge 3.1. Örnek Sayısı (Kazova Bölgesi)

Tabaka No	Tabaka Sınırı	\bar{x}	Tabakadaki İşl. Sayısı (Nh)	Standart Sapma (Sh)	Nh*Sh	Nh*Sh ²	n
1	1-20	21,68	1437	5,54	2481,72	10880,70	22
2	21-50	31,55	534	8,22	4389,38	36045,00	28
3	51- +	344,65	254	41,83	3407,69	45770,60	22
Genel	---	23,13	---	25,16	---	----	---
Toplam	---	---	2225	---	11743,89	92696,30	76

Çizelge 3.2. Örnek Sayısı (Artova Bölgesi)

Tabaka No	Tabaka Sınırı	\bar{x}	Tabakadaki İşl. Sayısı (Nh)	Standart Sapma (Sh)	Nh*Sh	Nh*Sh ²	n
1	1-50	56,84	352	13,61	2629,74	18188,05	23
2	51-100	75,76	169	15,13	2556,97	38690,86	23
3	101- +	148,67	55	31,40	1727,00	54230,00	15
Genel	---	56,07	---	46,51	---	---	---
Toplam	---	---	576	---	6913,48	111108,90	61

Çizelge 3.1. ve 3.2.'den de görülebileceği gibi Kazova Bölgesinde 76, Artova Bölgesinde 61 adet işletme ile çalışılmasının uygun olduğu belirlenmiştir.

3.2.3. Anket Aşamasında Uygulanan Yöntem

Tarım işletmeciliği alanındaki araştırmalarda, materyalin toplanması aşamasında *Muhasebe Kayıtlarından Yararlanma, Direkt Müülakat Yöntemi ve Posta Surveyi* gibi çeşitli yöntemlerden yararlanılmaktadır. Ancak bu yöntemlerden hangisinin kullanılacağı araştırmacının içinde bulunduğu şartlara bağlıdır. Araştırmacının zamanı ve maddi imkanları, bu kaynakların etkin kullanımını ve elde edilecek bilgilerde aranacak hassasiyet derecesi gibi unsurlar, kullanılacak yöntemlerden herhangi birinin tercih edilmesini gerektirmektedir (**Esengün, 1990**).

Türkiye’de tarım işletmelerinin çoğunda muhasebe kayıtlarının tutulmadığı bilinen bir gerçektir. Araştırma bölgelerinde de işletmecilerin muhasebe kaydı tutmadığı belirlenmiştir. Bu durumda anket yolu ile elde edilen verilerden de yararlanılabilmektedir. Bu yüzden, materyalin elde edilmesi için *Direkt Müülakat Yönteminin* kullanılması tercih edilmiştir.

Anket aşamasında, envantere dahil unsurların kıymet takdirinde aşağıdaki yöntemler kullanılmıştır;

- Toprak varlığının kıymet takdirinde, araştırma bölgesinde geçerli olan alım-satım değeri ortalaması,
- Arazi ıslahı varlığının kıymet takdirinde, yeni yapılar için maliyet bedeli, eski yapılar için yeniden inşa bedelinin eskime ve yıpranma durumuna göre mukayese değeri,
- Bina varlığının kıymet takdirinde, yeni yapılar için maliyet bedeli, eski yapılar için yeniden inşa bedelinin eskime ve yıpranma durumuna göre mukayese değeri,
- Bitki (nebat) varlığının kıymet takdirinde, bağ ve meyveliklerde arazi ile birlikte tespit edilen kıymetten çıplak toprak değeri düşüldükten sonra bulunan değeri; dağınık meyveli ağaçlarda hasıla değeri ve işletmecinin takdiri ile bulunan değer; meyvesiz ağaçlarda yerindeki odun değeri ve genç plantasyonlarda tesis masrafları,
- Tarla demirbaşı varlığının kıymet takdirinde, gelecek yıldaki üretim için yapılan faaliyetlerin maliyet bedeli,
- Alet ve makine varlığının kıymet takdirinde, yeni satın alınanlar veya özel olarak yaptırılanlar için maliyet bedeli, eski olanlar için bölgede alım-satım değeri ortalaması,

- Hayvan varlığının kıymet takdirinde, işletme dışından satın alınanlarda maliyet bedeli, işletmede yetiştirilenler ve uzun süre işletmede bulunanlar için emsal bedeli,

- Malzeme ve mühimmat varlığının kıymet takdirinde, dışarıdan satın alınanlar için maliyet bedeli, ailede ve işletmede kullanılmak üzere ayrılan ürünler ile satılacak olan ürünlerde çiftlik avlusu fiyatı,

- Para mevcudu, alacaklar ve borçların tespitinde üreticinin beyanı, esas alınmıştır (Aras, 1959).

İncelenen işletmelerin yaptığı çeşitli tarımsal faaliyetlerin masrafları ve gelirleri, üretici beyanına göre anket formlarına kaydedilmiştir.

3.2.4. Analiz Aşamasında Uygulanan Yöntem

Araştırmaya konu olan iki yöreden örneğe çıkan işletmelerle anket formları doldurulmuş ve bu formlar üzerinde gerekli inceleme ve kontroller yapılarak, anket döküm çizelgelerine aktarılmıştır. Anket döküm çizelgelerindeki veriler analize hazır hale getirilebilmek için Microsoft Excel programına aktarılmış ve verilerin analizinin yapılabilmesi amacıyla yine bu program kullanılmıştır.

İşletmelerin toplumsal ve tarımsal yapılarının analizleri, tüm işletmeler için ayrı ayrı yapılarak elde edilen sonuçlar değerlendirilmiştir. Analizlerde; işletmelerin toplumsal ve tarımsal yapılarının ortaya konulmasının yanısıra, işletmelerin yıllık faaliyet sonuçlarının üretim sistemleri ve gelire etkileri belirlenmiştir.

3.2.4.1. İncelenen İşletmelerde Toplumsal Yapının Belirlenmesinde Uygulanan Yöntem

Analizlerin bu aşamasında, işletmelerin demografik yapısı, mesleki yapı, eğitim durumu, aile yapısı, konutlara ilişkin bilgiler, sağlık durumu, sosyo-ekonomik yapı ve kültürel yapı ele alınmıştır.

İşletmelerde nüfus öncelikle yaş grupları, cinsiyet ve eğitim durumuna göre belirlenmiştir. Eğitim düzeyinin belirlenmesinde 7 ve daha yukarı yaştaki nüfusun mezun olduğu veya halen devam ettiği okullar dikkate alınmıştır.

Mesleki yapı belirlenirken aile başkanlarının kendilerini hangi meslek grubu içine dahil ettikleri, geçim temin etmede en önemli gördükleri gelir kaynakları durumu dikkate alınmıştır. Aileye ikinci derecede gelir sağlayan (asıl geçim kaynağının dışında) işlere “yan meslek” adı verilmiştir.

Ailelerin sınıflandırılmasında, aile içindeki kuşak genişliği esas alınarak; çekirdek, ataerkil geniş ve geçici geniş aile olarak incelenmiştir (Gökçe, 1976).

3.2.4.2. İncelenen İşletmelerde Tarımsal Yapının Belirlenmesinde Uygulanan Yöntem

Araştırmanın bu aşamasında tarımsal yapıya konu olan arazi mevcudu, kullanım durumu, arazi nev’ileri ve dağılımı, işgücü kullanım durumu, sermaye miktarı ve bileşimi konuları ele alınmıştır.

İşletme arazisi, ortalama ve oransal olarak arazi ve ürün nev’ine ayrılarak incelenmiştir.

İşgücü potansiyeli belirlenirken Erkek İşgücü Birimi (EİB) esas alınmıştır. Erkek İşgücü Birimi, ergin (15-49 yaş arası) bir erkek işçinin günde ortalama 10 saat, yılda 300 gün çalışması ile ortaya koyduğu işgücüdür (Aras, 1988). İşletmelerde 7-65 yaş arası nüfusun fiilen çalışabilir nüfus ve bölgede çalışılan gün sayısının 300 gün olduğu kabul edilmiştir. İşletmelerde aile işgücü potansiyeli belirlenirken, fiilen çalışabilir nüfustan, devamlı hastalık, askerlik ve eğitim gibi çalışmayı engelleyici unsurlardan dolayı çalışamayan nüfus çıkartılmış ve fiilen çalışan nüfus cinsiyet ve yaşı dikkate alan katsayılar (Çizelge 3.3) yardımı ile Erkek İşgücü Birimine çevrilmiştir. Öğrenim çağındaki nüfusun en fazla yılda 100 gün çalışabileceği varsayılmıştır.

Geçici ve daimi olarak çalıştırılan yabancı işgücü, işçinin yaş ve cinsiyeti ile çalıştığı gün sayısı üzerinden hesaplanmıştır.

Ailede kullanılabilir işgücü miktarından, işletmede kullanılan aile işgücü miktarı ile işletme dışında çalışan aile işgücü miktarı çıkartılarak atıl aile işgücü belirlenmiştir.

Çizelge 3.3. Erkek İşgücü Birimine Çevirmede Kullanılan Katsayılar

Yaş Grupları	K A T S A Y I L A R	
	ERKEK	KADIN
0 – 6	---	---
7 – 14	0.50	0.50
15 – 49	1.00	0.75
50 – 64	0.75	0.50
65 - +	---	---

Kaynak: Erkuş, ve Ark., 1995. Tarım Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Eğitim, Araştırma, Geliştirme Vakfı Yayınları No: 5, ISBN 975-7185-01-9, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

İşletmelerin sermaye yapıları belirlenirken sermayenin fonksiyonlarına göre sınıflandırılması değişik kaynaklardan yararlanılarak aşağıdaki şekilde düzenlenmiş ve esas alınmıştır (Erkuş, ve Ark., 1995; İnan, 2001; Karacan, 1991):

A. AKTİF SERMAYE

I. Arazi (Çiftlik) Sermayesi

1. Toprak Sermayesi
2. Arazi Islahı (Meliorasyon) Sermayesi
3. Bina Sermayesi
4. Bitki Sermayesi
 - a) Meyve Ağaçları Sermayesi
 - b) Bağ Sermayesi
 - c) Orman Ağaçları Sermayesi
 - d) Tarla Demirbaşı Sermayesi
5. Av ve Balık Sermayesi

II. İşletme Sermayesi

1. Sabit İşletme Sermayesi
 - a) Üretim Hayvanı Sermayesi
 - b) Alet ve Makine Sermayesi
2. Döner İşletme Sermayesi
 - a) Besi Hayvanları Sermayesi

b) Malzeme ve Mühimmat Sermayesi

c) Para Sermayesi

B. PASİF SERMAYE

I. Yabancı Sermaye (Borçlar)

1. Gerçek Borçlar

a) Uzun Vadeli Borçlar (5 yıldan fazla vadeli)

b) Orta Vadeli Borçlar (1 – 5 yıl vadeli)

c) Kısa Vadeli Borçlar (1 yıl vadeli)

2. İtibari Borçlar (Kiraya Tutulan Aktif Unsurların Değeri)

II. Öz Sermaye

İşletmelerin mali durumlarının belirlenmesi amacıyla *Bilanço Oranları (Mali Rasyolar)*; *Cari Oran ve Likidite Oranı* hesaplanmıştır. *Öz Sermayenin Uzun Vadeli Borçlara Oranı* ise incelenen işletmelerin uzun vadeli borçlarının olmaması nedeniyle hesaplanmamıştır.

İşletmenin sahip oldukları döner işletme sermayesinin, kısa vadeli (cari) borç miktarına bölünmesi suretiyle *Bilanço Oranı* hesaplanmıştır. Bu oran işletmelerin borç ödeme kapasitesinin bir ölçüsüdür ve oranın en az 1 ve 1'den büyük olması istenir. Aksi takdirde döner sermaye yetersizliği ortaya çıkar. 2/1 'lik bir cari oran tatminkar ya da iyi, 1,5/1 ile '1/1 arası bir oran yeterli kabul edilir. Bu oranın 2/1'den büyük olması stoklarda fazlalık ve yatırımlarda bir aksaklık anlamına gelebilir.

İşletmenin sahip olduğu likit sermayenin (para sermayesi) kısa vadeli borçlara oranı ise *Likidite Oranı* olarak ifade edilmektedir. Bu oranın genelde 1 olması arzu edilmektedir (**İnan, 1999**).

İşletmelerde bulunan değişik tür ve cinsteki hayvanları aynı birimle ifade etmek ve oransal olarak incelemek üzere, mevcut hayvanlar gerekli katsayılar (Çizelge 3.4) kullanılarak, Büyükbaş Hayvan Birimine (BBHB) çevrilmiştir.

Çizelge 3.4. İşletmelerde Bulunan Hayvanların BBHB'ne Çevrilmesinde Kullanılan Katsayılar

HAYVAN TÜRÜ	KATSAYI	HAYVAN TÜRÜ	KATSAYI
Boğa (Kültür, Melez)	1,40	Toplam Genç Sığırlar İçin	0,50 – 0,70
Boğa (Yerli)	0,70	Domuz	0,25
Öküz (Kültür, Melez)	1,20	Domuz Yavrusu	0,02
Öküz (Yerli)	0,60	At (Küçük)	1,00
İnek (Kültür, Melez)	1,00	At (Orta)	1,35
İnek (Yerli)	0,50	At (Büyük)	1,50
Buzağı (Kültür, Melez)	0,16 – 0,20	Tay (1 yaş)	0,50
Buzağı (Yerli)	0,12 – 0,15	Tay (2 yaş)	0,75
Dana (1 yaş) (Kültür, Melez)	0,50	Katır	1,00
Dana (1 yaş) (Yerli)	0,25	Eşek	0,50
Düve (2 yaş) (Kültür, Melez)	0,70	Deve	2,40
Düve (2 yaş) (Yerli)	0,35	Koyun	0,10
Manda Boğası	2,10	Toklu	0,08
Manda Öküzü	1,80	Kuzu	0,05
Manda İneği	1,50	Keçi	0,10
Manda Buzağısı	0,18 – 0,30	Oğlak	0,05
Manda Danası	0,75	Tavuk	0,004
Manda Düvesi	1,05	Hindi	0,01

Kaynak : Aras, A., 1954, Kars Süt Mamuleciliği İşletmelerinin Ekonomik Yapısı, A.Ü.Ziraat Fakültesi Yayınları:58, Çalışmalar:30, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara, s.113.

Erkuş, ve Ark., 1995. Tarım Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Eğitim, Araştırma, Geliştirme Vakfı Yayınları No: 5, ISBN 975-7185-01-9, Bizim Büro Basımevi, Ankara.

Bakır, Ö., 1987, Çayır-Mer'a Amenajmanı, A.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları:992, Ders Kitabı:292, Ankara, s.106.

3.2.4.3. İncelenen İşletmelerde Yıllık Tarımsal Faaliyet Sonuçlarının Belirlenmesinde Uygulanan Yöntem

İşletmelerin yıllık faaliyet sonuçlarına ilişkin yapılan analizlerde, ilk aşamada üretim dalları düzeyinde analizler yapılmış, ikinci aşamada ise işletme bir bütün olarak ele alınarak yıllık faaliyet sonuçları ortaya konulmuştur.

Üretim dalları düzeyinde yapılan analizlerde Brüt Marj Yöntemi kullanılmıştır. Brüt marjın hesaplanmasında; o faaliyetin brüt üretim değerinden değişen masraflar düşülmüştür (İnan, 2001). Bunun için her bir üretim dalına ait brüt üretim değerinde değişen masrafların çıkarılması ile brüt marj hesaplanmıştır. Brüt marj hesaplamaları araştırma bölgelerinde yoğun olarak yetiştirilen ürünler için hesaplanmıştır. Bölgedeki işletmelerde üretimine az yer verilen ürünler ve hayvancılığa ait Brüt Marj hesaplamalarına veri sayısının yeterli olmaması nedeni ile yer verilmemiştir.

Brüt üretim değerinin hesaplanmasında, her bir üretim dalının üretim miktarı ile fiyatları çarpılarak ve bulunan değere ilgili üretim dalında yıl içinde meydana gelen produktif kıymet artışı eklenmiştir (Aras, 1988).

Satılan bitkisel ve hayvansal ürünler satış fiyatları ile, ailede tüketilen ve işçilere verilen ürünler ise çiftlik avlusu fiyatlarıyla değerlendirilmiştir. Satış fiyatlarında işletmecilerin beyanı dikkate alınmıştır.

Değişen masraf, miktarı üretime bağlı olan, üretim yapılmadığında gerçekleşmeyen, tek bir üretim dalını ilgilendiren masraflara denir (Heady and Jensen, 1961). Bu çalışmada üretim dallarına ait değişen masraflar hesabında şu unsurlar yer almıştır;

- a. Dışarıdan satın alınan veya işletmeden temin edilen tohumluk masrafı
- b. İlaç masrafı
- c. Gübre masrafı
- d. Sulama suyu masrafı
- e. İlgili üretim dalı için işletme dışından tutulan geçici işçiye ödenen aynı ve nakdi ücret

f. İlgili üretim dalı için yapılan alet makina kirası

h. Diğer değişen masraflar (ip, çuval, sandık vb. masraflar ile taşıma masrafları gibi)

Hayvancılık üretim dalına ait değişen masraf unsurları;

- a. İrat hayvanları için dışarıdan alınan ve işletmeden temin edilen yem masrafları
- b. Veteriner, ilaç, aşı vb. gibi bakım masrafları
- c. İrat hayvanları envanter eksilişleri

Bunların yanısıra değişen masraf grubunu oluşturan masraf unsurlarının belirlenmesinde dışarıdan temin edilen hammadde ve yardımcı maddeler de maliyet bedeli,

işletmeden temin edilenlerde ise çiftlik avlusu emsal bedeli esas alınmıştır. Ayrıca yabancı işçilik ücretinin belirlenmesinde üreticinin beyanı dikkate alınmıştır.

Her bir üretim dalı için ifade edildiği şekilde brüt üretim değerlerinden değişen masrafların çıkarılması ile brüt marjlar hesaplanarak, bunun yanısıra üretim dalına ait brüt marjın teknik birim başına (dekara veya BBHB) düşen değerleri de belirlenerek üretim dalları düzeyinde analizlere yer verilmiştir.

Araştırmaya konu olan işletmeler daha sonra bir bütün olarak ele alınmış ve işletmelerin brüt hasıla, işletme masrafları, gerçek masraflar, net hasıla, tarımsal gelir, toplam aile geliri gibi yıllık faaliyet sonuçlarına yer verilmiştir.

Yıllık faaliyet sonuçlarının hesabında şu teknikler ve hesaplama şekilleri kullanılmıştır;

İşletmelerin yıllık faaliyet sonuçlarından birisi olarak kullanılan brüt hasıla farklı şekillerde tarif edilmektedir. Bir muhasebe dönemini kapsayan üretim faaliyeti sonunda yaratılan nihai mal ve hizmetlerin değer toplamı olarak kısaca tanımlanan brüt hasıla; ekonomik bir bütün olarak düşünülen bir tarım işletmesinde bir çalışma yılı zarfında, ekonomik faaliyet sonucunda yeni üretilen mallar ile, mamulecilik, mübadele ve yeniden değerlendirme yolu ile sermaye kısımlarında meydana gelen artışın miktar ve kıymetçe ifadesidir (Erkuş ve Ark., 1995).

Brüt hasıla hesabında şu gelir unsurları dikkate alınmıştır.

- Satılan bitkisel ürünlerin satış tutarı,
- Satılan hayvansal ürünlerin satış tutarı,
- Ailede tüketilen bitkisel ve hayvansal ürünleri değeri,
- İşçilere verilen bitkisel ve hayvansal ürünlerin değeri,
- Dönem başı, dönem sonu envanter kıymet artışları,
- Hizmet gelirleri,
- İkametgah kira bedeli

Satılan bitkisel ve hayvansal ürünler satış fiyatlarıyla, ailede tüketilen ve işçilere verilen ürünler çiftlik avlusu fiyatları ile değerlendirilmiştir. Satış fiyatlarında işletmecinin beyanı dikkate alınmıştır.

Envanter kıymet değişimleri yılbaşı ve yıl sonu değerleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Envanter kıymet artışlarında konjonktür değişmelerinin etkisi dikkate alınmamıştır (Akay, 1998). Kıymet artışları brüt hasılaya, kıymet azalışları işletme masraflarına dahil edilmiştir.

Hayvan varlığında envanter değişimi (Erkuş, ve Ark., 1995);

PDK (Prodüktif Değişim Kıymeti) = (Dönem sonu sürü mevcudu+ kesilen + satılan + ölen) - (Dönem başı sürü mevcudu + satın alınan + doğan) şeklinde hesaplanmıştır.

Brüt hasılada üretim dönemi sonunda oluşturulan nihai mal ve hizmetler dikkate alındığından, işletmede üretilip tekrar üretimde kullanılan ara malların değeri brüt hasılaya dahil edilmemiştir.

Hizmet gelirlerinin belirlenmesinde işletmecinin beyanları dikkate alınmıştır. Hizmet geliri olarak, aile işgücünün başka işletmelerde çalışması ile elde edilen gelir, işletmelerin alet ve makinasının kiraya verilmesi ile başka işletmelere yapılan hizmetler karşılığında sağlanan gelir dikkate alınmıştır.

İkametgah kira bedeli belirlenirken bina kıymetinin % 3'ü dikkate alınmıştır (Aras, Çakır, 1975).

İşletme giderlerine dahil olan masraf unsurları şunlardır;

1- İşçilik Masrafları

a) Yabancı işçi ücretleri

b) İşletmeci ve işletmede çalışan aile bireylerini ücret karşılığı

2- Materyal Masrafları

a) Tohum-fide masrafları

b) İlaç masrafları

c) Gübre masrafları

d) Sulama suyu masrafları

e) Yem masrafları

f) Akaryakıt masrafları

3- Pazarlama Masrafları

a) İp, çuval, sandık vb. masraflar

b) Taşıma masrafı

4- Vergi, Harç ve Köy Harcamalarına Katılım Masrafları

a) Salma-koruma masrafı

5- Diğer Cari Masraflar

a) Alet-makina kirası

b) Alet-makina tamir-bakım masrafı

c) Bina yıllık normal tamir-bakım masrafı

d) Veteriner, aşı, bakım masrafı

e) Diğer cari masraflar

6- Amortismanlar

a) Alet-makina amortismanı

b) Bina amortismanı

c) Arazi ıslahı amortismanı

7- Envanter Kıymet Ekilişleri

a) Nebat varlığı ve tarla demirbaşı envanterindeki ekilişler

b) Hayvan varlığı envanterindeki ekilişler

c) Malzeme mühimmat varlığı envanterindeki ekilişler

İşçilik masraflarında, aile işgücü ücret karşılığı, aile fertlerinin işletmede çalıştığı süre dikkate alınarak, aynı işin ücretli işçi tarafından yapılması halinde ödenecek ücret esas alınmıştır. Yabancı işçilik ücretinde, üretici beyanları dikkate alınmıştır.

Materyal masraflarında, işletme dışından sağlananlar için maliyet bedeli ile, işletmeden sağlananlar için çiftlik avlusu emsal bedeli dikkate alınmıştır.

Amortismanların tespitinde; alet ve makine varlığı için %10, bina varlığında ahşap yapıdakiler için %4, beton yapıdakiler için %2 ve yarı beton yapıdakiler için ise %3 oranında amortisman öngörülmüştür. Arazi ıslahı varlığında ise %5 amortisman oranı esas alınmıştır.

Gerçek giderler, işletme giderleri toplamından, aile işgücü ücret karşılığının çıkarılıp, kalan değere arazi kirası ve ortakçı payı ile ödenen borç faizlerinin eklenmesiyle bulunmuştur.

Net hasıla, brüt hasıladan işletme masrafları çıkarılarak hesaplanmıştır.

Tarımsal gelir, brüt hasıladan gerçek giderlerin çıkarılması ile elde edilmiştir.

Toplam aile geliri, tarımsal gelire, işletmeci ve ailesinin tarım dışından sağladıkları gelirin eklenmesi ile bulunmuştur.

Tarım dışı gelirin hesaplanmasında ise;

- Aile işgücünün tarım dışında çalışmasından elde edilen gelir,
- Kiraya verilen arazi karşılığı sağlanan gelir,
- Gayrimenkullerden kiraya verilenlerin kira geliri,
- Emekli maaşı geliri,
- Banka ve benzeri kurumlarda elde edilen faiz gelirleri,
- Tarım dışı ticari faaliyetlerden sağlanan karlar ve
- Diğer tarım dışı gelirlerin toplamı dikkate alınmıştır.

3.2.4.4. İncelenen İşletmelerde Toplumsal ve Tarımsal Yapının Üretim Sistemlerine Etkisinin Belirlenmesinde Uygulanan Yöntem

Bu bölümde öncelikle tarımsal üretim desenini etkileyen faktörler belirlenmiş, daha sonra Kazova bölgesi için sırik ve yer domatesi yetiştiren işletmeler, meyve yetiştiriciliği yapan ve yapmayan işletmelerin; Artova bölgesi için hayvan yetiştiriciliği yapan ve yapmayan işletmelerin sosyal ve ekonomik bazı özellikleri ele alınarak incelenmiştir.

Üretim sistemleri üzerinde etkili olduğu düşünülen sosyo-ekonomik kriterler ile Kazova bölgesi için sırik ve yer domatesi yetiştiren işletmeler, meyve yetiştiriciliği yapan ve yapmayan işletmeler; Artova bölgesi için hayvan yetiştiriciliği yapan ve yapmayan işletmeler arasında *khi-kare* testi yapılmıştır. Khi-kare testi yapılırken MINITAB istatistik paket programı kullanılmıştır.

Nitel değişkenler arasında ilişki olup olmadığının incelendiği *khi-kare* testinin esası, parametrik hipotez testlerinde olduğu gibi H_0 hipotezini (İki değişken grubu birbirinden bağımsızdır) ileri sürerek, bu hipotezin reddedilip edilemeyeceğini incelemektir (Serper, 1986). Khi-kare testinde aşağıdaki hipotezler test edilmektedir.

H_0 : Bağımsızlık vardır.

H_1 : Bağımsızlık yoktur.

H_0 hipotezinin reddedileceği varsayımına bağlı olarak test istatistiği;

i = Satır numarası,
j = Sütun numarası,
r = Satır sayısı,
c = Sütun sayısı,
G = Gözlenen değer,
B = Beklenen değer, olmak üzere :

$$X^2 = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^c \left[\frac{(G_{ij} - B_{ij})^2}{B_{ij}} \right]$$

formülü ile hesaplanmaktadır (Başar ve Oktay, 2000).

Hesaplanan khi-kare test istatistiği; $SD = (r-1).(c-1)$ serbestlik derecesi ve α önem seviyesinde khi-kare tablosundan bulunan $X^2_{\alpha,SD}$ kritik değerinden büyük olursa H_0 hipotezi reddedilmiş aksi halde kabul edilmiştir.

H_0 hipotezinin reddedildiği yani bağımlılığın belirlendiği durumlarda bağımlılığın oranını belirlemek amacıyla Bağımlılık Katsayısı (Contingency Coefficient) aşağıdaki formül ile hesaplanmıştır.

$$\text{Bağımlılık Katsayısı (CC)} = \sqrt{\frac{X^2}{N + X^2}}$$

Formülde;

X^2 = Hesaplanan khi-kare değeri
 N = Gözlem sayısı'nı ifade etmektedir.

Güvenilir yorumlar yapabilmek için, oluşturulan tablolardaki 5'ten küçük beklenen değerlerin sayısının, toplam tablo göz sayısının %20'sini geçmemesi gerekmektedir (Özdamar, 1999). Bu nedenle, aksi durumlarda uygun sınıf birleştirme yoluna gidilerek analizler yapılmıştır.

3.2.4.5. İncelenen İşletmelerde Toplumsal ve Tarımsal Yapının Gelire Etkisinin Belirlenmesinde Uygulanan Yöntem

İncelenen işletmelerde toplumsal ve tarımsal yapı ile yıllık tarımsal faaliyet sonuçlarının gelire etkilerinin belirlenmesinde tarımsal üretim faaliyetinin fonksiyonel analizi, başarı analizi ve khi-kare testleri kullanılmıştır.

Tarımsal üretim faaliyetinin fonksiyonel analizi yapılırken *Cobb-Douglas Üretim Fonksiyonu* kullanılmıştır. Araştırmaya konu olan Kazova ve Artova Bölgeleri için ayrı ayrı olarak Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonu kullanılarak analizler yapılmıştır. Bilindiği üzere Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonu tarımsal işletmecilik araştırmalarında oldukça sık kullanılmaktadır. Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonunun; tarımsal işletmelere ait verilere uygun düşmesi, hesap kolaylığı sağlaması, verilerin az olduğu bu sahada yeteri kadar serbestlik derecesi temin edebilmesi sebepleri ile çok kullanıldığı ifade edilmektedir (**Karagölge, 1976**).

Cobb-Douglas üretim fonksiyonu gerek ekonometrik, gerekse üretim ekonomisi analizlerinde bazı avantaj ve özelliklere sahiptir.

- Fonksiyondaki parametrelerin tahmini, logaritmik bir dönüşümden sonra doğrusal denklemin katsayılarının tahmininde kullanılan en küçük kareler yöntemi ile yapılabilir.

- Üretim faktörlerinin marjinal verimliliği, fonksiyonun her bir faktöre göre alınan kısmi türevine eşittir.

- Fonksiyonlardaki değişkenlerin katsayıları, ait oldukları değişkenin üretim elastikiyetini ifade eder. Bu marjinal elastikiyet katsayıları faktör bileşimlerinden ve miktarlarından bağımsızdır (**Akçay, 1996**).

Cobb-Douglas üretim fonksiyonu genel şekli ile aşağıdaki gibi ifade edilmektedir;

$$Y = \alpha X_1^{\beta_1} X_2^{\beta_2} X_3^{\beta_3} \dots X_k^{\beta_k}$$

Cobb-Douglas üretim fonksiyonunda değişkenlere ait parametrelerin hesaplanabilmesi için fonksiyonun doğrusal olarak ifade edilmesi gerekmektedir. Bu işlem için orijinal verilerin logaritmik dönüşümleri kullanılarak fonksiyon şu şekilde yazılabilir;

$$\ln Y = \ln \alpha + \beta_1 \ln X_1 + \beta_2 \ln X_2 + \dots + \beta_k \ln X_k$$

Araştırmada Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonunun ekonometrik analizinde şu kriterler dikkate alınmış ve incelenmiştir:

- **Determinasyon Katsayısı (R^2)** : Y bağımlı değişkendeki değişmeyi bağımsız değişkenlerin açıklama oranını ifade etmektedir (Özçelik, 1994).

- **F Testi**: Bu test fonksiyonun bir bütün olarak anlamlı olup olmadığı hakkında bilgi vermektedir. Başka bir ifade ile, tahmin denklemindeki birden çok açıklayıcı değişkenin açıklanan değişken üzerinde etkili olup olmadığını hakkında bilgi vermektedir.

- **Kısmi Regresyon Katsayıları Önem Testi**: Fonksiyonda yer alan bağımsız değişkenlerin tek tek sıfırdan farklı olup olmadıkları hakkında bilgi vermektedir.

Her iki araştırma bölgesi için Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonunun kullanılması ile elde edilen tahmin denklemleri ve tarımsal gelir üzerinde etkili olan faktörlerin fonksiyonel analizine konu olan kriterler aşağıda verilmiştir.

- **Faktörlerin Marjinal Üretim Elastiklikleri**: Belli bir üretim seviyesinde, üretim faktörlerinden herhangi birindeki yüzde değişimin üretim miktarları üzerinde oluşturduğu yüzde değişmeye üretim elastikliği denilmektedir. Cobb-Douglas tipi üretim fonksiyonlarının özelliği gereğince fonksiyonda (denklemden) yer alan bağımsız değişkenlerin katsayıları ilgili faktörün marjinal üretim elastikliğini vermektedir. Teker teker faktörlerin elastiklikleri toplamı üretim fonksiyonunun ölçeğe göre getirisini göstermektedir.

Bu noktadan hareketle faktörlerin marjinal üretim elastiklikleri

$b_i > 1 \Rightarrow X_i$ faktörü için artan getiri

$b_i = 1 \Rightarrow X_i$ faktörü için sabit getiri

$b_i < 1 \Rightarrow X_i$ faktörü için azalan getiri olarak yorumlanmaktadır.

- **Fonksiyonun Üretim Elastikiyeti:** Fonksiyonda yer alan bağımsız değişkenlere ait marjinal üretim elastikiyetlerin toplamı, fonksiyonun bütün olarak üretim elastikiyetini belirlemektedir. Bu elastikiyet;

$$\sum_{i=1}^k b_i > 1 \Rightarrow \text{ölçeğe göre artan getiri}$$

$$\sum_{i=1}^k b_i = 1 \Rightarrow \text{ölçeğe göre sabit getiri}$$

$$\sum_{i=1}^k b_i < 1 \Rightarrow \text{ölçeğe göre azalan getiri olduğunu ifade eder (Zoral, 1984).}$$

- **Çoklu Bağntı (Multicollinearity) Problemi:** Fonksiyonda yer alan iki bağımsız değişkenin yüksek derecede korelasyon göstermesi halinde ortaya çıkmaktadır. Yani çoklu doğrusal bağlantı durumunda, fonksiyonda yer alan herhangi iki bağımsız değişken arasında kesin veya yaklaşık doğrusal bir ilişkinin varlığı sözkonusudur (Akçay, 1996).

- **İçsel Bağntıya (Auto Correlation) ilişkin Durbin-Watson testi:** İçsel bağntı gözlemler arasındaki hata payının bağımlılık göstermesidir. Yani, i'inci gözlemin hata payı ile j'inci gözlemin hata payı arasındaki korelasyon varlığıdır (İşyar, 1975). Hata terimlerinde içsel bağntı varlığı Durbin-Watson testi araştırılır. Hesap sonucu bulunan katsayılar tablo kritik değerleri ile karşılaştırılmak suretiyle içsel bağntı varlığı hakkında kaniya varılır (Karkacier, 2001).

Kazova ve Artova bölgesindeki incelenen işletmelerde tarımsal gelirin fonksiyonel analizi için uygulanan Cobb-Douglas üretim fonksiyonu ve fonksiyonda yer alan değişkenler ise şu şekildedir:

Y (Tarımsal Gelir): Bir üretimin kapsayan üretim faaliyeti sonucunda elde edilen tarımsal gelir (TL)

X₁(Arazi): Bir üretim döneminde işletme yöneticisinin kullandığı işletme arazisi (da)

X₂(Eğitim Düzeyi): İşletme yöneticisinin almış olduğu formal eğitim düzeyinin doğal logaritması (yıl)

X₃(Parçalılık Durumu): Bir üretim döneminde işletme yöneticisinin sahip olduğu işletme arazisinin parçalılık durumu (adet)

X₄(İşletme Sermayesi): İşletme yöneticisinin sahip olduğu işletme sermayesi (TL)

X₅(Cari Masraflar): Bir üretim döneminde bitkisel ve hayvansal üretim faaliyeti için yapılan cari masraflar (TL)

X₆(Hayvan Sayısı): İşletme yöneticisinin sahip olduğu irat hayvanlarının, Büyük Baş Hayvan Birimi (BBHB) cinsinden, sayısı (BBHB)

X₇(Nüfus): İşletmelerin sahip olduğu nüfus sayıları (adet)

L_nX₈(Meyve Arazisi): Bir üretim döneminde işletme yöneticisinin meyve üretim faaliyetinde kullandığı toplam arazi miktarı (da)

X₉(İşletme Masrafları): Bir üretim döneminde işletme yöneticisinin tarımsal üretim faaliyeti için yapmış olduğu işletme masrafları (TL)

X₁₀(Toplam İşgücü): Bir üretim döneminde işletmede kullanılan toplam, erkek işgünü cinsinden, işgücü miktarı (EİG)

Yapılan Cobb-Douglas üretim fonksiyonu analizlerinde MINITAB istatistik paket programı kullanılmıştır.

Yukarıda açıklanan yöntem yardımı ile Kazova ve Artova Bölgelerinde tarımsal geliri etkileyen unsurlar belirlenmeye ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

Bunun yanısıra bu bölümde işletmelerin başarı derecelerine göre analizine yer verilmiştir. Tarımsal faaliyet içerisinde işletmecilik kabiliyetini belirlemede işletmelerden elde edilen gelir önemli bir gösterge durumundadır. Tarım işletmelerinde faaliyet

dönemlerinin analizi ve üretim dönemleri itibariyle brüt hasıla, net hasıla ve tarımsal gelir gibi değerlerin hesaplanması bu amaçla yapılmakta ve bu veriler benzer şartlarda çalışan diğer işletmelere ait sonuçlarla karşılaştırılarak çiftçilerin başarıları belirlenebilmektedir **(Karagölge, 1996)**.

Bu noktadan hareketle incelenen işletmelerin başarı derecelerine göre sınıflandırılmasında *İşletme Arazisi Dekarına Düşen Tarımsal Gelir Kriteri* kullanılmıştır. Bu yöntem kullanılarak işletmelerin karşılaştırılmalarında arazi büyüklük farklılıkları giderilmiştir.

İşletmeler başarılı, orta derecede başarılı ve başarısız olmak üzere üç grupta incelenmiş olup, her bir işletmenin tarımsal geliri o işletmeye ait işletme arazisi miktarına bölünmüştür. Bulunan bu değerlerin aritmetik ortalaması (\bar{x}) ile bir (1) standart sapması (1sd) bulunmuş, ($\bar{x} - 1sd$) değerinden küçük tarımsal gelir elde eden işletmeler "*başarısız işletmeler*", ($\bar{x} + 1sd$) değerinden büyük tarımsal gelir elde eden işletmeler "*başarılı işletmeler*" ve bu iki değer arasında tarımsal gelir elde eden işletmeler ise "*orta derecede başarılı işletmeler*" olarak kabul edilmiştir.

Ayrıca bu kapsam çerçevesinde işletmelerin başarı durumları ile ele alınan bazı kriterler arasında *khi-kare* testi yapılmıştır.

4. ARAŞTIRMA YÖRESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Araştırmanın bu bölümünde, araştırma alanı olarak seçilen Tokat ili Kazova ve Artova Bölgeleri hakkında, tarımsal ve sosyo-ekonomik özellikler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

4.1. Kazova Bölgesi

4.1.1. Coğrafi Yeri

Kazova, Karadeniz ve İç Anadolu bölgeleri arasında, Karadenizin 110 km güneyinde, Yeşilirmak vadisi boyunca uzanan, etrafı dağlarla çevrili çöküntü bir ovadır. Ovanın denizden yüksekliği ortalama 550-650 m'dir. Tokat ili sınırları içerisinde yer alan ovanın toplam alanı 29812 ha'dır. Kazova'nın doğu-batı yönündeki uzunluğu 56 km, kuzey-güney yönündeki en geniş yeri 12 km, en dar yeri 850 m, ortalama genişliği ise 6 km civarındadır. Doğusunda Tokat ili, batısında Turhal ve Zile ilçeleri yer almaktadır. Ayrıca Pazar ilçesi ovanın ortasında bulunmaktadır.

Tarımsal potansiyeli oldukça yüksek olan Kazova yöresinde 50 dolayında yerleşim birimi bulunmakta olup, bölgedeki köyler idari olarak Tokat (Merkez), Pazar ve Turhal İlçelerine bağlıdır.

4.1.2. Toprak Özellikleri

Kazova yöresinin topraklarını; taban araziler ve yamaç (etek) araziler olarak iki kısımda incelemek mümkündür.

Taban araziler, IV. jeolojik devirde Yeşilirmak ve bir takım yan derelerin sedimentlerinden oluşmuş alüvyondur. Toprak; kum, silt, kil ve bir miktar çakıl içermektedir. Taşınmış oldukları için yalnızca A-C horizonları bulunan, tarımsal potansiyeli yüksek topraklardır.

Yamaç arazisinin jeolojisini paleozoik devre ilişkin metamorfik serilet, yaşlı kalkerler ile yükseklikleri fazla olmayan tepelerden oligosen yaşlı kırmızı gri ve marnlı seriler teşkil etmektedir. Yamaç kalkerli alanlarda yüksek kısımlardaki ana kayaların parçalanmaları sonucu oluşmuş yüzey ve profilleri çakıl ve kaba kısımlar içeren kolüvyal topraklar bulunmaktadır.

Kazova'da genç ve yaşlı alüvyallerle, kolüviyal topraklardan başka Kaz Gölü yöresinde yer alan ve organik maddesi %20'ye ulaşan göl sedimentleri de bulunmaktadır.

Araziler çok ağırdan, hafife kadar değişen toprak bünyelerine sahiptirler. En çok ağır bünyeli, daha sonra orta, hafif ve çok hafif bünyeli topraklara rastlanılmaktadır.

Kazova toprakları üstte granüle ve kırıntı, altta yapısız veya zayıf blok yapıdadırlar. Yeşilirmak yöresinde yer alan hafif, orta ve çok hafif bünyeli toprakların alt horizonlarında yer alan kum veya çakıl tabakaları teksel yapıdadır. Yapısız topraklar ise Kaz Gölü'nün göl aynasıyla çok ağır bünyeli, geçirimsiz, tuzluluk ve sodyumluluk içeren sorun alanların alt toprak katlarında bulunur.

Toprağın rengi genellikle gri kahverenginin çeşitli tonları şeklinde olup yamaç arazinin bazı kısımlarında kahverengi ile açık kahverengi topraklara rastlanılmaktadır.

Organik madde miktarı ovanın kuzey ve güney yönlerindeki eğimli arazilerden Yeşilirmağa doğru az eğimli yerlere inildikçe artmaktadır. Sorunlu alanlarda ise fazla organik madde bulunmaktadır.

pH ise sodyumlu alanlarda 8,5-9,5, diğer alanlarda 7,5-8,0 dolayındadır.

Ova topraklarının kireç kapsamı %10-15 arasında değişmekte, yüzeyden derine inildikçe kireç oranı artmaktadır.

Kazova topraklarında doğal jips bulunmaktadır.

Toprak derinliği çoğunlukla tüm bitkilerin yetişmesine uygun olup ortalama 1,5 m veya daha fazladır. Bazı lokal alanlarda kök gelişmesine olanak vermeyen kum, çakıl ya da ana kaya tabakaları bulunmakta, bunlar bitki gelişmesini sınırlandırmaktadır.

Taban arazinin topografyası genellikle düz olup eğimi %0-2 arasında değişmektedir. Yamaç arazinin topografyası ise dalgalı olup eğimi %2-25 arasındadır. Taban arazide %0 gibi düz eğimli araziler Yeşilirmak yatağı yöreleri ile Kaz Gölü'nün bulunduğu alanlarda yer almaktadır (Anonim, 1995b).

4.1.3. İklim Özellikleri

Orta Anadolu ile Karadeniz bölgeleri arasında kalan ve yarı kurak karakterli geçit bölgesi ikliminin etkisinde kalan Kazova'da 35 yıllık gözlemlere göre; en soğuk ay minimum -31,6 °C ile Şubat, en sıcak ay maksimum 41,2 °C ile Temmuz ayıdır.

Genellikle ilk don Ekim ya da Kasım ayları içerisinde, son don ise Mayıs ayı içerisinde oluşmaktadır. Yıllık ortalama nispi nem %61, yıllık ortalama yağış 443,8 mm'dir. En az yağış Temmuz ve Ağustos aylarında düşmektedir. Açık su yüzeyinden oluşan yıllık buharlaşma ise 889,3 mm'dir.

Kazova yöresine ait uzun yıllar iklim verileri çizelge 4.1.'de verilmiştir.

Çizelge 4.1. Tokat İli Kazova Yöresi 1965-2000 Yıllarına İlişkin İklim Elemanları

AYLAR	HAVA SICAKLIĞI (Ortalama)	MAKSİMUM SICAKLIK	MINİMUM SICAKLIK	AYLIK TOPLAM YAĞIŞ	GÜNLÜK MAKSİMUM YAĞIŞ	BUHARLAŞMA TOPLAMI	NİSİBİ NEM	GÜNEŞ RAD. GÜN. ORT.
EKİM	12,5	34,1	-2,8	36,5	38,7	0,0	64,0	1,2
KASIM	7,1	28,0	-12,8	48,3	38,3	0,0	68,3	0,7
ARALIK	3,3	25,0	-24,5	47,1	56,4	0,0	70,1	3,0
OCAK	1,4	20,7	-26,5	40,2	27,5	0,0	67,1	3,8
ŞUBAT	2,8	23,1	-31,6	34,3	23,9	0,0	62,3	6,5
MART	6,9	29,8	-27,1	39,6	32,0	0,0	58,9	8,5
NİSAN	12,5	35,1	-6,1	61,6	45,2	0,0	58,2	11,7
MAYIS	16,3	36,0	-2,9	60,5	35,5	145,9	59,1	14,2
HAZİRAN	19,6	38,8	0,5	40,6	51,9	210,0	56,5	16,4
TEMMUZ	22,0	41,2	4,5	10,5	27,3	205,7	53,7	15,2
AĞUSTOS	21,7	40,1	3,3	7,1	23,6	190,0	55,4	14,1
EYLÜL	17,8	38,5	-3,3	17,5	38,9	137,7	58,8	11,9
TOPLAM	143,9	390,4	-129,3	443,8	439,2	889,3	732,4	107,2
ORTALAMA	12,0	32,5	-10,8	37,0	36,6	74,1	61,0	8,9
MAKSİMUM	22,0	41,2	4,5	61,6	56,4	210,0	70,1	16,4
MINİMUM	1,4	20,7	-31,6	7,1	23,6	0,0	53,7	0,7

Kaynak: Anonim, 2001c, KHGM. Köy Hizmetleri Tokat Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Meteoroloji Kayıtları, Tokat.

4.1.4. Araştırma Alanının Sulama Kaynakları

Araştırma yöresinin ana sulama kaynağını Yeşilirmak nehri oluşturmaktadır. Yeşilirmak üzerinde kurulmuş olan Gümenek regülatörünün sağ sahil ve sol sahil olmak üzere iki ana kanaldan sağlanan sulama suyu, sekonder ve tersiyer sulama kanalları aracılığı ile tarla başına kadar götürülmektedir.

Sulama şebekelerinin tamamlandığı Kazova bölgesinde sulu tarım yaygın olarak yapılmaktadır ve sulanan arazinin oranı %92.67'dir (Sayılı, 1996).

Sulama şebekelerinin tamamlandığı Kazova bölgesinde sulu tarım yaygın olarak yapılmakta ve özellikle düz alanlarda yağmurlama sulama sistemi her geçen yıl yaygınlık kazanmaktadır (Çiçek, 1990). Bölgede, özellikle düz alanlarda yağmurlama sulama sistemi yaygınlık kazanmıştır. Kazova bölgesinde ise 18 744 ha alanda sulu tarım yapılmaktadır (Anonim, 1995 c).

4.1.5. Nüfus ve Eğitim Durumu

Kazova bölgesi idari olarak Tokat (Merkez), Pazar ve Turhal ilçelerine bağlı köylerden oluşmaktadır. Bölgede yaklaşık 50 adet köy yer almaktadır. Kazova bölgesinde nüfusu 3-4 bin ve daha fazla olan çok sayıda 9 köy ve kasaba yer almaktadır.

Kazova bölgesinde tüm nüfusa hizmet verecek şekilde ilköğretim okulları mevcuttur. Ayrıca bölgede ve yakın yerleşim merkezlerinde genel ve mesleki liseler mevcuttur. Eğitim imkanları açısından bölgenin coğrafi durum ve ulaşım imkanları elverişlidir.

4.1.6. Ulaşım ve Altyapı Durumu

Bölgedeki tüm yerleşim birimlerinin ulaşım açısından herhangi bir sorunu bulunmamaktadır. Yılın tüm aylarında karayolu ulaşımı sözkonusudur ve hemen hemen hergün Tokat şehir merkezine ve diğer ilçelere ulaşımında sorun yaşanmamaktadır. Her köyün yolu bulunmaktadır ve istisnalar hariç ulaşım için asfalt yol imkanı sözkonusudur. Bölgede elektrik ve su gibi temel altyapı olanakları mevcuttur. Sulama imkanları açısından tüm altyapı tesisleri hizmet vermektedir.

Ayrıca bölgenin yolu iller ve pazar imkanları açısından büyük şehirle ulaşım ağında önemli avantajlar sözkonusudur.

4.1.7. Tarımsal Yapı, Üretim ve Pazarlama Durumu

Kazova bölgesinin tarımsal potansiyeli yüksektir. Kazova bölgesi DSİ Kazova sağ ve sol sahil an sulama kanallarından sulama imkanına sahiptir. Toprak verimliliğinin yüksek olması ve sulama sorunun olmaması, sulu tarımın yaygın olarak yapılması sonucunu doğurmaktadır. Bölgede sulu kanallarda başta şekerpancarı olmak üzere; sebze ve meyvecilik yoğun olarak yapılmaktadır. Son yıllarda özellikle elma ve şeftali yetiştiriciliğinin yanısıra sırik domates, biber, fasulye vb. ürünlerin üretiminde yoğunlaşma sözkonusudur. Kazova bölgesinin iklim yapısı ve su kaynakları ile ilişkili olarak bitkisel üretim deseni içerisinde, kuru koşullarda hububat (buğday, arpa), bağ, kavun, karpuz, tütün, fiğ, nohut, sulu koşullarda hububat, şeker pancarı, domates,

meyve, kavun, karpuz, mısır, yonca, fiğ, ayçiçeği, soğan, fasulye ve diğer ürünler üretim deseni içerisinde yer aldıkları bölgede yapılan bazı araştırmalarda bulunmuştur. (Esengün, 1990; Çiçek, 1990; Sayılı, 1996). Bölgede üretilen ürünler, bölge halkı için önemli bir gelir kaynağı iken, aynı zamanda hem yakın illere hem de büyük yerleşim merkezlerine ve yurt dışına pazarlaması yapılmaktadır.

Kazova bölgesinde yer alan iki adet süt fabrikasının etkisi ile, özellikle büyükbaş süt hayvancılığı yaygınlık kazanmıştır. Ayrıca sığır besiciliği de önemli bir gelir kaynağı durumundadır.

4.2. Artova Bölgesi

4.2.1. Coğrafi Yeri

Artova ilçesi doğudan Yeşilyurt ve Sulusaray ilçesi, batıdan Turhal ve Pazar ilçesi, güneyden Zile ilçesi, kuzeyden Tokat Merkez ilçesi ile çevrilidir.

Artova ilçesi etrafı dağlarla çevrili bir çöküntü ovasıdır. Denizden yüksekliği 900-1300 m arasında değişmektedir. Merkez dahil toplam 29 köyü bulunmaktadır.

Artova ovası, doğu-batı yönünde boyu 81 km, kuzey-güney yönünde eni 16 km'dir.

4.1.2. Toprak Özellikleri

Bölgede taban araziler, IV. jeolojik devirde oluşmuş alüvyonlar, yamaç arazilerde ise III. jeolojik devirde oluşmuş oligosen yaşındaki kırmızımsı renkli kum, çakıl ve çoğunluğu kil olan ve aralarında yer yer 1-2 ve 5 cm kalınlık gösteren anhidrit veya jips bantlarından meydana gelmiş tabakalar oluşturmaktadır.

Taban arazilerin topografyası genellikle düz olup %0,0-2,0, yamaç arazilerin topografyaları ise dalgalı veya karışık olup eğimleri %2-12 arasında değişmektedir. Toprak derinlikleri 1,5 m veya daha derindir. Bu derinlik bazı kısımlarda kök gelişimine engel olan kaba kum, çakıl, anakaya ve az geçirgen kireç taşı veya marn tabakalarınca sınırlandırılmıştır.

Toprakları yeterli kireç kapsamaktadır. Toprak pH'ları, sodyumlu topraklar dışında 7,5-8,0'dir. 7 439 ha arazide yüksek taban suyundan dolayı drenaj sorunu vardır

(Anonim, 1996). Ancak 1996 yılında DSİ'nin başlattığı drenaj kanalları açma projesi devam etmektedir.

Bölgenin yüzölçümü 42 588 ha'dır.

4.1.3. İklim Özellikleri

Araştırma bölgesine ait bazı iklim özellikleri, araştırma bölgesini karakterize eden Artova Meteoroloji İstasyonunun 16 ile 35 yıl arasında değişen rasat ortalamalarına göre şu şekilde özetlenebilir.

Artova ilçesinde yıllık ortalama yağış 535,9 mm'dir. En yağışlı ay Mayıs ayı olup, ortalaması 70,1 mm'dir. En kurak ay 4,1 mm ortalama ile Ağustos ayıdır. Yıllık yağışın en çoğu %36,61 ile ilkbahar, %32,66 ile kış mevsimlerinde düşmektedir. Yağışların %18,79'u sonbahar ve %11,94'ü yaz mevsimlerinde düşmektedir.

Yıllık ortalama sıcaklık 8,1 °C'dir. En soğuk ay olan Ocak ayı ortalaması -3,3 °C, en sıcak ay olan Temmuz ayı ortalaması 18,0 °C'dir (Anonim, 1998b).

Yıllık ortalama donlu gün sayısı 130,5 gündür. En fazla donlu gün Ocak ayı ortalaması olarak 27,4 gündür. Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında donlu gün görülmemektedir.

4.1.4. Araştırma Alanının Sulama Kaynakları

Artova bölgesinin başlıca yerüstü su kaynakları göletlerdir. Bunlar Merkez, Aşağıgüçlü, Çelikli ve Bebekderesi göletleridir. Bunların yanısıra sulamada kullanılan Artova çayı bulunmaktadır. Artova ilçesinin yerüstü su kaynaklarından sulanan alan 4 425 ha'dır (Anonim, 1997c). Bölgede toplam arazinin %13.96'sı sulanmaktadır (Esengün, 1998).

4.1.5. Nüfus

Artova ilçesinin merkez ve köyler itibariyle toplam nüfusu 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre 16 977 kişidir. İlçede kilometrekareye 40 kişi düşmektedir. Çizelge 4.2.'de Artova ilçesinin merkez ve köyler itibariyle nüfusları verilmiştir.

4.1.6. Eğitim

2000-2001 öğrenim yılı itibariyle Artova ilçe merkezinde bir adet çok programlı lise ve bir adet yatılı ilköğretim bölge okulu bulunmaktadır. Ayrıca üç adet ilköğretim okulu da ilçe merkezinde eğitim öğretim faaliyetini sürdürmektedir.

Artova ilçesine bağlı köylerde de dört adet ilköğretim okulu ve 17 adet de birleştirilmiş öğretim yapan (ilk beş sınıf) okul mevcuttur. İlçede okur-yazarlık oranı ise %98'dir (Anonim, 2001f).

Çizelge 4.2. Artova İlçesi Nüfus Durumu (2000)

Yerleşim Birimleri	NÜFUS (Kişi)		
	Kadın	Erkek	TOPLAM
Merkez	2 724	3 389	6 113
Ağmusa	336	340	676
Ahmet Danişment	176	143	319
Aktaş	203	187	390
Aşağıgüçlü	264	243	507
Bayırlı	286	319	605
Bebekderesi	162	145	307
Boyunpınar	160	145	305
Çelikli (Kasaba)	1 520	1 484	3 004
Deveci Kargın	200	186	386
Elidere	111	118	229
Gazıpınar	21	16	37
Gümüşyurt	109	88	197
Gürardıç	192	195	387
İğdir	183	161	344
Kayaönü	71	73	144
Kunduz	56	52	108
Kunduzagağı	160	137	297
Mertekli	47	42	89
Poyrazalan	37	53	90
Sağlıca	158	170	328
Sakur	138	145	283
Tanyeli	116	102	218
Taşpınar	80	73	153
Tuzla	69	65	134
Ulusulu	74	78	152
Yağcımsa	184	181	365
Yenice	101	115	216
Yukarıgüçlü	310	284	594
TOPLAM	8 248	8 729	16 977

Kaynak: Anonim, 2001f, Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü Proje ve İstatistik Şubesi 2000 Yılı Envanter Kayıtları, Artova.

4.1.7. Ulaşım ve Altyapı Durumu

Artova ilçesinin il merkezine uzaklığı 38 km'dir. Ulaşımında karayolundan önemli ölçüde yararlanılmaktadır. Ayrıca Sivas-Samsun hattını içeren demiryolu ağı ilçe merkezinden geçmektedir. Ulaşım konusunda ilçe düzenli minibüs seferlerine sahiptir. Bu nedenle il merkezine ulaşımında önemli problemler yaşanmamaktadır.

4.1.8. Tarımsal Yapı ve Üretim

4.1.8.1. Arazi Varlığı ve Dağılımı

Artova ilçesinin arazi varlığı çizelge 4.3.'de verilmiştir.

Çizelge 4.3. Artova İlçesi Arazi Varlığı (Ha) (2000)

Arazinin Cinsi	Alan (ha)	Oranı (%)	
Tarla Arazisi	Ekilen	12 187	28,62
	Nadas	1 117	2,62
	Toplam	13 364	31,38
Sebze –Meyve Arazisi	164	0,39	
Kavak ve Söğüt Alanı	112	0,26	
Toplam İşlenen Alan	13 640	32,03	
Tarıma Elverişli Boş Alan	379	0,89	
Toplam Verimli Arazi	14 019	32,92	
Çayır Mer'a Alanı	7 106	16,68	
Orman Alanı	14 520	34,09	
Tarım Dışı Alan	6 943	16,30	
GENEL TOPLAM	42 588	100,00	

Kaynak: Anonim, 2001d. TKİB.Tarım İlçe Müdürlüğü Kayıtları, Artova.

Araştırma yöresinde toplam işlenen alan genel toplamın %32,03'ünü oluşturmaktadır. Toplam verimli arazinin payı %32,92 olup, tarım dışı alanın payı %16,30'dur.

4.1.8.2. Bitkisel Üretim

Tokat ili Artova ilçesinde yetiştirilen önemli tarım ürünlerinin üretim durumları çizelge 4.4.'de verilmiştir.

Çizelge 4.4. Tokat İli Artova İlçesinde Yetiştirilen Önemli Ürünlerin Üretim Alanları, Üretim Miktarları ve Verim Durumları (2000)

ÜRÜNLER	ALAN (ha)	ÜRETİM (ton)	VERİM (kg/da)	
TARLA ÜRÜNLERİ	Buğday	6 795	15 240	224,28
	Fiğ (Dane)	2 100	1 950	92,86
	Arpa	1 025	4 576	446
	Şekerpancarı	1 022	41 438	405,46
	Mercimek	21	515	245,23
	Nohut	275	315	114,55
	Yonca (K.ot)	395	3 550	89,87
	Patates	310	10 150	3274,19
	Kuru Fasulye	25	90	360
	Korunga (K.ot)	85	105	123,54
	Yulaf	4	45	112,50
	Mısır (Silajlık)	130	40 000	3076,92
MEYVE ÜRÜNLERİ		MEYVE VEREN AĞAÇ SAYISI (adet)	MEYVE VERMEYEN AĞAÇ SAYISI (adet)	ÜRETİM (ton)
	Armut	570	360	3
	Elma	4 750	1 280	23,8
	Erik	300	500	3
	Kiraz	410	1 060	-
	Vişne	1 000	24 550	15
	Ceviz	109	50	2

Kaynak: Anonim, 2001d, TKİB. Tarım İlçe Müdürlüğü Kayıtları, Artova.

4.1.8.3. Hayvancılık

Artova ilçesinin hayvan varlığı çizelge 4.5.'de verilmiştir.

Çizelge 4.5. Artova İlçesinin Hayvan Varlığı (2000)

Hayvan Cinsi		Sayısı (Adet)	
Küçükbaş Hayvanlar	Koyun	14865	
	Kıl Keçisi	380	
	Toplam	15245	
Büyükbaş Hayvanlar	Sığır	Kültür	510
		Melez	6740
		Yerli	10950
		Toplam	18200
	Manda	420	
At		3	
Eşek		310	

Kaynak: Anonim, 2001d, TKİB. Tarım İlçe Müdürlüğü Kayıtları, Artova.

Artova bölgesinde hayvancılık faaliyeti olarak küçük ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yaygındır. Son yıllarda Kaynak Kullanımı Destekleme Fonundan çok sayıda ahır inşa edilmiş, ancak yeterli işletme sermayesi olmadığı için hayvancılık faaliyetinde istenen gelişme sağlanamamıştır. Bölgede yerli sığırlar ağırlıktadır.

5. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde Araştırmanın yapıldığı Kazova ve Artova bölgesine ait bulgular iki ana başlık çerçevesinde incelenmiştir.

5.1. Kazova Bölgesine İlişkin Araştırma Bulguları

Bu bölümde Kazova bölgesine ait araştırma bulgularına yer verilmiştir. Önce incelenen işletmelere ait toplumsal yapı ortaya konulmuştur. Sonra bölgedeki tarımsal yapı ve işletmelerin yıllık tarımsal faaliyet sonuçları belirlenmiştir. Son bölümde ise toplumsal ve tarımsal yapının üretim sistemlerine ve gelire etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

5.1.1. Kazova Bölgesinde Toplumsal Yapı

Belli bir ekonomik altyapı ile belirlenmiş, belli üstyapı kurumlarına sahip olan sosyo-ekonomik bir biçimlenme (**Hançerlioğlu, 1977**) şeklinde adlandırılan toplum; ister cemaat, ister cemiyet, ister köy, isterse şehir toplumu şeklinde olsun, daima bir sosyal yapı ve bu yapıyı meydana getiren sosyal müesseselerin ve insan ilintilerinin ve bunların karşılıklı münasebetlerinden doğan sosyal değerlerin birbirlerini karşılıklı olarak etkiledikleri bir bütündür. Bu bütün her zaman aynı olmayan hız ve tempo ile değişir. Sosyal yapıyı meydana getiren unsurlardan biri değiştiği zaman, sosyal yapının diğer unsurları da değişir (**Kıray, 1964**).

Toplumbilimin temel kavramı toplumdur. Toplumsal yapı ise, sadece katılıma ya da insan dışı çevreye dayalı olarak açıklanması olanaklı olmayan insan davranışlarının tümüdür (**Kongar, 1975**).

Ayrıca toplumsal yapı; herhangi bir toplumun ya da toplumsal kümenin yerleşik iç örgütlenme biçimi (**Ozankaya, 1975**); bir topluluğun toplumsal düzeni, kuruluş ve işleyişi ve bir takım görevleri yerine getiriş yolu (**Yasa, 1967**); yapıyı oluşturan toplumsal kurumların, bunların karşılıklı ilişkilerinden doğan toplumsal değerlerin karşılıklı olarak etkiledikleri bir bütün (**Kıray, 1964**) olarak değişik şekillerde tanımlanmaktadır.

Toplumsal yapı, göreceli olarak istikrarlı olan ilişki ve değerler veya düzenlenmiş insan ilişkileri için kullanılmakta; üretim ve mülkiyet ilişkileri alt yapıyı, bunlar dışında kalan (din, ahlak, siyaset gibi) ve toplumsal bilincin varlığını gösteren diğer toplumsal

ilişkiler üst yapıyı; bu ilişkiler sonunda ortaya çıkan anlamlar , değerler ve kurallar da kültürel yapıyı oluşturmaktadır (**Boran, 1945; Kongar, 1985**).

Kırsal kesimdeki toplumsal yapıyı belirleyebilmek için, öncelikle bu yapının biçimlenmesine ve ana niteliklerinin belirlenmesine yol açan temel etmenler üzerinde durulması gerekmektedir.

Bu nedenle tarım kesiminde belirlenmiş toplum yapısının, genel olarak toplum yapısında olduğu gibi, belirleyici etmenlerden hareket eden yapıyı biçimlendirici nesnel koşullara öncelik tanıyan bir anlayışla ele alınmasına gereksinim bulunmaktadır (**Sencer, 1971**).

Bu noktadan hareketle araştırmaya konu olan iki yöredeki tarım işletmelerinin toplumsal yapısını ortaya koyabilmek için, içinde buldukları mevcut durumu, sorunları, ilişkilerini belirlemek gerekmektedir. Dolayısıyla incelenen işletmelerin demografik yapısı, aile fertlerinin eğitim durumu, aile tipleri, konutlara ilişkin bilgiler, göç olgusu, tasarruf durumu, gelir-harcama durumu, sosyal güvenlik ile sözkonusu işletmelerin başkanlarının mesleki durumu, yaşları, eğitim durumu, sosyal statüsü, dış kültüre açılma düzeyi, tarımsal yeniliklerle ilgili tutumları, kooperatifleşme, sosyal birlik ve dayanışma gibi kriterler bu bölümde incelenmiştir.

5.1.1.1. Demografik Yapı

Demografi; nüfus olaylarını istatistik yöntemlerle inceleyen ve bu konuda genel kanunlara ulaşmaya çalışan bilim dalı olarak tanımlanmaktadır (**Seyidoğlu, 1992**). Başka bir ifade ile, bir ülke nüfusunun belli bir zamanda ya da zaman içindeki doğum ve ölümler, yaş, cinslik, yurttaşlık durumları, yerleşme yeri vb. bakımlardan bileşiminin sayısal incelemesini yapan bilim dalıdır (**Ozankaya, 1982**).

Toplumsal çalışmalarda; nüfusun büyüklüğü, dağılımı ve nitelikleri temel veriler olarak dikkate alınmaktadır. Nüfus büyüklüğü ile tarımsal yapı arasında karşılıklı bir ilişki bulunduğu; nüfusun bir taraftan ekolojik koşullar, teknolojik düzey ve işbölümü sistemince sınırlanırken diğer taraftan üretim, tüketim, bölüşüm ve örgütlenme düzeyini etkilediği kabul edilmektedir (**Nirun, 1969; Meray, 1982; Tütengil, 1983**).

Bu bölümde nüfusun genel yapısı ele alınmıştır.

5.1.1.1.1. İncelenen İşletmelerde Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Durumu

Tarım işletmeleri ve üretici aileleri arasında sıkı ve yakın ilişkiler bulunmakta ve özellikle tarım işletmelerinde kullanılan işgücünün asıl kaynağını aile nüfusu oluşturmaktadır (Akay, 1996). Ekonomik açıdan nüfusun sayısı kadar bileşimi, diğer bir ifade ile kalitesi de oldukça önem arz etmektedir (Seyidoğlu, 1992). Bu nedenle incelenen işletmelerdeki nüfus özelliklerinin incelenmesinin faydalı olacağı düşünülerek buna ilişkin çizelgeler hazırlanmıştır.

Kazova bölgesinde nüfusun yaş grupları ve cinsiyete göre nüfus durumu çizelge 5.1.'de verilmiştir.

Çizelge 5.1.İncelenen İşletmelerde Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Durumu (Ortalama Kişi ve %) (Kazova Bölgesi)

Yaş Grupları	İŞLETME GRUPLARI															
	1. Grup (26)				2. Grup (28)				3. Grup (22)				İşlt. Ort. (76)			
	E	K	T	%	E	K	T	%	E	K	T	%	E	K	T	%
0-6	0,27	0,50	0,77	13,60	0,61	0,18	0,79	13,48	0,59	0,50	1,09	14,61	0,49	0,38	0,87	13,92
7-14	0,54	0,31	0,85	15,02	0,36	0,39	0,75	12,80	0,64	0,68	1,32	17,70	0,50	0,45	0,95	15,20
15-49	1,69	1,31	3,00	53,01	1,71	1,50	3,21	54,78	2,09	1,82	3,91	52,41	1,81	1,53	3,34	53,44
50- 64	0,45	0,42	0,87	15,37	0,25	0,22	0,47	8,02	0,18	0,27	0,45	6,03	0,30	0,30	0,60	9,60
65- +	0,13	0,04	0,17	3,00	0,25	0,39	0,64	10,92	0,32	0,37	0,69	9,25	0,23	0,26	0,49	7,84
TOPLAM	3,08	2,58	5,66	100,00	3,18	2,68	5,86	100,00	3,82	3,64	7,46	100,00	3,33	2,92	6,25	100,00
Faal Nüfus Oranı (%)	68,37				62,80				57,45				63,04			

E: Erkek , K: Kadın , T: Toplam

Çizelgeden işletme arazisi genişledikçe işletme başına düşen ortalama nüfus miktarının arttığı görülmektedir. İşletme başına düşen nüfus miktarı gruplar itibariyle 5,66 ile 7,46 kişi arasında değişmekte olup, işletmeler ortalamasında 6,25 kişidir. Bu durum Türkiye'de işletme başına düşen ortalama nüfus miktarı (5,40 kişi) (*) ile karşılaştırıldığında daha yüksek bir değerde olduğu görülmektedir (Anonim, 1999a).

Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, faal nüfus olan 15-49 yaş grubunun ilk sırayı aldığı belirlenmiştir. İşletmeler ortalamasında işletme başına düşen nüfusun %13,92'si 0-6 yaş, %15,20'si 7-14 yaş, %53,44'ü 15-49 yaş, %9,60'ı 50-64 yaş ve %7,84'ü 65 ve daha yukarı yaş gruplarına ait olduğu görülmektedir (Çizelge 5.1.).

Faal nüfus oranının 1. grupta en yüksek (%66,37), 3. grupta en düşük (%57,45) değerinde olduğu ve işletmeler ortalamasında %63,04'lük bir orana sahip olduğu belirlenmiştir.

(*) 1997 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre köy nüfus miktarının (21 983 217 kişi), mevcut tarım işletmesi sayısına (4 068 432 adet) bölünmesiyle bulunan değeri ifade etmektedir.

Tüm işletme gruplarında erkek nüfusun kadın nüfusundan daha yüksek bir değerde olduğu görülmektedir (Çizelge 5.1.). Erkek nüfusu 1. grup işletmelerde 3,08 adet, 2. grup işletmelerde 3,18 adet, 3. grup işletmelerde 3,82 adet ve işletmeler ortalamasında 3,33 adet olarak belirlenmiştir.

5.1.1.1.2. İşletme Yöneticilerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

İşletme yöneticilerinin yaş gruplarına göre dağılımı çizelge 5.2.'de verilmiştir.

Çizelge 5.2. İşletme Yöneticilerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Kazova Bölgesi)

Yaş Grupları	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
20-35	3	11,54	5	17,86	2	9,09	10	13,16
36-50	12	46,15	13	46,43	7	31,82	32	42,10
51-65	10	38,46	6	21,43	8	36,36	24	31,58
66 - +	1	3,85	4	14,28	5	22,73	10	13,16
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00
Ortalama Yaş (yıl)	46,85		46,21		54,27		48,76	

Çizelgeden görülebileceği gibi işletmeler ortalaması değerlerine göre %42,10'luk pay ile 36-50 yaş grubundaki işletme yöneticileri en yüksek oranı oluşturmaktadır. Bunu sırasıyla 51-65 yaş grubu (%31,58), 20-35 yaş grubu (%13,16) ve 66 - + yaş grubu (%13,16) izlemektedir.

İşletme yöneticilerinin ortalama yaşına ilişkin en düşük değer 46,21 yıl ile 2. grup işletmelerde, en yüksek değer 54,27 yıl ile 3. grup işletmelerde tespit edilmiş olup, işletmeler ortalamasında bu değer 48,76 yıl olarak belirlenmiştir.

5.1.1.2. Mesleki Yapı

Bu bölümde aile başkanlarının kendilerini hangi meslek grubu içine dahil ettikleri, geçim temin etmede en önemli gördükleri gelir kaynakları durumuna göre ele alınmıştır. Aileye ikinci derecede gelir sağlayan (asıl geçim kaynağının dışında) işler “yan meslek” olarak nitelendirilmiştir.

Çizelge 5.3.'de aile başkanlarının asıl ve yan mesleklerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Çizelge 5.3. Aile Başkanlarının Asıl ve Yan Mesleğine Göre Dağılımı (Kazova Bölgesi)

Meslekler		1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Asıl Meslek	Çiftçi	21	80,76	24	85,72	18	81,81	63	82,89
	Memur	1	3,85	2	7,14	1	4,55	4	5,25
	Geçici işçi	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
	Serbest Meslek	3	11,54	2	7,14	3	13,64	8	10,54
TOPLAM		26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00
Yan Meslek	İnşaat İşçisi	4	15,38	1	3,57	---	---	5	6,58
	Çiftçi	5	19,23	4	14,29	4	18,18	13	17,11
	Tarım İşçisi	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
	Serbest Meslek	3	11,54	4	14,29	2	9,09	9	11,84
	Memur	1	3,85	1	3,57	1	4,55	3	3,95
	Yan iş yapmayan	12	46,15	18	64,28	15	68,18	45	59,20
TOPLAM		26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Araştırma bölgesinde aile başkanlarının asıl mesleklerine ilişkin değerlere bakıldığında, çiftçilik tüm işletme gruplarında en önemli meslek grubunu oluşturmaktadır. İşletmeler ortalamasında %82,89 ile çiftçilik birinci sırayı almaktadır. Bunu %10,54 ile serbest meslek, %5,25 ile memurluk ve %1,32 ile geçici işçilik izlemektedir.

Çiftçilik dışında serbest çalışmanın, kendi hesabına çalışmanın da önemli olduğu görülmektedir. Bu grupta, şoför, alım-satımla uğraşanlar, matbaacı ve nakliyeciler yer almaktadır.

İşletmeler ortalamasında yan iş yapmayanların oranı en yüksek değerdedir (%59,21). Türkiye genelinde kırsal alanda yan iş yapmayanların oranı %51,91'dir (Atalay ve Ark., 1992). Yan meslek olarak çiftçilik yapanların oranı %17,11; serbest meslek yapanların %11,84; inşaat işçilerinin %6,58; memurların %3,95 ve geçici tarım işçilerinin %1,32'dir.

Aile başkanlarının %82,89'u kendini esas itibariyle çiftçi olarak görmekte birlikte %17,11'i çiftçiliği yan meslek olarak yaptıklarını ifade etmektedirler.

Serbest çalışmak ise asıl ve yan meslek açısından önemini korumaktadır.

5.1.1.3. Eğitim Durumu

Eğitim; kişilerin belirli konularda bilgi, beceri ve deneyim kazanmalarını sağlamak üzere yetiştirilme ve geliştirilmelerine yönelik düzenli faaliyetlerdir (**Seyidoğlu, 1992**). Başka bir ifade ile, bireylerin toplumsal koşullara uyum sağlayabilmesi, gereksinimlerine teorik ve pratik çözümler bulabilmesi ve davranışlarını rasyonel bir şekilde biçimlendirebilmesi için onlara bazı yeteneklerin kazandırıldığı sistematik bir süreçtir (**Yıldırak, 1982a**).

Kişiliği etkileyen, ona biçim ve yön veren tüm etmenleri içeren bir kavram olarak kabul edilen eğitim; herhangi bir varlığı belirli bir amaca göre geliştirip yetiştirme, dar anlamda bir insanın düşünsel, töresel ve bedensel geliştirilip yetiştirilmesi (**Hançerlioğlu, 1986**) olarak da tanımlanmaktadır.

Formal eğitim veren kurumlar dışında aile; sosyal çevre, belirli topluluklarda bireyin gelişmesi ve yetişmesi üzerine etkilidir. Geleneksel köy toplumlarında eğitim daha çok bu informal grupların etkisindedir.

Günümüzde kırsal kesimde eğitim, halkın ideallerine uygun bir kişilik kazandıran ve insana onur veren bir araç olmaktan çok, iyi bir iş ve kazanç sahibi olabilmek ve toplumda saygı görmek, iyi bir yer edinmek için araç olarak görülmektedir (**Yıldırak, 1990**).

5.1.1.3.1. İncelenen işletmelerde Yedi ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusun Eğitim Durumu

Yedi ve daha yukarı yaştaki nüfusun eğitim düzeyine ilişkin değerler çizelge 5.4.'de verilmiştir.

Çizelgeden de görülebileceği gibi yedi ve daha yukarı yaştaki nüfusun eğitim düzeyine göre okur - yazarlık oranının yüksek düzeylerde olduğunu belirtmek mümkündür (işletmeler ortalaması %86,92). Tüm işletme gruplarında erkek nüfusun okur – yazarlık oranı (%92,28), kadın nüfusun okur – yazarlık oranına göre (%81,92) daha yüksektir.

1997 Yılı Örgün ve Yaygın Eğitim sonuçlarına göre (**Anonim, 2000a**), toplam ülke nüfusunun okur – yazarlık oranının %88,41, erkek nüfusun okur - yazarlık oranının

%93,08, kadın nüfusun okur – yazarlık oranının %76,15 olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara göre Kazova Bölgesinde okur-yazarlık oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ayrıca aynı anket sonuçlarına göre kırsal kesimde okur-yazarlık oranının %79,56; erkek nüfusun okur-yazarlık oranının %89,89; kadın nüfusun okur-yazarlık oranının %69,55 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre kırsal kesimde Türkiye ortalaması değerlerinin Kazova Bölgesinden daha düşük oranlarda olduğu görülmektedir.

Erkek ve kadın nüfusta tüm gruplar itibariyle eğitim durumu, en yüksek oran olarak ilkokul düzeyindedir. 1. grup işletmelerde erkek nüfusun %62,96'sı, kadın nüfusun %52,83'ü ilkokul mezunudur. Bu durum sırasıyla, 2. grup işletmelerde %60,66 ve %52,38, 3. grup işletmelerde %54,90 ve %61,22, işletmeler ortalamasında %59,56 ve %54,98'dir.

İşletmelerde erkek ve kadın nüfusun sırasıyla %59,56 ve %54,98'i ilkokul mezunu, %16,18 ve %19,56'sı okur-yazar, %7,72 ve %18,08'i okur-yazar değil, %9,19'u ve %7,38'i ortaokul, %6,25'i lise ve %1,10'u yüksekokul mezunudur. Kadınlarda lise ve yüksekokul mezununa rastlanmamıştır (Çizelge 5.4.).

Ortaöğretim ve özellikle yükseköğretim mezunları oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir (Çizelge 5.4.).

Çizelge 5.4. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Yedi ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusun Eğitim Düzeyi (Kazova Bölgesi)

Öğrenim Durumu	İŞLETME GRUPLARI																							
	1. Grup (26)						2. Grup (28)						3. Grup (22)						Genel (76)					
	E	%	K	%	T	%	E	%	K	%	T	%	E	%	K	%	T	%	E	%	K	%	T	%
Okur yazar değil	0,26	11,11	0,43	18,87	0,69	14,95	0,08	3,28	0,57	20,64	0,65	12,10	0,33	9,80	0,47	14,29	0,80	12,00	0,21	7,72	0,49	18,08	0,70	13,08
Okur-yazar	0,35	14,82	0,57	24,53	0,92	19,63	0,39	14,75	0,48	17,46	0,87	16,13	0,67	19,61	0,53	16,33	1,20	18,00	0,44	16,18	0,53	19,56	0,97	17,87
İlkokul	1,48	62,96	1,22	52,83	2,70	57,94	1,61	60,66	1,43	52,38	3,04	56,45	1,87	54,90	2,00	61,22	3,87	58,00	1,62	59,56	1,49	54,98	3,11	57,27
Ortaokul	0,09	3,70	0,09	3,77	0,18	3,74	0,35	13,11	0,26	9,52	0,61	11,29	0,33	9,81	0,27	8,16	0,60	9,00	0,25	9,19	0,20	7,38	0,45	8,10
Lise	0,17	7,41	---	---	0,17	3,74	0,22	8,20	---	---	0,22	4,03	0,07	1,96	---	---	0,07	1,00	0,17	6,25	---	---	0,17	3,13
Yüksekokul	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	0,13	3,92	---	---	0,13	2,00	0,03	1,10	---	---	0,03	0,55
Toplam	2,35	100,00	2,31	100,00	4,66	100,00	2,65	100,00	2,74	100,00	5,39	100,00	3,40	100,00	3,27	100,00	6,67	100,00	2,72	100,00	2,71	100,00	5,43	100,00
Okur Yazarlık Oranı (%)	88,89		81,13		85,05		96,72		79,36		87,90		91,20		81,75		88,00		92,28		81,92		86,92	

5.1.1.3.2. İşletme Yöneticilerinin Eğitim Durumu

Müteşebbis, girişimci ve işletmeci kavramları, Türkiye'deki tarım sektörüne uyarlandığında; çiftçi (işletme yöneticisi) kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır (Çiçek, Esengün ve Akçay, 1998).

Türkiye'de tarım işletmelerinin yöneticiliğini yapan her bir çiftçi bir müteşebbis olarak; işletmelerde hangi ürünlerin üretileceğine, bu ürünlerden ne kadar üretileceğine, hangi üretim faktörlerinden ne miktarda kullanılacağına, elde edilen ürünlerin nasıl değerlendirileceğine, işletmenin gelecek üretim dönemlerinde nasıl planlanacağına, teknolojik gelişmeler ve değişen ekonomik koşullarda nasıl davranılması gerektiğine karar vermektedir (Erkuş ve Ark., 1995).

İşletme yöneticisinin birçok özelliğinin işletmecilik bilimi açısından önem arzemesi nedeniyle çizelge 5.5.'de işletme yöneticilerinin öğrenim süresi ve eğitim düzeyi verilmiştir.

İşletme yöneticilerinin öğrenim süresinin tüm gruplarda önemli bir farklılık göstermediği görülmekte olup bu değer işletmeler ortalamasında 5,41 yıl olarak belirlenmiştir (Çizelge 5.5.). Tokat ili Merkez ilçede yapılan bir araştırmada işletme yöneticilerinin ortalama öğrenim süresinin 4,57 yıl olduğunu belirlenmiştir (Kızılaslan, 1997).

Çizelge 5.5. İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticilerinin Öğrenim Süresi ve Eğitim Düzeyi (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1.Grup (26)		2.Grup (28)		3.Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okur-yazar değil	1	3,85	3	10,71	---	---	4	5,26
Okur yazar	1	3,85	1	3,57	4	18,18	6	7,89
İlkokul	20	76,92	17	60,72	15	68,18	52	68,42
Ortaokul	3	11,53	5	17,86	1	4,55	9	11,85
Lise	---	---	1	3,57	2	9,09	3	3,95
Yüksekokul	1	3,85	1	3,57	---	---	2	2,63
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00
Öğrenim Süresi (yıl)	5,39		5,43		5,41		5,41	

İncelenen işletmelerde tüm gruplarda işletme yöneticilerinin ilkökul mezunu olanlarının oranı en yüksek değere sahiptir. Bu oran sırasıyla 1. grup işletmelerde %76,92,

2. grup işletmelerde %60,72, 3. grup işletmelerde %68,18 ve işletmeler ortalamasında %68,42'dir (Çizelge 5.5.).

Araştırma bölgesinde aile başkanlarının eğitim düzeyi incelendiğinde (Çizelge 5.5.) %5,26'sının okur-yazar olmadığı, %7,89'unun okur-yazar, %68,42'sinin ilkokul mezunu, %11,85'inin ortaokul, %3,95'inin lise ve %2,63'ünün yüksekokul mezunu olduğu görülmektedir.

Türkiye genelinde yapılan Türk aile yapısı araştırması sonuçlarına göre; kırsal alandaki aile başkanlarının %17,00'sinin okur-yazar olmadığı, %14,85'inin okur-yazar ve okul bitirmemiş olduğu, %53,72'sinin ilkokul mezunu, %4,89'unun ortaokul, %5,71'inin lise, %3,32'sinin yüksekokul ve fakülte mezunu oldukları, %0,51'inin lisansüstü ve bilinmeyen olduğu tespit edilmiştir (Atalay, ve Ark., 1992).

Aile başkanlarının en son okudukları okuldan sonra öğrenime devam etmeme nedenlerinin verildiği çizelge 5.6. incelendiğinde, tüm işletme gruplarında maddi nedenlerin en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir (İşletmeler ortalaması %47,37).

Çizelge 5.6. Aile Başkanlarının Son Okudukları Okuldan Sonra Öğrenime Devam Etmeme Nedenleri (Kazova Bölgesi)

Nedenler	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Köyde okul yoktu	1	3,85	4	14,29	1	4,55	6	7,89
Maddi Nedenler	15	57,68	11	39,29	10	45,45	36	47,37
Ailesi karşı çıktı	2	7,69	3	10,71	---	---	5	6,58
Başarılı olamama korkusu	1	3,85	1	3,57	2	9,09	4	5,25
Kendisi istemedi	5	19,23	7	25,00	8	36,36	20	26,32
En sonuna kadar okudu	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
Siyasi nedenler	1	3,85	1	3,57	1	4,55	3	3,95
Hastalandı	---	---	1	3,57	---	---	1	1,32
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Aile başkanlarının %26,32'si kendilerinin okumak istemediğini, %7,89'u köyde okul olmadığını, %6,58'i ailesinin karşı çıktığını, %5,25'i başarılı olamama korkusu olduğunu, %3,95'i siyasi nedenlere bağlı olduğunu ve %1,32'si hastalık nedeniyle okuyamadıklarını belirtmişlerdir.

Türkiye genelinde yapılan Örgün ve Yaygın Eğitim Anketi Sonuçları'na göre (Anonim, 2000a); kırsal kesimde son okuduğu okuldan sonra öğrenimine devam etmeme

nedenleri arasında %24,62'lik bir oranla okula ilgi duymama ilk sırayı almaktadır. Bunu sırasıyla hanehalkının ekonomik faaliyetlerine yardımcı olma (%22,31), okul masraflarının yüksek oluşu (%18,59), hanehalkının gelirine yardımcı olma (%14,42), uygun okul olmaması (%8,70) ve diğer nedenler (% 11,36) izlemektedir.

5.1.1.4. Aile Yapısı

Aile yapısını inceleyebilmek için öncelikle ailenin tanımının yapılması gerekmektedir. Sosyolojik literatürde aile hakkında yapılmış çok çeşitli tanımlar bulunmaktadır.

Aile, ana-baba-çocuklar ve tarafların kan akrabalıklarından oluşan (aile biçiminin gereğine göre) ekonomik ve toplumsal bir birliktir (**Gökçe, 1976**). İçinde insan türünün belli bir biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde, ilk ve etkili bir biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli biçimde düzenlendiği, eşler ve ana-babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre başka yakınlar) arasında belli ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunulan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı bir toplumsal kurum olarak da tanımlanmaktadır (**Ozankaya, 1977**).

Evlilik ve kan bağlarına dayanan toplum birimi (**Hançerlioğlu, 1986**) olarak tanımlanan aile de, bütün kurumlar gibi toplumun tüm toplumsal yapısından etkilenir. Bu etkilenme nedeniyle farklı gelişme düzeylerinde toplumlarda farklı aile tiplerine rastlanır (**Kongar, 1972**).

5.1.1.4.1. Aile Tipleri

Ailelerin sınıflandırılmasında, ailenin biçimleri hanehalkı esasının kullanıldığı araştırmada, aile içindeki kuşak genişliği esas alınarak; çekirdek, ataerkil geniş ve geçici geniş aile olarak incelenebilmektedir (**Gökçe, 1976**).

Çekirdek aile; karı-koca ve evlenmemiş çocuklardan oluşmaktadır. Çocuksuz karı-koca veya çocukların evden ayrılmış eşlerinden oluşuyorsa, bu tip ailelere “koca ailesi”

denilmektedir (Yıldırak, 1982a). Çekirdek aile, kuşak genişliği dar olan bir aile biçimidir (Merter, 1990).

Ataerkil geniş aile; aile reisinin eşi, evli oğulları, oğulların eşleri ve çocuklarından ve aile reisinin evlenmemiş erkek ve kız çocuklarından oluşan aile biçimidir (Gökçe, 1976).

Geçici geniş aile; aile reisinin annesi, babası, bekar kardeşlerinden oluşan aile biçimidir (Timur, 1972).

Yukarıdaki sınıflandırma ve tanımlamalar doğrultusunda araştırma bölgesindeki aile tipleri belirlenmiş ve çizelge 5.7.'de verilmiştir.

Çizelge 5.7. İncelenen İşletmelerde Aile Tipleri (Kazova Bölgesi)

Aile Tipleri	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ataerkil Aile	12	46,15	13	46,43	13	59,09	38	50,00
Çekirdek Aile	14	53,85	11	39,29	5	22,73	30	39,47
Geçici Geniş Aile	---	---	4	14,28	4	18,18	8	10,53
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Çizelgeden görülebileceği gibi Kazova bölgesinde ataerkil aile yapısına sahip aileler en yüksek orana sahiptir (%50,00). Bunu çekirdek aileler (%39,47) ve geçici geniş aile (%10,53) izlemektedir. Çekirdek aile tipinin işletme büyüklüğü arttıkça azalış gösterdiği, buna karşılık ataerkil aile ve geçici geniş ailelerin işletme büyüklüğü ile birlikte artış gösterdiği belirlenmiştir.

Türkiye'nin içinde bulunduğu hızlı değişme sürecinden kırsal aile de payını almaktadır. (Özbay, 1984) yaptığı zaman içindeki karşılaştırmalı çözümlemede kırsal ailenin "artık kapitalizm öncesi geleneksel köy ailesi ile benzeşmediğini" ifade etmektedir.

Aslında Türkiye'deki aile yapısının genel niteliklerine uygun olarak, kırsal alanda egemen olan aile yapısı da karı-koca ve çocuklardan oluşan çekirdek aile biçimindedir. Bunu geleneksel geniş aile izlemektedir. Aynı çatı altında birden çok evli çiftin yaşadığı bu aile yapısında, babanın egemenliği ve babanın soy çizgisinde genişleme görülür. Bu nedenle aile ile birlikte yaşayanlar genellikle babanın akrabalarıdır (Kongar, 2000).

Ancak Kazova bölgesinde hakim olan aile tipinin ataerkil aile tipi olduğu belirlenmiştir. Hacettepe Üniversitesinin yaptığı bir araştırmaya göre, kırsal kesimdeki ailelerin %55,00'i çekirdek aile, %25,00'i ataerkil geniş aile, %13,00'ü geçici geniş aile ve

%6,00'sı parçalanmış ailedir (Anonim, 1994). Kırsal aile ile ilgili çalışmaların çoğunda yaygın olarak yer alan görüşe göre geniş köy ailesinin adeta tek doğrusal bir evrim çizgisi içinde parçalanıp çekirdek aileler meydana getirdikleri ifade edilmektedir (Kıray, 1970; Timur, 1972). Buna karşılık son yıllarda yapılan çalışmalara ve (Ertürk, 1987)'e göre bu iki aile tipi her zaman yan yana olageldiği gibi, aynı hanenin yaşam döngüsünde, birbirinden diğerine geçişlerin de olduğu gözlemlenmiştir.

Kırsal ailenin demografik özellikleri ne olursa olsun, kırsal hanelerin kent ailesine kıyasla değişken sınırlara sahip olduğu ve daha geniş toplumsal ilişki ağları ile bütünleşmiş olduğudur. Bu nedenle de kırsal hane yapısı, karar verme süreçleri vb. çok farklı düzeylerdeki gelişmelere koşturarak sürekli yeniden yapılanma durumundadır (Anonim, 1994).

5.1.1.4.2. Ailenin Kuruluşu İle İlgili Bilgiler

Ailenin oluşumu ve varlığını sürdürmesi, diğer toplumsal etmenlerin yanında bu değerlerin de ortak bir ürünüdür. İki kişinin aile kurmasında iki ailenin çabalarına, eş, dost, akraba ve komşuların katılmasıyla evlenme, toplumsal bir olay haline dönüşmektedir (Anonim, 1994).

Evlenme, insan topluluklarında tarihsel devirlerden bu yana her zaman ve her yerde yaygın bir sosyal ve kişisel davranış biçimidir.

Evlilik, ailenin kuruluş şeklini dile getiren bir terim olarak kullanılmakta; kadınlara erkeğin ilişkilerini düzenleyerek yaptırımlara bağlayan, onları aile yaşamının temelini oluşturacak karşılıklı haklar ve yükümlülüklerle donatan bir kurum veya toplumsal normlar bütünü olarak tanımlanmaktadır (Kemerlioğlu, 1984).

İnsan yaşamında çok önemli ve özel bir yeri olan evliliğin ilk adımı, eş seçimi için gerekli girişimlerle başlamaktadır (Timur, 1972). Bu noktadan hareketle araştırma bölgesinde ailelerin oluşumunu etkileyen üç temel kriterden biri olan evlilik kararının verilmesinde etkili kişilerin oransal dağılımı çizelge 5.8.'de verilmiştir.

Aile başkanlarının evliliğe karar vermesinde en etkili kişiler tüm işletme gruplarında farklılıklar göstermekte olup, işletmeler ortalamasında %53,95 ile anne-babadır. Bu oran 1. grup işletmelerde %57,69; 2. grup işletmelerde %71,43; 3. grup

işletmelerde ise %27,27'dir. 1. ve 2. grup işletmelerde en yüksek pay anne ve babaya ait iken 3. grup işletmelerde aile başkanının kendisinin karar vermesi en yüksek paya sahiptir. İşletmeler ortalamasına göre %34,21 ile aile başkanının kendisinin karar vermesi 2. sırayı alırken, %7,89'u anne-baba ve kendisi, %1,32'si arkadaş ve akrabalarının etkisi ile karar verdiklerini beyan etmişlerdir. Bölgede bekar olan iki aile başkanı %2,63'lük paya sahiptir.

Çizelge 5.8. Aile Başkanlarının Evliliğe Karar Alma Durumu (Kazova Bölgesi)

Evliliğe Karar Verenler	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Anne-Baba	15	57,69	20	71,43	6	27,27	41	53,95
Kendisi	10	38,46	5	17,86	11	50,00	26	34,21
Arkadaşları	---	---	---	---	1	4,55	1	1,32
Anne-baba ve Kendisi	1	3,85	1	3,57	4	18,18	6	7,89
Bekar	---	---	2	7,14	---	---	2	2,63
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Eş seçimine kendisi karar veren aile başkanlarının oranı benzer bir araştırmada (Karakaş, 1994) %38,89 olarak tespit edilmiştir. Başka bir araştırmaya göre de evlilikte eş seçiminde en etkin rolün anne-babaya ait olduğu belirlenmiştir (Gülçubuk, 1991).

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; kırsal kesimin kendine özgü bir niteliği olan evlenme zamanı ve kiminle evlenileceğine karar vermede anne-babanın etkisinin büyük olduğu görülmektedir. Kendi başına karar veren erkekler, kararını genellikle aile büyüklerine iletmekte ve aile büyüklerinin de onayı ile karar geleneksel gerekler yerine getirilerek gerçekleştirilmektedir. Ailelerin ikna olmadığı durumlar az da olsa görülmektedir.

Evlilik kararları ve eş seçiminin aile yapısına göre değiştiği belirtilmektedir. Buna göre, geniş ailelerde aile büyükleri eşlerin seçiminde önemli role sahiptir. Diğer taraftan, çekirdek ailelerde evlilik kararı ve eş seçiminde ailenin otoritesi azalmaktadır (Anonim, 1994).

Ailelerin %77,63'ü akraba olmayan kişilerce kurulmuştur. Çizelge 5.9.'da aile başkanlarının eşleri ile akrabalık ilişkileri verilmiştir.

Tüm işletme gruplarında akraba olmayan aile başkanlarının oranı en yüksek değere sahiptir. Bunu sırasıyla %11,84 ile yakın akraba, %7,90 ile uzak akraba evlilikleri izlemektedir.

Çizelge 5.9. Aile Başkanlarının Eşleri ile Akrabalık Dereceleri (Kazova Bölgesi)

Akrabalık Derecesi	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Akraba Değil	20	76,93	21	75,00	18	81,81	59	77,63
Yakın Akraba	4	15,38	2	7,14	3	13,64	9	11,84
Uzak Akraba	2	7,69	3	10,72	1	4,55	6	7,90
Bekar	---	---	2	7,14	---	---	2	2,63
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Yakın akraba evlilikleri, ortaya çıkardıkları genetik sakıncalar yanında, sosyal yönden de olumsuzluklar taşımaktadır. Gelecek kuşakları, gerek ana ve gerekse baba tarafından dar bir topluluğun üyesi yaptığı için, köy gencini sıkı ve ilkel bir ilişkiler bütününe içine hapsetmektedir (Ortaylı, 1970).

Bu gibi sakıncalara rağmen yakın akraba evliliklerinin araştırma bölgesinde yine de mevcut olduğu görülmektedir.

Ailenin kurulmasında diğer bir önemli konu da aile başkanları ile eşlerinin evlilik yaşlarıdır. Çizelge 5.10.'da ilk evlilik yaşlarına ilişkin veriler görülmektedir.

Çizelge 5.10. Aile Başkanı ve Eşlerinin İlk Evlilik Yaşları (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)	2. Grup (28)*	3. Grup (22)	İşlt.Ort.(76)
	Sayı	Sayı	Sayı	Sayı
ERKEK	20,69	21,27	23,05	21,59
KADIN	18,19	18,00	18,91	18,02
TOPLAM	19,44	19,64	20,98	19,81

* 2. Grupta bekar olan iki adet aile başkanı değerlendirilmeye alınmamıştır.

Kazova yöresinde ilk evlilik yaşı aile başkanlarında işletme büyüklük grupları itibarıyla 20,69 ile 23,05 yaş arasında değişmekte olup, işletmeler ortalamasında 21,59'dur. Eşlerde bu değer işletmeler ortalamasına göre 18,02'dir.

Türkiye genelinde yapılan bir araştırmaya göre; kırsal kesimde erkeklerin ilk evlenme yaşı 21,64; kadınların ise 18,62 olduğu tespit edilmiştir (Atalay ve Ark., 1992). Ayrıca (Kongar, 2000)'de erkeklerde ortalama evlenme yaşının 20, kadınlarda 17 dolaylarında olduğu belirtilmektedir.

Aile başkanlarının tümünün evlenirken resmi nikah yaptırdıkları belirlenmiştir (Çizelge 5.11). Bunun yanında aile başkanlarının %85,53'ü dini nikah yaptırdıklarını, %11,84'ü dini nikah yaptırmadıklarını ifade etmişlerdir. Araştırma bölgesinde resmi nikahın evliliklerin meşruluğu açısından benimsenmiş olduğu ifade edilebilir.

Çizelge 5.11. Aile Başkanlarının Evliliklerinde Resmi-Dini Nikah Durumu (Kazova Bölgesi)

Nikah Durumu		1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Resmi Nikah	Var	26	100,00	26	100,00	22	100,00	76	100,00
	Yok	---	--	--	--	---	---	---	---
	Bekar	---	---	2	7,14	---	---	2	2,63
TOPLAM		26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00
Dini Nikah	Var	24	92,31	21	75,00	20	90,91	65	85,53
	Yok	2	7,69	5	17,86	2	9,09	9	11,84
	Bekar	---	---	2	7,14	---	---	2	2,63
TOPLAM		26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Türkiye genelinde, kırsal kesimde sadece resmi nikah yaptıranların %5,11; dini nikah yaptıranların %6,89; hem resmi nikah hem de dini nikah yaptıranların %87,38 oranında olduğu belirlenmiştir (Atalay ve Ark., 1992). Araştırma yöresinde de dini ve resmi nikahın %85,53 oranında yapıldığı dikkate alınır, Türkiye ortalamasıyla hemen hemen aynı düzeyde olduğu söylenebilir.

5.1.1.4.3. Aile İçinde Karar Alma

Ailede rol ve statü dağılımında şüphesiz çeşitli konularda alınan kararlara katılım önemlidir (Atalay ve Ark., 1992).

Otorite yetkisi, aile biçimlerine göre değişmesine rağmen, aile içerisinde stratejik yeri olan kişiye verilir. Otorite yetkisine sahip olan kişinin geliri, eğitim düzeyi ve mesleğine bağlı olarak, otorite yetkisini kullanması da değişmektedir (Merter, 1990).

Türkiye’de gerek kent, gerekse köy ailelerinde aile içinde karar alma (otorite), aile biçimine göre farklılık göstermesine karşın genellikle erkeğe aittir (Şimşek, 1996).

Aile içi ilişkilerden biri olan karar alma bu bölümde beş ana başlık altında incelenmiştir. Bu ana başlıklar doğrultusunda çizelge 5.12. hazırlanmıştır.

Hane gelirinin harcanmasına karar vermeye ilişkin oranlar incelendiğinde, tüm gruplarda babanın en etkili kişi olduğu görülmektedir. İşletmeler ortalamasına göre %59,21’lik pay ile babanın, %27,63 ile tüm ailenin, %9,21 ile en büyük erkek çocuk ve babanın, %3,91 ile anne-babanın hane gelirinin harcanması konusunda etkili oldukları

belirlenmiştir. Annenin tek başına hiç bir etkisinin olmayışı dikkat çekicidir. Tüm kriterler dikkate alındığında babanın en etkin kişi olduğu görülmektedir.

Türkiye genelinde gelirin harcanmasına karar vermede babanın payı kırsal kesimde %62,32 ile en yüksek paya sahiptir. Anne-babanın %25,07 oranında, annenin tek başına %6,32 oranında karar verdiği belirlenmiştir (Atalay ve Ark., 1992).

Borç alma veya verme konusunda karar verme durumu tüm işletme gruplarında farklılıklar göstermekle birlikte yine babanın en etkin kişi olduğu görülmektedir (İşletmeler ortalaması %61,84). Bunu sırasıyla %25,00 ile tüm aile, %9,21 ile en büyük erkek çocuk ve baba, %3,91 ile anne-baba izlemektedir. Düşük oranlarda da olsa annenin karar vermede yer aldığı, ancak annenin tek başına karar vermede etkin olmadığını belirtmek mümkündür.

Herhangi bir yeniliği benimsemeye karar verme yine tüm gruplarda en yüksek oranda babaya aittir (İşletmeler ortalaması %53,95). Bunu sırasıyla %31,58 ile tüm aile, %9,21 ile en büyük erkek çocuk ve baba, %5,26 ile anne-baba izlemektedir. Yine annenin tek başına karar vermede etkin olmadığı görülmektedir.

Tarımsal faaliyetlerle ilgili herhangi bir karar verme konusunda, tüm gruplarda babanın etkin olduğu görülmekte (işletmeler ortalaması %55,26), bunu sırasıyla %31,38 ile tüm aile, %7,90 ile en büyük erkek çocuk ve baba, %5,26 ile anne-baba izlemektedir. Tarımsal faaliyetlerle ilgili konularda annenin etkinliğinin oransal olarak arttığı, ancak tek başına yine etkin olamadığı görülmektedir.

Eve herhangi bir eşya v.b. alımında karar vermede yine etkili kişinin baba olduğu (işletmeler ortalaması %48,68) ancak diğer kriterlere göre etkinliğinin oransal olarak azaldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla %35,53 ile tüm aile, %9,21 ile anne-baba, %6,58 ile en büyük erkek çocuk ve baba izlemektedir. Görüldüğü gibi annenin yine tek başına karar verme etkinliği bulunmamasıyla birlikte düşük oranlarda katılımının olduğunu söylemek mümkündür.

Çizelge 5.12. Ailede Karar Almada En Etkin Kişiler (Kazova Bölgesi)

	1. Grup (26)					2. Grup (28)					3. Grup (22)					İşlt. Ort. (76)					
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Anne	Sayı	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
	%	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Baba	Sayı	17	18	15	16	16	16	16	16	15	12	13	10	10	9	45	47	41	42	37	
	%	65.38	69.23	57.69	61.53	50.00	57.14	57.14	57.14	53.57	54.54	59.09	45.45	45.45	40.91	59.21	61.84	53.95	55.26	48.68	
Anne- Baba	Sayı	---	---	1	1	2	3	3	3	4	---	---	---	---	1	3	3	4	4	7	
	%	---	---	3.85	3.85	7.69	10.72	10.72	10.72	10.72	---	---	---	---	4.55	3.95	3.95	5.26	5.26	9.21	
Çocuklar	Sayı	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	
	%	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	
Tüm Aile	Sayı	7	6	8	8	10	7	7	7	7	7	6	9	9	10	21	19	24	24	27	
	%	26.93	23.08	30.77	30.77	38.46	25.00	25.00	25.00	25.00	31.82	27.27	40.91	40.91	45.45	27.63	25.00	31.58	31.58	35.53	
En büyük erkek	Sayı	2	2	2	1	1	2	2	2	2	3	3	3	3	2	7	7	7	6	5	
	%	7.69	7.69	7.69	3.85	3.85	7.14	7.14	7.14	7.14	13.64	13.64	13.64	13.64	9.09	9.21	9.21	9.21	7.90	6.58	
TOPLAM	Sayı	26	26	26	26	26	28	28	28	28	22	22	22	22	22	76	76	76	76	76	
	%	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

1: Hane gelirinin harcanması, 2: Borç alma ya da verme, 3: Herhangi bir yeniliği benimserken, 4: Tarımsal faaliyetlerle ilgili, 5: Evc herhangi bir şey alımında

Tüm ele alınan kriterler dikkate alındığında babanın ailede karar vermede en etkili kişi olduğu, ancak tarımsal faaliyetler ve eve herhangi bir eşya v.b. alımı konularında anne ve çocukların da etkinliğinin arttığı ifade edilebilir.

5.1.1.5. Konutlara İlişkin Bilgiler

Ailelerin yaşantılarını sürdürdükleri ve ikamet ettikleri konutlara ait fiziksel özellikler sosyo-ekonomik ve gelişmişlik göstergelerinden biri olarak bilinmektedir.

Bu bölümde ailelerin sahip oldukları konutlara ait fiziksel özelliklere değinilmiştir.

Araştırma yöresinde ailelerin yaşamlarını sürdürdükleri evler yapı malzemelerine göre durumları incelenmiştir. Bu konuya ilişkin değerler çizelge 5.13.'de verilmiştir.

Çizelge 5.13. Konutların Yapı Malzemelerine Göre Durumu (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort. (76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Beton	17	65,38	12	42,86	15	68,18	44	57,89
Ahşap	8	30,77	16	57,14	7	31,82	31	40,79
Taş	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Çizelgeden de görülebileceği gibi Kazova bölgesinde incelenen ailelerin sahip oldukları konutların %57,89'u beton yapı malzemesinden oluşmaktadır. Konutların %40,79'u ahşaptan, %1,32'si taştan yapılmıştır. Konutların yapı malzemeleri gruplar arasında farklılıklar göstermektedir.

Konutlarla ilgili değerlendirmelerde kullanılan en önemli ölçütlerden biri de oda sayısıdır. Çizelge 5.14.'de konutlardaki oda sayılarına ait değerler verilmiştir.

Çizelge 5.14. Ailelerin Oturduğu Konutların Oda Sayıları (Kazova Bölgesi)

Konutlardaki Oda Sayıları	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Üç	2	7,69	2	7,15	---	---	4	5,26
Dört	10	38,46	10	35,71	6	27,27	26	34,21
Beş	8	30,77	10	35,71	4	18,18	22	28,95
Altı ve Daha Fazla	6	23,08	6	21,43	12	54,55	24	31,58
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Çizelgeden de görülebileceği gibi işletme büyüklüğü arttıkça konutlardaki oda sayısı da artmaktadır. İşletmeler ortalamasına göre bir ve iki odalı konutlara rastlanmamıştır. Dört odalı konuta sahip olanların oranı %34,21'dir. Bunu %28,95 ile beş odalı konutlar, %31,58 ile altı ve daha fazla odalı konutlar, %5,26 ile üç odalı konutlar izlemektedir.

İşletme başına düşen nüfus miktarının işletme büyüklüğü ile arttığı gerçeği ile birlikte yaşanan konutların oda sayılarının da artması doğal bir sonuç olarak yorumlanabilir. Ayrıca işletme büyüklüğü ile birlikte tarımsal gelirdeki artışın da etkili olduğunu söylemek mümkündür.

Konutlardaki oda sayılarının dışında bulunan eşyaların cins ve miktarı da gelişmişlik düzeyini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Evlerde bulunan elektronik eşyalar ve elektrikli ev aletlerinin miktarı ve oranı, ailelerin ekonomik durumları ile kültürel yapılarından etkilenmektedir (Karakaş, 1994).

Çizelge 5.15. Ailelerin Oturduğu Konutların Donanımı (Kazova Bölgesi)

Konutlarda Bulunan Donanım	I. Grup (26)				2. Grup (28)				3. Grup (22)				İşlt. Ort.(76)			
	EVET		HAYIR		EVET		HAYIR		EVET		HAYIR		EVET		HAYIR	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Su evin içinde	26	100,00	---	---	28	100,00	---	---	21	95,45	1	100,00	75	98,68	1	1,32
Tuvalet evin içinde	26	100,00	---	---	28	100,00	---	---	21	95,45	1	4,55	75	98,68	1	1,32
Evde radyo var	23	88,46	3	11,54	25	89,29	3	10,71	17	77,27	5	22,73	65	85,53	11	14,47
Evde çamaşır mak. var	19	73,08	7	26,92	26	92,86	2	7,14	21	95,45	1	4,55	66	86,84	10	13,16
Evde televizyon var	25	96,15	1	3,85	26	92,86	2	7,14	22	100,00	---	---	73	96,05	3	3,95
Evde fırın var	22	84,62	4	15,38	24	85,71	4	14,29	19	86,36	3	13,64	65	85,53	11	14,47
Evde banyo var	24	92,31	2	7,69	27	96,43	1	3,57	21	95,45	1	4,55	72	94,74	4	5,26

Araştırma yöresinde, işletmeler ortalaması değerlerine göre, incelenen ailelerin %98,68'inde su ve tuvalet evin içinde yer almaktadır. Ailelerin %85,53'ünde radyo, %86,84'ünde çamaşır makinesi, %96,05'inde televizyon, %85,53'ünde fırın ve %94,74'ünde banyo bulunmaktadır.

Yörede su ve elektrik ile ilgili çok önemli problemlerin bulunmaması ve ailelerin alım güçlerinin benzer eşyaları satın alabilmek için yeterli olması, ailelerin sahip oldukları donanımların %85,00'in üzerinde gerçekleşmesinin temel nedeni olarak gösterilebilir. Bu durumun tamamen sosyo-kültürel yapı özellikleriyle bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür.

5.1.1.6. Sağlık Durumu

Bu bölümde aile başkanlarının sağlık konusundaki tutumları ve davranışlarına ilişkin bazı kriterlere yer verilmiştir.

Araştırma bölgesinde aile başkanlarına hastalandıkları zaman hangi kaynaklara başvurdukları sorulmuş ve bu doğrultuda çizelge 5.16. hazırlanmıştır.

Çizelge 5.16. Aile Başkanlarının ve Aile Fertlerinin Hastalandığında Başvurdukları Yöntemler (Kazova Bölgesi)

	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kendi geçmesini bekler	---	---	2	7,14	---	---	2	2,62
Kendi geçmesini bekler sonra doktora gider	5	19,23	5	17,86	4	18,18	14	18,42
Hastane – doktora gider	20	76,92	20	71,43	17	77,27	57	75,00
Tanıdık tavsiyesine uyar	---	---	---	---	1	4,55	1	1,32
Kendi geçmesini bekler, kırkçı çıkıkçıya gider geçmezse doktora gider	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
Çevredeki saygın kişilere,hocaya gider,kendi geçmesini bekler, hastane doktora gider	---	---	1	3,57	---	---	1	1,32
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Aile başkanlarının %75,00'i hastalandıklarında hastane-doktora gitmeyi tercih etmektedir. Hastalığın geçmesini bekleyip sonra doktora gidenlerin oranı %18,42'dir. Hastalığın kendiliğinden geçmesini bekleyenlerin oranı %2,62'dir. Diğer seçeneklerin oranı %1,32'şerlik paylara sahiptir.

Aile başkanlarının %75,00 gibi büyük bir kısmının hastalandığında direkt olarak doktora gitmesi, sağlık problemlerini çözmek konusunda bilinç düzeylerinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ancak başka yollara başvuranların oranının da düşük seviyede de olsa mevcut olduğu görülmektedir (Çizelge 5.16.).

Aile başkanlarının doktora gitme sıklığı ile ilgili veriler 5.17.'de verilmiştir.

Çizelge 5.17. Doktora Gitme Sıklığı (Kazova Bölgesi)

	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yılda 4 defa ve daha fazla	8	30,77	2	7,14	5	22,73	15	19,74
Yılda birkaç defa	14	53,85	14	50,00	12	54,54	40	52,63
Hiç	1	3,85	1	3,57	---	---	2	2,63
Birkaç yılda bir	3	11,53	11	39,29	5	22,73	19	25,00
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Yılda 4 ve daha fazla sayıda doktora gidenlerin oranı %19,74'dür. Aile başkanlarının %52,63'lük bir oranla yılda birkaç defa doktora gittiği belirlenmiş olup, bu

en yüksek oranı oluşturmaktadır. Birkaç yılda bir doktora gidenlerin oranı %25,00 ve hiç gitmeyenlerin oranı %2,63'dür.

Bulunan bu sonuçlara göre aile başkanlarının içinde yılda birkaç defa doktora gidenler çoğunluk arz etmektedir (Çizelge 5.17.).

Aile başkanlarının doktora gitmek için öncelikle Devlet hastanesini tercih ettikleri görülmektedir (%57,89). Sağlık hizmetlerinden yararlanmak için sağlık ocaklarına başvuranların oranı %40,79'dur. Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) hastanesine gidenler %15,79'luk bir paya sahiptir. Özel muayenehaneleri tercih edenlerin oranı %22,37 ile küçümsenmeyecek orandadır (Çizelge 5.18.).

Çizelge 5.18.Tedavi Olmak İçin Başvurulan Kurumlar (Kazova Bölgesi)

Sağlık Kurumları	1.Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Devlet Hastanesi	18	69,23	22	78,57	14	63,64	44	57,89
Sağlık Ocakları	11	42,31	13	46,43	7	31,82	31	40,79
Özel Muayenehane	2	7,69	7	25,00	8	36,36	17	22,37
SSK	4	15,38	4	14,28	4	18,18	12	15,79

* Birden çok seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü geçmektedir.

Aile başkanlarının herhangi bir sağlık güvencesi ve sigortasına sahip olup olmadıkları çizelge 5.19.'da incelenmiştir.

Çizelge 5.19. Ailelerin Sağlık Güvencesine Sahip Olma Durumu (Kazova Bölgesi)

Sağlık Güvencesi	I.Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
EVET	Bağkur (SSK)	9	24,62	15	53,57	14	63,64	38	50,00
	Yeşil Kart	10	38,46	3	10,72	1	4,55	14	18,42
	Emekli Sandığı	1	3,85	1	3,57	---	---	2	2,63
HAYIR	6	23,07	9	37,14	7	31,81	22	28,95	
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00	

Aile başkanlarının %28,95'inin herhangi bir sağlık güvencesine sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Sağlık güvencesi ve sigortasına sahip olanlar içinde %50,00 pay ile Bağkur, %18,42 ile yeşil kart, %2,63 ile emekli sandığı yer almaktadır.

5.1.1.7. Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı

5.1.1.7.1. Kitle İletişim Araçları İle İlişkiler

Kırsal kalkınma ile ilgili teknik becerileri, teknolojik bilgileri, yeni buluşları, bazı yöntemleri yayma, toplumu para ekonomisine aktarma, insanlara yeni seçenekleri hazırlama, ulusal gelişme hakkında bilgi verme gibi durumlar iletişim araçları ile gerçekleşebilir (Oskay, 1971).

Kitle iletişim araçları, yaratılan entellektüel verilerin geniş kitlelere aktarılmasında en büyük rolü oynamaktadır (Gümüüş, 1989). Kitle iletişim araçlarının aile üzerinde birçok etkileri bulunmaktadır. Bunlar, yeniliklerin benimsenmesi, eğitim ile ilgili tutum ve davranışlar şeklinde özetlenebilir (Şimşek, 1996).

Kitle iletişim araçlarından yararlanma, okuma, dinleme ve izleme sıklığına göre değerlendirilmiş ve başlıca kitle iletişim araçları olarak; radyo, televizyon ve gazete ele alınmıştır.

Radyo dinleme alışkanlığının çok uzun yıllara dayanan köklü bir alışkanlık olduğunu söylemek mümkündür.

Çizelge 5.20. Aile Başkanlarının Radyo Dinleme Sıklığı (Kazova Bölgesi)

	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hiç	9	34,62	14	50,00	12	54,55	35	46,05
Ara-sıra	9	34,62	6	21,43	6	27,27	21	27,63
Haftada 1 defa	2	7,69	1	3,57	---	---	3	3,95
Hergün	6	23,07	7	25,00	4	18,18	17	22,37
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Aile başkanları içinde sürekli radyo dinleyenlerin oranı işletme grupları arasında farklı değerlerdedir. İşletmeler ortalamasında %22,37'lik bir paya sahiptir.

Hiç radyo dinlemeyen aile başkanlarının oranı işletmeler ortalamasında %46,05'dir. İşletme büyüklüğü arttıkça radyo dinlemeyen aile başkanlarının oranı da yükselmektedir. Türkiye genelinde kır-kent ayrımına gidilmeksizin radyo dinlemeyen aile başkanlarının oranı %16,04'dür (Atalay ve Ark., 1992).

Aile başkanları içinde ara sıra radyo dinleyenlerin oranı %27,63, haftada bir kez dinleyenlerin oranı %3,95'dir.

Kitle iletişim araçları içerisinde televizyon en son ortaya çıkmasına rağmen, gerek yayılma gerekse izlenme oranı itibariyle en üst sıraya yerleşmiştir. Özellikle kırsal kesimde okuma-yazma oranının düşük olması, basılı yayınlardan görsel ve işitsel araçlara yönelmenin görsel bir iletişim aracı olan televizyonun hızla artmasına neden olduğu söylenebilir (Şimşek, 1996).

Çizelge 5.21. Aile Başkanlarının Televizyon İzleme Sıklığı (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hiç	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
Ara-sıra	1	3,85	3	10,71	4	18,18	8	10,53
Haftada 1 defa	---	---	---	---	---	---	---	---
Hergün	24	92,30	25	89,29	18	81,82	67	88,15
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Aile başkanlarının %88,15'i hergün televizyon izlemektedir. Hergün televizyon izleyen aile başkanlarının oranı işletme büyüklük grupları arttıkça azalış göstermektedir.

Hiç televizyon izlemeyen aile başkanlarının oranı %1,32; ara sıra izleyen aile başkanlarının oranı %10,53'tür.

Bu sonuçlara göre Kazova yöresindeki aile başkanlarının büyük bir çoğunluğunun televizyondan yararlandığı, hatta radyo dinlemenin önüne geçtiği söylenebilir (Çizelge 5.20. ve çizelge 5.21.).

Aile başkanlarının işletmeler ortalamasına göre %38,16'sının gazete okumadığı belirlenmiştir. Hiç gazete okumayanların oranı 1. grup işletmelerde %50,00; 2. grup işletmelerde %32,14 ve 3. grup işletmelerde %31,82'dir. Gruplar itibariyle bir azalışın sözkonusu olduğu görülmektedir (Çizelge 5.22.).

Ara sıra gazete okuyanlar %48,68 ile en yüksek paya sahiptir. Ara sıra da olsa gazete okuyanların oranının işletme büyüklüğü ile doğru orantılı olarak arttığı görülmektedir.

Çizelge 5.22. Aile Başkanlarının Gazete Okuma Alışkanlığı (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hiç	13	50,00	9	32,14	7	31,82	29	38,16
Ara-sıra	11	42,31	14	50,00	12	54,54	37	48,68
Hergün	2	7,69	5	17,86	3	13,64	10	13,16
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Hergün gazete okuyan aile başkanları ise %13,16 gibi oldukça düşük düzeydedir. Bu oranlar işletme büyüklük gruplarında %7,69 ile %17,86 arasında değişmektedir.

Türkiye genelinde kırsal kesimde sürekli gazete okuyanların oranı %13,40; ara sıra okuyanların %43,65; hiç okumayanların %42,92 oranında olduğu tespit edilmiştir (Atalay, ve Ark., 1992). Bu oranlar araştırma yöresi ile benzer sonuçlar arz etmektedir. (Genç, 1992); hiç gazete okumayanların oranını Karadeniz bölgesinde yaptığı bir çalışmada %41,48; (Şimşek, 1996) Tokat ilinde yaptığı çalışmasında %54,93 olarak belirlemişlerdir.

Türkiye koşullarında köylere düzenli gazete dağıtımının zorluğu, gelişmekte olan ülkelerde eğitim düzeyi ve okuma alışkanlığının düşük oluşu, kırsal kesimde günlük yaşam içinde okur-yazarlığa fazla gereksinim duyulmaması, çiftçinin bütçesinde gazeteye ayıracağı parayı lüks olarak görmesi, televizyon izleme oranının yüksek oluşu gazete okuma oranının düşüklüğünü açıklayan sebepler olarak sayılabilir. Ayrıca Türkiye genelinde kır-kent ayrımı yapılmaksızın hiç gazete okumayanların %33,77; ara sıra okuyanların %43,19 ve sürekli okuyanların %23,02 oranında olduğu tespit edilmiştir (Atalay ve Ark., 1992).

5.1.1.7.2. Dış Kültüre Açılma

Dış kültüre açılma, bireyin içinde yaşadığı sosyal sistemin dışına çıkarak diğer sosyal sistemlerle ilişki kurması, o sistemin özelliklerini algılaması ve öğrenmesi sürecidir (Şimşek, 1996).

Bireyin içinde yaşadığı sosyal sistemin dışına çıkması ve dış dünyaya açılması ile köyün sosyal yapısı ve değerler sisteminde ortaya çıkan değişim arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Bunun yanında; tarımsal yapı ile ilgili yeniliklerin bir topluma çoğu kez kendi sosyal sisteminin dışında dünya ile yoğun ilişkilerde bulunan bireyler tarafından getirildiği görülmektedir. Kırsal alanda yenilikleri erken benimseme ile sosyal sistemin dışında yapılan seyahatler arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır (Tatlıdil, 1989).

Bu bölümde öncelikle aile başkanlarının tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklıkları ele alınmış ve buna ilişkin değerler çizelge 5.23.'de verilmiştir.

Çizelge 5.23. Tarımsal Kuruluşlar İle İlişki Sıklığı (Kazova Bölgesi)

		1. Grup (26)				2. Grup (28)				3. Grup (22)				İşlt. Ort. (76)			
		1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Hiç	Sayı	8	24	23	15	7	27	20	17	8	19	15	7	23	70	58	39
	%	30.76	92.30	88.45	57.70	25.00	96.43	71.43	60.72	36.36	86.36	68.19	31.82	30.26	92.10	76.32	51.32
Yılda 1 Defa	Sayı	9	1	1	3	5	---	3	2	2	---	2	3	16	1	6	8
	%	34.62	3.85	3.85	11.54	17.86	---	10.71	7.14	9.09	---	9.09	13.64	21.05	1.32	7.89	10.53
Yılda 2 Defa	Sayı	3	1	---	4	6	---	---	3	7	2	1	4	16	3	1	11
	%	11.54	3.85	---	15.38	21.43	---	---	10.71	31.81	7.14	4.54	18.18	21.05	3.95	1.32	14.47
Yılda 3 ve Fazla	Sayı	6	---	2	4	10	1	5	6	5	1	4	8	21	2	11	18
	%	23.08	---	7.70	15.38	35.71	3.57	17.86	24.43	22.72	4.54	18.18	36.36	27.63	2.63	14.47	31.28
TOPLAM	Sayı	26	26	26	26	28	28	28	28	22	22	22	22	76	76	76	76
	%	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

1: Tarım İl Müdürlüğü, 2: Meyvecilik Üretim İstasyonu, 3: T.C.Z.B. (T.C. Ziraat Bankası), 4: Diğer Kooperatif vb.

Aile başkanlarından Tarım İl Müdürlüğü'nü ziyaret etmeyenlerin oranı %30,26'dır. Bu oran işletme büyüklük grupları itibariyle %25,00 ile %36,36 arasında değişmektedir.

Tarım İl Müdürlüğü'nü yılda bir ve 2 defa ziyaret edenlerin oranı %21,05; 3 ve daha fazla ziyaret edenlerin oranı ise %27,63'dür.

Aile başkanlarının %92,10'u bir yıl içinde Tokat ilindeki Meyvecilik Üretim İstasyonu'nu hiç ziyaret etmediklerini ifade etmişlerdir. 2. grup işletmelerde bu oran en yüksek değerdedir. Aile başkanlarının %7,90'ı yılda en az bir kez bu kuruluşu ziyaret etmektedirler.

Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'nı (T.C.Z.B.) ziyaret etmeyenlerin oranı %76,32'dir. Aile başkanlarının %7,89'u yılda bir kez, %1,32'si yılda iki kez, %14,47'si yılda üç ve daha fazla kez bu kuruluşu ziyaret etmektedirler.

Aile başkanlarının %51,32'si kooperatif v.b. kuruluşları hiç ziyaret etmemektedirler. 2. grup işletmelerde bu oran en yüksek değerdedir. Bu kuruluşları ziyaret edenlerin %10,53'ü yılda bir kez, %14,41'i yılda iki kez, %31,28'i yılda üç ve daha fazla sayılarda olmak üzere dağılım göstermektedir.

Elde edilen bu sonuçlara göre, aile başkanlarının en çok Tarım İl Müdürlüğü ile ilişki kurduğu, T.C.Z.B. ile çok düşük düzeyde ilişkilerin bulunduğu söylenebilir. Ayrıca genelde tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı orta düzeylerde gerçekleşmektedir.

Aile başkanlarının köy-şehir hareketliliği (kısa süreli olağan hareketler) kapsamında şehire gitme sıklıkları incelenmiştir. Kazova bölgesindeki köylerin ulaşım yönünden uygun şartlara sahip olmaları ve düzenli olarak şehire dolmuş gibi araçların bulunması v.b. sebeplerden ötürü oldukça yoğun şekilde şehir ile iletişim içinde oldukları belirlenmiştir.

Çizelge 5.24. Bağlı Bulunduğu Şehire Gitme Sıklığı (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hemen her gün	5	19,23	3	10,71	---	---	8	10,53
Haftada 3-5 defa	2	7,69	3	10,71	6	27,27	11	14,47
Haftada 1 defa	6	23,08	4	14,30	3	3,95	13	17,11
Ayda 1 defa	5	19,23	3	10,71	1	4,54	9	11,84
İşim düştükçe	8	30,77	15	53,57	12	54,54	35	47,05
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Aile başkanlarının %10,53'ü hemen hergün şehire gitmektedirler. Bu oran 1. grup işletmelerde en yüksek değerdedir. %14,47'si haftada üç-beş defa, %17,11'i haftada bir defa, %11,84'ü ayda bir defa, %47,05'i işi düştükçe şehire gittiklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlardan yöredeki aile başkanlarının şehir ile çok sıkı bir ilişkide oldukları söylenebilir (Çizelge 5.24).

Çizelge 5.25. Şehire Gidiş Nedenleri (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Gıda ve giyim ihtiyaçları için	14	53,85	25	89,28	13	59,09	52	68,42
Akraba. eş-dost ziyaretleri için	15	57,69	21	75,00	16	72,73	52	68,42
Hastalık ve ilaç alma nedeniyle	10	38,46	13	17,11	8	36,36	31	40,79
Resmi işler nedeniyle	5	19,23	8	28,56	6	27,27	19	25,00
Ürün pazarlamak için	5	19,23	3	10,71	3	3,95	11	14,47
Çalışmak için	4	15,38	2	7,14	1	4,54	7	9,21
Eğlenmek için	4	15,38	1	3,57	2	9,09	7	9,21
Neden belirtmeyenler	3	11,54	---	---	1	4,54	4	5,26

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü geçmektedir.

Aile başkanlarının şehire gidiş sebeplerinin araştırıldığı çizelge 5.25.'e göre; ilk sırayı %68,42'şer pay ile gıda ve giyim ihtiyaçları ile akraba eş-dost ziyaretleri oluşturmaktadır. Bu oranlar 2. grup işletmelerde en düşük değerdedir. Bunu sırasıyla %40,79 ile hastalık ve ilaç alma nedeniyle, %14,47 ile ürün pazarlama, %9,21'er pay ile çalışmak ve eğlenmek nedeniyle, %25,00 ile resmi işler nedeniyle şehire gidilmektedir. Belirli bir iş için gitmeyenlerin oranı %5,26'dır.

Aile başkanlarının kısa süreli günlük şehir-köy hareketleri dışında, köy dışı ilişkiler bakımından önemli bir başka hareket biçimi de, başka şehirlere yapılan kısa süreli seyahatlerdir.

Çizelge 5.26. Büyük Şehirlere Gitme Sıklığı (Kazova Bölgesi)

	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hiç	6	23,08	4	14,29	2	9,09	12	15,78
Birkaç yılda bir	5	19,23	8	28,56	6	27,27	19	25,00
Yılda 1 defa	12	46,15	11	39,29	4	18,18	27	35,53
Yılda 2-3 defa	1	3,85	4	14,29	5	22,73	10	13,16
Yılda 4 ve daha fazla	2	7,69	1	3,57	5	22,73	8	10,53
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Aile başkanlarının işletmeler ortalamasına göre; %15,78'inin büyük şehirlere hiç gitmediği, %25,00'inin birkaç yılda bir defa, %33,53'ünün yılda bir defa, %13,16'sının ya yılda 2-3 kez, %10,53'ünün ise yılda 4 defa ve daha fazla gittikleri belirlenmiştir.

İşletme büyüklük grupları arttıkça büyük şehirlere gitmeyenlerin oranı düşüş göstermektedir.

Bu sonuçlara göre aile başkanlarının %59,22'sinin en az bir kez büyük şehirler ile ilişkileri olduğu tespit edilmiştir.

Bu bölümde son olarak aile başkanlarının tatil, dinlenme vb. ihtiyaçlarını nasıl karşıladıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Çizelge 5.27. Ailelerin Tatil, Dinlenme vb. İhtiyaçlarını Karşılama Durumu (Kazova Bölgesi)

	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Böyle bir ihtiyacı karşılayacak zaman ve para yok	16	61,54	15	53,57	6	27,27	37	48,68
İş olmadığına kahvede ve evde dinleniyor	6	23,07	3	10,72	5	22,72	14	18,42
Büyük şehirlere akraba ziyaretine gidiyor	3	11,54	2	7,14	6	27,27	11	14,47
Tatil yörelerine gidiyor	---	---	4	14,29	2	9,09	6	7,89
Böyle bir şeye ihtiyaç duymuyor	---	---	2	7,14	1	4,55	3	3,95
Yaylaya çıkıyor	1	3,85	1	3,57	---	---	2	2,63
Kaplıcaya gidiyor	---	---	---	---	1	4,55	1	1,32
Mesire yerlerine gidiyor	---	---	1	3,57	---	---	1	1,32
Bu ihtiyacı karşılayacak para var, zaman yok	---	---	---	---	1	4,55	1	1,32
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Çizelgeden de görülebileceği gibi aile başkanlarının %48,68'i tatil, dinleme vb. ihtiyaçlarını karşılayacak zaman ve para olmadığını ifade etmişlerdir. %18,42'lik bir kısım köy kahvesinde ve evde dinlendiklerini, %14,47'si büyük şehirlere akraba, eş dost ziyaretine gittiklerini, %7,89'u tatil yörelerine gittiğini, %3,95'i böyle birşeye ihtiyaç duymadığını belirtmişlerdir. Diğer aile başkanları ise yayla, mesire yerleri ve kaplıcaya giderek bu ihtiyaçlarını gidermektedirler.

5.1.1.7.3. Tarımsal Yenilikler İle İlgili Tutumlar

Bu bölümde aile başkanlarının tarımsal yeniliklere bakış açıları, takip durumları ve katılımları gibi konularla ilgili tutumları incelenmiştir.

Bu kapsamda ilk olarak aile başkanlarının tarım sigortası yaptırma durumu ele alınmış, ilgili bilgiler 5.28.'de verilmiştir.

Çizelge 5.28. Aile Başkanlarının Tarım Sigortası Yaptırma Durumu ve Nedenleri (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
EVET	1	3,85	4	14,29	3	13,64	8	10,53	
H A Y I R	Gerekli görmüyor	12	46,15	12	42,86	8	36,36	32	40,21
	Benimsemiyor, güvenmiyor	6	23,08	8	32,14	2	9,09	17	22,37
	Kaderci	1	3,85	2	7,14	5	22,73	8	10,53
	Bilmiyor	4	15,38	---	---	2	9,09	6	7,89
	Primi ödeyecek paramız olmuyor	2	7,69	1	3,57	2	9,09	5	6,58
TOPLAM	25	96,15	24	85,71	19	86,36	68	89,47	
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00	

Aile başkanlarının %10,53'ü tarım sigortası yaptırdıklarını beyan etmişlerdir. Bu oran 1. grup işletmelerde %3,85; 2. grup işletmelerde %14,29; 3. grup işletmelerde %13,64 olarak gerçekleşmiştir.

Tarım sigortası yaptırmayanların oranı %89,47 gibi oldukça yüksek değerdedir. Tarım sigortası yaptırmamanın en önemli nedeni olarak %40,21 ile gerekli görmeme gösterilmiştir. Bunu sırasıyla %22,37 ile benimsememe ve güvenmeme, %10,53 ile kaderci davranışlar, %7,89 ile konu hakkında bilgi sahibi olmama, %6,58 ile primi ödeyecek paranın olmayışı izlemektedir.

Bu durumda, aile başkanlarının halen tarım sigortası yaptırarak (Kazova bölgesi risk altında bulunmasına rağmen) risklere karşı kendilerini güvence altına alma eğilimlerinin çok düşük olduğu söylenebilir.

Aile başkanlarının %55,26'sının tarımsal yayımları takip ettikleri, %44,74'ünün ise takip etmedikleri belirlenmiştir (Çizelge 5.29.).

İşletme büyüklük grupları itibariyle bu durum farklı değerler almaktadır.

Çizelge 5.29. Aile Başkanlarının Tarımsal Yayınları Takip Etme Durumu (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	13	50,00	17	60,71	12	54,55	42	55,26
HAYIR	13	50,00	11	39,29	10	45,45	34	44,74
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Aile başkanlarının tarımla ilgili teknolojik yenilikleri takip etmek için en çok tarımsal kuruluşları tercih ettikleri belirlenmiştir (%48,68). Bunu sırasıyla %36,84 ile Televizyon-Radyo, %27,63 ile komşu ve köy büyükleri, %25,00 ile özel firmalar, %9,21 ile yazılı basından yararlanma izlemektedir (Çizelge 5.30.). İşletme büyüklük grupları arttıkça, üreticilerin teknolojik yenilikleri takip ettikleri kaynaklardan, tarımsal kuruluşların oranı artarken, komşular ve köy büyüklerinin oranının azalması dikkat çekicidir.

Çizelge 5.30. Aile Başkanlarının Teknolojik Yenilikleri Takip Ettikleri Kaynakların Dağılımı (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Tarımsal Kuruluşlar	11	42,31	13	46,43	13	59,09	37	48,68
Komşular ve köy büyükleri	9	34,62	8	28,57	4	18,18	21	27,63
Televizyon-Radyo	3	11,54	16	57,14	9	40,91	28	36,84
Özel firmalar	7	26,92	5	17,86	7	31,82	19	25,00
Yazılı Basın	2	7,69	2	7,14	3	13,64	7	9,21
Takip etmiyor	---	---	1	3,57	1	4,54	2	2,63

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü geçmektedir.

Çizelge 5.31.'e göre aile başkanlarının %57,89'unun tarımsal kurs, toplantı ve seminerlere katılmadıkları görülmektedir.

Çizelge 5.31. Tarımsal Kurslara, Toplantılara, Seminerlere Katılma Durumu (Kazova Bölgesi)

		I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	Sebzecilik	6	23,08	2	7,14	1	4,54	9	11,84
	Meyvecilik	2	7,69	5	17,86	2	9,10	9	11,84
	Hayvancılık	3	11,54	---	---	1	4,54	7	9,21
	Seracılık	1	3,85	2	7,14	1	4,54	4	5,26
	Arıcılık	2	7,69	---	---	---	---	2	2,63
	Tohumculuk	---	---	1	3,57	1	4,54	2	2,63
	Mera yönetimi	---	---	1	3,57	---	---	1	1,32
	Bağcılık	---	---	1	3,57	---	---	1	1,32
	TOPLAM	12	46,15	14	50,00	6	27,27	32	42,11
HAYIR		14	53,85	14	50,00	16	72,73	44	57,89
TOPLAM		26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Bu tür faaliyetlere katılanların oranı %42,11 olup, bunların içinde en önemli konular meyvecilik (%11,84) ve sebzeçiliktir (%11,84). Ayrıca aile başkanlarının %9,21'i hayvancılık, %5,26'sı seracılık konularında bu tür faaliyetlere katılmaktadırlar. Diğer katılım konuları arıcılık, tohumculuk, mera yönetimi ve bağcılıktır (Çizelge 5.31.)

Aile başkanlarının bazı tarımsal yenilikleri uygulama durumlarına ilişkin bilgiler çizelge 5.32.'de yer almaktadır.

Çizelge 5.32. Üretime Yönelik Olarak Bazı Yeniliklerin Uygulanma Durumu (Kazova Bölgesi)

	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Zirai mücadele	26	100,00	27	96,43	22	100,00	75	98,68
Sertifikalı tohum	14	53,85	14	50,00	18	81,82	46	60,53
Hibrit sebze	14	53,85	15	53,57	13	59,09	42	55,26
İneklerde suni tohumlama tekniği	12	46,15	15	53,57	13	59,09	40	52,63
Yağmurlama sulama	9	34,62	9	32,14	13	59,09	31	40,79
Örtü altı yetiştiriciliği	11	42,31	5	17,86	8	36,36	24	31,58
Toprak analizi	6	23,08	8	28,57	9	40,91	23	30,26
Yüksek sistem bağcılık	4	15,38	1	3,57	1	4,55	6	7,89

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü bulmamaktadır

Aile başkanlarının zirai mücadele konusundaki yenilikleri %98,68 ile en yüksek oranda uyguladıkları görülmektedir. İneklerde suni tohumlama tekniğinin %52,63; yağmurlama sulamanın %40,79; yüksek sistem bağcılığın %7,89; toprak analizinin %30,26; hibrit sebzenin %55,26; örtü altı yetiştiriciliğin %31,58; sertifikalı tohumun %60,53 oranında uygulandığı da çizelge 2.13.5'den görülmektedir. Bu yeniliklerin uygulanma durumu (yüksek sistem bağcılık, örtü altı yetiştiricilik hariç) genellikle işletme büyüklüğü ile birlikte artış eğilimindedir.

Son olarak aile başkanlarının tarımsal faaliyetleri ile ilgili olarak kayıt tutma durumları incelenmiştir. Bilindiği gibi Türkiye'de kırsal kesimde tarımın kendine özgü yapısından dolayı ortaya çıkan engeller, herhangi bir yasal zorunluluğun olmaması v.b. nedenlerden ötürü tarımsal faaliyetlerle ilgili kayıt genellikle tutulmamaktadır.

Çizelge 5.33. Aile Başkanlarının Kayıt Tutmaya İlişkin Tutumları (Kazova Bölgesi)

		1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort.(76)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	Kar-zarar durumunu öğrenmek için	7	26,92	10	35,71	6	27,27	23	30,26
	Açıklayıcı ve ayrıntılı olarak	1	3,85	2	7,14	3	13,64	6	7,89
	TOPLAM	8	30,77	12	42,85	9	40,91	29	38,16
HAYIR	Gerek görmüyor (İhtiyaç duymuyor)	6	23,07	11	39,29	11	50,00	28	36,84
	Arazim az	7	26,92	2	7,14	---	---	9	11,84
	Zor geliyor (Vakit ayırmak istemiyor)	3	11,54	2	7,14	1	4,54	6	7,89
	Bilgim yetersiz	2	7,69	1	3,57	1	4,54	4	5,26
	TOPLAM	18	69,23	16	57,14	13	59,09	47	61,84
TOPLAM		26	100,00	28	100,00	22	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının %38,16'sının tarımsal faaliyetleri ile ilgili kayıt tuttıkları, ancak bunun %7,89'unun ayrıntılı ve açıklayıcı olarak, geriye kalan %30,27'sinin kabaca gelir gider hesabı yaptıkları tespit edilmiştir (Çizelge 5.33.).

Kayıt tutmayan üreticilerin oranı %61,84'dür. Kayıt tutmamanın en önemli nedenini %36,84 oranında gerek görmeme (ihtiyaç duymama) oluşturmaktadır. Ayrıca sözkonusu neden işletme büyüklüğüne bağlı olarak artmaktadır ve 3. grup işletmelerde %50,00'dir. Bu durum Türkiye'de tarım sektöründe kayıt tutmamanın nedenlerinin işletme büyüklüğü ile bağlantılı olmadığını, diğer nedenlerin bir sonucu olduğunu göstermektedir. Nitekim işletmeler ortalamasına göre üreticilerin kayıt tutmama nedenleri arasında %11,84 oranında arazinin az olması, %7,86 oranında zaman yetersizliği nedeniyle zor olması, %5,26 oranında bilgi yetersizliği yer almaktadır.

5.1.1.7.4. Göç Olgusu

Göç, kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere, tamamen yahut geçici bir süre için bir yerleşim biriminden (şehir,köy) diğerine yerleşmek kaydıyla yaptığı coğrafi yer değiştirme olayıdır.

Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından 1950'li yıllara kadar gerek köylerin kente uzaklığı, gerekse köy ve kent toplumunu ayıran çok kalın toplumsal çizgiler köylüye içinde bulunduğu toplum dışında ilişki olanağı tanımıştır (Şimşek, 1996).

1950'li yıllardan sonra göç gittikçe artan bir olgudur. Göçün yönü daha çok doğudan batıya; kırsaldan kentlere ve az gelişmiş yörelerden gelişmiş yörelere doğrudur (Aydın, 1998). Çünkü gelişmiş yörelerde ve batıda iş olanaklarının daha geniş olduğu

sanayi ve ticaret merkezleri ile iklim koşullarının daha elverişli olduğu turizm merkezleri yer almaktadır (Anonim, 2001).

Tarım kesiminde verimin düşüklüğü, tarımsal gelirin azlığı, gelirin ve toprak mülkiyetinin dengesiz dağılımı, tarım topraklarının çok parçalanması, işgücü talebinin azalması ve kırsal kesimde sosyal altyapının yetersizliği, kırsal halkın kırdan göçünü hızlandırmaktadır (Karakas, 1994).

Kazova yöresinde göç olgusuna geçmeden önce yaşanan yerden memnun olma durumu araştırılmış ve aile başkanlarının bu konuya ilişkin görüşleri çizelge 5.34.'de verilmiştir.

Aile başkanlarının %63,16'sı köyde yaşamaktan memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Köyde yaşamaktan memnun olma nedenleri arasında ise işletmeler ortalamasına göre en önemlisi %26,32'lik pay ile köyde geçinmenin kolay olmasıdır. Bunu %14,47 ile köy yaşantısını sevmek, %7,89 ile kafamı dinliyorum, huzurluyum nedenleri izlemektedir. Ayrıca şehire yakın olma, başka yerde yaşayamam düşüncesi, çiftçiliği sevmek, insan ilişkilerinin çok iyi oluşu, şehirin itici olduğu düşüncesi bu nedenler arasında yer almaktadır.

Çizelge 5.34. Köyde Yaşamaktan Memnun Olma Durumu (Köyde Yaşama Nedenleri)
(Kazova Bölgesi)

Köyde Yaşama Nedenleri	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
E	Köyde geçinmek kolay	10	38,46	6	21,43	4	18,18	20	26,32
	Köy yaşantısını seviyorum	8	30,77	3	10,71	5	22,73	16	14,47
V	Kafamı dinliyorum, huzurluyum	3	11,54	1	3,57	5	22,73	9	7,89
E	Şehire yakın	1	3,85	1	3,57	2	9,09	4	5,26
T	Başka yerde yaşamak istemiyorum	---	---	2	7,14	1	4,54	3	3,95
	Çiftçiliği seviyorum	---	---	2	7,14	---	---	2	2,63
	Şehir cazip gelmiyor	---	---	1	3,57	1	4,54	2	2,63
	İnsan ilişkileri çok iyi	---	---	1	3,57	2	9,09	3	3,95
	Biz köylüyüz bu kültürle yetiştik	---	---	1	3,57	---	---	1	1,32
H	Köyde yaşam şartları zor	4	15,39	6	21,43	7	31,82	17	22,36
A	Mecbur olduğum için yaşıyorum	4	15,39	2	7,14	4	18,18	10	13,16
Y	İhtiyaçlarımıza cevap veremiyor	---	---	---	---	2	9,09	2	2,63
I	Köyde sosyal yaşam yok	---	---	1	3,57	---	---	1	1,32
R	Değişik iş imkanları yok	---	---	---	---	1	4,54	1	1,32
	Çiftçilik zor iş	---	---	---	---	1	4,54	1	1,32
	Hiçbir güvencemiz yok	---	---	1	3,57	---	---	1	1,32

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü geçmektedir.

Aile başkanlarının %36,84'ü köyde yaşamaktan memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Köyde yaşamaktan memnun olmama nedenleri arasında işletmeler ortalamasına göre en önemlisi %22,36'lık pay ile geçim sıkıntısı çekmedir. Bunu %13,16 ile mecbur olduğu için yaşama izlemektedir. Diğer nedenler; köyde sosyal yaşamın olmayışı, değişik iş imkanlarının olmayışı, çiftçiliğin zor bir iş oluşu, hiçbir güvencenin olmayışı, bireyin ihtiyaçlarına cevap verememidir.

Aile başkanlarının göç etme yönündeki eğilimlerini belirlemek amacıyla çizelge 5.35. hazırlanmıştır.

Göç etmeyi düşünen aile başkanlarının oranı işletme büyüklüğü itibariyle artış göstermekte olup işletmeler ortalamasında %21,05'dir. Buna bağlı olarak göç etmeyi düşünmeyen aile başkanlarının oranı işletme büyüklüğü arttıkça azalış göstermektedir. Bu değer işletmeler ortalamasında %78,95'dir.

Göç etme nedenlerinin en önemlisi, iş bulabildiği takdirde sosyal güvenceyi sağlayabilme düşüncesidir (%7,89). Bunu sırasıyla köyde geçim sıkıntısı çekme ve yaşam standardını yükseltme isteği (%5,26'şar pay), köyde sosyal yaşam olmayışı ve köy yaşantısının çok ağır oluşu (%2,63) ve memurluk sınavını kazanmış olma (%1,32) izlemektedir.

Çizelge 5.35. Aile Başkanlarının Köyden Kente Göç Etme ile İlgili Tutumları (Kazova bölgesi)

	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort.(76)		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
E	İş bulabilirsem sosyal güvencemi sağlayabilirim	2	7,69	3	14,28	1	4,54	6	9,31
V	Köyde geçim sıkıntısı var	1	3,85	1	3,57	2	9,09	4	5,26
E	Yaşam standartını yükseltmek istiyor	---	---	1	3,57	3	13,64	4	5,26
T	Köyde sosyal yaşam yok	---	---	1	3,57	1	4,54	2	2,63
	Köy yaşantısı çok ağır	---	---	---	---	2	9,09	2	2,63
	TOPLAM	3	11,54	6	21,43	7	31,82	16	21,05
	Köy yaşantısını seviyorum	7	26,92	5	17,86	11	50,00	23	30,26
H	Şehirde geçim sıkıntısı var	7	26,92	8	28,57	2	9,09	17	22,37
A	Köyde yaşamak daha rahat	3	11,54	7	25,00	5	22,73	15	19,74
Y	Başka mesleğim yok (Göç ederseniz işsiz kalırım)	3	11,54	4	14,29	---	---	7	9,21
I	Köyde kurduğumuz düzenimizi bozamayız	3	11,54	2	7,14	1	4,54	6	7,89
R	Yaşlıyım	1	3,85	1	3,57	2	9,09	4	5,26
	Şehir yaşantısı bize ters	---	---	2	7,14	2	9,09	4	5,26
	Arazilerimi kimseye bırakamam	1	3,85	1	3,57	1	4,54	3	3,95
	TOPLAM	23	88,46	22	78,57	15	68,18	60	78,95
	TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü geçmektedir.

Göç etmeyi düşünmeme nedenlerinin en önemlisi köy yaşantısını sevmeme (%30,26)'dir. Şehirde geçim sıkıntısı olduğunu düşünme (%22,37), köyde yaşamın daha rahat olduğunu düşünme (%19,74), başka mesleğinin olmayışı (%9,21), yaşlı oluşu

(%5,26), şehir yaşantısına ters olma (%5,26), köydeki düzenlerini bozmama isteği (%7,89) ve arazilerini kimseye bırakmama (%3,95) nedenleri bunu izlemektedir.

Aile başkanlarının göç etmeyi düşündükleri takdirde kalan arazilerini nasıl değerlendirecekleri konusu incelenmiş ve çizelge 5.36.'da verilmiştir.

Çizelge 5.36. Ailelerin Köyden Kente Göç Etmesi Durumunda Arazilerini Değerlendirmeye İlişkin Düşünceleri (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kiraya veririm	1	3,85	8	28,57	3	13,64	12	15,78
Satarım	6	23,08	3	10,71	3	13,64	12	15,78
Ortağa veririm	2	7,69	8	28,57	2	9,09	12	15,78
Birinci dereceden akrabalarına bırakırım	3	11,54	5	17,86	3	13,64	11	14,48
Tatilde gelip işlerim	1	3,85	---	---	3	13,64	4	5,26
Boş kalır	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü geçmektedir.

Aile başkanlarının %15,78'er pay ile göç etme durumunda arazilerini kiraya verme, satma veya ortağa vermeyi düşündükleri görülmektedir. %14,48'i birinci dereceden akrabalarına bırakma, %5,26'sı tatilde gelip işleme arzusunda olduğunu, %1,32'si boş bırakacağını ifade etmişlerdir.

Göç etme durumunda işletmenin devam edip etmeyeceği araştırılmış ve çizelge 5.37.'de verilmiştir.

Çizelge 5.37. Ailenin Göç Etmesi Durumunda İşletmedeki Faaliyetin Devamına İlişkin Görüşler

		I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	Birinci derecede akrabaları işleyecek	4	15,39	5	17,86	5	22,73	13	17,11
	Ortağa verecek	1	3,85	4	14,29	3	13,64	8	10,53
	Kendisi işlemeye devam edecek	---	---	---	---	3	13,64	3	3,95
HAYIR	Devam ettirecek kimse yok	3	11,54	2	7,14	2	9,09	7	9,21
	Satacak	6	23,08	7	25,00	---	---	13	17,11
KARARSIZ		12	46,14	10	35,71	19	86,36	41	53,95

İşletmeler ortalamasına göre işletmelerini devam ettirme düşüncesinde olanların %17,11'i birinci dereceden akrabalarına bırakacağını, %10,53'ü ortağa vereceğini, %3,95'i kendisinin devam ettireceğini beyan etmişlerdir.

Devam ettirmeyi düşünmeyenlerin %17,11'i arazilerini satma düşüncesinde olduklarını, %9,21'i devam ettirecek kimsenin bulunmadığını ifade etmişlerdir. Bu konuda kararsızların oranı %53,95'dir ve özellikle 3. grupta çok yüksek orana (%86,36) sahiptir.

5.1.1.7.5. Sosyal Katılım

Sosyal katılım; kırsal toplum bireylerinin yaşadıkları toplum içindeki ve dışındaki kuruluşlarla ilişki kurma, onlara üye olma, düzenlenen toplantılara katılma ile oluşan bir eylemi ifade etmektedir (Doğanca, 1975).

Bu bölümde aile başkanlarının sosyal katılım düzeylerini belirlemek amacıyla köy yönetiminde görev alma ve herhangi bir derneğe, kuruluşa ve siyasal partiye üye olma durumları incelenmiştir.

Çizelge 5.38. Köy Yönetiminde Görev Alma Durumu (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
EVET	MUHTAR	---	---	1	3,57	1	4,55	2	2,63
	ENCÜMEN ÜYESİ	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
	KÖY İHTİYAR HEYETİ	---	---	5	17,86	1	4,55	6	7,89
HAYIR	25	96,15	22	78,57	20	90,90	67	88,16	
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00	

Köy yönetiminde görev alan aile başkanlarının oranı işletmeler ortalamasında %11,84'tür. Köy yönetiminde görev alanların %2,63'ü muhtar, %7,89'u köy ihtiyar heyeti üyesi, %1,32'si ise encümen olarak belirlenmiştir.

Aile başkanlarının herhangi bir derneğe, kuruluşa ve siyasal partiye üye olma durumları çizelge 5.39.'da verilmiştir.

Aile başkanlarının %69,73'ünün herhangi bir derneğe, kuruluşa ve siyasal partiye üye olmadıkları belirlenmiştir. Aile başkanlarının %19,74'ü bir siyasal partiye, %1,32'si TKK (Tarım Kredi Kooperatifi) yönetiminde, %7,89'u kültürel bir derneğe, %1,32'si şoförler cemiyetine üyediler.

Çizelge 5.39. Herhangi Bir Derneğe, Kuruluşa ve Siyasal Partiye Üye Olma Durumu (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
EVET	Siyasal Parti	5	19,23	7	25,00	3	13,64	15	19,74
	Kültürel Dernek	---	---	1	3,57	5	22,73	6	7,89
	TKK Yönetim Kurulu Başk.	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
	Şoförler Cemiyeti	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
HAYIR	19	73,07	20	71,43	14	63,64	53	69,73	
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00	

İşletme büyüklük grupları arttıkça, bu kuruluşlarla ilişkilerin (üye olma durumu) oransal olarak artmaktadır.

Kazova bölgesinde aile başkanlarının gerek köy içi ve gerekse köy dışındaki sosyal ve ekonomik nitelikli organizasyonlara katılım oranları oldukça düşük düzeylerde (Çizelge 5.38. ve Çizelge 5.39.).

5.1.1.7.6. Sosyal Birlik ve Dayanışma (İşbirliği)

Kırsal kesimde yardımlaşmaya dayalı, ancak kurumlaşmamış işbirliği mevcuttur. İşbirliği kırsal kesimin kendi yapısından da kaynaklanabilmektedir. Kırsal kesimde sermayenin yetersiz oluşu toplumda bulunan sermaye unsurlarının beraberce kullanımını teşvik etmektedir. Diğer taraftan ilişkilerin yüzyüze, samimi ve sürekli olması işbirliğini artırmaktadır. Bireyler işbirliği ile bir bakıma birbirlerine yardımcı olurlar.

Dayanışma; fertlerin düşünce ve inanç sistemlerinin homojenliği üzerine kurulmuştur. Sosyal birlik veya bütünlük, fertlerin aynı adetlere ve geleneklere, aynı ahlaki ve dini kanaatlere veya inançlara bağlılığıyla sağlanmıştır (Yörüken, 1968).

Dayanışma (işbirliği); karşılıklı yardımlaşma oluşturabildiği ölçüde toplumların, özellikle köy toplumlarının gelişmesinde, sorunların çözümünde başvurulacak yöntemlerden biri ve işlevsel bir örgütlenmedir (Killi, 1978).

Bu bölümde araştırma yöresinde aile başkanlarının tarımsal faaliyetlerle ilgili olarak işbirliği eğilimi araştırılmış ve çizelge 5.40.'da verilmiştir.

Çizelge 5.40. Tarımsal Faaliyetlerle İlgili Katılımda Bulunma Durumu (Kazova Bölgesi)

		I. GRUP (26)			II. GRUP (28)			III. GRUP (22)			İŞLT.ORT.(76)		
		Katılım yapıyor	Katılım yapmıyor	Toplam	Katılım yapıyor	Katılım yapmıyor	Toplam	Katılım yapıyor	Katılım yapmıyor	Toplam	Katılım yapıyor	Katılım yapmıyor	Toplam
Toprak Hazırlama	Sayı	10	16	26	17	11	28	11	11	22	38	38	76
	%	38.46	61.54	100.00	60.71	39.29	100.00	50.00	50.00	100.00	50.00	50.00	100.00
Tohum Ekme	Sayı	10	16	26	17	11	28	10	12	22	37	39	76
	%	38.46	61.54	100.00	60.71	39.29	100.00	45.45	54.55	100.00	48.68	51.32	100.00
Bakım İşleri (Çapalama vb.)	Sayı	12	14	26	15	13	28	7	15	22	34	42	76
	%	46.15	53.85	100.00	53.57	46.43	100.00	31.82	68.18	100.00	44.74	55.26	100.00
Sulama	Sayı	6	20	26	13	15	28	8	14	22	27	49	76
	%	23.08	76.92	100.00	46.43	53.57	100.00	36.36	63.64	100.00	35.53	64.47	100.00
Tarım Alet-Mak. Ortak Kullanım	Sayı	12	14	26	14	14	28	10	12	22	36	40	76
	%	46.15	53.85	100.00	50.00	50.00	100.00	45.45	54.55	100.00	47.37	52.63	100.00
Kredi Alma	Sayı	11	15	26	10	18	28	8	14	22	29	47	76
	%	42.31	57.69	100.00	35.71	64.29	100.00	36.36	63.64	100.00	38.16	61.84	100.00
Hasat	Sayı	11	15	26	14	14	28	13	9	22	38	38	76
	%	42.31	57.69	100.00	50.00	50.00	100.00	59.09	40.91	100.00	50.00	50.00	100.00
Tarım Ürünleri İşleme	Sayı	3	23	26	---	28	28	---	22	22	3	73	76
	%	11.54	88.46	100.00	---	100.00	100.00	---	100.00	100.00	3.95	96.05	100.00
Tarım Ürünleri Pazarlama	Sayı	7	19	26	3	25	28	3	19	22	13	63	76
	%	26.92	73.08	100.00	10.71	89.29	100.00	13.64	86.36	100.00	17.11	82.89	100.00

İşletmeler ortalaması değerlerine göre toprak işleme konusunda aile başkanlarının %50,00'sinin, tohum ekme konusunda %48,68'inin, bakım işleri konusunda %44,74'ünün, sulama konusunda %35,53'ünün, tarım alet-makinaları ortak kullanımı konusunda %38,16'sının, hasat konusunda %50,00'sinin, tarım ürünleri işleme konusunda %3,95'inin ve tarım ürünleri pazarlama konusunda %17,11'inin işbirliğine katılımda buldukları belirlenmiştir.

Tüm bu sonuçlardan aile başkanlarının en çok toprak hazırlama, hasat, tohum ekme, tarım-alet makinaları ortak kullanımı konularında işbirliği eğiliminde oldukları ortaya çıkmaktadır. Ancak işbirliğine katılımda bulunmama oranları genellikle katılımda bulunma oranlarından daha yüksek değerlerdedir.

5.1.1.7.7. Kooperatifleşme

Kooperatif; fertlerin tek başlarına yapamayacakları veya birlikte yapmalarında yarar bulunan işleri en iyi bir biçimde ve maliyet fiyatına yapmak üzere dayanışma suretiyle ekonomik güçlerini biraraya getirmeleridir şeklinde tanımlanmaktadır (**Mülayim, 1995**).

Ayrıca; kooperatif, ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını ve isteklerini birlikte sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen girişim aracılığıyla karşılayan ve gönüllü olarak biraraya gelen kişilerin özerk örgütüdür şeklinde tanımlanabilir (**İnan, 2001**).

Kooperatiflere insana değer veren ve hizmet eden işletmeler olarak bakılmaktadır. Kooperatifçilerin çoğu kooperatiflerin sermayeden çok insana değer veren yönlerini dikkate alarak, onları kardan çok hizmeti ön plana alan örgütler olarak değerlendirmektedirler (**İnan, 2001**).

Bu noktadan hareketle aile başkanlarının kooperatiflere bakış açısı incelenmiş ve çizelge 5.41.'de verilmiştir. Çizelgeden de görülebileceği gibi kooperatiflerin faydalarının çok az olduğunu ve bu yüzden ortak olmanın o kadar önemli olmadığını düşünenlerin oranı %22,37 gibi düşük orandadır. Kooperatif yönetiminde görev alanların oranı ise %2,63'dür. Kooperatifler olmasa üreticilerin aracı ve tefecilerle karşı karşıya kalacağı düşüncesinde olanlar %82,89 ile en yüksek orana sahiptir.

Üreticilerin büyük bir çoğunluğunun kooperatifleşmeye yönelik fikirlerinin olumlu olduğunu söylemek mümkündür.

Çizelge 5.41. Aile Başkanlarının Kooperatifleşme Hakkındaki Düşünceleri (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI																							
	1. Grup (26)						2. Grup (28)						3. Grup (22)						İşlt. Ort.(76)					
	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%				
Kooperatif Hakkındaki Düşünceler	20	76,92	6	23,08	14	50,00	14	50,00	16	72,73	6	27,27	50	65,79	26	34,21								
Kooperatif üreticilerin ihtiyaç duyduğu üretim girtilerini ucuzla temin eder	20	76,92	6	23,08	15	53,57	13	46,43	21	95,45	1	4,55	56	73,68	20	26,32								
Kooperatif tarımsal ürünlerin fiyat olarak en iyi değer bulduğu yerdır	21	80,77	5	19,23	17	60,71	11	39,29	20	90,91	2	9,09	58	76,32	18	23,68								
Kooperatifte herkes eşittir	18	69,23	8	30,77	22	78,57	6	21,43	20	90,91	2	9,09	60	78,95	16	21,05								
Kooperatif kar etmese de üreticilerin dayandığı tek kuruluştur. Üye olmalı	6	23,08	20	76,92	9	32,14	19	67,86	2	9,09	20	90,91	17	22,37	59	77,63								
Kooperatif sağladığı faydalar o kadar az ki, üye olmak çok önemli değil	17	65,35	9	34,65	18	64,29	10	35,71	20	90,91	2	9,09	55	72,37	21	22,63								
Kooperatif olmasa üreticiler için en iyi çaredir. Üye olmak gerekir	19	73,08	7	26,92	22	78,57	6	21,43	22	100,00	—	—	63	82,89	13	17,11								
Kooperatif olmasa üreticiler aracı ve tefecilerle karşı karşıya kalır	18	69,23	8	30,77	22	78,57	6	21,43	22	100,00	—	—	62	81,58	14	18,42								
Kooperatif kurarak hep beraber işleri yürütmek üretici için daha iyidir	1	3,85	25	96,15	1	3,57	27	96,43	—	—	—	—	2	2,63	74	97,37								
Kooperatif yönetiminde görev aldı	10	38,46	16	61,54	15	53,57	13	46,43	18	81,82	4	18,18	43	56,58	33	43,42								
Köy içinde veya dışında düzenlenen Kooperatifçilik kurs vb. katılır	5	19,23	11	80,77	9	32,14	19	67,86	14	63,64	8	36,36	28	36,84	48	63,16								

E: Evet, H: Hayır

5.1.1.7.8. Sosyal Statü

Hemen her toplumda prestijin, gücün ve zenginliğin adaletli bir biçimde olmadığı görülmektedir. Bazı toplumlarda kimi insanların zengin, kimilerinin yoksul, kimilerinin toplum içindeki saygınlığının ve gücünün yüksek, kimilerinin ise hiç olmadığı izlenmektedir. Böylece, hemen her toplumda tabakalaşmanın varlığı hissedilmektedir. Tabakalaşma, toplumdaki bireylerin farklı kategorilerde değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır.

Toplumbilimciler tabakalaşma sistemi içerisinde insanların sahip oldukları pozisyonun onların yaşantılarında çok etkili olduğunu saptamışlardır. İnsanların bütün sosyal yaşantıları ve davranış şekilleri bu pozisyon tarafından etkilenmektedir. Dünya’da farklı biçimlerde ortaya çıkan tabakalaşma sistemleri bulunur. Bunlar mal mülk sahipliğinden, politik güce, ırka, konuşulan lisana, prestije hatta cinslere göre bile farklılık taşımaktadır (Kızılaslan, 1997).

Aile başkanlarının köyde insanların bazı kriterlere göre sınıflandırılabilme konusundaki fikirleri çizelge 5.42.’de verilmiştir.

Çizelge 5.42. Köyde Bazı Kişilerin Soy, Din, Kültür, Gelir, Tecrübe, Eğitim vb. Durumlarına Göre Sınıflandırılabilme Durumu (Kazova Bölgesi)

	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	20	76,92	26	92,86	18	81,82	64	84,21
HAYIR	6	23,08	2	7,14	4	18,18	12	15,79
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Aile başkanlarının %84,21’i köyde yaşayan bazı kişilerin soy, din, kültür, gelir, tecrübe, eğitim vb. konularına göre sınıflandırılabilceğini belirtmişlerdir. Bu duruma karşı olanların oranı %15,79’ dur (Çizelge 5.42.).

Çizelge 5.43. Köyde İleri Gelen (Üst Sınıf) Olarak Görülen Kişiler (Kazova Bölgesi)

	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Öğretmen	10	38,46	11	39,29	9	40,91	30	39,47
Muhtar	5	19,23	10	35,71	11	50,00	26	34,21
İmam	5	19,23	5	17,86	8	36,36	23	30,26
Köyün Büyükleri	3	11,54	3	10,71	4	18,18	10	13,16
Önder çiftçi	1	3,85	6	21,43	2	9,09	9	11,84
Köyün en zengini	2	7,69	2	7,14	---	---	4	5,26
Köyün Tüccarı	2	7,69	---	---	---	---	2	2,63

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100’ü geçmektedir.

Aile başkanlarının %39,47'si öğretmen, %34,21'i muhtar, %30,26'sı imamın, %13,16'sı köy büyüklerinin, %11,84'ü ileri çiftçilerin, %5,26'sı köyün en zengininin, %2,63'ü köy tüccarının üst sınıf olarak görülen kişiler olduğunu belirtmişlerdir. İşletme büyüklük grubu arttıkça muhtar, imam, öğretmen ve köy büyüklerinin oranının arttığı görülmektedir.

Kazova bölgesinde aile başkanlarının köyde üst sınıftan gördüğü insanların büyük bir çoğunluğunun eğitim, tecrübe, din konularında ileri gelen kişilerden oluştuğunu söylemek mümkündür.

Çizelge 5.44. Aile Başkanlarının Değerlendirmelerine Göre, İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Göstergeler Bakımından Köydeki Düzeyi (Kazova Bölgesi)

	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Üst Tabaka	1	3,85	3	10,71	12	54,55	16	21,05
Orta Tabaka	24	92,30	25	89,29	10	45,45	59	77,63
Düşük Tabaka	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Aile başkanlarının %77,63'ü sosyo-ekonomik göstergeler bakımından işletmelerini orta tabakada, %21,05'i üst tabakada, %1,32'si düşük tabakada gördüklerini belirtmişlerdir. Bu oranlar doğal olarak arazi büyüklüğü ile doğru orantılıdır (Çizelge 5.44.).

Çizelge 5.45. Bugünkü Sosyo-Ekonomik Durumun ve Hayat Standartının 10 yıl Öncesi İle Karşılaştırma (Kazova Bölgesi)

	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Daha iyi	12	46,15	16	57,14	10	45,45	38	50,00
Daha kötü	11	42,31	12	42,86	10	45,45	33	43,42
Bir fark olmadı	3	11,54	---	---	2	9,10	5	6,58
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Bugünkü sosyo-ekonomik durum ve hayat standartlarının 10 yıl öncesine göre daha iyi olduğu düşüncesinde olan aile başkanlarının oranı %50,00; daha kötü olduğu düşüncesinde olan aile başkanlarının oranı %43,42; hiçbir fark olmadığı düşüncesinde olanların oranı %6,58'dir (Çizelge 5.45.).

10 yıl sonrası için sosyo-ekonomik durum ve hayat standartının daha iyi olacağını düşünen aile başkanlarının oranı %51,32'dir. Daha kötü olacağı düşüncesinde sahip olanlar %38,16; karşılaştırma yapamayanlar %9,21; bir fark olmayacak düşüncesinde olanlar %1,32'lik paylar almaktadır (Çizelge 5.46.)

Çizelge 5.46. On Yıl Sonrası İçin Sosyo-Ekonomik Durum ve Hayat Standartı Hakkında Düşünceler (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ümitliyim daha iyi olacak	14	53,85	11	39,29	14	63,64	39	51,32
Karamsarım daha kötü olacak	10	38,46	12	42,86	2	31,82	29	38,16
Karşılaştırma yapamıyorum	2	7,69	5	17,86	---	---	7	9,21
Bir fark olmayacak	---	---	---	---	1	4,54	1	1,32
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

5.1.1.8. Tasarruf Durumu

Tasarruf; kısaca gelirin tüketilmeyen kısmıdır (Seyidoğlu, 1992) şeklinde tanımlanmaktadır. Tasarruflarla bina, arsa, arazi gibi fiziki değerler veya sermaye piyasasından tahvil, hisse senedi gibi menkul değerler alınabilir veya bu fonlar bankada açtırlacak bir mevduat hesabına yatırılabilir. Tasarruf edilen fonların bir kısmı da bireylerin yanında nakit olarak tutulabilir.

Bu bölümde aile başkanlarının tasarruf yapabilme durumları ve yapılan tasarrufların nasıl değerlendirildiği konularına değinilmiştir.

Çizelge 5.47. İncelenen İşletmelerin Tasarruf Yapma ve Değerlendirme Durumu (Kazova Bölgesi)

Tasarruf Yapma ve Değerlendirme Kaynakları	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
E Alet-makine	4	15,38	3	10,71	5	22,73	12	15,79
V Altın döviz	1	3,85	5	17,86	5	22,73	11	14,47
E Banka, değerli kağıt, borsa	1	3,85	2	7,14	4	18,18	7	9,22
V Tarla arazi alımı	---	---	3	10,71	3	13,64	6	7,89
E Hayvan alımı	1	3,85	4	14,29	---	---	5	6,58
T Ev alımı yapı kooperatifi	---	---	---	---	3	13,64	3	3,95
TOPLAM	6	23,08	14	50,00	14	63,64	34	44,74
HAYIR	20	76,92	14	50,00	8	36,36	42	55,26
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Aile başkanlarının %44,74'ü elde ettikleri gelirin bir kısmını tasarruf yapabildiklerini ifade etmişlerdir. İşletme büyüklüğü ile birlikte tasarruf edilen oranın arttığı görülmektedir. Tasarruf yapan aile başkanlarının %15,79'u alet-makine alımı, %14,47'si altın-döviz alımı, %7,89'u tarla arazisi alımı, %6,58'i bankaya yatırma, %3,95'i ev alımı-yapı kooperatifine yatırım, %1,32'si faize, değerli kağıda yatırım, %1,32'si borsada paralarını değerlendirdiklerini ifade etmişlerdir.

Kırsal kesimde gayri menkul ve tarım alet makineleri alımı yaygın bir yatırım biçimidir. Bu durumun tarımsal faaliyetlerin halen kırsal kesimde en yaygın iktisadi faaliyet kolu olmasının bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür.

Aile başkanlarının %55,26'sı tasarruf yapamadıklarını belirtmişlerdir. İşletme büyüklüğü arttıkça tasarruf yapmama oranı da düşüş göstermektedir.

Türkiye genelinde yapılan bir araştırmaya göre, kırsal kesimde aile başkanlarının %69,35'inin tasarruf yapamadıkları belirlenmiştir. Kazova bölgesinde bu oran daha düşük bulunmuştur (%55,26). Ayrıca Türkiye genelinde kırsal kesimde tasarrufların en çok bina, dükkan alımı (%22,38), arsa, arazi satın alımı (%11,22), alet-makine alımı (%5,05), altın alımı (%6,18) ve diğer şekillerde değerlendirdikleri belirlenmiştir (Atalay ve Ark., 1992).

Gelir artışı ile birlikte tasarruf oranlarının da artması doğal bir sonuç olarak dikkate alınırsa, benzer durumun Kazova bölgesinde de geçerli olduğu söylenebilir. Ancak yörede %55,26 gibi büyük bir çoğunluğun tasarruf yapamaması da gözardı edilmemelidir.

5.1.1.9. Gelir - Harcama Durumu ve Sosyal Güvenlik

Bu bölümde aile başkanlarının elde ettikleri tarımsal gelir dışında resmi ve gayri resmi açıdan herhangi bir gelir güvencesinde olup olmadıkları araştırılmıştır.

Çizelge 5.48. Aile Başkanlarının Resmi ve Gayri Resmi Gelir Güvencesinde Olma Durumu (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
E SSK ve Bağkur maaşı var	5	19,23	11	39,29	1	4,54	17	22,37
V Serbest çalışıyor	4	15,38	6	21,43	5	22,73	15	19,74
E Ücretli çalışıyor	8	30,77	1	3,57	3	13,64	12	15,79
T Akraba yardımı alıyor	2	7,69	---	---	---	---	2	2,63
Kira geliri var	1	3,85	---	---	1	4,54	2	2,63
TOPLAM	17	65,38	14	50,00	10	45,45	41	53,95
HAYIR	9	34,62	14	50,00	12	54,55	35	46,05
TOPLAM	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Aile başkanlarının işletmeler ortalamasına göre %53,95'inin herhangi bir gelir güvencesinde olduğu belirlenmiştir. Bu oran işletme büyüklüğü arttıkça azalış göstermektedir. Aile başkanlarının %46,05'inin herhangi bir güvencede olmadığı bu oranın işletme büyüklüğü ile beraber arttığı tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar küçük işletme gruplarında yer alan aile başkanlarının tarım dışında başka kaynaklardan gelir akışına ihtiyaç duyduklarını göstermektedir.

SSK ve Bağkur maaşı olan aile başkanlarının oranı %22,37; serbest çalışanların %19,74; herhangi bir yerde ücretli olarak çalışan aile başkanlarının oranı %15,79; kira geliri olanların %2,63 ve çocukları ile aileden göç eden yakın akrabalarından yardım alanların oranı %2,63'dür.

(Atalay ve Ark., 1992)'ye göre Türkiye'de kırsal kesimde yaşayanların %10,55'inin ticaret geliri, %13,68'inin kira geliri, %12,42'sinin emekli maaşı olduğu ve ayrıca kırsal alanda ek geliri olanların kente göre daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Aile başkanlarının tüketim eğiliminin önemli göstergelerinden biri olan gelirin hangi kalemlere harcandığı (Atalay ve Ark., 1992) incelenmiştir. Çizelge 5.49.'da bu durum görülmektedir.

Çizelge 5.49. Yıllık Harcamaların Oransal Dağılımı (Kazova Bölgesi)

Harcama Kalemleri	YÜZDELİK DİLİMLER													
	0		1-5		6-10		11-20		21-50		51 +		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
I. Gıda	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
G Eğitim-Kültür	19	73,08	---	---	2	7,69	4	15,38	1	3,85	---	---	26	100,00
R Sağlık	4	15,38	9	34,62	12	46,15	1	3,85	---	---	---	---	26	100,00
U Giyim	1	3,85	11	42,30	8	30,77	6	23,08	---	---	---	---	26	100,00
P Sabit Giderler (*)	1	3,85	9	34,62	10	38,45	5	19,22	1	3,85	---	---	26	100,00
(26) Yakıt-Yakacak	1	3,85	12	46,15	8	30,78	5	19,22	---	---	---	---	26	100,00
Diğer (**)	17	65,38	1	3,85	6	23,07	1	3,85	1	3,85	---	---	26	100,00
II. Gıda	---	---	---	---	---	---	---	---	23	82,14	5	17,86	28	100,00
G Eğitim-Kültür	18	64,29	4	14,29	3	10,71	3	10,71	---	---	---	---	28	100,00
R Sağlık	5	17,86	6	21,43	15	53,57	2	7,14	---	---	---	---	28	100,00
U Giyim	---	---	1	3,57	7	25,00	13	46,43	7	25,00	---	---	28	100,00
P Sabit Giderler (*)	1	3,57	4	14,29	15	53,57	6	21,43	2	7,14	---	---	28	100,00
(28) Yakıt-Yakacak	1	3,57	8	28,57	17	60,72	2	7,14	---	---	---	---	28	100,00
Diğer (**)	16	57,14	7	25,00	5	17,86	---	---	---	---	---	---	28	100,00
III. Gıda	---	---	---	---	1	4,54	---	---	18	81,83	3	13,63	22	100,00
G Eğitim-Kültür	15	68,18	5	22,73	2	9,09	---	---	---	---	---	---	22	100,00
R Sağlık	1	4,54	10	45,46	9	40,91	2	9,09	---	---	---	---	22	100,00
U Giyim	---	---	3	13,63	5	22,73	9	40,91	5	22,73	---	---	22	100,00
P Sabit Giderler (*)	---	---	8	36,36	10	45,46	4	18,18	---	---	---	---	22	100,00
(22) Yakıt-Yakacak	1	4,54	10	45,46	9	40,91	1	4,54	1	4,54	---	---	22	100,00
Diğer (**)	11	50,00	4	18,18	2	9,09	2	9,09	3	13,63	---	---	22	100,00
IV. Gıda	---	---	---	---	1	1,32	1	1,32	55	72,36	19	25,00	76	100,00
E Eğitim-Kültür	52	68,42	9	11,84	7	9,21	7	9,21	1	1,32	---	---	76	100,00
N Sağlık	10	13,16	25	32,89	36	47,37	5	6,58	---	---	---	---	76	100,00
E Giyim	1	1,32	15	19,74	20	26,32	28	36,83	12	15,79	---	---	76	100,00
L Sabit Giderler (*)	2	2,63	21	27,63	35	46,05	15	19,74	3	3,95	---	---	76	100,00
(76) Yakıt-Yakacak	3	3,95	30	39,47	34	44,74	8	10,52	1	1,32	---	---	76	100,00
Diğer (**)	44	57,89	12	15,79	13	17,11	3	3,95	4	5,26	---	---	76	100,00

(*) Elektrik, su, tüp, vergi vb. giderler
(**) Zirai işler, borç, temizlik giderleri

Kazova bölgesinde incelenen işletmelerin yıllık harcama kalemleri arasında en önemli sırayı gıda harcamaları almaktadır. Nitekim işletmeler ortalamasına göre, ailelerin %72,36'sı yıllık harcamalarının %21-50'lik dilimini gıda harcamalarının oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca ailelerin %25,00'inde bu oran %51'den daha yüksektir. Türkiye genelinde kırsal kesimde aile başkanlarının %90,24'ü en önemli harcama kalemlerinin gıda olduğunu ifade etmişlerdir (Atalay ve Ark., 1992).

Eğitim kültür harcamaları tüketim harcamaları arasında önemli bir yer tutmazken, sağlık, giyim, yakıt-yakacak gibi diğer harcama kalemleri düşük oranlara sahiptir. Türkiye genelinde kırsal kesimde aile başkanlarının %90,24'ü en önemli harcama kalemlerinin gıda olduğunu ifade etmişlerdir (Atalay ve Ark., 1992). İncelenen işletmeler gruplar itibariyle benzer eğilimler göstermektedir.

Aile başkanlarının geleceği garanti etme yönündeki beklentileri değerlendirmeye alınmış ve çizelge 5.50.'de verilmiştir.

Çizelge 5.50. Geleceği Garanti Etme Beklentisi (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Sosyal güvencem var	13	50,00	14	50,00	7	31,82	34	44,74
Çocuklarını bakar	9	34,62	9	32,14	6	27,27	24	31,58
Hiç düşünmedim	6	23,08	7	25,00	6	27,27	19	25,00
Servetim var	2	7,69	2	7,14	8	36,36	12	15,79

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü geçmektedir.

Aile başkanlarının %44,74'ü sosyal güvencesinin olduğunu, %31,58'i çocuklarının bakacağını umut ettiğini, %25,00'i ise hiç düşünmediğini belirtmişlerdir. Aile başkanlarının %15,79'u ise servetine güvenmektedir.

5.1.2. Kazova Bölgesinde Tarımsal Yapı

5.1.2.1. Arazi Mevcudu ve Kullanım Durumu

Tarımda arazi denildiğinde, sınırlı bulunan bir toprak parçası düşünülmektedir (Erkuş ve Ark., 1995) ve diğer sektörlerdeki üretim faktörlerinden farklı olarak arazi, tarımsal üretimin vazgeçilmez ögesi konumundadır. Arazinin kıt ve artırılmaz olması, ona olan talebin nüfus artış hızı ile daha da yoğunlaşması, tarımsal üretimde arazi mülkiyetinin ve kullanım şeklinin önemini gittikçe artırmaktadır. Zira, mülkiyet ve tasarruf şekli tarımsal üretime etkisi bakımından geniş anlam taşımaktadır (Bülbul, 1979).

Bu nedenlerle incelenen işletmelerde arazi varlıkları, tasarruf şekilleri, arazi nev'ileri ve dağılımı ile kullanım şekilleri incelenerek işletme büyüklük grupları itibariyle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

5.1.2.1.1. Arazi Mevcudu, Tasarruf Şekli ve Arazilerin Parçalılık Durumu

Toplam işletme arazisi, üreticinin çalıştığı ve tarımsal üretimini gerçekleştirdiği arazi parça ya da parçalarının bütünü olup (Aras, 1988) mülk arazi ile birlikte kira veya ortakçılık ile tutulan veya diğer şekillerle işletilen araziye kapsamaktadır.

İncelenen işletmelerde işletme başına düşen arazi mevcudu ve tasarruf şekli çizelge 5.51.'de verilmiştir.

Çizelge 5.51. İşletme Başına Düşen Arazi Mevcudu ve Tasarruf Şekli (Da ve %) (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
		(Da)	%	(Da)	%	(Da)	%	(Da)	%
MÜLK ARAZİ	Toplam Mülk Arazi	8,23	73,29	29,98	92,97	82,71	91,22	37,80	90,06
	Mülk Araziden Ortağa ve Kiraya Verilen	---	---	---	---	---	---	---	---
	Bizzat İşletilen Arazi	8,23	73,29	29,98	92,97	82,71	91,22	37,80	90,06
Kiraya Tutulan Arazi		2,19	19,52	1,95	6,04	4,28	4,72	2,71	6,46
Ortağa Tutulan Arazi		0,81	7,19	0,32	0,99	3,68	4,06	1,46	3,48
İŞLETME ARAZİSİ		11,23	100,00	32,25	100,00	90,67	100,00	41,97	100,00

İncelenen işletmelerde, ortalama işletme arazisi büyüklüğü, işletme büyüklük grupları itibariyle 11,23 ile 90,67 da arasında değişmekte olup, ortalama işletme arazisi genişliği 41,97 da'dır. Mülk araziden ortağa veya kiraya verilen arazi miktarı çıkarılıp, ortağa veya kiraya tutulan arazi genişliği eklenerek bulunan işletme arazisinde, ağırlıklı olarak mülk arazinin hakim olduğu görülmektedir. İşletmeler ortalamasında %90,06 olan mülk arazi oranı 1. grup işletmelerde %73,29; 2. grup işletmelerde %92,97 ve 3. grup işletmelerde %91,22 oranında yer almaktadır. İncelenen işletmelerde mülk araziden ortağa ve kiraya verilen araziye rastlanmamıştır.

Çizelge 5.52.'de işletmelerin sahip oldukları işletme arazisinin dağınık ya da toplu oluşunu belirlemek amacıyla toplam işletme arazisinin parçalılık durumu verilmiştir.

Çizelge 5.52. İncelenen İşletmelerde İşletme Arazisinin Parçalılık Durumu (Ortalama Olarak) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI			
	1. Grup (26)	2. Grup (28)	3. Grup (22)	İşlt. Ort. (76)
İşletme Arazisi (Da)	11,23	32,25	90,67	41,96
Parsel Sayısı (Adet)	3,04	6,46	8,68	5,93
Ortalama Parsel Alanı (Da)	3,69	4,99	10,45	7,08

Çizelgeye göre işletme büyüklük grupları itibariyle parsel sayısı 3,04 ile 8,68 adet arasında değişmekle birlikte işletmeler ortalamasında 5,93 adet olarak belirlenmiştir. Ortalama parsel alanı işletmeler ortalamasına göre 7,08 da'dır. İşletme büyüklüğünün artışına paralel olarak işletme büyüklük grupları itibariyle ortalama parsel alanı da artış göstermektedir.

İncelenen işletmelerde arazilerin parçalı olduğu ve küçük parsellere ayrıldığı görülmektedir. Bu durumun insan ve makine gücünün kullanımını güçleştireceğini söylemek mümkündür.

5.1.2.1.2. Arazi Nev'ileri ve Dağılımı

İncelenen işletmelerde arazi nev'ileri ve işletme arazisi içerisindeki dağılımı çizelge 5.53.'de verilmiştir.

Çizelge 5.53. İncelenen İşletmelerde Arazi Nev'ileri (Da) ve İşletme Arazisi İçerisindeki Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
		Alanı(da)	%	Alanı(da)	%	Alanı(da)	%	Alanı(da)	%
Tarla Arazisi	Sulu	7,09	60,28	21,38	66,29	66,30	73,12	29,49	70,26
	Kuru	2,36	24,31	3,03	9,40	16,08	17,74	6,58	15,68
	TOPLAM	9,45	84,59	24,41	75,69	82,38	90,86	36,07	85,94
Meyve Arazisi	Meyve Bahçesi	1,74	15,05	7,75	24,03	7,15	7,88	5,52	13,15
	Bağ Alanı	---	---	0,04	0,13	0,32	0,36	0,11	0,26
	TOPLAM	1,74	15,05	7,79	24,16	7,47	8,24	5,63	13,41
Ağaçlık Arazi		0,04	0,36	0,05	0,15	0,82	0,90	0,27	0,65
TOPLAM İŞLETME ARAZİSİ		11,23	100,00	32,25	100,00	90,67	100,00	41,97	100,00

İncelenen işletmelerde, toplam işletme arazisinin büyük bir çoğunluğunu tarla arazisi oluşturmaktadır. Tarla arazisinin toplam işletme arazisi içindeki payı %75,69 ile %90,86 arasında değişmekte olup, işletmeler ortalamasında %85,94'lük bir orana sahiptir. Bunu sırasıyla meyve bahçesi (%13,15), ağaçlık arazi (%0,65) ve bağ arazisi (%0,26) izlemektedir. Meyve arazisinin işletmeler ortalamasında %13,41 ile önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Toplam işletme arazisi içerisinde bağ ve ağaçlık arazinin oranı %1,00'in altındadır. Ayrıca Kazova bölgesinde sulu arazi oranı yüksektir.

5.1.2.1.3. İşletme Arazisinin Kullanılış Şekli

Çizelge 5.54. ve çizelge 5.55.'de Kazova bölgesinde incelenen işletmelerde yetiştirilen ürünler ve ekiliş-dikiliş alanları ve oransal dağılımları verilmiştir.

Çizelge 5.54. İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Ürünler ve Ekiliş-Dikiliş Alanları (Da) (Kazova Bölgesi)

YETİŞTİRİLEN ÜRÜNLER			İŞLETME GRUPLARI			
			1. Grup (26) Da	2. Grup (28) Da	3. Grup (22) Da	İşlt. Ort. (76) Da
T A R L A Ü R Ü N L E R İ	Tahıllar	Buğday (S)	1,08	6,61	35,73	13,15
		Buğday (K)	2,15	1,32	9,27	3,91
		Arpa (K)	0,19	0,96	0,91	0,68
		TOPLAM	3,42	8,89	45,91	17,74
	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	0,73	8,27	17,50	8,36
		Ayçiçeği	0,38	0,36	4,68	1,62
		TOPLAM	1,11	8,63	22,18	9,98
	Sebzeler	Domates (Sırk)	2,52	2,23	2,36	2,36
		Domates (Yer)	0,50	1,18	2,59	1,36
		Taze Fasulye	1,13	1,02	0,75	0,98
		Kabak	0,11	---	---	0,04
		Karpuz	0,11	---	0,14	0,08
		Hıyar	---	0,07	---	0,03
		Biber	0,11	---	0,05	0,05
		TOPLAM	4,48	4,50	5,89	4,90
	Baklagiller	Kuru Fasulye	0,40	0,43	1,00	0,58
		TOPLAM	0,40	0,43	1,00	0,58
	Yem Bitkileri	Fiğ (K)	---	---	0,32	0,09
		Yonca	---	0,96	0,64	0,54
		TOPLAM	---	0,96	0,96	0,63
	Yumru Bitkiler	Soğan (S)	0,04	0,25	1,54	0,55
		TOPLAM	0,04	0,25	1,54	0,55
	TARLA ÜRÜNLERİ TOPLAMI			9,45	23,66	77,48
MEYVELER	Şeftali	1,27	5,86	5,27	4,12	
	Elma	0,30	1,53	1,38	1,07	
	Vişne	0,02	---	0,09	0,03	
	Armut	0,15	0,36	0,41	0,30	
	Bağ (Üzüm)	---	0,04	0,32	0,11	
	TOPLAM	1,74	7,79	7,47	5,63	
AĞAÇLIK	Kavak	0,04	0,05	0,82	0,27	
	TOPLAM	0,04	0,05	0,82	0,27	
TOPLAM			11,23	31,50	85,77	40,28
NADAS			---	0,75	4,90	1,69
İŞLETMELER ORT. TOPLAM			11,23	32,25	90,67	41,97

Toplam ekiliş alanı içerisinde en yüksek pay 1. grup işletmelerde sebzelere (%39,89), 2. grup işletmelerde tahıllara (%26,64), 3. grup işletmelerde tahıllara (%50,63) ve işletmeler ortalamasında yine tahıllara (%42,27) aittir. 1. grup işletmelerde, işletme

arazisi az olduğundan yoğun işgücü gerektiren ve birim alana daha fazla gelir getiren sebze üretimine yer verildiği, işletme arazisi arttıkça tahılların oransal olarak arttığı görülmektedir. Nitekim üç grupta da sebze arazisi birbirine yakın değerlere sahip iken (sırasıyla 4,48 da; 4,50 da ve 5,89 da), tahıllar ve endüstri bitkilerinin ekim alanları işletme büyüklüğü ile orantılı şekilde artış göstermektedir.

Çizelge 5.55. İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Ürünler ve Ekiliş-Dikiliş Alanlarının Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

YETİŞTİRİLEN ÜRÜNLER			İŞLETME GRUPLARI							
			1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
			A	B	A	B	A	B	A	B
T A R L A Ü R Ü N L E R İ	Tahıllar	Buğday (S)	31,58	9,62	74,35	20,50	77,83	39,41	74,13	31,33
		Buğday (K)	62,86	19,15	14,85	4,09	20,19	10,22	22,04	9,32
		Arpa (K)	5,56	1,69	10,80	2,98	1,98	1,00	3,83	1,62
		TOPLAM	100,00	30,46	100,00	27,57	100,00	50,63	100,00	42,27
	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	65,77	6,50	95,83	26,64	78,90	19,30	83,77	19,92
		Ayçiçeği	34,23	3,38	4,17	1,12	21,10	5,16	16,23	3,86
		TOPLAM	100,00	9,88	100,00	26,76	100,00	24,46	100,00	23,78
	Sebzeler	Domates (Sırik)	56,25	22,44	49,56	6,91	10,07	2,60	48,16	5,62
		Domates (Yer)	11,16	4,45	26,22	3,66	43,97	2,86	27,76	3,24
		Taze Fasulye	25,21	10,06	22,67	3,16	12,73	0,83	20,00	2,34
		Kabak	2,46	0,98	---	---	---	---	0,82	0,10
		Karpuz	2,46	0,98	---	---	2,38	0,15	1,63	0,19
		Hıyar	---	---	1,55	0,22	---	---	0,61	0,07
		Biber	2,46	0,98	---	---	0,85	0,06	1,02	0,12
		TOPLAM	100,00	39,89	100,00	13,95	100,00	6,50	100,00	11,68
	Baklagiller	Kuru Fasulye	100,00	3,56	100,00	1,33	100,00	1,10	100,00	1,38
		TOPLAM	100,00	3,56	100,00	1,33	100,00	1,10	100,00	1,38
	Yem Bitkileri	Fiğ (K)	---	---	---	---	33,33	0,35	14,29	0,21
		Yonca	---	---	100,00	2,98	66,67	0,71	85,71	1,29
		TOPLAM	---	---	100,00	2,98	100,00	1,06	100,00	1,50
	Yumru Bitkiler	Soğan (S)	100,00	0,36	100,00	0,78	100,00	1,70	100,00	1,31
		TOPLAM	100,00	0,36	100,00	0,78	100,00	1,70	100,00	1,31
	TARLA ÜRÜNLERİ TOPLAMI			---	84,15	---	73,37	---	85,45	---
MEYVELER	Şeftali	72,99	11,31	75,22	18,17	70,55	5,82	73,18	9,82	
	Elma	17,24	2,67	19,64	4,74	18,47	1,52	19,01	2,55	
	Vişne	1,15	0,18	---	---	1,21	0,10	0,53	0,07	
	Armut	8,62	1,33	4,62	1,12	5,49	0,45	5,33	0,71	
	Bağ (Üzüm)	---	---	0,52	0,12	4,28	0,35	1,95	0,26	
	TOPLAM	100,00	15,49	100,00	24,15	100,00	8,24	100,00	13,41	
AĞAÇLIK	Kavak	100,00	0,36	100,00	0,16	100,00	0,91	100,00	0,64	
	TOPLAM	100,00	0,36	100,00	0,16	100,00	0,91	100,00	0,64	
TOPLAM			---	100,00	---	97,68	---	94,60	---	95,97
NADAS			---	---	---	2,32	---	5,40	---	4,03
İŞLT. ORT. TOPLAM			---	100,00	---	100,00	---	100,00	---	100,00

A: Kendi toplamı içindeki yüzdesi (%)

B: İşlt. Ort. toplam içindeki yüzdesi (%)

Tarla ürünleri içerisinde ürün grupları itibariyle en büyük pay tahıllara ait olup, bunu sırasıyla endüstri bitkileri, sebzeler, yem bitkileri, baklagiller ve yumru bitkiler izlemektedir.

Meyve arazisi içerisinde en büyük paya sahip olan şeftaliyi (%73,18), %19,01 ile elma, %5,33 ile armut, %1,95 ile bağ, %0,53 ile vişne takip etmektedir.

Ağaçlık arazinin tamamı kavak ağaçlarından oluşmakta olup tüm işletme arazisi içinde %0,64'lük bir paya sahiptir.

İşletmeler ortalamasında toplam işletme arazisinin %95,97'si ekili-dikili olup, %4,03'lük bir kısmını nadas alanı oluşturmaktadır.

5.1.2.2. İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu

Tabiattaki kaynakların pek çoğundan hemen her bulunduğu şekli ile yararlanmak mümkün değildir. Bunlardan faydalanabilmek için ve hatta sermayenin teşekkülü için bile işgücüne ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bakımdan iş, üretim faaliyetinin aktif bir elemanı sayılır (Aksöz, 1972).

Tarım kesiminde küçük aile işletmelerinin karakteristik özelliklerinden biri, bu işletmelerde işgücünün büyük bir kısmının, çoğunlukla tamamının çiftçi ve ailesi tarafından temin edilmesidir (Karagölge, 1973). Ancak işletmeler büyüdükçe aile işgücü yanında ücretli işçiye yer verilme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle incelenen işletmelerin üretimde kullandıkları işgücünün kaynağının bilinmesi önemlidir.

İnsan işgücü mevcudu belirlenirken, öncelikle kullanılabilir aile işgücü tespit edilmiş ve bunun kullanım durumu incelenmiştir.

Çizelge 5.56. ve çizelge 5.57.'de incelenen işletmelerde işgücü mevcudu ve kullanım durumu ve oransal dağılımı verilmiştir.

İncelenen işletmelerde kullanılabilir aile işgücü mevcudu sırasıyla 1. grup işletmelerde 1055,77 EİG; 2. grup işletmelerde 1052,68 EİG; 3. grup işletmelerde 1305,68 EİG ve işletmeler ortalamasında 1126,97 EİG'dür.

Çizelge 5.56. İncelenen İşletmelerde İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu (Ortalama Erkek İşgünü)
(Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI			
		1. Grup (26)	2. Grup (28)	3. Grup (22)	İşlt. Ort. (76)
İşletmede Kullanılabilir Aile İşgücü		1055,77	1052,68	1305,68	1126,97
İşletme Dışında Kullanılan Aile İşgücü	Tarımda	17,79	1,07	1,36	6,87
	Tarım Dışı	116,79	31,07	53,18	66,79
İşletmede Kullanılan Aile İşgücü (A)		357,12	504,11	593,86	479,80
Kullanılmayan (Atıl) Aile İşgücü		564,07	516,43	657,28	573,51
İşletmede Kullanılan Geçici Ücretli İşgücü (B)		5,87	23,75	75,82	32,70
İşletmede Kullanılan Devamlı Ücretli İşgücü (B)		---	---	---	---
İşletmede Kullanılan Toplam İşgücü (A + B)		362,99	527,86	669,68	512,50

Çizelge 5.57. İncelenen İşletmelerde İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu (%) (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI			
		1. Grup (26)	2. Grup (28)	3. Grup (22)	İşlt. Ort. (76)
İşletme Dışında Kullanılan Aile İşgücü	Tarımda	1,69	0,10	0,10	0,61
	Tarım Dışı	11,06	2,95	4,07	5,93
İşletmede Kullanılan Aile İşgücü		33,83	47,89	45,49	42,57
Kullanılmayan (Atıl) Aile İşgücü		53,42	49,06	50,34	50,34
İşletmede Kullanılabilir Aile İşgücü		100,00	100,00	100,00	100,00
- İşletmede Kullanılan Aile İşgücü		98,38	95,50	88,68	93,62
- İşletmede Kullanılan Geçici Ücretli İşgücü		1,62	4,50	11,32	6,38
İşletmede Kullanılan Toplam İşgücü		100,00	100,00	100,00	100,00

İşletmeler dışında kullanılan aile işgücü miktarı işletmeler ortalamasında kullanılabilir aile işgücününün %6,14'ünü oluştururken, işletmede kullanılan aile işgücününün %6,38'ini işletmede kullanılan geçici ücretli işgücü oluşturmaktadır (Çizelge 5.57.).

İşletmede kullanılan aile işgücü miktarı işletme büyüklük grupları itibariyle artan bir seyir izlemektedir. Aile işgücününün, işletmeler ortalamasında %42,57'si işletmede kullanılmaktadır.

İncelenen işletmelerde kullanılabilir aile işgücününün büyük bir kısmının kullanılmadığı (atıl kaldığı) görülmektedir. 1. grup işletmelerde atıl işgücü oranı %53,42; 2. grup işletmelerde %49,06 ve 3. grup işletmelerde %50,34 olarak belirlenmiştir.

İşletmelerde yabancı işgücüne yer verildiği, ancak bunun sadece geçici ücretli işgücü olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerde kullanılan geçici ücretli işgücününün işletme büyüklük grupları ile birlikte artış gösterdiği ve buna karşılık işletmede kullanılan aile işgücü miktarının oransal olarak azaldığı görülmektedir (Çizelge 5.56. ve Çizelge 5.57.).

İşletmelerde kullanılan toplam işgücü miktarı, işletme büyüklük grupları ile birlikte artış göstermekte olup, işletmeler ortalamasında 512,50 EİG olarak tespit edilmiştir. Kullanılan toplam işgücünün dağılımının işletmeler ortalamasında %93,62 ile aile , %6,38 ile geçici işgücüne ait olduğu belirlenmiştir.

Tüm bu sonuçlardan elde edilen bilgilerden, incelenen işletmelerde kullanılabilir aile işgücünün büyük oranda atıl kaldığı ve tarım kesiminde hala gizli işsizliğin mevcut olduğunu söylemek mümkündür.

5.1.2.3. Sermaye Miktarı ve Bileşimi

Emek ve doğal kaynaklarla birlikte üretimde kullanılan temel üretim faktörlerinden biri olan sermaye; bina, tesis, makine ve donatım gibi üretimde kullanılan araç ve gereçlerin tümünü kapsamaktadır. Ayrıca sermaye; toprak ve emek gibi faktörlerin üretimdeki verimliliğini yükselten bir unsurdur (Seyidoğlu, 1992). Başka bir ifade ile işletmelerin kurulması, faaliyetlerinin sürdürülmesi ve işletmenin amacına ulaşabilmesi için varlığı zorunlu olan para ve malların tümünü ifade eden (Karacan, 1991) sermayenin tarım işletmelerindeki miktarı ve özellikleri, verimliliği artırıcı niteliği dolayısıyla çok büyük önem taşımaktadır.

Sermayenin bileşimi ve miktarı ekonominin çeşitli sektörlerinde farklılık gösterdiği gibi, aynı sektörün farklı üretim dalları ve aynı üretim dalının her bir ünitesinde de kendine özgü bir yapı göstermektedir (Bülbul, 1979). Dolayısıyla sermaye unsurlarının farklı işletme büyüklük gruplarında ayrı ayrı incelenerek, ekonomik yapılarının ve işletme sonuçlarının analizi açısından önem arz etmektedir.

Tarımda sermaye çeşitli yönlerden gruplandırılmaktadır. Ancak tarımsal işletmecilik açısından en çok kullanılan; sermayenin fonksiyonlarına göre sınıflandırılmasıdır (Karacan, 1991; İnan, 2001). Bu itibarla, ele alınan işletmelerde tespit edilen sermaye unsurları bu esasa tabi tutularak sınıflandırılmış ve incelenmiştir.

Bu ayırımı göre, sermaye esas olarak iki ana grupta “Aktif Sermaye” ve “Pasif Sermaye” olarak incelenmiştir.

5.1.2.3.1. Aktif Sermaye

İncelenen işletmelerde aktif sermaye; arazi sermayesi ve işletme sermayesinden oluşmakta olup, işletmelerin tarımsal üretimde kullandıkları tüm servet unsurlarından oluşmaktadır.

Bir işletmenin normal çalışabilmesi için, o işletmede çeşitli sermaye unsurlarının belirli oranlarda bulunması gerekmektedir. Dolayısıyla işletmede gerekli olan sermayelerden birinin bulunmaması veya haddinden fazla olması da aynı etkiyi yapmaktadır (Karagölge ve Ark., 1995). Bu durum işletme sonuçlarını olumsuz yönde etkileyeceği gibi, gereğinden fazla sermaye de rantabilitenin düşmesine neden olabilmektedir (Esengün, 1990).

Kazova bölgesindeki işletmelerde işletme başına düşen aktif sermaye miktar ve oransal olarak çizelge 5.58.'de verilmiştir.

Çizelge 5.58. İşletme Başına Düşen Aktif Sermaye (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI				
		1. Grup (26)	2. Grup (28)	3. Grup (22)	İşlt. Ort. (76)	
		Değeri	Değeri	Değeri	Değeri	
ARAZİ SERMA- YESİ	Toprak Sermayesi	6196.15	17681.25	41765.91	20724,01	
	Arazi Islahı Sermayesi	30.80	107.10	136.40	89,48	
	Bina Sermayesi	2324.87	2481.90	3029.09	2586,58	
	Bitki Sermayesi	22.02	224.28	535.94	245,31	
	Tarla Demirbaşı Sermayesi	58.96	253.71	849.11	359,44	
	Arazi Sermayesi Toplamı	8632.82	20748.24	46316.45	24004,82	
İŞLETME SERMA- YESİ	Sabit İşletme Varlığı	Alet-Makina Serm.	1138.26	2305.00	4372.14	2504,24
		Hayvan Sermayesi	561.77	1085.62	1495.60	1025,08
	Döner İşletme Varlığı	Malz. Mühim. Serm.	28.83	95.04	152.00	88,78
		Para Sermayesi	278.45	651.78	1294.18	710,02
	İşletme Sermayesi Toplamı	2007.31	4137.44	7313.92	4328,12	
AKTİF SERMAYE TOPLAMI		10640.13	24885.68	53630,37	28332,94	
Aktif Sermaye (Milyon TL/Da)		947.47	771.65	591,49	675,08	
		%				
ARAZİ SERMA- YESİ	Toprak Sermayesi	58.23	71.05	77,88	73,14	
	Arazi Islahı Sermayesi	0.29	0.43	0,25	0,32	
	Bina Sermayesi	21.85	9.97	5,65	9,13	
	Bitki Sermayesi	0.21	0.90	1,00	0,87	
	Tarla Demirbaşı Sermayesi	0.55	1.02	1,58	1,27	
	Arazi Sermayesi Toplamı	81.13	83.37	86,36	84,73	
İŞLETME SERMA- YESİ	Sabit İşletme Sermayesi	Alet-Makina Serm.	10.70	9.27	8,15	8,84
		Hayvan Sermayesi	5.28	4.36	2,79	3,62
	Döner İşletme Sermayesi	Malz. Mühim. Serm.	0.27	0.38	0,28	0,31
		Para Sermayesi	2.62	2.62	2,42	2,50
	İşletme Sermayesi Toplamı	18.87	16.63	13,64	15,27	
AKTİF SERMAYE TOPLAMI		100.00	100.00	100,00	100,00	

Tarım işletmesinde gerekli olan sermayelerin oranı işletmenin tipine ve büyüklüğüne göre değişmekle birlikte (**Karagölge ve Ark., 1995**) çok yönlü üretimde bulunan (bitkisel üretim, hayvansal üretim ve mamuleciliği birleştirerek en rasyonel şekilde çalışan) işletmelerde, toplam aktif sermayenin %25'ini toprak, %25'ini bina, %25'ini hayvan, %10'unu alet-makine, %10'unu malzeme mühimmat ile %5'ini para sermayesinin oluşturması istenen bir durumdur (**Erkuş ve Ark, 1995**).

İncelenen işletmelerde aktif sermaye toplamı işletme büyüklüğü ile artan bir eğilim göstermektedir. Aktif sermayeyi oluşturan iki ana unsur arazi sermayesi ve işletme sermayesi için de aynı durum sözkonusudur. Toplam aktif sermaye içinde arazi sermayesinin payı işletmeler ortalamasında %84,23; işletme sermayesinin oranı %15,27'dir. Bu durum aktif sermayeyi oluşturan unsurlar itibariyle incelendiğinde, en yüksek pay %73,14 ile toprak sermayesine aittir. Bunu sırasıyla bina sermayesi (%9,13), alet – makine sermayesi (%8,84), hayvan sermayesi (%3,62), para sermayesi (%2,50), tarla demirbaşı sermayesi (%1,27), bitki sermayesi (%0,87) ve arazi ıslahı sermayesi (%0,32) ile malzeme mühimmat sermayesi (%0,31) izlemektedir.

Türkiye genelinde birçok değişik yörede tarım işletmelerinin ekonomik analizi konusunda yapılan araştırmalara göre aktif sermaye içindeki arazi sermayesinin oranı **Yıldız (1994)** %85,96; **Orhan (1996)** %63,12; **Çeliker (1993)** %86,78 ile; **Akay (1996)** %81,70; **Kılıç (1997)** %88,98 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçların araştırma bulguları ile aynı yönde olduğu görülmektedir (Çizelge 5.58.).

İşletme arazisi dekarına düşen aktif sermaye değeri işletme büyüklük grupları itibariyle azalış göstermektedir. Bu değer işletmeler ortalamasında 675,08 milyon TL olarak belirlenmiştir (Çizelge 5.58.).

Aktif sermayeyi oluşturan unsurların ayrıntılı özellikleri ek çizelgelerde verilmiştir. Bu bağlamda işletme başına düşen toprak sermayesi çizelge EK 1.'de, arazi ıslahı sermayesi çizelge EK 2.'de, bina sermayesi çizelge EK 3.'de, bitki sermayesi çizelge EK 4.'de, tarla demirbaşı sermayesi çizelge EK 5.'de, alet makine sermayesi çizelge EK 6.'da, hayvan sermayesi çizelge EK 7.'de, malzeme mühimmat sermayesi çizelge EK 8.'de, para sermayesi çizelge EK 9.'da gruplar itibariyle ayrıntılı olarak verilmiştir.

5.1.2.3.2. Pasif Sermaye

Tarım işletmelerinde aktif sermayenin kaynaklarını pasif sermaye göstermektedir. Aktif sermayede yer alan varlıklar esas itibariyle iki kaynaktan (özsermaye ve yabancı sermaye (borçlar)) sağlanırlar (Erkuş ve Ark., 1995).

İşletme başına düşen pasif sermaye miktar ve oransal olarak çizelge 5.59. 'da verilmiştir. İşletme büyüklük grupları itibariyle pasif sermaye miktar olarak artış göstermektedir. Pasif sermaye içinde özsermaye ve yabancı sermaye oranı sırasıyla 1. grup işletmelerde %87,16 ile %12,84; 2. grup işletmelerde %93,16 ile %6,84; 3. grup işletmelerde %89,20 ile %10,80 ve işletmeler ortalamasında %90,22 ile %9,78'dir. Ancak yabancı sermayenin büyük bir bölümü kiraya ve ortağa tutulan toprak kıymetinden oluşmaktadır. Pasif sermaye içerisinde borçların oranı 1. grupta %2,30; 2. grupta %3,60; 3. grupta %2,74 ve işletmeler ortalamasında ise %2,97'dir. Bu oranlar incelenen bölgede borçlanma oranlarının düşük olduğunu göstermektedir.

Pasif sermayeyi oluşturan unsurlardan işletme başına düşen borç miktarı çizelge EK 10.'da, kiraya ve ortağa tutulan toprak kıymeti çizelge EK 11.'de, özsermaye ise çizelge EK 12.'de verilmiştir.

İşletme büyüklük grupları itibariyle işletme başına düşen özsermaye artış göstermesine rağmen, işletme arazisi dekarına düşen özsermaye azalış göstermektedir (Çizelge EK 12.). İşletmeler ortalamasında işletme başına özsermaye miktarı 25 561,72 milyon TL, işletme arazisi dekarına düşen özsermaye 620,96 milyon TL olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 5.59. İşletme Başına Düşen Pasif Sermaye (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI			
		1. Grup (26) Değeri	2. Grup (28) Değeri	3. Grup (22) Değeri	İşlt. Ort. (76) Değeri
YABANCI SERMAYE	Borçlar	245,10	895,53	1475,73	840,96
	Kiraya ve Ortağa Tutulan Top.Kıym.	1121,15	805,36	4318,13	1930,26
	TOPLAM	1366,25	1700,89	5793,86	2771,22
ÖZSERMAYE		9273,88	23184,79	47836,51	25561,72
TOPLAM PASİF SERMAYE (Milyon TL)		10640,13	24885,68	53630,37	28332,94
Pasif Sermaye (Milyon TL/da)		947,47	771,65	541,49	675,08
		%			
YABANCI SERMAYE	Borçlar	2,30	3,60	2,75	2,97
	Kiraya ve Ortağa Tutulan Top.Kıym.	10,54	3,24	8,05	6,81
	TOPLAM	12,84	6,84	10,80	9,78
ÖZSERMAYE		87,16	93,16	89,20	90,22
TOPLAM PASİF SERMAYE		100,00	100,00	100,00	100,00

5.1.2.3.3. Sermaye Bileşimi ve Bilanço Oranları (Mali Rasyolar)

İşletmelerin mali durumlarını belirlemek amacı ile bilanço oranları hesaplanmıştır. *Cari oran*, işletmenin kısa sürede, döner varlıklarının cari (kısa vadeli) borçları ödeme gücünü ölçmek amacı ile ; *likidite oranı*, likit varlıkların kısa vadeli borçları ödenme gücünü ölçmek amacı ile (**İnan, 1999**) hesaplanmaktadır. İncelenen işletmelerin uzun vadeli borçları bulunmadığı için *özsermayenin uzun vadeli borçlara oranı* hesaplanmamıştır.

Bu bilgiler ışığında çizelge 5.60.'da incelenen işletmelerde sermaye bileşimi ve kapital oranları verilmiştir.

Çizelge 5.60. İncelenen İşletmelerde Sermaye Bileşimi (Ortalama Milyon TL) ve Kapital Oranları (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI				
		1. Grup (26) Değeri	2. Grup (28) Değeri	3. Grup (22) Değeri	İşlt. Ort. (76) Değeri	
AKTİF SERMAYE	Arazi Sermayesi		8632,82	20748,24	46316,45	24004,82
	Sabit İşletme Sermayesi	Alet-Makina Serm.	1138,26	2305,00	4372,14	2504,24
		Hayvan Sermayesi	561,77	1085,62	1495,60	1025,08
	Döner İşletme Sermayesi	Malz. Mühim. Serm.	28,83	95,04	152,00	88,78
		Para Sermayesi	278,45	651,78	1294,18	710,02
	İşletme Sermayesi		2007,31	4137,44	7313,92	4328,22
AKTİF SERMAYE TOPLAMI		10640,13	24885,68	53630,37	28332,94	
P A S İ F	Gerçek Borçlar	Kısa Vadeli Borçlar	245,10	841,80	1387,19	795,54
		Orta Vadeli Borçlar	---	53,73	88,54	45,42
		Uzun Vadeli Borçlar	---	---	---	---
		TOPLAM	245,10	895,53	1475,73	840,96
	İtibari Borçlar	Kiraya Tutulan Toprak Kıymeti	813,46	612,50	1795,45	1023,68
		Ortağa Tutulan Toprak Kıymeti	307,69	192,86	2522,73	906,58
		Kiraya Tutulan Bina Kıymeti	---	---	---	---
	TOPLAM		1121,15	805,36	4318,13	1930,26
	YABANCI SERMAYE TOPLAMI		1366,25	1700,89	5793,86	2771,22
	ÖZSERMAYE		9273,88	23184,79	47836,51	25561,72
PASİF SERMAYE TOPLAMI		10640,13	24885,68	53630,37	28332,94	
BİLANÇO ORANLARI		Cari Oran	1,25	0,89	1,04	1,00
		Likidite Oranı	1,14	0,77	0,93	0,89

Cari oran, işletme büyüklük grupları itibariyle 1,25 ile 0,89 arasında değişmekle birlikte işletmeler ortalamasında 1,00 olarak hesaplanmıştır. Cari oran işletmelerin döner işletme sermayesinin kısa vadeli borçlarına oranını ifade ettiğinden, bu oranın işletmeler ortalamasında 1,00 olarak hesaplanması, kısa vadeli borçları ödemeleri açısından önemli bir sıkıntıda olmadıklarını göstermektedir, şeklinde yorumlanabilir.

Likidite oranı, işletme büyüklük grupları itibariyle 1,17 ile 0,77 arasında değişmekle birlikte işletmeler ortalamasında 0,89'dır. Likidite oranının 1 ve daha büyük olması arzu edildiği dikkate alınır, 1. grup işletmeler hariç tüm işletme gruplarında 1'in altındadır. Bu durum işletmelerin kısa vadeli borçlarını 1. grup işletmeler hariç tüm gruplarda karşılayamadıkları ifade edilebilir.

5.1.2.4. Kredi Kullanım Durumu

Türkiye gibi, tarım işletmelerinin yaklaşık %85'inin 100 dekarın altında işletme büyüklüğüne sahip olduğu ülkelerde üretimin ve işletmenin devamlılığı için sermaye büyük önem taşımaktadır. Çiftçiler için sermaye temininde iki olanak söz konusudur. Bunlardan birincisi, işletmeden elde edilen gelirlerin bir bölümünün tasarruf edilmesi (özsermaye); ikincisi ise, işletme dışından yabancı sermaye (kredi) sağlanmasıdır (Gülçubuk, 2000).

Küçük aile işletmelerinde tasarrufun zorluğu, sermayenin devir hızının yavaş oluşu, değişen pazar istekleri ve teknolojik değişimler, tarım ürünleri fiyatlarındaki dalgalanmalar, risk ve belirsizliklerin çokluğu tarımda kredi ihtiyacını doğuran nedenler olarak sıralanabilir (İnan, 2001).

Bu noktadan hareketle, bu bölümde aile başkanlarının tarımsal faaliyetlerini yürütürken kendi kaynakları dışında başvurdukları kredi kaynakları, kredi kullanımına bakış açıları, aldıkları kredileri nerede kullandıkları incelenmiştir.

Aile başkanlarının tarımsal kredi kullanımını konusundaki tutumlarına ilişkin bilgiler çizelge 5.61.'de verilmiştir.

Çizelge 5.61. Aile Başkanlarının Tarımsal Kredi Kullanımı Konusundaki Tutumlarına İlişkin Bilgiler (Kazova Bölgesi)

		I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	Kullanılmalı	10	38,46	10	35,71	12	54,54	32	42,11
	Duruma göre kullanılabilir	3	11,54	5	17,86	3	13,64	11	14,47
	TOPLAM	13	50,00	15	53,57	15	68,18	43	56,58
HAYIR	Faizi yüksek	12	46,15	11	39,29	2	9,09	25	32,90
	Faizli krediyi benimsemiyor	---	---	2	7,14	4	18,18	6	7,89
	Krediye ihtiyaç duymuyor	1	3,85	---	---	1	4,54	2	2,63
	TOPLAM	13	50,00	13	46,43	7	31,81	33	43,42
TOPLAM		26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Çizelgeden de görülebileceği gibi aile başkanlarının %43,42'si kredi kullanımına hayır yanıtını vermişlerdir Üreticilerin %32,90'ı kredi faizlerinin yüksek olduğunu, %7,89'u faizli krediyi benimsediklerini, %2,63'ü ise krediye ihtiyaç duymadığını belirtmişlerdir. Özellikle 1. gruptaki aile başkanlarının kredi faizlerinin yüksek olduğunu (%46,15) ifade ettikleri görülmektedir.

Kredi kullanımına olumlu yaklaşan aile başkanlarının oranı işletme genişliği büyüdükçe artış göstermektedir. 1. grup işletmelerde %50,00 olan bu oran 3. grup işletmelerde %68,18'e yükselmektedir. İşletmeler ortalamasında bu değer %56,58'dir.

Aile başkanlarının %42,11'i kredi kullanımı için, mutlaka kullanılmalı, %14,79'u duruma göre kullanılabilir görüşündedirler.

Bu sonuçlara göre, Kazova bölgesinde kredi kullanımına olumlu olan aile başkanlarının oranı %56,58 olsa bile yine de önemli bir çoğunluğun kredi kullanımına karşı olduklarını söylemek mümkündür.

Çizelge 5.62. İşletmelerin Geçen Üretim Döneminde İşletme Kredisi Kullanma Durumu ve Kredi Kaynakları (Kazova Bölgesi)

		I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	TKK (Tarım Kredi Koop.)	11	42,30	10	35,71	7	31,82	28	36,84
	TCZB	1	3,85	6	21,43	2	9,09	9	11,84
	TOPLAM	12	46,15	16	57,14	9	40,91	37	48,68
HAYIR		14	53,85	12	42,86	13	59,09	39	51,32
TOPLAM		26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Aile başkanlarının bir önceki üretim döneminde işletme kredisi kullanma durumu araştırılmıştır. Buna göre aile başkanlarının %51,32'sinin işletme kredisi kullanmadığı, %48,68'inin ise kullanıldığı tespit edilmiştir (Çizelge 5.62.).

İncelenen işletmelerin %36,84'ünün Tarım Kredi Kooperatifinden (TKK), %11,84'ünün ise Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasından (T.C.Z.B) işletme kredisi kullandıkları belirlenmiştir.

Aile başkanlarının aldığı işletme kredilerini ne amaçla kullandıklarını gösteren çizelge 5.63.'e göre, bitkisel üretim faaliyeti ilk sırayı almaktadır (%42,11). Aldığı krediyi hayvansal üretimde kullananların oranı %25,00 iken %3,96'sı araba, dükkan almak ve sağlık harcamalarını gidermek gibi tarım dışı alanlarda kullanmışlardır.

Çizelge 5.63. İşletmelerin Geçen Üretim Döneminde Aldıkları İşletme Kredisini Kullanma Alanı (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bitkisel üretim girdileri	12	46,46	12	42,86	8	36,36	32	42,11
Hayvansal üretim girdileri	5	19,23	7	25,00	7	31,82	19	25,00
Tamir bakım	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
Araba almak için	---	---	1	3,57	---	---	1	1,32
Dükkan almak için	---	---	1	3,57	---	---	1	1,32
Sağlık harcamasına	---	---	1	3,57	---	---	1	1,32

Kazova bölgesinde bu sonuçlara göre alınan kredinin tarım dışı alanlarda kullanım oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Ayrıca aile başkanlarının şimdiye kadar yatırım ve donatım kredisi kullanma durumları incelenmiştir.

Aile başkanlarının % 85,52'si şimdiye kadar yatırım ve donatım kredisi kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Bu oran işletme büyüklük grupları itibariyle farklılıklar göstermektedir.

Çizelge 5.64. İşletmelerin Bugüne Kadar Yatırım veya Donatım Kredisi Kullanma Durumu (Kazova Bölgesi)

			I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	Alet-makine	TCZB	---	---	---	---	---	---	---	---
		TKK	---	---	1	3,57	2	9,09	3	3,95
	Hayvancılık	TCZB	1	3,85	3	10,71	---	---	4	5,26
		TKK	---	---	1	3,57	---	---	1	1,32
		KKDF(*)	2	7,69	1	3,57	---	---	3	3,95
	TOPLAM		3	11,54	6	21,42	2	9,09	11	14,48
HAYIR			23	88,46	22	78,58	20	90,91	65	85,52
TOPLAM			26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

(*) Tarım Köy İşleri Bakanlığı, Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu

Yatırım veya donatım kredisi kullananların %3,95'i TKK'den alet-makine; %5,26'sı TCZB'dan hayvancılık; %1,32'si TKK'den hayvancılık; %3,95'i KKDF'den hayvancılık kredisi almışlardır. Bu amaçla kredi kullananlar içinde en büyük pay 2. grup işletmelere aittir. Aile başkanlarının tümü aldıkları bu krediyi aynı amaçla kullandıklarını beyan etmişlerdir.

Son olarak aile başkanlarının beyanına göre en iyi kredi kaynakları çizelge 5.65.'de verilmiştir.

Çizelge 5.65. Aile Başkanlarının Beyanına Göre En İyi Kredi Kaynakları (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Akrabalar	6	23,08	14	50,00	6	27,27	26	34,21
Komşular	8	30,77	12	42,86	6	27,27	26	34,21
Kooperatifler	12	46,15	2	7,14	4	18,18	16	21,05
Bankalar	4	15,38	4	14,29	5	22,73	13	17,11
Kredi ihtiyacı duymuyor	2	7,69	2	7,14	4	18,18	8	10,53
Kredi kullanımına karşı	---	---	2	7,14	---	---	2	2,63

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü geçmektedir.

Aile başkanlarının %34,21'i akrabalarının ve yine %34,21'i komşularının en iyi kredi kaynakları oldukları düşüncesindedirler. En iyi kredi kaynakları içerisinde kooperatiflerin oranı %21,05 iken, bankaların oranı sadece %17,11'dir. Bunların dışında aile başkanlarının %10,53'ü kredi ihtiyacı duymadıklarını, %2,63'ü ise kredi kullanımına karşı olduklarını belirtmişlerdir. 1. grupta kooperatiflerin, 2. grupta ise akraba ve komşuların oranı diğer gruplara göre daha yüksek orandadır. 3. grupta ise tüm kaynaklar için dengeli bir dağılım söz konusudur (Çizelge 5.65.).

Kurumsallaşmış kredi kaynaklarını en iyi olarak görenlerin %38,16 gibi düşük bir oranda olması, üreticilerin kurumsallaşmamış kredi kaynaklarına daha sıcak baktıklarını göstermektedir.

5.1.2.5. Bitkisel ve Hayvansal Ürünler Üretimi ve Kullanılış Şekli

5.1.2.5.1. Bitkisel Ürünler Üretim Durumu ve Üretimin Kullanılış Şekli

İşletme sonuçlarının ekonomik anlamda bir bütün olarak analizi yapılmadan önce, teknik analizinin yapılması ve fiziki bulguların ortaya konulması uygun görülmüştür.

Buna göre incelenen işletmelerde işletme başına düşen bitkisel ürünler üretim miktarları çizelge 5.66.'da, verim durumları çizelge 5.67.'de verilmiştir.

Çizelge 5.66. İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Üretim Miktarları (Kg) (Kazova Bölgesi)

YETİŞTİRİLEN ÜRÜNLER		İŞLETME GRUPLARI			
		1. Grup (26) Kg	2. Grup (28) Kg	3. Grup (22) Kg	İşlt. Ort. (76) Kg
Tahıllar	Buğday (S)	357,69	2301,79	13128,64	4770,79
	Buğday (K)	592,69	283,57	2261,36	961,84
	Arpa (K)	23,08	184,46	181,82	128,49
Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	4692,31	50446,43	97691,82	48470,00
	Ayçiçeği (S)	80,77	71,43	875,00	304,05
Sebzeler	Karpuz	346,15	---	681,82	315,79
	Domates (Sırk)	18461,54	15000,00	22863,64	18460,53
	Domates (Yer)	1826,92	3357,14	8363,64	4282,89
	Taze Fasulye	1480,76	1375,00	977,27	1296,05
	Biber	153,85	---	136,36	92,11
	Kabak	76,92	---	---	26,31
	Hıyar	---	14,29	---	5,26
Baklagiller	Kuru Fasulye	180,77	72,14	135,45	127,63
Yem Bitkileri	Fiğ (K)	---	---	45,45	13,16
	Yonca	---	2482,14	215,91	976,97
Yumru Bitkiler	Soğan (S)	115,38	500,00	4636,36	1565,79
Meyveler	Şeftali	2050,00	6160,71	8222,73	5351,32
	Elma	384,62	1758,04	2486,36	1499,02
	Vişne	11,54	---	45,45	17,11
	Armut	115,38	17,86	409,09	164,47
Bağ	Bağ (Üzüm)	---	17,86	488,64	148,03

Çizelgeden de görülebileceği gibi bazı ürünler hariç işletme başına düşen üretim miktarlarının ekiliş alanları ile ilişkili olarak işletme büyüklüğü ile arttığı görülmektedir.

İncelenen işletmelerde bitkisel ürünlerin verimleri çizelge 5.67.'de verilmiştir. Çizelgede yer alan bazı ürünlerin sadece birkaç işletmede yetiştirilmesi nedeniyle verimlerinin yorumlanması ve diğer araştırmalarda kullanılmasında dikkatli olunması gerekmektedir. Bunun yanında hemen hemen birçok işletmede yetiştirilen bazı ürünler için verim değerlerinin cari yıldaki bölge ortalamalarını yansıttığı belirtilebilir. Buna göre, incelenen işletmelerde sulu koşullarda buğday verimi 362,80 kg/da, şekerpancarı verimi 5797,85 kg/da, sırık domates verimi 7822,26 kg/da, yer domatesi 3149,18 kg/da, kuru fasulye verimi ise 204,11 kg/da ve şeftali verimi 1298,86 kg/da olarak belirlenmiştir.

Yukarıda belirtilen verim değerlerinin Türkiye ve Tokat ili ortalama verim değerlerinden daha yüksek olduğu görülmektedir. Nitekim 1999 yılı verilerine göre Türkiye ortalaması olarak verim değerleri buğdayda 224 kg/da, şekerpancarında 4419 kg/da'dır (Anonim, 2000b; Anonim, 2001a). Ayrıca Tokat ili ortalama verim değerleri buğdayda 247,8 kg/da, şekerpancarında 4486 kg/da, domateste 4513,8 kg/da ve şeftalide 800 kg/da'dır (Anonim, 2001e).

Çizelge 5.67. İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ortalama Verimi (Kg/da) (Kazova Bölgesi)

YETİŞTİRİLEN ÜRÜNLER		İŞLETME GRUPLARI			
		1. Grup (26)	2. Grup (28)	3. Grup (22)	İşlt. Ort. (76)
		Kg/da	Kg/da	Kg/da	Kg/da
Tahıllar	Buğday (S)	331,19	348,23	367,44	362,80
	Buğday (K)	275,67	214,83	243,94	245,99
	Arpa (K)	121,47	192,15	199,80	188,96
Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	6427,82	6099,93	5582,39	5797,85
	Ayçiçeği	212,55	198,42	186,97	187,69
Tarla Sebzeleri	Karpuz	3146,82	---	4870,14	3947,38
	Domates (Sırık)	7326,01	6726,46	9687,98	7822,26
	Domates (Yer)	3653,84	2845,03	3229,21	3149,18
	Taze Fasulye	1310,41	1348,04	1303,03	1322,50
	Biber	1398,64	---	2727,20	1842,20
	Kabak	699,27	---	---	699,27
	Hıyar	---	204,11	---	204,11
Baklagiller	Kuru Fasulye	451,93	167,77	135,45	220,05
Yem Bitkileri	Fiğ (K)	---	---	142,03	142,03
	Yonca	---	2585,56	337,34	1809,20
Yumru Bitkiler	Soğan (S)	2884,50	2000,00	3010,62	2846,89
Meyveler	Şeftali	1614,17	1051,32	1560,29	1298,86
	Elma	1282,07	1149,05	1801,71	1400,95
	Vişne	577,00	---	505,00	570,33
	Armut	769,20	49,61	997,71	548,23
Bağ	Bağ (Üzüm)	---	446,50	1527,00	1345,73

İncelenen işletmelerde tarla ürünlerinin kullanılış şekli ve oransal dağılımı çizelge 5.68'de verilmiştir.

Çizelge 5.68. İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Kullanılış Şekli (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1.Grup (26)		2.Grup (28)		3.Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Ailede Tüketilen	58,16	3,82	68,88	2,97	156,31	2,87	90,52	3,07
İşçilere Verilen	1,92	0,12	0,96	0,04	1,32	0,02	1,39	0,05
Ortakçı Payı Olarak Ayrılan	37,07	2,36	2,25	0,10	139,95	2,57	54,02	1,84
Hayvan Yemi Olarak Kullanılan	20,44	1,79	83,00	3,58	52,83	1,03	52,86	1,79
Tohumluk Olarak Ayrılan	1,14	0,07	8,26	0,36	74,42	1,00	24,99	0,85
Satılan	1373,73	91,84	2154,28	92,95	5029,96	92,21	2719,68	92,40
TOPLAM	1492,46	100,00	2317,63	100,00	5454,79	100,00	2943,46	100,00

Çizelgeye göre bütün işletme büyüklük grupları itibariyle satılan ürün değerinin en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir. İşletmeler ortalamasında bu oran %92,40 gibi oldukça yüksek bir değerde belirlenmiştir. Bu durum tarla ürünleri üretim faaliyetinin Kazova bölgesinde daha çok pazara yönelik olarak gerçekleştirildiğini göstermektedir. Ailede tüketilen ürünlerin değeri ise %3,07 gibi düşük bir orana sahiptir.

Çizelge 5.69.'da meyvelerin, çizelge 5.70.'de bağdan elde edilen ürünlerin kullanılış şekli ve oransal dağılımı verilmiştir.

Çizelge 5.69. İncelenen İşletmelerde Meyvelerin Kullanılış Şekli (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1.Grup (26)		2.Grup (28)		3.Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Ailede Tüketilen	27,02	7,92	50,30	3,99	72,50	4,34	48,76	4,58
Satılan	314,06	92,08	1209,22	96,01	1599,09	95,66	1015,84	95,42
TOPLAM	341,08	100,00	1259,52	100,00	1671,59	100,00	1064,60	100,00

İncelenen işletmelerde yetiştirilen meyvelerin kullanılış şekli incelendiğinde satılan ürünlerin değeri işletmeler ortalamasında 1 015,84 milyon TL olup, %95,42'lik bir paya sahiptir. Ailede tüketilen ürünlerin değerinin oranı ise %4,58'dir (Çizelge 5.69.).

Çizelge 5.70. İncelenen İşletmelerde Bağdan Elde Edilen Ürünün Kullanılış Şekli (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Ailede Tüketilen	---	---	9,32	82,84	6,64	6,26	5,36	15,37
Satılan	---	---	1,93	17,16	99,50	93,74	29,51	84,63
TOPLAM	---	---	11,25	100,00	106,14	100,00	34,87	100,00

İncelenen işletmelerde bağdan elde edilen ürünlerinin değerinin %84,63'lük bir oranı satılırken, %15,37'i ailede tüketilmektedir. Anket yapılan işletmeciler aile ihtiyacı kadar yaprak ayırdıklarını ve kalanını pazara sunduklarını ifade etmişlerdir.

5.1.2.5.2. Hayvan Varlığı, Hayvansal Ürünler Üretim Durumu ve Üretimin Kullanılış Şekli

Araştırma yöresinde hayvancılık faaliyetine yer verildiği ve özellikle büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin daha yoğun yapıldığını söylemek mümkündür. Bu nedenle incelenen işletmelerde hayvan sayıları, hayvansal ürünler üretim durumu ve kullanılış şekline ilişkin bilgiler verilmiştir.

İncelenen işletmelerde ortalama hayvan sayısı adet olarak ve ayrıca araştırmanın yöntem kısmında belirtilen emsaller (çizelge 3.3.) temel alınarak, büyük baş hayvan birimi cinsinden çizelge 5.71'de verilmiştir.

Çizelgede görüldüğü gibi incelenen işletmelerde hayvan varlığı önemli bir yer teşkil etmemektedir. Nitekim işletme başına 0,04 adet iş hayvanı; 1,08 adet yerli ineği; 0,58 adet melez ineği; 0,29 adet kültür ineği; 0,03 adet manda; 1,87 adet koyun ve 1,40 adet kümes hayvanı bulunduğu belirlenmiştir. Bu veriler, incelenen işletmelerde ailelerin hayvansal ürünler ihtiyacını karşılayacak düzeyde hayvana sahip oldukları ve pazara yönelik hayvancılığın yaygın olmadığını göstermektedir.

İşletmelerde hayvan varlığı BBHB cinsinden incelendiğinde, ortalama hayvan varlığı 2,34 BBHB'dir. Bunun 2,07 BBHB süt sığırcılığına, 0,04 BBHB mandacılık faaliyetine, 0,18 BBHB'i koyunculuğa ve 0,01 BBHB'i kümes hayvanlarına aittir.

Çizelge 5.71. İşletme Başına Düşen Hayvan Sayıları (Adet ve BBHB) (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI								
		1.Grup (26)		2.Grup (28)		3.Grup (22)		İşlt. Ort. (76)		
		Adet	BBHB	Adet	BBHB	Adet	BBHB	Adet	BBHB	
İŞ HAYVANLARI	At	---	---	0,04	0,05	---	---	0,01	0,02	
	Eşek	0,04	0,02	---	---	---	---	0,01	0,01	
	Katır	---	---	0,04	0,04	---	---	0,01	0,01	
	TOPLAM	0,04	0,02	0,08	0,09	---	---	0,04	0,04	
İ R A T H A Y V A N L A R I	S Ü T	Öküz	---	---	---	---	---	---	---	
		Boğa	---	---	---	---	---	---	---	
		İnek (Y)	1,08	0,54	1,04	0,52	1,14	0,57	1,08	0,54
	S I Ğ I R C I L I	İnek (M)	0,27	0,27	0,64	0,64	0,91	0,91	0,59	0,59
		İnek (K)	---	---	0,25	0,25	0,68	0,68	0,29	0,29
		Buzağı (Y)	0,15	0,02	0,25	0,04	0,05	0,01	0,16	0,03
	H A Y V A N L A R I	Buzağı (M)	---	---	---	---	0,14	0,02	0,04	0,01
		Buzağı (K)	---	---	0,07	0,01	0,32	0,06	0,12	0,02
		Dana (Y)	0,50	0,13	0,14	0,04	0,23	0,06	0,29	0,08
		Dana (M)	0,19	0,10	0,25	0,13	0,32	0,16	0,25	0,13
		Dana (K)	---	---	---	---	0,14	0,07	0,04	0,02
		Tosun (Y)	0,12	0,09	0,14	0,11	0,05	0,04	0,11	0,08
		Tosun (M)	---	---	---	---	0,18	0,16	0,05	0,04
	H A Y V A N L A R I	Tosun (K)	---	---	---	---	0,32	0,44	0,09	0,13
		Düve (Y)	0,04	0,01	0,39	0,14	0,18	0,06	0,21	0,07
		Düve (M)	---	---	---	---	0,04	0,03	0,01	0,01
		Düve (K)	---	---	0,04	0,03	0,09	0,06	0,04	0,03
	TOPLAM		2,35	1,16	3,21	1,91	4,79	3,35	3,37	2,07
	M A N D A C I L I K	Boğa	---	---	---	---	---	---	---	---
		İnek	---	---	---	---	0,09	0,14	0,03	0,04
Buzağı		---	---	---	---	---	---	---	---	
Dana		---	---	---	---	---	---	---	---	
Tosun		---	---	---	---	---	---	---	---	
Düve		---	---	---	---	---	---	---	---	
TOPLAM		---	---	---	---	0,09	0,14	0,03	0,04	
K O Y U N C U L U K	Koyun	---	---	3,64	0,36	1,82	0,18	1,87	0,18	
	Kuzu	---	---	---	---	---	---	---	---	
TOPLAM		---	---	3,64	0,36	1,82	0,18	1,87	0,18	
K Ü M E S H A Y V.	Tavuk	---	---	2,57	0,01	1,55	0,01	1,40	0,01	
	TOPLAM	---	---	2,57	0,01	1,55	0,01	1,40	0,01	
GENEL TOPLAM		---	1,18	---	2,37	---	3,68	---	2,34	

(Y) = Yerli, (M)= Melez, (K)= Kültür

İncelenen işletmelerde hayvansal ürünler üretimi çizelge 5.72.'de verilmiştir.

İşletme büyüklük grupları itibariyle işletme başına elde edilen süt miktarı artış göstermekte olup işletmeler ortalamasına ait değer 2762,36 kg'dır. En çok süt üretiminin yerli inekten elde edildiği görülmektedir.

İşletmeler ortalaması itibariyle yapağı üretimi 4,25 kg, yumurta üretimi 213,16 adet ve gübre üretimi 11647,37 kg olarak tespit edilmiştir(Çizelge 5.72.).

Çizelge 5.72. İncelenen İşletmelerde Hayvansal Ürünler Üretimi (Kazova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1. Grup (26)	2. Grup (28)	3. Grup (22)	İşlt. Ort. (76)
			Kg	Kg	Kg	Kg
SÜT	İNEK	Yerli	1007,31	1206,43	1134,55	1117,50
		Melez	489,23	1105,71	1384,09	975,39
		Kültür	---	633,22	1182,27	575,53
		TOPLAM	1496,54	2945,36	3700,91	2668,42
	Manda	---	---	76,36	22,10	
	Koyun	---	96,43	125,45	71,84	
	TOPLAM	1496,54	3041,79	3902,72	2762,36	
Yapağı			---	10,71	1,05	4,25
Yumurta (Adet)			---	372,86	261,82	213,16
Gübre			5846,15	12071,43	17963,64	11647,37

Çizelge 5.73. incelenen işletmelerde hayvansal ürünlerin kullanılış şekline ilişkin değerleri içermektedir.

Çizelge 5.73. İncelenen İşletmelerde Hayvansal Ürünlerin Kullanılış Şekli (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Ailede Tüketilen	105,06	65,80	238,19	58,83	236,36	48,29	192,12	55,61
İşçilere Verilen	0,46	0,29	0,64	0,16	0,68	0,14	0,59	0,17
İşletmede Kullanılan	13,06	8,18	18,54	4,58	26,32	5,38	18,91	5,48
Satılan	41,07	25,73	147,48	36,43	226,11	46,19	133,84	38,74
TOPLAM	159,65	100,00	404,85	100,00	489,47	100,00	345,46	100,00

İşletmelerde kullanılan hayvansal ürün değeri işletme büyüklüğü ile artış göstermektedir. Aynı durum ailede tüketilen ve işçilere verilen değerler için de geçerlidir. Ailede tüketilen hayvansal ürünlerin değeri işletmeler ortalaması itibariyle %55,61'lik bir orana sahipken bunu %38,74 ile satılan, %5,48 ile işletmede kullanılan ve %0,17 ile işçilere verilen oranlar izlemektedir. Bu değerler işletmelerin hayvansal üretimi daha çok kendi ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları söylenebilir

5.1.2.3. Kazova Bölgesinde İncelenen İşletmelerin Yıllık Tarımsal Faaliyet Sonuçları

Bu bölümde Kazova yöresinde incelenen işletmelerin üretim faaliyetlerinde ekonomik anlamda ne ölçüde etkinlik sağlayabildikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca üretim dalları itibariyle ekonomik bulgular ortaya konulmuş ve işletmeler bir bütün olarak ele alınarak yıllık faaliyet sonuçlarına ulaşılmıştır.

5.1.2.3.1. Üretim Dalları İtibariyle Faaliyet Sonuçları

5.1.2.3.1.1. Bitkisel Üretim Dallarının Brüt Üretim Değerleri

Brüt üretim değeri (gayrisafi üretim değeri); bir işletmenin bir üretim dönemindeki iktisadi faaliyeti sonucu elde ettiği yeni malların değeri ile üretilen malların yeniden değerlendirilmesi ve mübadelesi yoluyla meydana gelen kıymet artışını ifade etmektedir (Erkuş ve Demirci, 1985). Yani, brüt üretim değeri, işletmelerin ürettikleri bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerleri ile yıl içerisinde meydana gelen prodüktif envanter kıymet artışlarından oluşmaktadır (Erkuş ve Ark., 1995).

Kazova bölgesinde incelenen işletmelerde bitkisel ürünlere ilişkin brüt üretim değerleri çizelge EK 13., ve oransal dağılımı çizelge EK 14.'de verilmiş olup bu bölümde işletme arazisi dekarına düşen değerleri dikkate alınmıştır (Çizelge 5.74.).

İşletmeler ortalaması itibariyle en önemli bitkisel ürünler şekerpancarı, domates (sırlık), şeftali ve buğday (s)'dir (Çizelge EK 13. ve EK14.).

İncelenen işletmelerde bitkisel ürünlerin ekiliş-dikiliş alanları dekarına düşen brüt üretim değerlerine ilişkin bilgiler çizelge 5.74.'de verilmiştir.

İşletmeler ortalamasına göre, ekiliş-dikiliş alanı dekarına düşen brüt üretim değerleri en çok 389,00 milyon TL ile domates (sırlık)'e aittir. Bunu 317,60 milyon TL ile üzüm-yaprak; 222,00 milyon TL ile karpuz; 217,50 milyon TL ile şeftali; 152,67 milyon TL ile vişne izlemektedir (Çizelge 5.74.).

Çizelge 5.74. İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ekiliş-Dikiliş Alanları Dekarına Düşen Brüt Üretim Değerleri (Milyon TL) (Kazova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1. Grup (26) Değeri	2. Grup (28) Değeri	3. Grup (22) Değeri	İşlt. Ort.(76) Değeri
T A R L A	Tahıllar	Buğday (S) (*)	25,11	24,71	24,32	24,41
		Buğday (K) (*)	22,21	17,10	18,65	18,96
		Arpa (K) (*)	6,47	10,86	8,14	9,44
E R A	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	169,86	128,82	145,32	140,08
		Ayçiçeği	25,08	22,92	22,34	22,57
Ü R Ü N L E R İ	Sebzeler	Domates (sırık)	400,26	317,91	456,38	389,00
		Domates (yer)	148,26	133,17	115,48	124,86
		Taze Fasulye	115,38	82,98	251,63	133,08
		Kabak	21,00	---	---	21,00
		Karpuz	314,73		146,07	222,00
		Hıyar	---	8,14	---	8,14
		Biber	69,11	---	181,80	105,20
E R İ	Yem Bitkileri	Yonca	---	66,14	8,27	46,15
		Fiğ	---	---	8,53	8,53
I	Baklagiller Yumur	Kuru Fasulye	45,33	50,35	40,45	44,64
		Kuru Soğan	173,00	45,16	76,05	73,53
Meyveler (**)		Şeftali	229,71	182,75	263,35	217,50
		Elma	110,27	122,92	167,07	137,71
		Vişne	131,00	---	141,44	152,67
		Armut	92,33	4,44	99,75	57,23
Bağ (**)		Üzüm-yaprak	---	281,25	332,38	317,64
Ağaçlık(**)		Kavak Söğüt	26,50	111,80	25,37	31,26

(*) Dane ve saman değerleri toplamını ifade etmektedir.

(**) Envanter kıymet artışları dahildir.

5.1.2.3.1.2. Hayvancılık Üretim Dallarında Brüt Üretim Değeri

İncelenen işletmelerde hayvancılık üretim dallarının işletme başına düşen brüt üretim değerleri çizelge EK 15.'de, oransal dağılımı çizelge EK16.'da verilmiştir.

Süt sığırcılığına ait brüt üretim değerleri işletme büyüklük grupları ile birlikte artmaktadır. Hayvancılık üretim dalı brüt üretim değeri işletmeler ortalamasında 703,59 milyon TL olup, bunun 655,92 milyon TL'si süt sığırcılığına aittir. Dolayısıyla süt sığırcılığı, toplam hayvancılık brüt üretim değeri içerisinde %93,22 ile oldukça yüksek bir orana sahiptir (Çizelge EK 15. ve EK 16.).

Kazova bölgesinde incelenen işletmelerde hayvancılık üretim faaliyeti bitkisel üretimde olduğu gibi yoğun olmadığından ve buna bağlı olarak varyant sayısı az olduğundan birim başına verim değerleri hesaplanmamıştır.

5.1.2.3.1.3. Toplam Brüt Üretim Değerinin Üretim Dallarına Göre Dağılımı

Hayvancılık ve bitkisel üretim dallarının brüt üretim değerleri toplamından oluşan toplam brüt üretim değerinin işletme başına düşen miktarları çizelge EK 17., oransal dağılımı çizelge EK 18.'de verilmiştir.

Tüm işletme gruplarında bitkisel üretim dalı daha yüksek orana sahiptir. İşletmeler ortalaması itibarıyla toplam brüt üretim değerinin 4755,62 milyon TL olduğu belirlenmiştir (Çizelge EK 17.). Bu değer %85,21'ini (4052,03 milyon TL) bitkisel üretim, %14,80'lik kısmını (703,59 milyon TL) hayvancılık oluşturmaktadır. Bitkisel brüt üretim değeri içinde en yüksek oran sebzelere (toplamdaki oranı %26,12), hayvancılık brüt üretim değeri içinde en yüksek oran süt sığırcılığına (toplam içindeki oranı %13,79) aittir (Çizelge EK 17 ve EK 18.).

5.1.2.3.1.4. Bitkisel Üretim Dallarında Değişken Masraflar

İncelenen işletmelerde bitkisel üretim dallarında işletme başına düşen değişken masraflar çizelge EK 19.' ve bu masrafların oransal dağılımı çizelge EK 20.'de verilmiştir.

İncelenen işletmelerde işletme başına düşen değişken masraflar işletme büyüklüğüne bağlı olarak değişik göstermekle beraber, genellikle bir artış görülmektedir (Çizelge EK 19 ve EK 20.).

1. grup işletmelerde tarla ürünleri içinde değişken masraflardan en büyük payı domates (sırık) (%54,72), meyveler içinde şeftali (%73,57) almaktadır.

2. grup işletmelerde en büyük pay sırasıyla şekerpancarı (%36,88) ve şeftali (%74,61), 3. grup işletmelerde şekerpancarı (%34,76) ve şeftali (%63,54), işletmeler ortalamasında şekerpancarı (%30,14) ve şeftali'ye (%71,29) aittir (Çizelge EK 20.).

Toplam değişken masraflar içinde işletmeler ortalamasına göre en yüksek oran %70,26 ile tarla ürünlerine ait olup meyvelerin oranı %11,18'dir. Ürün bazında ise en yüksek oran %21,33 ile şekerpancarına, en düşük oran %0,07 ile vişneye aittir.

Çizelge 5.75.'de incelenen işletmelerde bitkisel ürünlerin ekiliş-dikiliş alanı dekarına düşen değişken masraflar verilmiştir.

Çizelge 5.75. İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ekiliş-Dikiliş Alanları Dekarına Düşen Değişken Masrafları (Milyon TL) (Kazova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1. Grup (26)	2. Grup (28)	3. Grup (22)	İşlt. Ort.(76)
			Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
T A R L A Ü R Ü N L E R İ	Tahıllar	Buğday (S)	31,79	20,52	20,41	20,75
		Buğday (K)	27,35	27,08	21,91	23,55
		Arpa (K)	18,16	17,71	13,57	16,21
	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	84,10	63,23	63,67	64,14
		Ayçiçeği	23,53	11,69	23,97	22,89
	Sebzeler	Domates (sırık)	208,74	181,93	217,36	202,51
		Domates (yer)	132,74	101,11	73,16	89,05
		Taze Fasulye	130,18	93,66	129,29	115,91
		Kabak	28,82	---	---	28,82
		Karpuz	101,64	---	90,93	93,88
		Hıyar	---	66,86	---	66,86
		Biber	125,55	---	299,00	181,00
	Yem Bitkileri	Yonca	---	38,45	18,48	31,52
		Fiğ	---	---	21,03	21,03
	Baklagiller Yumru Bitkiler	Kuru Fasulye	56,25	37,86	51,02	49,07
Kuru Soğan		105,25	94,64	89,29	90,84	
Meyveler	Şeftali	111,81	74,72	46,66	68,22	
	Elma	122,50	90,14	76,76	87,90	
	Vişne	64,50	---	46,22	55,00	
	Armut	86,53	30,72	75,56	58,27	
Bağ	Üzüm-Yaprak	---	42,00	53,56	50,73	
Ağaçlık	Kavak - Söğüt	36,00	117,20	23,50	30,48	

İşletmeler ortalamasına göre, ekiliş-dikiliş alanı dekarına düşen değişken masraflar, en çok 202,51 milyon TL ile domatese (sırık) aittir. Bunu 181,00 milyon TL ile biber, 115,91 milyon TL taze fasulye, 93,88 milyon TL ile karpuz izlemektedir. En düşük dekara değişken masraf 16,21 milyon TL ile arpaya (k) aittir.

5.1.2.3.1.5. Hayvancılık Üretim Dallarında Değişken Masraflar

İncelenen işletmelerde hayvancılık üretim dalları itibariyle değişken masraflar çizelge EK 21.'de, masrafların oransal dağılımı çizelge EK 22.'de verilmiştir.

Hayvancılık üretim dalı değişken masraflarının işletme büyüklük grupları ile birlikte artış gösterdiği ve işletmeler ortalamasında işletme başına 326,84 milyon TL olduğu görülmektedir (Çizelge EK 21.).

İşletmeler ortalamasında değişken masrafların dağılımı açısından süt sığırcılığı %93,76 ile en büyük orana sahipken, bunu sırasıyla koyunculuk (%5,16), tavukçuluk (%0,67) ve mandacılık (%0,41) izlemektedir (Çizelge EK 22.).

Hayvancılık üretim dalı değişken masraflarının toplam değişken masraflar içindeki oranı %14,50 ile %11,58 arasında değişmekte ve işletmeler ortalamasında %12,91'lik bir orana sahip bulunmaktadır.

Hayvancılık üretim dallarında değişken masrafların masraf unsurları itibariyle verildiği çizelge EK 23.'de tüm gruplarda yem ve yem taşıma masraflarının en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir.

İşletmeler ortalamasına göre, yem ve yem taşıma masrafları %57,06; geçici işçilik masrafları %34,44; veteriner-ilaç masrafları %8,06 ve aşım masrafları %0,44'lük orana sahiptir.

5.1.2.3.1.6. Toplam Değişken Masrafların Üretim Dallarına Göre Dağılımı

Değişken masraflarla ilgili verilen çizelgeler doğrultusunda, toplam değişken masrafların kültür nev'i grupları itibariyle açıklanabilmesi amacıyla çizelge EK 24. ve çizelge EK 25. hazırlanmıştır

İncelenen işletmelerde toplam değişken masrafların işletme büyüklük grupları itibariyle artış gösterdiği ve işletmeler ortalamasında 2513,87 milyon TL olduğu belirlenmiştir (Çizelge EK 24.).

Bitkisel üretim değişken masrafları 2187,03 milyon TL ile %87,09'luk, hayvancılık üretim dalı değişken masrafları 326,84 milyon TL ile %12,91'lik orana sahiptir (Çizelge EK 24. ve Çizelge EK 25.).

5.1.2.3.1.7. Üretim Dalları İtibariyle Brüt Marj

Bu bölümde işletmelerde elde edilen brüt üretim değerleri ile değişken masraflar arasındaki farktan oluşan brüt marj, bitkisel ürünlerin ekiliş-dikiliş alanları dekarına düşen değerleri itibariyle verilmiştir.

Brüt marjlara ilişkin veriler çizelge 5.76.'da görülmektedir.

Çizelge 5.76. İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ekiliş-Dikiliş Alanları Dekarına Düşen Brüt Marj (Milyon TL) (Kazova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1. Grup (26) Değeri	2. Grup (28) Değeri	3. Grup (22) Değeri	İşlt. Ort.(76) Değeri
T	Tahıllar	Buğday (S)	-6,68	4,19	3,91	3,66
		Buğday (K)	-5,14	-9,98	-3,26	-4,59
A	Endüstri	Arpa (K)	-11,69	-6,85	-5,43	-6,77
		Şekerpancarı	85,76	65,59	81,65	75,94
R	Bitkileri	Ayçiçeği	1,55	11,23	-1,63	-0,32
		Domates (sırık)	191,52	135,98	239,02	186,49
Ü	Tarla	Domates (yer)	15,52	32,06	42,32	35,81
		Taze Fasulye	-14,80	-10,68	122,34	17,17
Ü	Sebzeleri	Kabak	-7,82	---	---	-7,82
		Karpuz	213,09	---	55,14	128,12
N		Hıyar	---	-58,72	---	-58,72
		Biber	-56,44	---	-117,2	-75,80
E	Yem	Yonca	---	27,69	-10,21	14,63
		Bitkileri	---	---	-12,50	-12,50
R	Baklagiller	Kuru Fasulye	-10,92	12,49	-10,57	-4,43
		Yumru Bitkiler	Kuru Soğan	67,75	-49,48	-13,21
Meyveler		Şeftali	117,90	108,03	216,69	149,28
		Elma	-12,23	32,78	90,31	49,81
		Vişne	66,50	---	95,22	97,67
		Armut	5,8	-26,28	24,22	-1,04
Bağ		Üzüm-yaprak	---	239,25	278,82	266,91
Ağaçlık		Kavak Söğüt	-9,5	-5,4	1,87	0,78

Çizelgeden de görülebileceği gibi tarla ürünleri içerisinde dekara en yüksek brüt marj değerleri 186,49 milyon TL ile domates (sırık), 149,28 milyon TL ile şeftali, 128,12 milyon TL ile karpuz ve 75,94 milyon TL ile şekerpancarına aittir. Bunun yanında brüt marj değerlerinin birçok ürün için negatif olduğu görülmektedir.

5.1.2.3.2. İşletmelerin Bir Bütün Olarak Yıllık Faaliyet Sonuçları

Bu bölümde; işletmelerin bir bütün olarak analizini ortaya koymaya yardımcı olan brüt hasıla (gayrisaf hasıla), işletme masrafları, geçek masraflar, net hasıla (saf hasıla) ve tarımsal gelir (net çiftlik geliri) kavramları incelenerek yorumlanmıştır.

5.1.2.3.2.1. Brüt Hasıla (Gayrisaf Hasıla)

İşletmelerin yıllık faaliyet sonuçlarından birisi olarak kullanılan brüt hasıla farklı şekillerde tarif edilmektedir. Bir muhasebe dönemini kapsayan üretim faaliyeti sonunda yaratılan nihai mal ve hizmetlerin değer toplamı olarak kısaca tanımlanan brüt hasıla; ekonomik bir bütün olarak düşünülen bir tarım işletmesinde bir çalışma yılı zarfında, ekonomik faaliyet sonucunda yeni üretilen mallar ile, mamulecilik, mübadele ve yeniden değerlendirme yolu ile sermaye kısımlarında meydana gelen artışın miktar ve kıymetçe ifadesidir (Erkuş ve Ark., 1995).

Tarım işletmelerinde, bitkisel ve hayvansal üretim ile diğer nakdi gelirler, alet ve makine kirası, başka tarımsal işletmelerde kazanılan işçilik ücreti ve işletme içinde meydana gelen prodüktif demirbaş artışları ile ikametgah kira bedeli brüt hasılayı oluşturan unsurlardır (Bülbül, 1979; Erkuş ve Demirci, 1985).

Çizelge 5.77.'de incelenen işletmelerde brüt hasılayı oluşturan unsurlar itibariyle işletme başına brüt hasıla değerleri, oransal dağılımı ve farklı birimlere düşen miktarları ile aktif sermayeye oranı verilmiştir.

İşletmelerde brüt hasıla; çizelge 5.77.'den görülebileceği gibi, işletme büyüklüğü ile artış göstermektedir. Bu değerler 1. grup işletmelerde 2289,21 milyon TL, 2. grup işletmelerde 4514,86 milyon TL ve 3. grup işletmelerde 8278,67 milyon TL ve işletmeler ortalamasında 4842,98 milyon TL olarak hesaplanmıştır.

Brüt hasılayı oluşturan unsurlar itibariyle hizmet gelirleri ve işçilere verilen çiftlik ürünleri değeri dışındaki tüm unsurlar işletme büyüklüğü ile orantılı bir şekilde artış eğilimindedir.

Çizelge 5.77. İncelenen İşletmelerde Brüt Hasılayı Oluşturan Unsurlar İtibariyle Brüt Hasıla (Milyon TL), Oransal Dağılımı (%), ve Farklı Birimlere Düşen Miktarı (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI								
	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)		
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	
Bitkisel Ürünler Satış Tutarı	1687,79	73,73	3365,43	74,54	6728,55	81,28	3765,04	77,74	
Hayvansal Ürünler ve Hayvan Satış Tutarı	103,95	4,54	425,92	9,43	570,43	6,89	357,61	7,38	
Ailede Tüketilen Çiftlik Ürünleri Değeri	190,24	8,31	366,69	8,12	471,80	5,70	336,75	6,96	
İşçilere Verilen Çiftlik Ürünleri Değeri	2,38	0,10	1,60	0,04	2,00	0,02	1,98	0,04	
İşletmede Kullanılan Ürünler Değeri	34,65	1,51	109,80	2,43	153,57	1,86	96,76	2,00	
Envanter	Hayvan Varlığı	74,04	3,25	156,84	3,47	177,05	2,14	134,36	2,77
Kıymet	Bitki Varlığı	1,25	0,05	6,63	0,15	21,48	0,26	9,09	0,19
Artışları	Malzeme- Mühimmat Varlığı	7,75	0,33	22,80	0,51	35,07	0,42	21,20	0,44
	TOPLAM	83,04	3,63	186,27	4,13	233,60	2,82	164,65	3,40
İkametgah	Kira Karşılığı	58,69	2,56	52,00	1,15	65,32	0,79	58,15	1,20
	Aile İşgücünün Çalışması	93,85	4,11	5,36	0,12	5,45	0,06	35,66	0,74
Hizmet	Alet Makine Kirası	34,62	1,51	1,79	0,04	47,95	0,58	26,38	0,54
Gelirleri	TOPLAM	128,47	5,62	7,15	0,16	53,40	0,64	62,04	1,28
BRÜT HASILA TOPLAMI		2289,21	100,00	4514,86	100,00	8278,67	100,00	4842,98	100,00
İşletme Arazisinin Dekarına Düşen Brüt Hasıla		203,85		140,00		91,31		115,39	
Milyon TL'lik İşletme Masrafına Düşen Brüt Hasıla		0,83		1,06		1,23		1,09	
İşletmede kullanılan EİG'ne Düşen Brüt Hasıla		6,31		8,55		12,36		9,45	
Brüt Hasılanın Aktif Sermayeye Oranı (%)		21,52		18,14		15,44		17,09	

İşletmelerde brüt hasılanın büyük bir kısmı nakdi gelirlere (bitkisel ve hayvansal ürünler ile hayvan satış tutarı ve hizmet gelirleri toplamı) oluşmaktadır. Bu değerlerin brüt hasıladaki payı %83,89 ile %88,81 ile arasında değişmekle beraber, işletmeler ortalamasında %86,40 olarak hesaplanmıştır (Çizelge 5.77.).

Brüt hasıla içinde en büyük payı işletmeler ortalamasında bitkisel ürünler satış tutarı (%77,74) almaktadır. Bu değeri sırasıyla hayvansal ürünler ve hayvan satış tutarı (%7,38), ailede tüketilen çiftlik ürünleri değeri (%6,96), envanter kıymet artışları (%3,40), işletmede kullanılan ürünler değeri (%2,00), hizmet gelirleri (%1,28), ikametgah kira bedeli (%1,20) ve işçilere verilen çiftlik ürünleri değeri (%0,04) izlemektedir.

Çizelgeden de görülebileceği gibi, işletme büyüklüğü arttıkça işletme arazisi dekarına düşen brüt hasıla değeri azalmakta olup, işletmeler ortalamasında 115,39 milyon TL olarak hesaplanmıştır.

Her milyon TL'lik işletme masrafına düşen brüt hasıla değeri işletme büyüklüğü ile birlikte artış göstermektedir. 1. grup işletmelerin milyon TL'lik işletme masrafını karşılayacak düzeyde gelir elde edemedikleri, 2. ve 3. grup işletmelerin milyon TL'lik

işletme masrafını karşılayabilecek düzeyde gelir elde ettikleri belirlenmiştir. İşletmeler ortalamasında bu değer 1,09 milyon TL'dir.

İşletmede kullanılan EİG'ne düşen brüt hasıla değeri işletme büyüklük grupları ile birlikte artış göstermektedir. Bu değer 6,31 milyon TL ile 12,36 milyon TL arasında değişmekle birlikte işletmeler ortalamasında 9,45 milyon TL'dir.

Brüt hasılanın aktif sermayeye oranı, işletme büyüklüğü arttıkça azalış göstermektedir. Bu oran %21,52 ile %15,44 arasında değişmekte ve işletmeler ortalamasında %17,09 olarak gerçekleşmektedir. Bu oranın işletme büyüklüğü ile azalış göstermesi, büyük işletme gruplarında mevcut aktif sermayeye karşılık daha az brüt hasıla elde edildiği şeklinde yorumlanabilir.

5.1.2.3.2.2. İşletme Masrafları

Tarım muhasebesinde gayrisaf hasılanın karşı tarafını, bu hasılayı meydana getirmek için yapılan masrafların toplamını ifade eden, işletme masrafları oluşturmaktadır (Erkuş ve Ark., 1995). Diğer bir ifade ile, işletmelerde bir faaliyet dönemi sonunda ortaya konulan gayrisafi hasıla için, üreticinin tarım işletmesine yatırdığı aktif sermayenin faizi dışında yaptığı her türlü masrafın toplamı, işletme masraflarını oluşturmaktadır (Bülbül, 1979).

İncelenen işletmelerde işletme masrafları işçilik (ücretli ve aile işgücü) masrafları, işçilik hariç diğer cari masraflar, amortismanlar ve envanter kıymet eksilişlerinden oluşmaktadır.

İşletmelerde işletme masrafları işletme büyüklük grupları itibariyle mutlak değerleri, oransal dağılımı ve farklı birimlere düşen miktarları ile aktif sermayeye oranı çizelge 5.78.'de verilmiştir.

İşletme masrafları işletme büyüklük grupları büyüdükçe artış göstermektedir. İşletmeler ortalamasında bu değer 4451,99 milyon TL olarak belirlenmiştir (Çizelge 5.78.).

Çizelge 5.78. İncelenen İşletmelerde İşletme Masrafları (Milyon TL), Oransal Dağılımı (%) ve Farklı Birimlere Düşen Miktarı (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
İşçilik Masrafları	Ücretli İşgücü	18,46	0,67	78,29	1,85	232,18	3,45	102,37	2,30
	Aile İşgücü	1350,00	49,20	1845,00	43,47	2153,18	31,96	1764,87	39,64
	TOPLAM	1368,46	49,87	1923,29	45,32	2385,36	35,41	1867,24	41,94
Cari Masraflar (*)		1168,33	42,58	2055,35	48,44	3643,42	54,09	2211,60	49,68
Amortismanlar	Alet-Makine Sermayesi	57,49	2,10	117,43	2,77	221,15	3,28	126,95	2,85
	Bina Sermayesi	54,68	1,99	66,82	1,57	76,77	1,14	65,54	1,47
	Arazi Islahı Sermayesi	1,54	0,06	5,36	0,13	6,82	0,10	4,47	0,10
	TOPLAM	113,71	4,15	189,61	4,47	304,74	4,52	196,97	4,42
Envanter Kıymet Eksilişi	Hayvan Sermayesi	89,81	3,27	67,95	1,60	396,18	5,88	170,44	3,83
	Malzeme Mühimmat Sermayesi	3,36	0,13	7,18	0,17	6,73	0,10	5,74	0,13
	TOPLAM	93,17	3,40	75,13	1,77	402,91	5,98	176,18	3,96
İŞLETME MASRAFLARI TOPLAMI		2743,67	100,00	4243,38	100,00	6736,43	100,00	4451,99	100,00
İşletme Arazisinin Dekarına Düşen İşletme Masrafı		244,32		131,58		72,30		106,07	
İşletmede Kullanılan EİG'ne Düşen İşletme Masrafı		7,56		8,04		10,06		8,69	
İşletme Masraflarının Aktif Sermayeye Oranı (%)		25,79		17,05		12,56		15,71	

(*) Bitkisel ve hayvansal üretim dalları değişken masrafları (işçilik hariç), alet-makine ve bina tamir bakım masrafları, vergi-harç, traktör yağ-yakıt gibi masraflar

İşletme masraflarını oluşturan unsurlara göre en önemli pay cari masraflara aittir. Bu değeri sırasıyla işçilik masrafları, amortismanlar ve envanter kıymet eksilişleri izlemektedir.

En önemli paya sahip olan cari masraflar işletme büyüklük grupları itibariyle %42,58 ile %54,09 arasında değişmekle birlikte işletmeler ortalamasında %49,68'lik bir orana sahiptir. Cari masraflar işletme büyüklüğü ile birlikte artış göstermektedir.

İşletme büyüklük grupları itibariyle işçilik masrafları oransal olarak bir azalış içinde olup, işletmeler ortalamasında %41,94'lük bir paya sahiptir. Aile işgücü, işçilik masraflarının çok büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.

Amortismanların işletme masrafları içindeki payı işletmeler ortalamasında %4,42 olup işletme büyüklük grupları ile birlikte farklı değerler almaktadır.

İşletme masrafları içinde en düşük paya sahip olan (%3,96) envanter kıymet eksilişleri işletme büyüklük grupları ile birlikte farklı değerler almaktadır (Çizelge 5.78.).

İşletme masraflarının farklı birimlere düşen miktarının verildiği çizelge 5.78.'e göre, işletme arazisi dekarına düşen işletme masrafı işletme büyüklük grupları itibariyle azalış göstermektedir. Bu değer 7,56 milyon TL ile 10,06 milyon TL arasında değişmekte olup, işletmeler ortalamasında 8,69 milyon TL'dir. İncelenen işletmelerde işletme

masraflarının aktif sermayeye oranı, işletme büyüklüğü ile birlikte azalmakta olup işletmeler ortalamasında 15,71 olarak belirlenmiştir.

5.1.2.3.2.3. Gerçek Masraflar

İncelenen işletmelerde gerçek masraflar tarımsal gelirin belirlenebilmesi amacıyla hesap edilmiş olup, işletme masraflarından aile işgücü ücret karşılığı çıkarılarak, kalan değere kira ve ortakçı payı ile ödenen borç faizleri eklenmiştir (Aras, 1988).

İncelenen işletmelerde gerçek masraflara ilişkin değerler ve farklı birimlere düşen miktarı ile aktif sermayeye oranı çizelge 5.79.'da verilmiştir.

Çizelge 5.79. İncelenen İşletmelerde Gerçek Masraflar (Milyon TL) ve Farklı Birimlere Düşen Miktarı (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI			
	1. Grup (26) Değeri	2. Grup (28) Değeri	3. Grup (22) Değeri	İşlt. Ort. (76) Değeri
İşletme Masrafları Toplamı (A)	2743,67	4243,38	6736,43	4451,99
Aile İşgücü Ücret Karşılığı (B)	1350,00	1845,00	2153,18	1764,87
Kira ve Ortakçı Payı (C)	83,25	34,71	212,00	102,64
Ödenen Borç Faizleri (D)	13,74	278,98	121,14	142,55
GERÇEK MASRAFLAR TOPLAMI (A- B) + (C + D)	1490,66	2712,07	4916,39	2932,31
İşletme Arazisinin Dekarına Düşen Gerçek Masraf	132,74	84,10	54,22	69,87
İşletmede kullanılan EİG'ne Düşen Gerçek Masraf	4,11	5,14	7,34	5,72
Gerçek Masrafların Aktif Sermayeye Oranı (%)	14,01	10,90	9,17	10,35

Çizelge 5.79.'dan da görülebileceği gibi, gerçek masraflar işletme büyüklüğü ile artmaktadır. İşletmeler ortalamasında bu değer 2932 ,31 milyon TL'dir

Gerçek masraflar içinde en önemli pay tüm işletme gruplarında aile işgücü ücret karşılığı çıkarıldıktan sonra kalan işletme masraflarına aittir. Bu değeri işletmeler ortalamasında sırasıyla ödenen borç faizleri ile kira ve ortakçı payı izlemektedir.

Gerçek masrafların farklı birimlere düşen miktarlarının verildiği çizelge 5.28. incelendiğinde, işletme arazisi dekarına düşen gerçek masrafların işletme büyüklüğü ile azalış gösterdiği görülmektedir. Bu değer işletmeler ortalamasında 69,87 milyon TL'dir.

İşletmede kullanılan EİG'ne düşen gerçek masraflar ise işletme büyüklüğü ile birlikte artış göstermekte olup, işletmeler ortalamasında 5,72 milyon TL'dir.

Gerçek masrafların aktif sermayeye oranı %14,01 ile %9,17 arasında değerler almakla birlikte işletme büyüklüğü ile azalış göstermektedir. İşletmeler ortalamasında gerçek masrafların aktif sermayeye oranı %10,35'dir.

İşletme masrafları ile gerçek masraflar kıyaslandığında; işletme masrafları, aile işgücü ücret karşılığının çok yüksek miktarda ve oranda bulunmasının doğal sonucu olarak, tüm işletme büyüklük gruplarında gerçek masraflardan daha yüksek bir değerde bulunmuştur.

5.1.2.3.2.4. Net Hasıla (Saf Hasıla)

Net hasıla (saf hasıla); işletmeye yatırılan aktif sermayenin rantı olup, brüt hasıladan işletme masraflarının çıkarılması ile bulunmaktadır (Erkuş ve Demirci, 1985). Esas itibariyle net hasıla; borçsuz ve kira ile arazi işlemeyen bir işletmede, aktif sermayenin getirdiği faiz olarak kabul edilmektedir. Bu suretle net hasıla, mülkiyet şartlarının veya idare şeklinin tesadüfi etkilerinden kurtarılmış olunur ve böylece işletmelerarası karşılaştırmalarda kullanılabilir (Erkuş ve Ark. 1995). Bu nedenle saf hasıla, işletmelerin gerçek başarısını ölçmede objektif bir ölçüt olarak kullanılır (Bülbul, 1979).

İşletme masrafları brüt hasıladan büyük olduğu hallerde olumsuz ve tersi olduğu hallerde ise olumlu bir net hasıladan bahsedilir. Net hasılanın olumsuz olması, aktif sermaye için bir faiz elde edilmediği gibi bunun yanında zararın da meydana geldiğini ifade etmektedir (Erkuş ve Ark. 1995). Çünkü net hasıla; işletmeye bağlanmış olan aktif sermayenin normal faizle getirisi kadar olmalıdır (Bülbul, 1979).

İncelenen işletmelerde, işletme başına düşen net hasıla ve farklı birimlere düşen miktarı ile aktif sermayeye oranı işletme büyüklük grupları itibariyle çizelge 5.80.'de verilmiştir.

Çizelge 5.80. İncelenen İşletmelerde Net Hasıla (Milyon TL) ve Farklı Birimlere Düşen Miktarı (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI			
	1. Grup (26)	2. Grup(28)	3. Grup(22)	İşlt. Ort.(76)
	Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
Brüt Hasıla (A)	2289,21	4514,86	8278,67	4842,98
İşletme Masrafları (B)	2743,67	4243,38	6736,43	4451,99
Net Hasıla (A – B)	-454,46	271,48	1542,24	390,99
İşletme Arazisinin Dekarına Düşen Net Hasıla	-40,47	8,42	17,01	9,32
Milyon TL'lik İşletme Masrafına Düşen Net Hasıla	-0,17	0,06	0,23	0,09
İşletmede Kullanılan EİG'ne Düşen Net Hasıla	-1,25	0,51	2,30	0,76
Net Hasılanın Aktif Sermayeye Oranı (%)	-4,27	1,09	2,88	1,38

Çizelge incelendiğinde, işletme başına düşen net hasılanın, işletme büyüklük grupları itibariyle artış gösterdiği ve işletmeler ortalamasında 390,09 milyon TL olduğu belirlenmiştir. 1. grup işletmeler hariç (-454,46 milyon TL) diğer gruplarda net hasıla değerinin pozitif olduğu tespit edilmiştir. Bu durum 1. grup işletmelerde mevcut aktif sermayeye karşılık bir gelir sağlanamadığını göstermektedir.

Net hasılanın farklı birimlere düşen değerlerinin verildiği çizelge 5.49.'da; işletme arazisi dekarına düşen net hasılanın işletme büyüklük grupları itibariyle artış gösterdiği görülmektedir. İşletmeler ortalamasında bu değer 9,32 milyon TL'dir. Milyon TL'lik işletme masrafına düşen ve işletmede kullanılan EİG'ne düşen net hasıla değerleri de işletme büyüklük grupları itibariyle artış eğilimindedir. İşletmeler ortalamasında bu değerler sırasıyla, 0,09 milyon TL ve 0,76 milyon TL'dir.

Net hasılanın aktif sermayeye oranı ise % -4,27 ile %2,88 arasında değişmekle birlikte, işletmeler ortalamasına göre %1,38'dir. Net hasılanın aktif sermayeye oranı işletmenin ekonomik rantabilitesini ölçmektedir (Erkuş ve Ark., 1995). Buna göre 1. grup işletmelerin zarar ettiği 2. ve 3. grup işletmelerin düşük rantabilite ile çalıştıklarını söylemek mümkündür.

5.1.2.3.2.5. Tarımsal Gelir (Net Çiftlik Geliri)

Tarım işletmelerinde müteşebbisin başarısı herşeyden önce tarımsal gelir ile ölçülmektedir (Erkuş ve Ark., 1995).

Müteşebbisin özsermayesinin rantı ile kendisinin ve aile bireylerinin işletmede çalışmaları karşılığı elde ettikleri ücretlerinin toplamından meydana gelen tarımsal gelir (Bülbül, 1979), işletmelerin üretim dönemi sonunda en yüksek geliri elde etme amacına ne ölçüde ulaşabildiklerini belirlemeye yarayan en önemli göstergelerden biridir (Esengün, 1990).

İncelenen işletmelerde tarımsal gelir, brüt hasıladan gerçek masrafların çıkarılması ile (Aras, 1988), başka bir anlatımla net hasıladan borç faizleri ile kira ve ortakçı paylarının düşülmesi sonucu kalan değere, işletmeci ve ailesinin ücret karşılığının ilave edilmesi suretiyle bulunmuştur.

Çizelge 5.81.'de incelenen işletmelerde işletme başına düşen tarımsal gelir değerleri, farklı birimlere düşen miktarları ile aktif sermayeye oranı verilmiştir.

Çizelge 5.81. İncelenen İşletmelerde Tarımsal Gelir (Milyon TL) ve Farklı Birimlere Düşen Miktarı (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI			
	1. Grup (26)	2. Grup (28)	3. Grup (22)	İşlt. Ort. (76)
	Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
Brüt Hasıla (A)	2289,21	4514,86	8278,67	4842,98
Gerçek Masraflar (B)	1490,66	2712,07	4916,39	2932,31
TARIMSAL GELİR (A - B)	798,55	1802,79	3362,28	1910,67
İşletme Arazisinin Dekarına Düşen Tarımsal Gelir	71,11	55,90	37,08	45,53
İşletmede kullanılan EİG'ne Düşen Tarımsal Gelir	2,20	3,42	5,02	3,73
İşletmede Mevcut Nüfus Başına Düşen Tarımsal Gelir	141,09	307,66	450,71	305,71
Tarımsal Gelirin Öz Sermayeye Oranı (%)	8,61	7,78	7,03	7,47
Tarımsal Gelirin Aktif Sermayeye Oranı (%)	7,51	7,24	6,27	6,74

İşletme başına düşen tarımsal gelir, işletme büyüklük grupları itibariyle artış göstermekte olup, işletmeler ortalamasında 1910,67 milyon TL olarak belirlenmiştir.

Tarımsal gelirin farklı birimlere düşen miktarlarının incelendiği çizelge 5.81.'de işletme arazisi dekarına düşen tarımsal gelirin işletme büyüklüğü arttıkça azalış gösterdiği belirlenmiştir. İşletmeler ortalamasında bu değer 45,53 milyon TL'dir.

İşletmede kullanılan EİG'ne ve işletmedeki mevcut nüfus başına düşen tarımsal gelir değerleri ise işletme büyüklüğü ile birlikte artış göstermekte olup, işletmeler ortalamasında bu değerler sırasıyla 3,73 milyon TL ve 305,71 milyon TL olarak hesaplanmıştır.

Tarımsal gelirin öz sermayeye ve aktif sermayeye oranı işletme büyüklüğü arttıkça, azalış göstermektedir. İşletmeler ortalamasında tarımsal gelirin öz sermayeye oranı %7,47; aktif sermayeye oranı %6,74'dür.

5.1.2.3.2.6. Harcanabilir Gelir

Tarımsal gelirin aile ihtiyaçları için ne kadarının harcanabileceğinin (harcanabilir tarımsal gelir) belirlenebilmesi amacıyla çizelge 5.82. hazırlanmıştır.

Çizelge 5.82. İncelenen İşletmelerde Harcanabilir Tarımsal Gelir (Milyon TL ve % olarak)
(Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Tarımsal Gelir (A)	798,55	90,58	1802,79	90,64	3362,28	93,50	1910,67	92,07
Envanter Kıymet Artışları (B)	83,04	9,42	186,27	9,36	233,60	6,50	164,65	7,93
HARCANABİLİR TARIMSAL GELİR (A+ B)	881,59	100,00	1989,06	100,00	3595,88	100,00	2075,32	100,00
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Harcanabilir Tarımsal Gelir (Milyon TL/Da)	78,50		61,68		39,66		49,45	

Harcanabilir tarımsal gelirin işletme büyüklük grupları ile birlikte artış gösterdiği görülmektedir. İşletmeler ortalamasında bu değer 2075,32 milyon TL olarak hesaplanmıştır. İşletme arazisi dekarına düşen harcanabilir tarımsal gelir ise işletme büyüklüğü arttıkça azalış göstermektedir. İşletmeler ortalamasına göre işletme arazisine düşen harcanabilir tarımsal gelir 49,45 milyon TL'dir.

5.1.2.3.2.7. Toplam Aile Geliri

İşletmelerin tarımsal gelirleri ile tarım dışı gelirleri (aile işgücünün tarım dışında çalışmalarından elde edilen gelir, kira geliri, emekli maaşı, servet gelirleri, serbest meslek geliri) vb. toplam aile gelirini oluşturmaktadır. Dolayısıyla toplam aile geliri, işletmeci ve

ailesinin geçimi, işletme masraflarının karşılanması, tasarruf ve yatırımlar için işletmecinin eline geçen para miktarını göstermektedir.

İncelenen işletmelerde toplam aile gelirine ilişkin veriler çizelge 5.83.'de verilmiştir.

Çizelge 5.83. İncelenen İşletmelerde Toplam Aile Geliri (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Tarımsal Gelir (A)	798,55	59,12	1802,79	85,17	3362,28	63,60	1910,67	84,09
Tarım Sektörü Dışı Gelir (B)	552,12	40,88	313,79	14,83	1924,45	36,40	861,57	15,91
TOPLAM AİLE GELİRİ (A+ B)	1350,67	100,00	2116,58	100,00	5286,73	100,00	2272,24	100,00
Kişi Başına Düşen Toplam Aile Geliri	238,63		361,19		708,68		363,56	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Toplam Aile Geliri (Milyon TL/Da)	120,27		65,63		58,31		66,05	

Toplam aile geliri işletme büyüklük grupları ile birlikte artış göstermekte olup işletmeler ortalamasında 2272,24 milyon TL olarak hesaplanmıştır. İşletme arazisi dekarına düşen toplam aile geliri ise işletme büyüklüğü arttıkça azalış göstermektedir. İşletmeler ortalamasında işletme arazisi dekarına düşen toplam aile geliri 66,05 milyon TL'dir. Toplam aile gelirinin büyük bir çoğunluğunu tarımsal gelir oluşturmaktadır. Nitekim işletmeler ortalamasında tarımsal gelirin toplam aile geliri içindeki oranı %84,09'dur. Ancak 1. grup işletmelerde tarımsal gelirin oranının daha düşük olduğu (%59,12) olduğu görülmektedir.

Toplam aile gelirinin kişi başına düşen miktarları da işletme büyüklüğü ile birlikte artış göstermektedir. İşletmeler ortalamasında kişi başına düşen toplam aile geliri 363,56 milyon TL'dir. Türkiye'de 1999 yılı itibariyle kişi başına düşen milli gelir (cari faktör fiyatlarıyla) 995,30 milyon TL ve tarım kesiminde kişi başına düşen gelir 539,096 milyon TL olup (Anonim, 2000b) Kazova bölgesinde bu değer çok daha düşük (363,56 milyon TL) olarak bulunmuştur.

5.1.2.3.2.8. Rantabilite

İşletmelerin nisbi olarak başarı derecelerinin ortaya konulmasında kullanılan rantabilite; bir işletmenin belirli bir sürede elde ettiği karın bu işletmeye yatırılan sermayeye oranıdır (Erkuş ve Demirci, 1985) şeklinde tanımlanmaktadır.

İncelenen işletmelerde mali rantabilite; net hasıladan, borç faizleri çıkarılarak bulunan değer (net kar) özsermayeye oranı ile;

Ekonomik rantabilite; net hasılanın aktif sermayeye oranı ile ve rantabilite faktörü, net hasılanın brüt hasılaya oranı ile hesaplanmıştır (Erkuş ve Ark., 1995; Erkuş ve Demirci, 1985; İnan, 2001).

İncelenen işletmelerde rantabilite oranları çizelge 5.84.'de verilmiştir.

Çizelge 5.84. İncelenen İşletmelerde Rantabilite Oranları (%) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI			
	1. Grup (26)	2. Grup (28)	3. Grup (22)	İşlt. Ort. (76)
Mali Rantabilite	-0,05	-0,001	0,03	0,01
Ekonomik Rantabilite	-4,27	1,09	2,88	1,38
Rantabilite Faktörü	-19,85	6,01	18,63	8,07

İşletmeler ortalamasına göre mali rantabilite 0,01; ekonomik rantabilite 1,38 ve rantabilite faktörü 8,05 olarak belirlenmiştir.

1. grupta rantabiliteye ilişkin tüm oranlar negatif bulunmuştur. İşletme büyüklük grupları arttıkça rantabilite oranlarının da arttığı görülmektedir. Mali rantabilite oranları incelendiğinde 1. ve 2. grupta negatif 3. grupta ise sıfıra yakın bir oran belirlenmiştir.

Ekonomik rantabilite oranları ise 1. grupta -4,27; 2. grupta 1,09 ve 3. grupta 2,88'dir. Söz konusu oranların tüm işletme grupları itibariyle düşük olduğu ifade edilebilir. Nitekim çizelgede görüldüğü gibi işletmelerdeki sermayeye karşılık elde edilen net hasıla değerlerinin oranı ülkedeki reel faiz oranından (gelişmekte olan ülkelerde %5-12) düşüktür.

Net hasılanın brüt hasılaya oranını ifade eden rantabilite faktörü 1. grupta -19,85; 2. grupta 6,01 ve 3. grupta 18,63 olarak belirlenmiştir. Özellikle 1. grupta rantabilite faktörünün yüksek oranda negatif olması işletmelerin yıllık tarımsal faaliyet sonuçlarının rantabl olmadığını göstermektedir.

5.1.3. Kazova Bölgesinde Toplumsal ve Tarımsal Yapının Üretim Sistemleri ve Gelire Etkisi

5.1.3.1. Toplumsal ve Tarımsal Yapının Üretim Sistemlerine Etkisi

Üretim sistemleri denildiğinde, fiziksel varlık (ürün) üreten sistemler söz konusu olmaktadır. Üretim sistemlerine ilişkin literatürlerde bu sistemlerin tanımı ve

sınıflandırılması yapılmakla beraber tanımlamalar ve sınıflar arasında kesin sınırlar çizilmesi ve bilimsel ayırım yapmak mümkün görülmemektedir (**Anonim, 1984**).

Üretim sistemleri, somut olarak ifadesi güç ve birbiri ile iç içe olan olayları tanımlayan bir sistemdir. Bu konuya ilişkin literatür bilgileri incelendiğinde üretim yönetimi, ürün deseni, üretim akışı, üretim tekniği, işletim sistemi, ürün miktarı ve bunların üretim birimlerindeki ekonomik ve sosyo-kültürel yapı ile ilişkileri kompleks bir şekilde ortaya konulmaktadır.

Tarımsal üretim sistemleri denildiğinde, bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilme şekilleri ve bunların insan, toprak, tarımsal yapılar ve tesisler gibi tarım işletmelerinin temel unsurları ile ilişkileri anlaşılmaktadır. Tarımsal üretim sistemleri, girişimcilik, çiftçilik, plantasyon kurma, bölgesel ve ulusal tarımın tüm varyasyonlarını kapsayan kompleks bir yapıyı ifade etmektedir (**Spedding, 1979**).

Tarım işletmelerinde üretim sistemleri genel olarak işletmenin bitki desenini, işletim sistemini ve üretim tekniğini kapsamaktadır (**Coşkun, 1994**). Bitki deseni, işletmelerde yetiştirilen ürünlerin kombinasyonudur. İşletim sistemi, işletmelerde girdilerin temini ve bunun yapısını (üretim faktörlerine sahip olma durumuna göre (mülk, kira, ortak)), girdileri satın alma şekline göre (peşin, vadeli), üretim faktörlerinin alındığı yere göre (kooperatif, bayi, tüccar vb.), ürün değerlendirme sistemi (ürün satış şekline göre (peşin, vadeli)) gibi işletmenin sosyo-ekonomik organizasyonunu ve işletmenin çalışma şeklini ifade eder. Üretim tekniği ise, belli başlı üretim faktörlerinin farklı miktarlarda, bileşimlerde ve şekillerde tarımsal üretimde kullanılmasını ifade eder. Üretim faktörleri bütün tarımsal ürünlerin üretiminde kullanılmasına rağmen bunların oranları farklı olabilmektedir. Bu üretim faktörlerinin farklı kombinasyonları değişik üretim tekniklerini ortaya çıkarmaktadır. Kısaca üretim tekniği, üretim faktörlerinin kullanılan miktarını ve kullanım şeklini ifade eder (**Coşkun, 1994**).

Çiftçilik sistemi, toprak ve su kaynaklarının, bitkilerin ve hayvanların, adet ve geleneklerin, çiftçilerin kişisel tercihlerinin, yeteneklerinin ve bölgede mevcut teknolojinin etkisi ile oluşan tarımsal üretime yönelik karmaşık bir düzenlemedir (**Erkan, 1994**). Başka bir tanıma göre, çiftçilik sistemleri “üretimde kullanılan kaynakların bileşimi, uygulanan (izlenen) üretim faaliyetleri olarak “ tanımlanmaktadır (**Hyslop, 1982**).

Erkan (1994)'e göre, işletmeler temel özelliklerine göre çiftçilik sistemleri bakımından çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır: Örneğin, otlama sistemleri, sulu-susuz tarım, tek ve çok yıllık bitki üretimi yapan işletmeler gibi, Çeşitli üretim faaliyetleri, çiftçilik sisteminin alt sistemleridir. Örneğin bitki yetiştiriciliği, tüm işletmenin bir alt sistemidir. Bu konuda ne şekilde sınıflandırma yapılacağı araştırma alanına ve eldeki mevcut verilere göre değişmektedir.

Tarım sistemleri; teknik ve sosyal faktörler açısından iki kısımda incelenebilir. Teknik faktörler, fiziksel (su, toprak, iklim vb.) ve biyolojik (bitki ve hayvan fizyolojisi, hastalık ve zararlılar vb.) faktörleri içermektedir. Sosyal faktörler ise insan faktörünü ele almaktadır (**Saner, 1994**). Bu faktörlerin tümü işletme tarafından uygulanan üretim yöntemlerini ve elde edilen ürünü etkilemektedir. Teknik ve sosyal faktörlerin birbirini etkilemesi gerçek tarım sisteminin ne olacağını belirlemektedir.

Tarım işletmesi; bitkisel üretim ve hayvancılık alt sistemleri birbiriyle bağımlı ve entegre durumdadır. İşletme işgücü ve yönetimi sağlarken bitkisel ürünler hayvancılığa yem kaynağı olmakta, hayvanlar ise gerek çekigücü olarak kullanılmakta, gerekse et, süt ve gübre sağlamakta ve sürekli elde mevcut sermaye durumundadır.

Ayrıca tarımsal sistem, pazar ve kredi sistemi ve tarım dışı sosyal ve ekonomik sistemlerle diğer tarım sistemlerinden oluşan geniş bir agrosistemin parçası durumundadır (**Saner, 1994**).

Tarımsal sürdürülebilirlik, tarımsal işletmelere ve tarımsal ekonomiye bağlı olarak çevresel kalite ve doğal kaynaklar eşanlı bir şekilde artarken, tarımda bireysel girişimciliğin rekabet edebilirliğini ve karlılığını gerektirmektedir. Bunun içinde tarımsal sistemlerin önemi oldukça fazladır (**Gebremedhin and Schwab, 1998**).

Yukarıda teorik çerçevesi ortaya konulmaya çalışılan tarımsal üretim sistemlerinin toplumsal ve tarımsal yapı ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. İşletmede, üretim kararlarında, girdi kullanımında, üretim ve gelirin değerlendirilmesinde birbiriyle ilişkili çok sayıda faktör rol oynamaktadır. İşletmenin sermaye yapısı ve bileşimi, işletmecinin yaşı ve eğitim durumu, aile işgücü potansiyeli, sosyal yaşam düzeyi, bilgi kaynakları, aile yapısı, işletmenin yer aldığı bölgenin sosyal ve kültürel özellikleri, işletme arazilerinin toprak yapısı ve topografyası, iklim durumu, üretilen ürünlerin değerlendirilebilme olanakları vb. birçok faktör tarımsal üretim sistemlerini etkilemektedir.

Yukarıda ifade edilen birçok faktör açısından benzer olan bölgelerde ve işletmelerde, farklı tarımsal üretim sistemlerinin uygulandığını görmek mümkündür. Aynı bölgede kuru tarım yapan işletmelerin yanısıra, sulu tarım yapan işletmelere de rastlanmaktadır. Değişik sulama yöntemleri uygulayan üreticiler ile, farklı ürünler yetiştiren üreticiler, hayvancılıkta yerli, melez ve kültür ırkı süt sığırcılığı yapan üreticiler, besicilik yapan ya da yapmayan üreticiler, bir üretim faaliyetinde yoğunlaşan üreticiler, hiç meyve yetiştirmeyen ya da çok farklı çeşitlerde meyve yetiştiriciliği yapan üreticiler, aile işgücünü tarımda kullanan ya da tarım dışı faaliyetlerde kullanan üreticiler, köy el sanatları ile uğraşan üreticiler veya ürettikleri ürünleri işleyip değerlendiren üreticiler aynı bölgede yer alabilmektedir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Aynı bölgede yer alan ve birbirinden farklı alanlarda üretimde bulunan çiftçilerin bu davranışlarının temelinde toplumsal ve tarımsal faktörler yatmaktadır.

Bunların dışında herhangi bir bölgedeki üretim deseni ve buna bağlı olarak üretim sistemleri incelendiğinde süreç içerisinde değişimler söz konusudur. Bu değişimde teknoloji ve bilgi faktörünün yanısıra ülkelerin izlemiş olduğu tarımsal politikalar ile piyasa koşulları etkili olabilmektedir.

Ülkelerin ekonomik gelişme veya kalkınması, bir bakıma yeni teknolojileri bulma, geliştirme, uygulama ve sosyo-kültürel boyutları ile bunlara uyum gösterme süreçleri anlamına gelmektedir (**Çelik ve Ark., 1994**).

Kalkınmakta olan ülkelerdeki tarım işletmelerin önemli bir bölümü küçük işletmelerdir. Bu işletmelerin kalkınmasını sağlamak için yoğun çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar içinde çeşitli araştırmalar, yayım faaliyetleri ve üreticilerin gereksinmelerine uygun özel programlar bulunmaktadır. Uygulanan çeşitli programlardan genellikle istenen sonuç alınamamış ve daha iyi bir program oluşturulması zorunlu hale gelmiştir. Çünkü uygulanan programların çiftçi koşullarını yeterince düzeltemediği ortaya çıkmıştır. Çeşitli araştırma ve kalkınma programları, küçük çiftçileri dikkate almadan ya da onların koşullarını yeterince bilmeden uygulanmıştır (**Erkan, 1994**). Bu bağlamda son yıllarda yukarıda sıralanan sorunların çözümüne yönelik Çiftçilik Sistemleri Araştırmaları (Farming System Research-FSR) gündeme girmiştir. Aynı bölgede yer alan fiziksel, biyolojik ve sosyo-ekonomik koşullar açısından homojen olan bitki ve hayvan yetiştirme teknikleri açısından benzer işletmelerin sorunlarının çözülmesi ve üreticilerin

gelirlerinin artırılmasına yönelik konuları kapsayan çiftçilik sistemleri araştırmalarına ilişkin yerli ve yabancı literatürde birçok teorik ve uygulamalı bilgiye rastlamak olasıdır **(Detaylı bilgi için bakınız; Özçatalbaş ve Erkan, 1996; Erkan, 1994; Çelik ve Ark., 1994; Saner, 1994).**

Bu bölümde öncelikle incelenen işletmelerdeki üretim desenini etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmış, sonra farklı üretim sistemleri uygulayan işletmelerin özellikleri ortaya konulmuş, geçmiş yıllarda geleneksel üretim faaliyetlerinin dışında uygulanan üretim sistemleri belirlenmiş ve bu sistemlerden işletmelerin vazgeçme nedenleri araştırılmıştır. Yakın gelecekte ve işletmenin imkanlarının uygun olması durumunda hangi tarımsal faaliyetlere yer verilebileceği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca aynı ürünün üretiminde farklı üretim sistemleri uygulayan, iklim ve toprak koşulları homojen olduğu halde farklı bitkisel ve hayvansal üretime yer veren işletmelerin davranışlarının nedenleri Khi-kare analizleri yardımı ile belirlenmeye çalışılmıştır. Böylece araştırma bölgesindeki ve işletmelerdeki toplumsal ve tarımsal yapıya ilişkin özelliklerin yukarıdaki farklı davranışlara etkisi araştırılmıştır.

Çizelge 5.85.'de Kazova bölgesinde üretim deseninde ağırlıklı olarak yer verilen ürünler ve üretim desenini etkileyen faktörler verilmiştir.

Çizelgeden de görülebileceği gibi buğday üretimi gerçekteştirirken üreticilerin %90,57'si kendi aile ve işletme ihtiyacını gözönünde tutmaktadırlar. Üreticilerin %56,60'ı iklim ve toprak özelliklerine, %24,53'ü pazar talebi ve satış kolaylığına, %22,64'ü işgücü ihtiyacının az olmasına, %5,66'sı ürün fiyatına, %1,89'u ürün çeşitliliği olmasına dikkat ederek bu üretim faaliyetine yer vermektedirler.

Arpa yetiştiren işletmelerin tamamı bu faaliyetin kendi aile ve işletme ihtiyaçlarını, %66,67'si iklim ve toprak özelliklerini, %16,67'si pazar talebi ve satış kolaylığını dikkate almaktadırlar.

İşletmelerin şekerpancarı üretimine yer verirken ele aldıkları ilk kriter pazar talebi ve satış kolaylığıdır (%93,02). Karlı olduğunu düşünöenler %60,46; ürün fiyatını dikkate alanlar %46,51'lik paya sahiptir. İklim ve toprak özellikleri %20,93'lük, ürün çeşitliliği %9,30'luk oranlarla diğer sebepleri izlemektedir.

Yer domatesi yetiştiren işletmelerin %70,83'ü karlı bir üretim faaliyeti olduğu için tercih ettiklerini, %54,17'si kendi aile ihtiyaçlarını, %33,33'ü pazar talebi ve satış

kolaylığını, %16,67'si ürün fiyatını, %12,50'si iklim ve toprak özelliklerini, %8,33'ü ürün çeşitliliğini dikkate aldıklarını belirtmişlerdir.

Üreticilerin sarı domates yetiştirmekteki en önemli nedenleri pazar talebi ve satış kolaylığıdır (%60,00). Bunu %48,57 ile karlı olduğunu düşünme, %34,29 ile ürün fiyatı, %25,71 ile kendi aile ihtiyacı, %5,71 ile komşuların etkisi, %5,71 ile verim yüksekliği, %2,86 ile ürün çeşitliliği nedenleri izlemektedir.

İşletmelerin %60,00'ı kuru fasulyeyi kendi aile ve işletme ihtiyaçları için, %40,00'ı karlı olduğunu düşünerek, %20,00'si ürün çeşitliliği, %20,00'si iklim ve toprak özellikleri, %10,00'u pazar talebi ve satış kolaylığı sebepleri ile yetiştirmektedirler.

Şeftali üretimine yer veren işletmelerin dikkate aldıkları en önemli nokta karlı olduğu düşüncesidir (%85,71). Üreticilerin %71,43'ü pazar talebi ve satış kolaylığı, %42,86'sı iklim ve toprak özellikleri, %19,05'i kendi aile ve işletme ihtiyaçları, %9,52'si komşuların etkisi, %4,76'sı gelecek garantisi sebepleri ile bu faaliyete yer verdiklerini belirtmişlerdir.

Elma yetiştiren işletmelerin bu faaliyete yer verirken dikkate aldıkları en önemli neden %84,21 ile karlı olduğu düşüncesidir. Bunu sırasıyla %57,89 ile pazar talebi ve satış kolaylığı, %26,32 ile iklim ve toprak özellikleri, %15,79 ile kendi aile ve işletme ihtiyacı, %10,53 ile ürün fiyatı ve %10,53 ile komşuların etkisi nedenleri izlemektedir.

İşletmelerin yonca üretimine yer verirken ele aldıkları ilk kriter kendi aile ve işletme ihtiyaçlarıdır (%88,89). İşgücünü az isteyen bir faaliyet olması (%11,11) ve iklim ve toprak özellikleri (%11,11) diğer nedenleri oluşturmaktadır.

Soğan yetiştiren işletmelerin %42,86'sı karlı olduğunu, %42,86'sı ürün çeşitliliği, %42,86'sı iklim ve toprak özellikleri, %28,57'si ürün fiyatı sebebiyle bu faaliyete yer verdiklerini belirtmişlerdir.

Ayçiçeği yetiştiren işletmelerin dikkate aldıkları en önemli konu %83,33 ile ürün fiyatıdır. Bunu pazar talebi ve satış kolaylığı (%50,00), iklim ve toprak özellikleri (%33,33), karlı olduğunu düşünme (%16,67) gibi nedenler izlemektedir.

Kavak yetiştiren işletmelerin tamamı bu faaliyete yer verirken gelecek garantisini düşünmektedirler. Bunu komşuların etkisi (%14,29), iklim ve toprak özellikleri (%14,29) nedenleri izlemektedir.

Hayvancılığa yer veren işletmeler bu faaliyeti %96,15 oranında kendi aile ve işletme ihtiyaçları için yapmaktadır. Karlı olduğunu düşünme (%21,15), ürün çeşitliliği (%1,92) diğer nedenleri oluşturmaktadır.

Kazova bölgesinde incelenen işletmelerin tahıl, yem bitkileri, baklagiller üretim faaliyetine işletmelerinde yer verirken dikkate aldıkları en önemli konunun aile ve işletme ihtiyaçları; şekerpancarı, sebze (özellikle domates) ve meyve üretimine yer verirken pazar talebi ve satış kolaylığı ile karlılık olduğunu söylemek mümkündür. Hayvancılığa yer veren işletmeler bu üretimi genellikle aile ve işletme ihtiyaçları için yapmaktadırlar.

Kazova bölgesinde üretim sistemlerine ilişkin yapılan incelemelerde, işletmelerin farklı üretim sistemleri uyguladıkları belirlenmiş ve aşağıda buna ilişkin bazı konular ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Bölgede sırık domates ve yer domatesi yetiştiren işletmelerin bazı özellikleri incelenmiş ve bu konuya ilişkin veriler çizelge 5.86.'da verilmiştir.

Çizelge 5.86. İncelenen İşletmelerde Sırık Domates ve Yer Domatesi Yetiştiren İşletmelerin Özellikleri (Kazova Bölgesi)

Karşılaştırılan Unsurlar	Birimi	Sırık Domates	Yer Domatesi
		(32)	(15)
İşletmecinin Yaşı	Yıl	46,47	48,07
İşletmecinin Öğrenim Süresi	Yıl	5,94	4,53
Ailedeki Erkek Nüfus	Kişi	3,50	2,87
Ailedeki Kadın Nüfus	Kişi	3,06	2,87
Ailedeki Toplam Nüfus	Kişi	6,56	5,74
Aile İşgücü Potansiyeli	EİG	1117,97	1150,00
Toplam İşletme Arazisi	Da	34,69	32,44
Ortalama Domates Arazisi	Da	5,09	5,60
İşletme Arazisi Dekarına Düşen İşletme Sermayesi	Milyon TL/da	122,39	106,92
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Aktif Sermaye	Milyon TL/da	695,81	653,99
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Borç Miktarı	Milyon TL/da	27,20	21,29
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Para Sermayesi	Milyon TL/da	20,41	13,97
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Net Hasıla	Milyon TL/da	10,12	-29,40
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Tarımsal Gelir	Milyon TL/da	56,65	24,81
Göç Etmeyi Düşünmeyenler	%	84,38	66,67
Göç Etmeyi Düşünenler	%	15,62	33,33

Çizelgeden görülebileceği gibi ortalama domates arazisi sırik domates yetiştiren işletmelerde 5,09 da; yer domatesi yetiştirenlerde 5,60 da'dır.

Sırik ve yer domatesi yetiştiren işletmelerde karşılaştırma unsurları itibariyle çok belirgin farklılıklar olmadığı görülmektedir. Bununla beraber sırik domatesi yetiştiren işletmelerin daha genç ve eğitim düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca işletmedeki nüfus miktarı ve işletme arazisi başına düşen sermaye ve tarımsal gelir düzeyinin sırik domates yetiştiren işletmelerde daha yüksektir. Bir diğer önemli sonuç ise sırik domatesi yetiştiren işletmelerin göç etme eğilimi (%15,62) yer domatesi yetiştirenlere (%33,33) göre daha düşüktür (Çizelge 5.86.).

Şüphesiz ki; sırik domates yetiştiriciliği, geleneksel yer domatesi yetiştiriciliğine göre daha fazla maliyet, bilgi, uğraşı gerekmekte ve daha karlı bir üretim sistemidir. Konuyu daha iyi aydınlatmak amacıyla sırik domatesi ve yer domatesi yetiştiren işletmelerin eğitim düzeyleri ve göç etme eğilimi arasında khi kare analizleri yapılmış ve aşağıda verilmiştir.

Kazova bölgesinde işletmecilerin eğitim durumuna göre sırik domates ve yer domatesi yetiştirip yetiştirmeme durumlarına ilişkin dağılım çizelge 5.87.'de verilmiştir. Çizelge incelendiğinde sırik domates yetiştiren işletmecilerin %28,12'sinin ortaokul ve daha üzerinde eğitim düzeyine sahip oldukları, yer domatesi yetiştiren işletmecilerin ise okur - yazar ve çoğunlukla (%86,67) ilkokul mezunu oldukları görülmektedir. Buna rağmen yapılan khi kare analizi sonuçlarına göre eğitim düzeyi ile sırik ve yer domatesi yetiştirilmesi arasında bağımsızlık olduğu (%20 anlamlılık düzeyinde) belirlenmiştir.

Çizelge 5.87. İşletmecilerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI					
	Sırik Domates Yetiştirenler		Yer Domatesi Yetiştirenler		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okur yazar ve daha az	4	12,50	2	13,33	6	12,77
İlkokul mezunu	19	59,38	13	86,67	32	68,09
Ortaokul ve daha çok	9	28,12	---	---	9	19,14
TOPLAM	32	100,00	15	100,00	47	100,00
SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ		
4	5,554	9,488	0,05	$X^2_{tablo} > X^2_{hesap}$		
		7,779	0,10	$H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)		
		5,989	0,20			

Çizelge 5.88.'de sırik ve yer domatesi yetiştirme durumuna göre işletme yöneticilerinin göç eğilimine ilişkin değerler verilmiştir. Sırik domatesi yetiştiren işletmelerin %84,37 oranında göç etmeyi düşünmedikleri, yer domatesi yetiştiren işletmelerde ise bu oranın %66,67 olduğu belirlenmiştir. Yapılan khi kare analizi sonucunda bu iki değişken arasında bağımsızlık olduğu belirlenmiştir. Yani göç etme düşüncesi ile sırik ve yer domatesi yetiştiriciliği arasında bir ilişki kurulamamıştır (Çizelge 5.88.).

Çizelge 5.88. Sırik ve Yer Domatesi Yetiştiren İşletme Yöneticilerinin Göç Eğilimine Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi)

	İŞLETMA GRUPLARI					
	Sırik Domates Yetiştirenler		Yer Domatesi Yetiştirenler		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Göç etmeyi düşünüyor	5	15,63	5	33,33	10	21,28
Göç etmeyi düşünmüyor	27	84,37	10	66,67	37	78,72
TOPLAM	32	100,00	15	100,00	47	100,00
SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ		
2	1.912	5,991	0,05	$X^2_{tablo} > X^2_{hesap}$		
		4,605	0,10	$H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)		
		3,219	0,20			

Kazova bölgesi iklim ve toprak koşulları açısından homojen bir bölgedir. Bununla beraber bölgedeki bazı köylerde yoğun olarak meyvecilik yapılmakta ve bu üretim faaliyeti işletmeler için önemli bir gelir kaynağı durumundadır. Bu amaçla Kazova bölgesinde meyve yetiştiriciliği yapan ve yapmayan işletmelerin bazı özellikleri çizelge 5.88.'de verilmiştir. Çizelge incelendiğinde meyvecilik yapan işletmecilerin daha genç (ortalama 45,28 yaş) oldukları belirlenmiştir. Meyve yetiştirmeyen işletmelerin yaş ortalaması ise 51,30 yıldır. Eğitim durumu, nüfus ve işgücü açısından iki grup arasında önemli farklar bulunmamaktadır. Ancak işletme arazisi dekarına düşen net hasıla ve tarımsal gelirin meyve yetiştiren işletmelerde daha yüksek olduğu (tarımsal gelir meyve yetiştiren işletmelerde 57,60 milyon TL/da ; meyve yetiştirmeyen işletmelerde ise 37,03 milyon TL) görülmektedir.

Çizelge 5.89. Meyve Yetiştiren ve Yetiştirmeyen İşletmelerin Özellikleri (Kazova Bölgesi)

Karşılaştırılan Unsurlar	Birimi	Meyve Yetiştiren	Meyve Yetiştirmeyen
		(32)	(44)
İşletmecinin Yaşı	Yıl	45,28	51,30
İşletmecinin Öğrenim Süresi	Yıl	5,47	5,36
Ailedeki Erkek Nüfus	Kişi	3,22	3,41
Ailedeki Kadın Nüfus	Kişi	2,91	2,93
Ailedeki Toplam Nüfus	Kişi	6,13	6,34
Aile İşgücü Potansiyeli	EİG	1101,56	1145,45
Toplam İşletme Arazisi	Da	41,16	42,56
Mülk Arazi	%	97,79	85,73
Ortak Arazi	%	1,82	5,08
Kira Arazisi	%	0,39	9,19
İşletme Arazisi Dekarına Düşen İşletme Sermayesi	Milyon TL/da	114,56	109,17
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Aktif Sermaye	Milyon TL/da	772,01	606,99
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Borç Miktarı	Milyon TL/da	29,76	13,20
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Para Sermayesi	Milyon TL/da	17,58	16,45
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Net Hasıla	Milyon TL/da	17,17	3,79
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Tarımsal Gelir	Milyon TL/da	57,60	37,03
Ortalama Meyve Arazisi	Da	12,72	---
Göç Etmeyi Düşünmeyenler	%	81,25	77,27
Göç Etmeyi Düşünenler	%	18,75	22,73

Aile başkanlarının meyve yetiştirip yetiştirmeme durumlarına göre eğitim durumları çizelge 5.90.'da incelenmiştir.

Çizelge 5.90. Meyve Yetiştiren ve Yetiştirmeyen İşletmecilerin Eğitim Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI					
	Meyve Yetiştirenler		Meyve Yetiştirmeyenler		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okur yazar ve daha az	3	9,38	7	15,91	10	13,16
İlkokul mezunu	24	75,00	28	63,64	52	68,42
Ortaokul ve daha çok	5	15,62	9	21,45	14	18,42
TOPLAM	32	100,00	44	100,00	76	100,00
SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ		
2	1,185	5,991	0,05	$X^2_{tablo} > X^2_{hesap}$		
		4,605	0,10	$H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)		
		3,219	0,20			

Çizelgeden de görüldüğü gibi, meyve yetiştiren ve yetiştirmeyen işletmecilerin eğitim durumlarına göre dağılımı arasında istatistiki olarak anlamlılık bulunmamaktadır. Nitekim yapılan khi kare analizine göre de sözkonusu iki değişken arasında bağımlılık olmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 5.91.'de meyve yetiştirip yetiştirmeme durumuna göre aile başkanlarının göç etme eğilimleri verilmiştir.

Çizelge 5.91. Meyve Yetiştiren ve Yetiştirmeyen Aile Başkanlarının Göç Eğilimine Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI					
	Meyve Yetiştirenler		Meyve Yetiştirmeyenler		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Göç etmeyi düşünüyor	6	18,75	10	22,73	16	21,05
Göç etmeyi düşünmüyor	26	81,25	34	77,27	60	78,95
TOPLAM	32	100,00	44	100,00	76	100,00
SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ		
1	0.176	3,841	0.05	$X^2_{\text{tablo}} > X^2_{\text{hesap}}$		
		2.706	0.10	$H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)		
		3,220	0.20			

Yapılan khi kare analizleri sonucu aile başkanlarının kırsal kesimden göç etme düşüncesi ile, sözkonusu işletmecilerin meyve yetiştiriciliği yapıp yapmamaları arasında bağımsızlık olduğu belirlenmiştir.

Tarımsal faaliyet alanlarının fazla olması, tarımsal gelirin artırılmasında farklı alternatiflerin ve farklı üretim sistemlerinin yapılması-denemesi sonucunu doğurmaktadır. İşletmelerde hangi üretim faaliyetlerine yer verileceği konusu, tarımsal işletmeciliğin ilgi alanı içerisindedir. Tarımsal faaliyetlerin çeşitliliğinin sağlanması, yeni alternatiflerin uygulanması, mevcut üretim faaliyetlerinden vazgeçilmesi vb. konularda aile başkanlarının karar vermesi gerekmektedir. Karar vermede etkili olan birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerin başında işletmenin bulunduğu bölgenin iklim ve toprak yapısı, topografyası, eğitim durumu, arazilerin verimlilik durumu, drenaj ve tesviye durumu vb. gelmektedir. Bunun yanında işletme yöneticisinin eğitim durumu, yaşı, bilgi birikimi ve tecrübesi, aile işgücü potansiyeli, ailede yer alan diğer kişilerin ve çevredeki diğer işletmecilerin etkileri de karar almayı etkilemektedir.

Ayrıca uygulanan hükümet politikalarına bağlı olarak, ürün fiyatları, piyasa koşulları, tarım sektörüne yönelik yürütülen teşvikler vb. önemli kriterlerdir.

Yukarıdaki nedenlerden dolayı herhangi bir bölgede zaman içerisinde üretim faaliyetlerinin çeşitliliğinde ve buna bağlı olarak üretim deseninde önemli değişiklikler

görmek mümkündür. Sürece bağlı olarak bir bölgedeki birçok tarımsal faaliyet alanının daraldığı veya olumlu koşulların etkisi ile genişlediği ifade edilebilir.

Bu nedenle aşağıda incelenen işletmelerin geçmiş yıllarda geleneksel tarımsal faaliyetler dışında özellikle yaygın olmayan ve daha fazla sermaye gerektiren faaliyetlere işletmelerinde yer verip vermedikleri ve bunun nedenleri verilmiştir.

Aile başkanlarının geçmiş yıllarda geleneksel faaliyetler dışında başka faaliyetlerde bulunma durumlarına ilişkin değerler çizelge 5.92.'de verilmiştir.

Çizelge 5.92. İncelenen İşletmelerin Geçmiş Yıllarda Geleneksel Faaliyetler Dışında Faaliyette Bulunma Durumu (Kazova Bölgesi)

		I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
E V E T	Besi sığırcılığı	6	23,08	7	25,00	7	31,82	20	26,32
	Koyunculuk	---	---	2	7,14	2	9,09	4	5,26
	Kavakçılık	1	3,85	3	10,71	3	13,64	7	9,21
	Meyvecilik	1	3,85	1	3,57	3	13,64	5	6,58
	Süt sığırcılığı	---	---	2	7,14	1	4,54	3	3,95
	Keçi yetiştiriciliği	2	7,69	---	---	---	---	2	2,63
	Arıcılık	3	11,54	---	---	---	---	3	3,95
	TOPLAM		50,00	15	53,57		54,55	40	52,63
H A Y I R	İmkanım yoktu	11	42,31	5	17,86	5	22,73	21	27,63
	İlgi duymadım	2	7,69	8	28,57	5	22,73	15	19,74
	Arazim uygun değil	---	---	---	---	---	---	---	---
	Bilgim yoktu	---	---	---	---	2	9,09	2	2,63
TOPLAM		13	50,00	13	46,43	10	45,45	36	47,37
TOPLAM		26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Aile başkanlarının %52,63'ü geleneksel faaliyetler dışında başka faaliyetlerle ilgilendiklerini ifade etmişlerdir. Bu faaliyetler; besi sığırcılığı (%26,32), kavakçılık (%9,21), meyvecilik (%6,58), koyunculuk (%5,26), süt sığırcılığı (%3,95), arıcılık (%3,95), keçi yetiştiriciliği (%2,63) olarak sıralanabilir.

Geçmiş yıllarda bu faaliyetlerde bulunmayanların (%47,37) %27,63'si imkanının olmadığını, %19,74'ü ilgi duymadığını, %2,63'ü bilgisinin olmadığını belirtmişlerdir (Çizelge 5.92.).

Aile başkanlarının yakın gelecekte bu faaliyetlere yer verme veya ilgi duyma durumları incelenmiştir. Aile başkanlarının %65,79'u yakın gelecekte bu faaliyetlerle ilgilenmeyi düşündüklerini, ancak %34,21'i ilgilenmeyi düşünmediklerini belirtmişlerdir.

Yakın gelecekte aile başkanlarının %32,89'u besi sığırcılığı, %15,79'u süt sığırcılığı, %13,16'sı meyvecilik, %5,26'sı arıcılık, %1,32'si keçi yetiştiriciliği, %1,32'si bağcılık ile uğraşmak istediklerini beyan etmişlerdir.

Aile başkanlarının %11,84'ü imkanı olmadığı için, %6,58'i bu faaliyetleri karlı bulmadığı için, %5,26'sı alışkanlıklarını bozmak istemedikleri için, %2,63'ü yaşlı olduğu için bu faaliyetlere yer vermeyi düşünmediklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 5.93. İncelenen İşletmelerin Yakın Gelecekte Aşağıdaki Tarımsal Faaliyetlerde Bulunma İsteği (Kazova Bölgesi)

		I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
E V E T	Besi sığırcılığı	11	42,31	8	28,57	6	27,27	25	32,89
	Koyunculuk	---	---	---	---	1	4,54	1	1,32
	Süt sığırcılığı	7	26,92	4	14,28	3	13,64	14	18,42
	Keçi yetiştiriciliği	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
	Meyvecilik	2	7,69	4	14,28	4	18,18	10	13,16
	Arıcılık	1	3,85	2	7,14	1	4,54	4	5,26
	Bağcılık	---	---	---	---	1	4,54	1	1,32
	TOPLAM	19	73,08	16	57,14	15	68,18	50	65,79
H A Y I R	İlgi duymuyorum	---	---	6	21,43	5	22,72	11	14,47
	İmkanım yok	6	23,08	2	7,14	1	4,54	9	11,84
	Yaşlıyım	1	3,85	1	3,57	---	---	2	2,63
	Karlı değil	1	3,85	3	10,71	1	4,54	5	6,58
	TOPLAM	7	26,92	12	42,86	7	31,82	26	34,21
TOPLAM		26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Aile başkanlarının %13,16'sı son yıllarda tarımsal faaliyetleri karlı bulurken, %86,84 gibi büyük bir çoğunluğu karlı bulmadıklarını ifade etmişlerdir (Çizelge 5.94.).

Verdiğinin karşılığını alabilme (%7,89), iyi ürün alabilme (%5,26) aile başkanlarının tarımsal faaliyetleri karlı bulma sebeplerini oluşturmaktadır.

Tarımsal faaliyetleri karlı bulmayan aile başkanlarının %39,48'i yapılan masrafın elde edilen gelirden daha yüksek olduğunu, %19,74'ü ürün fiyatlarının düşük olduğunu, %25,00'i üretim girdilerinin çok pahalı olduğunu, %1,32'si verimin düşük olduğunu, %1,32'si hastalık ve pazarlama v.b. problemlerle karşılaştıklarını beyan etmişlerdir.

Çizelge 5.94. Son Yıllarda Tarımsal Faaliyetleri Karlı Bulma Durumu (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
E	İyi ürün alıyor	2	7,69	---	---	---	---	2	2,63
V	Verdiğimin karşılığını alabiliyorum	1	3,85	4	14,28	1	4,54	6	7,89
E	Hayvancılık faaliyeti karlı	2	7,69	---	---	---	---	2	2,63
T	TOPLAM	5	19,23	4	14,28	1	4,54	10	13,16
H	Üretim girdileri pahalı	6	23,08	5	17,86	8	36,36	19	25,00
	İşçiliğe çok para ödüyor	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
A	Ürün fiyatları düşük	9	34,61	3	10,71	3	13,64	15	19,74
Y	Yapılan masraf elde edilen gelirden yüksek	4	15,38	15	53,57	9	40,91	28	36,84
I	Verim düşük	---	---	---	---	1	4,54	1	1,32
R	Nakliye masrafları yüksek	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
	Hastalık ve pazarlama problemleri	---	---	1	3,57	---	---	1	1,32
	TOPLAM	21	80,77	24	85,72	21	95,46	66	86,84
TOPLAM		26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00

Aile başkanlarının üretimde kullandıkları girdileri temin ettikleri yerler kooperatifler (%51,32), özel firmalar (%80,26) ve kendi işletmesinden (%25,00) oluşmaktadır (Çizelge 5.95.).

Çizelge 5.95. Tarımsal Girdilerin Temin Yeri (Kazova Bölgesi)

	I. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kooperatiflerden	15	57,69	13	46,43	11	50,00	39	51,32
Özel firmalardan	19	73,08	23	82,14	19	86,36	61	80,26
Kendi işletmemden	3	11,54	8	28,57	8	36,36	19	25,00

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü geçmektedir.

Aile başkanları para ve kredi sıkıntıları olmadığı takdirde besi sığırcılığı (%48,68), süt sığırcılığı (%33,21), meyvecilik (%15,79), sebze yetiştiriciliği (%5,26), arıcılık (%2,63), seracılık (%2,63), koyunculuk (%1,32), keçi yetiştiriciliği (%1,32) ve bağcılık (%1,32) ile uğraşmak istediklerini belirtmişlerdir. Çiftçilik yapmak istemediğini belirtenlerin oranı ise %11,84'dür (Çizelge 5.96.).

Çizelge 5.96. Yatırım ve İşletme Sermayesi Sıkıntısı Olmadığı Takdirde Aile Başkanlarının Yapmak İstedikleri Üretim Faaliyetleri (Kazova Bölgesi)

	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Besi sığırcılığı	16	61,54	10	35,71	11	50,00	37	48,68
Süt sığırcılığı	11	42,31	10	35,71	5	22,73	26	34,21
Koyunculuk	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
Endüstri Bitkileri ve Sebze	1	3,85	---	---	3	13,64	4	5,26
Meyvecilik	4	15,38	6	21,43	2	9,09	12	15,79
Para sıkıntım olmasa çiftçilik yapmam	1	3,85	4	14,28	4	18,18	9	11,84
Keçi yetiştiriciliği	1	3,85	---	---	---	---	1	1,32
Arıcılık	1	3,85	1	3,57	---	---	2	2,63
Domates (Seracılık)	---	---	1	3,57	1	4,54	2	2,63
Bağcılık	---	---	---	---	1	4,54	1	1,32

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü geçmektedir.

Aile başkanlarının tamamı tarımsal faaliyetlerini kendisi ve aile fertleri ile, bunun yanısıra %48,68'i kiraya tuttıkları kişiler ve %7,89'u akraba, eş-dost ile yürüttüklerini belirtmişlerdir. Aile dışından katılan kişiler işletme büyüklüğü ile birlikte artan bir seyir izlemektedir (Çizelge 5.97.).

Çizelge 5.97. Aile Başkanlarının Tarımsal Faaliyetlerini Yürüttükleri Kişiler (Kazova Bölgesi)

	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt.Ort.(76)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kendisi ve aile fertleri	26	100,00	28	100,00	22	100,00	76	100,00
Akraba, eş-dost	---	---	3	10,71	3	13,64	6	7,89
Kiraya tuttuğu kişiler	2	7,69	18	64,29	17	77,77	37	48,68

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü geçmektedir.

5.1.3.2. Toplumsal ve Tarımsal Yapının Gelire Etkisi

Bu bölümde toplumsal ve tarımsal yapının gelire etkisinin belirlenebilmesi amacı ile tarımsal üretim faaliyetinin fonksiyonel analizine, başarı analizine ve khi-kare testine yer verilmiş ve ele alınan kriterler ile tarımsal gelir arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Öncelikle incelenen işletmelerde tarımsal gelir ve bunu etkileyen faktörler arasındaki fonksiyonel ilişki ele alınmıştır.

İncelenen işletmelerden elde edilen verilere göre tarımsal üretim faaliyetinin fonksiyonel analizi için kurulan modelde yer alan değişkenlere ilişkin tanımlamalar sayfa 33 ve 34'de verildiği için burada yeniden ele alınmamıştır.

Tarımsal gelir ile tarımsal geliri etkileyen faktörler arasındaki tahmin denklemi logaritmik olarak aşağıdaki gibidir;

$$\ln Y = 5,10 + 0,776 \ln X_1 - 0,197 \ln X_2 - 0,140 \ln X_3 + 0,0552 \ln X_4 - 0,126 \ln X_5 + 0,105 \ln X_6 + 0,84 \ln X_7 + 0,0877 \ln X_8 + 0,079 \ln X_9$$

Denklemden çoklu determinasyon katsayısı 81,9 olup "F" istatistiksel teste göre %1 önem seviyesinde sıfırdan farklı bulunmuştur ($F_{hes} = 33,25 > F_{tablo} = 2,74$) (Çizelge 5.98.).

Buna göre denklemden bağımsız değişkenlerin bileşiminin aynı kalması ile bağımsız değişkenlerin tamamı bağımlı değişkendeki değişmelerin %81,9'unu açıklamaktadır.

Denklemlerle ilgili istatistiksel testler içerisinde bağımsız değişkenlerin kısmi regresyon katsayılarının anlamlı olup olmadıklarını teker teker belirlemek üzere student-t testi yapılmıştır.

Yapılan fonksiyonel analize ilişkin parametreler ve ilgili testler çizelge 5.98.'de verilmiştir.

Çizelge 5.98. Tarımsal Geliri Etkileyen Faktörlerin Saptanmasına İlişkin Belirlenen Fonksiyona Ait Parametreler ve İlgili Testler (Kazova Bölgesi)

Değişkenler	Kısmi Regresyon Katsayısı	t Değeri	Önem Düzeyi	Anlamlılık Durumu
Arazi (da) (X_1)	0,776	8,63	0,01	Anlamlı
Eğitim Düzeyi (yıl) (X_2)	-0,197	2,00	0,05	Anlamlı
Parçalılık Durumu (Adet) (X_3)	-0,140	1,19	0,23	Anlamsız
İşletme Sermayesi (Milyon TL) (X_4)	0,0552	1,55	0,12	Anlamlı
Cari Masraflar (Milyon TL) (X_5)	-0,126	0,94	0,35	Anlamsız
Hayvan Sayısı (BBHB) (X_6)	0,105	1,47	0,14	Anlamlı
Nüfus (Adet) (X_7)	0,084	0,61	0,54	Anlamsız
Meyve Arazisi (da) (X_8)	0,0877	2,21	0,03	Anlamlı
İşletme Masrafları (Milyon TL) (X_9)	0,079	0,58	0,56	Anlamsız
$R^2 = 81,9$ F_{hesap} değeri = 33,25 $DW = 1,48$				

Çizelgeden görüleceği gibi ele alınan değişkenlerden X_1 (Arazi), X_2 (Eğitim Düzeyi), X_3 (Parçalılık Durumu), X_4 (İşletme Sermayesi), X_6 (Hayvan Sayısı), X_8 (Meyve Arazisi) %20 önem seviyesinin altında anlamlı bulunmuştur.

Otokorelasyon genellikle zaman serilerine dayalı tahmin denklemlerinde görülmesinde rağmen (Karkacier, 2001), araştırmada otokorelasyonun varlığı test edilmiştir.

Denklemden otokorelasyon problemi Durbin-watson testi ile kontrol edilmiş ve denklemden gerek negatif ve gerekse pozitif otokorelasyona rastlanmamıştır. Nitekim Durbin-watson testinde %5 önem seviyesinde ($K=10$ ve $N=76$ için kritik değerler; alt sınır 1,339, üst sınır 1,935)*dır. Buna göre Durbin-watson hesap değeri 1,48 olup $d_l < DW < d_u$ 'ya (Akçay, 1996) yani $1,339 < 1,48 < 1,935$ olduğundan otokorelasyon problemi sözkonusu değildir.

Çoklu bağıntı (Multicollinearity) probleminin belirlenmesinde kullanılan bazı yöntemler bulunmaktadır. Çoklu bağıntı bağımsız değişkenler arasında doğrusal bir bağlantı olduğunu açıklamaktadır. Bu durum değişkenler arasında bir korelasyon matrisi oluşturularak tespit edilmeye çalışılır. İki değişken arasındaki korelasyon katsayısı 0,80 veya 0,90'dan büyük ise çoklu bağıntı ciddi bir problem oluşturmaktadır (Judge et al, 1988).

Çizelge 5.98a.'da denklemden yer alan üretim faktörlerine ilişkin korelasyon matrisi verilmiştir.

Çizelge 5.98a. Denklemden Yer Alan Üretim Faktörlerine İlişkin Korelasyon Matrisi (Kazova Bölgesi)

Üretim Faktörleri	ÜRETİM FAKTÖRLERİ							
	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8
X_2 (Eğitim Düzeyi (yıl))	0,003	---	---	---	---	---	---	---
X_3 (Parçalılık Durum (Adet))	0,772	0,028	---	---	---	---	---	---
X_4 (İşletme Sermayesi (TL))	0,475	0,151	0,391	---	---	---	---	---
X_5 (Cari Masraflar (TL))	0,793	0,010	0,675	0,572	---	---	---	---
X_6 (Hayvan Sayısı (BBHB))	0,389	0,099	0,290	0,452	0,549	---	---	---
X_7 (Nüfus (Adet))	0,277	0,219	0,255	0,199	0,291	0,283	---	---
X_8 (Meyve Arazisi (da))	0,144	0,012	0,171	0,255	0,244	0,218	0,131	---
X_9 (İşletme Masrafları (TL))	0,460	0,100	0,506	0,186	0,475	0,374	0,584	0,333

* K = Sabit terim dahil! bağımsız değişken sayısı, N = Örnek sayısı

Çizelgeden de görülebileceği gibi korelasyon katsayılarının tümünü 0,80'den küçük olması, denklemde çoklu bağıntı probleminin olmadığını ifade etmektedir.

Cobb-Douglas tipi fonksiyonlarda, bağımsız değişkenlerin katsayıları ait olduğu faktörün marjinal üretim elastikiyetini vermektedir. Fonksiyonun üretim elastikiyeti ise değişkenlerin marjinal üretim elastikiyetlerinin toplamı ile elde edilmektedir (Akçay, 1996). Bu durum aynı zamanda ölçeğe göre getiriyi ortaya koymaktadır.

Kazova bölgesi için tarımsal gelire ilişkin tahmin edilen denklemin üretim elastikiyeti belirlenmiştir. Bölgede tarımsal gelire ait tahmin denkleminde üretim elastikiyetleri toplamı 0,724'dür. Denklemdaki bağımsız değişkenlerin bileşimi aynı kalmak şartı ile tümü birden %1 oranında artırıldığında tarımsal gelirden %0,724 birimlik bir artış olacaktır. Bu durum ölçeğe göre azalan getiriyi ifade etmektedir.

Tahmin edilen denkleme ait marjinal üretim elastikiyetleri çizelge 5.99.'da verilmiştir.

Çizelge 5.99. Tahmin Edilen Denkleme Ait Marjinal Üretim Elastikiyetleri (Kazova Bölgesi)

Değişkenler	Marjinal Üretim Elastikiyetleri
Arazi (da) (X_1)	0,776
Eğitim Düzeyi (yıl) (X_2)	-0,197
Parçalılık Durumu (Adet) (X_3)	-0,140
İşletme Sermayesi (Milyon TL) (X_4)	0,0552
Cari Masraflar (Milyon TL) (X_5)	-0,126
Hayvan Sayısı (BBHB) (X_6)	0,105
Nüfus (Adet) (X_7)	0,084
Meyve Arazisi (da) (X_8)	0,0877
İşletme Masrafları (Milyon TL) (X_9)	0,079

X_1 (Arazi (da)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitiftir. İstatistiksel bakımdan tarımsal geliri açıklamakta %1 önem seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile arazi faktörünün %1 oranında artırılması ile tarımsal gelirden %0,776 oranında bir artış olacaktır.

X_2 (Eğitim Düzeyi (yıl)): Bu üretim faktörünün katsayısı negatiftir. İstatistiksel bakımdan tarımsal geliri açıklamakta önemli bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile eğitim düzeyi faktörünün %1 artırılması ile tarımsal gelirden %0,197 oranında bir azalış söz konusu olacaktır. Bu durum, tarım kesimindeki üreticilerin almış

olduğu eğitimin tarımsal konularla ilgili olmaması ve tecrübenin daha önemli olduğu şeklinde yorumlanabilir.

X₃(Parçalılık Durumu (Adet)): Bu üretim faktörünün katsayısı negatiftir. Tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan önemli bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile parçalılık durumu faktörünün %1 oranında artması ile tarımsal gelirden %0,140 oranında bir azalış söz konusu olacaktır.

X₄(İşletme Sermayesi (TL)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitiftir. İstatistiksel bakımdan tarımsal geliri açıklamakta önemli bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile işletme sermayesi faktöründe meydana gelecek %1'lik bir artış tarımsal gelirden %0,0552 oranında bir artışa neden olacaktır.

X₅(Cari Masraflar (TL)): Bu üretim faktörünün katsayısı negatiftir ve istatistiksel bakımdan tarımsal geliri açıklamakta anlamsız bulunmuştur.

X₆(Hayvan Sayısı (BBHB)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitiftir. Tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan önemli bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile hayvan sayısı faktörünün %1 birim artırılması tarımsal gelirden %0,105 birimlik bir artışa sebep olacaktır.

X₇(Nüfus (Adet)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitiftir ancak istatistiksel bakımdan tarımsal geliri açıklamakta anlamsız bulunmuştur.

X₈(Meyve Arazisi (da)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitiftir. ve tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan %3 önem seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile meyve arazisi faktöründe meydana gelecek %1'lik bir artış tarımsal gelirden %0,0877 oranında bir artış meydana getirecektir. Yapılan başarı analizi sonuçlarına göre başarılı işletmelerde meyve arazisinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Çizelge 5.101.). Bulunan bu sonuçların birbirine paralel olduğu görülmektedir.

X₉(İşletme Masrafları (Milyon TL)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitiftir ve istatistiksel bakımdan tarımsal geliri açıklamakta anlamsız bulunmuştur. Bu nedenle yorumdan kaçınılmıştır.

Analiz edilen tahmin denklemlerinde yer alan bağımsız değişkenlerin tarımsal geliri açıklama kabiliyetinde bazı değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı olmadıkları

belirlenmiştir. Bu nedenle tarımsal gelir üzerinde etkili olan temel değişkenlerin tespit edilmesi amacı ile tahmin denklemi stepwise işlemine tabi tutulmuştur.

Stepwise işlemi sonucu elde edilen tahmin denklemi aşağıdaki gibidir;

$$\text{Ln}Y = 5,386 + 0,702 \text{ Ln } X_1 - 0,243 \text{ Ln } X_2 + 0,127 \text{ Ln } X_6 + 0,098 \text{ Ln } X_8$$

(t: 13,99) (t: 2,65) (t: -2,57) (t: 2,05)

Tahmin denkleminde elde edilen faktörlerin marjinal üretim elastikiyetleri aşağıdaki gibidir;

X₁(Arazi (da)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitiftir. Tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan anlamlı bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile arazi faktörünün %1 oranında artırılması tarımsal gelirden %0,702 oranında bir artışa sebep olacaktır.

X₂(Eğitim Düzeyi (yıl)): Bu üretim faktörünün katsayısı negatiftir. Tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan anlamlı bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile eğitim düzeyi faktörünün %1 oranında artırılması tarımsal gelirden %0,243 oranında bir azalışa sebep olacaktır.

X₆(Hayvan Sayısı (BBHB)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitiftir. Tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan anlamlı bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile eğitim düzeyi faktörünün %1 oranında artırılması tarımsal gelirden %0,127 oranında bir artışa sebep olacaktır.

X₈(Meyve Arazisi (da)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitiftir. Tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan anlamlı bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile eğitim düzeyi faktörünün %1 oranında artırılması tarımsal gelirden %0,098 oranında bir artışa sebep olacaktır.

Tahmin denkleminde de görüldüğü gibi Kazova bölgesinde tarımsal gelir üzerinde etkili temel değişkenlerin X₁ (Arazi), X₂ (Eğitim Düzeyi), X₆ (Hayvan Sayısı), X₈ (Meyve Arazisi) olduğu belirlenmiştir.

Bu bölümde ikinci olarak işletmelerin tarımsal gelirleri dikkate alınarak tarım ekonomisi biliminde başarı analizi olarak bilinen sonuçlar değerlendirilmiştir. İncelenen işletmeler yöntem bölümünde belirtildiği şekilde başarı derecelerine göre gruplandırılmış ve çizelge 5.100.'de verilmiştir.

Çizelge 5.100. İncelenen İşletmelerin Başarı Derecelerine Göre Dağılımı
(Adet ve % Olarak) (Kazova Bölgesi)

İşletmeler	Adet	%
Başarısız İşletmeler	37	48,68
Orta Derecede Başarılı İşletmeler	13	17,11
Başarılı İşletmeler	26	34,21
TOPLAM	76	100,00

Çizelgeden de görülebileceği gibi tüm işletmeler içerisinde başarısız işletmelerin oranı %48,68; orta derecede başarılı işletmelerin oranı %17,11; başarılı işletmelerin oranı %34,21'dir.

Çizelge 5.101.'de incelenen işletmelerin başarı dereceleri dikkate alınarak başarı özelliklerinin dağılımına ilişkin bilgiler verilmiştir ve bunlardan önemli olanlar aşağıda açıklanmıştır.

Başarılı işletmelerde işletmecinin yaşı daha büyük (52,11 yıl) ve öğrenim süresinin daha az (4,69 yıl) olduğu belirlenmiştir. Bu durum, incelenen işletmelerde tecrübenin daha önemli olduğu şeklinde açıklanabilir.

İşgücü produktivitesi; başarısız işletmelerde 6,88 milyon TL/EİG iken, başarılı işletmelerde 12,31 milyon TL/EİG olarak belirlenmiştir.

İşletme arazisi, başarılı işletmelerde daha az (31,48 da), başarısız işletmelerde ise en fazladır (48,59 da). Ayrıca araziye ilişkin olarak en önemli bulgu, başarılı işletmelerde meyvelik arazi oranı (%24,39) ile sırık domates yetiştirilen arazi oranının (%9,78) yüksek olmasıdır. Bunun yanında başarılı işletmelerde ortak (%7,81) ve kiraya tutulan arazinin oranı (%9,28), başarısız ve orta derecede başarılı işletmelere göre daha yüksektir.

İncelenen işletmelerde dekara düşen çeşitli sermaye unsurlarının başarısız işletmelerden, orta derecede başarılı ve başarılı işletmelere doğru arttığı görülmektedir. Doğal olarak işletme arazisi dekarına düşen işletme masrafları ile, brüt hasıla, net hasıla ve tarımsal gelir aynı yönde eğilime sahiptir. Buna göre işletme masrafları başarısız işletmelerde 93,38 milyon TL/da, orta derecede başarılı işletmelerde 102,75 milyon TL/da ve başarılı işletmelerde 136,27 milyon TL/da'dır. Elde edilen tarımsal gelir ise sırasıyla 10,32 milyon TL/da; 48,28 milyon TL/da ve 120,93 milyon TL/da'dır. Araştırma bölgesindeki başarılı işletmelerin (%34,21), başarısız işletmelere (%48,68) göre yaklaşık dekara 12 kat daha fazla tarımsal gelir elde etmeleri orijinal bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Nitekim, aynı bölgede yer alan ve incelenen birçok özellik açısından

benzer olan iki grup arasında genel ortalamada bu ölçüde bir tarımsal gelir farklılığının olması tarım ekonomisi araştırmalarının önemini ortaya koymaktadır. Bunun dışında, yapılan araştırmada Kazova bölgesinde incelenen işletmelerde dekara en düşük tarımsal gelir elde eden işletmeye ait değer (-110 milyon TL) ile yine dekara en fazla gelir elde eden işletmeye ait değer (258,82 milyon TL) arasında büyük bir fark bulunmaktadır.

Çizelge 5.101. İncelenen İşletmelerin Başarı Derecelerine Göre Analizi (Kazova Bölgesi)

Karşılaştırılan Unsurlar	Birimi	BAŞARI GRUPLARI			
		Başarısız (37)	Orta Derecede Başarılı (13)	Başarılı (26)	
İşletmecinin Yaşı	Yıl	47,05	46,92	52,11	
İşletmecinin Öğrenim Süresi	Yıl	5,57	6,38	4,69	
Ailedeki Erkek Nüfus	Kişi	3,30	2,85	3,62	
Ailedeki Kadın Nüfus	Kişi	2,86	2,69	3,12	
Ailedeki Toplam Nüfus	Kişi	6,16	5,54	6,74	
Aile İşgücü Potansiyeli	EİG	1116,89	1009,62	1200,00	
İşletmede Kullanılan Aile İşgücü	EİG	468,24	451,15	510,58	
İşletme Dışında Kullanılan Aile İşgücü	EİG	72,16	47,88	88,70	
Atıl Aile İşgücü	EİG	576,49	510,59	600,72	
İşletmede Kullanılan Yabancı İşgücü	EİG	39,51	29,15	27,79	
İşletmede Kullanılan Toplam İşgücü	EİG	507,76	480,31	535,37	
İşgücü Produktivitesi (Brüt Hasıla/EİG)	Milyon TL	6,88	10,80	12,31	
Sulu Arazi	%	85,95	82,21	86,91	
Kuru Arazi	%	14,03	17,79	13,09	
Meyve Arazisi	%	7,39	13,42	24,36	
Sırik Domates Yetiştirilen Arazi	%	2,55	6,45	9,78	
Toplam İşletme Arazisi	Da	48,59	44,12	31,48	
Mülk Arazi	%	91,99	97,92	82,91	
Ortak Arazi	%	1,67	1,04	7,81	
Kira Arazisi	%	6,34	1,04	9,28	
Ortalama Parsel Sayısı	Adet	6,30	5,69	5,54	
Ortalama Parsel Alanı	Da	7,71	7,75	5,68	
Hayvan Sayısı	BBHB	1,86	3,12	2,58	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Toprak Sermayesi	Milyon TL/da	452,43	440,89	621,58	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Bitki Sermayesi	Milyon TL/da	5,34	3,81	8,39	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Hayvan Sermayesi	Milyon TL/da	19,16	24,74	35,76	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen İşletme Sermayesi	Milyon TL/da	89,42	105,52	135,02	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Aktif Sermaye	Milyon TL/da	605,71	622,48	864,41	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Borç Miktarı	Milyon TL/da	17,24	22,00	25,27	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen İşletme Masrafları	Milyon TL/da	93,38	102,75	136,27	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Brüt Hasıla	Milyon TL/da	71,94	117,54	209,30	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Net Hasıla	Milyon TL/da	21,44	14,79	73,03	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Tarımsal Gelir	Milyon TL/da	10,32	48,24	120,93	
Aile Tipi	Çekirdek Aile	%	45,95	46,15	29,92
	Ataerkil Aile	%	43,24	38,46	65,38
Göç Etme Düşüncesi	Göç Etmeyi Düşünüyor	%	21,62	23,08	19,23
	Göç Etmeyi Düşünmüyor	%	78,38	76,92	80,77

Yapılan araştırmada yukarıda ifade edilmeye çalışılan konu ile ilgili en önemli bulgular; başarılı işletmelerde işletmeci yaşının fazla olması, meyve ve sırık domates arazi oranının yüksekliği, ortak ve kiraya tutulan arazi oranının yüksekliği ve dekara düşen işletme masraflarının fazla olmasıdır. Ayrıca başarılı işletmelerde ataerkil aile tipi daha yüksek orandadır.

Başarı analizinden sonra tarımsal geliri etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla bazı önemli toplumsal ve tarımsal yapıya ait faktörler ele alınarak khi-kare analizleri yapılmıştır. Bu bağlamda başarı dereceleri ile aile tipleri arasında bağımlılık olup olmadığı araştırılmış ve buna ilişkin dağılım ile ilgili analizler izelge 5.101.'de verilmiştir.

Başarılı işletmelerde ataerkil aile tipinin daha yaygın olduğu (%65,31); buna karşılık, başarısız ve orta derecede başarılı işletmelerde ise çekirdek aile (sırasıyla %45,95 ve %46,15) ve ataerkil ailelerin (sırasıyla %43,24 ve %34,46) yoğun olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 5.102. Başarı Derecelerinin Aile Tiplerine Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		Başarısız		Orta Derecede Başarılı		Başarılı		TOPLAM	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çekirdek Aile	17	45,95	6	46,15	7	26,92	30	39,47	
Ataerkil Aile	16	43,24	5	38,46	17	65,39	38	50,00	
Geçici Geniş Aile	4	10,81	2	15,39	2	7,69	8	10,53	
TOPLAM	37	100,00	13	100,00	26	100,00	76	100,00	
SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ					
4	3,985	9,488	0,05	$X^2_{tablo} > X^2_{hesap}$					
		7,779	0,10	$H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)					
		5,989	0,20						

Aile tipleri dikkate alınarak yapılan khi-kare testinde $X^2_{tablo} < X^2_{hesap}$ olduğundan işletmelerin başarı durumları ile aile tiplerinin birbirinden bağımsız olduğu belirlenmiştir (izelge 5.102.).

Çizelge 5.103. Başarı Derecelerinin Göç Etmeyi Düşünme Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	Başarısız		Orta Derecede Başarılı		Başarılı		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Göç etmeyi düşünüyor	8	21,62	3	23,08	5	19,23	16	21,05
Göç etmeyi düşünmüyor	29	78,38	10	76,92	21	80,77	60	78,95
TOPLAM	37	100,00	13	100,00	26	100,00	76	100,00
SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ				
2	0,091	5,991	0,05	$X^2_{tablo} > X^2_{hesap}$ $H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)				
		4,605	0,10					
		3,219	0,20					

İncelenen işletmelerde göç etmeyi düşünmeyen aile başkanlarının oranı başarısız işletmelerde %78,38; orta derecede başarılı işletmelerde %76,92; başarılı işletmelerde %80,77 olarak tespit edilmiştir. Göç etme düşüncesi ile başarılı olma durumu dikkate alınarak yapılan khi-kare testinde $X^2_{tablo} < X^2_{hesap}$ olduğundan göç etme eğilimi ile işletmelerin başarı durumlarının birbirinden bağımsız olduğu tespit edilmiştir. Yani göç etme eğilimi ile işletmelerin başarısı arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 5.104. Başarı Derecelerinin Arazi Büyüklüğüne Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	Başarısız		Orta Derecede Başarılı		Başarılı		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
20 da'dan az	12	32,43	3	23,08	11	42,31	26	34,21
21-50 da	11	29,73	7	53,84	10	38,46	28	36,84
51 - + da	14	43,74	3	23,08	5	19,23	22	28,95
TOPLAM	37	100,00	13	100,00	26	100,00	76	100,00
SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ				
2	4,563	5,991	0,05	$X^2_{tablo} < X^2_{hesap}$ $H_0 \rightarrow$ Red (Bağımlılık vardır) CC= 0,24				
		4,605	0,10					
		3,219	0,20					

Çizelgeden de görülebileceği gibi başarısız işletmelerin %43,74'ü 51 da ve daha fazla araziye, orta derecede başarılı işletmelerin %53,84'ü 21-50 da arasında araziye, başarılı işletmelerin %42,31'i 20 da'dan daha az araziye sahip oldukları belirlenmiştir.

İşletmelerin başarı durumları ile arazi büyüklüğü arasında yapılan khi-kare testi sonuçlarına göre $\alpha = 0,20$ önem seviyesinde $X^2_{\text{tablo}} < X^2_{\text{hesap}}$ olduğu için bu iki unsur arasında bir bağımlılık olduğu belirlenmiş ve bağımlılık katsayısı 0,24 olarak hesaplanmıştır. Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği gibi başarılı işletmeler daha çok küçük işletmelerden oluşmaktadır.

İncelenen işletmelerde başarı derecelerinin meyve yetiştirme durumuna göre dağılımı ve yapılan khi-kare testi sonuçları çizelge 5.105.'de verilmiştir.

Çizelge 5.105. Başarı Durumuna Göre Meyve Yetiştirme Durumu (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	Başarısız		Orta Derecede Başarılı		Başarılı		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Meyve yetiştiriyor	13	35,14	5	38,46	12	46,15	30	39,47
Meyve yetiştirmiyor	24	64,86	8	61,54	14	53,85	46	60,53
TOPLAM	37	100,00	13	100,00	26	100,00	76	100,00
SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ				
2	0,783	5,991	0,05	$X^2_{\text{tablo}} > X^2_{\text{hesap}}$				
		4,605	0,10	$H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)				
		3,220	0,20					

Çizelgeden de görüldüğü gibi dağılımlar arasında önemli farklar olmadığı ve başarı dereceleri ile meyve yetiştiriciliği arasında bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Halbuki daha önceki bölümlerde başarılı işletmelerde meyve arazisi oranının daha yüksek olduğu belirlenmişti. Burada meyve yetiştirmekten çok meyve yetiştirilen arazinin miktarı ve işletme arazisine oranının yüksek olmasının önem taşıdığı ifade edilebilir.

Başarı dereceleri ile sırik ve yer domatesi yetiştirme durumu arasındaki ilişkiler çizelge 5.106. ve 5.107.'de verilmiştir.

Çizelge 5.106. Başarı Derecelerinin Sırık Domates Yetiştirme Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	Başarısız		Orta Derecede Başarılı		Başarılı		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Sırık domates yetiştiriyor	13	35,14	6	46,15	13	50,00	32	42,11
Sırık domates yetiştirmiyor	24	64,86	7	53,85	13	50,00	44	57,89
TOPLAM	37	100,00	13	100,00	26	100,00	76	100,00

SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ
2	1,490	5,991	0,05	$X^2_{tablo} > X^2_{hesap}$ $H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)
		4,605	0,10	
		3,219	0,20	

Sırık domates yetiştiren işletmelerin oranının başarı derecelerine göre arttığı (başarısız işletmelerde %35,14 ; orta derecede başarılı işletmelerde %46,15 ve başarılı işletmelerde %50,00) belirlenmiştir. Ancak, sırık domates yetiştirme durumu ile başarı dereceleri arasında yapılan khi-kare testi sonucunda iki kriter arasındaki ilişkinin birbirinden bağımsız olduğu tespit edilmiştir.

Başarısız işletmelerde yer domatesi yetiştiriciliği yapan işletmelerin oranı %29,23; orta derecede başarılı işletmelerde %23,08 ve başarılı işletmelerde %3,85 olarak belirlenmiştir.

İşletmelerin başarı durumları ile yer domatesi yetiştiriciliğine yer vermeleri arasında yapılan khi-kare testi sonucunda $\alpha = 0,05$ önem seviyesinde bir bağımlılık olduğu ve bağımlılık katsayısının 0,28 olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre başarılı işletmelerin yer domatesi yetiştiriciliğine çok az oranda yer verdikleri ve yer domatesi yetiştiriciliğinin işletmelerin başarısı üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Çizelge 5.107. Başarı Derecelerinin Yer Domatesi Yetiştirme Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	Başarısız		Orta Derecede Başarılı		Başarılı		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yer domatesi yetiştiriyor	11	29,73	3	23,08	1	3,85	15	19,74
Yer domatesi yetiştirmiyor	26	70,27	10	76,92	25	96,15	61	80,26
TOPLAM	37	100,00	13	100,00	26	100,00	76	100,00
SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ				
2	6,568	5,991	0,05	$X^2_{tablo} < X^2_{hesap}$ $H_0 \rightarrow$ Red (Bağımlılık vardır) CC= 0,28				
		4,605	0,10					
		3,219	0,20					

Başarı dereceleri ile aile başkanlarının eğitim düzeyi arasındaki dağılım ve yapılan khi-kare testi sonuçları çizelge 5.108.'de verilmiştir.

Çizelge 5.108. Başarı Derecelerinin Aile Başkanlarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	Başarısız		Orta Derecede Başarılı		Başarılı		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okur yazar ve daha az	4	10,81	1	7,69	5	19,23	10	13,16
İlkokul mezunu	26	70,27	7	53,85	19	73,08	52	68,42
Ortaokul ve daha çok	7	18,92	5	38,46	2	7,69	14	18,42
TOPLAM	37	100,00	13	100,00	26	100,00	76	100,00
SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ				
4	6,147	9,488	0,05	$X^2_{tablo} < X^2_{hesap}$ $H_0 \rightarrow$ Red (Bağımlılık vardır) CC= 0,27				
		7,779	0,10					
		5,989	0,20					

Yapılan khi-kare testi sonucunda başarı derecesi ile aile başkanının eğitim düzeyi arasında %20 önem seviyesinde bağımlılık olduğu ve bağımlılık katsayısının 0,27 olduğu belirlenmiştir. Çizelgeden de izlenebileceği gibi başarılı işletmelerde okur-yazar ve daha az eğitim düzeyine sahip aile başkanlarının oranı %19,23 ve ilkokul mezunu aile başkanlarının oranı %73,08'dir. Bu durumda başarılı işletmelerdeki eğitim düzeyinin daha düşük olduğu söylenebilir Ayrıca daha önceki bölümlerde, tarımsal gelir üzerine etki eden faktörlerin belirlenmesine yönelik yapılan fonksiyonel analizlerde eğitim düzeyi

istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve kısmi regresyon katsayısının negatif değer taşıdığı saptanmıştır.

İncelenen işletmelerde başarı derecelerinin aile başkanlarının yaşlarına göre dağılımı ve yapılan khi-kare testi sonuçları çizelge 5.109.'da verilmiştir.

Çizelge 5.109. Başarı Derecelerinin Aile Başkanlarının Yaşlarına Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Kazova Bölgesi)

Yıl	İŞLETME GRUPLARI							
	Başarısız		Orta Derecede Başarılı		Başarılı		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
40'dan az	15	40,54	6	46,15	5	21,74	26	34,21
41-55	10	27,03	3	23,08	11	42,30	24	31,58
56- +	12	32,43	4	30,77	10	38,46	26	34,21
TOPLAM	37	100,00	13	100,00	26	100,00	76	100,00

SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ
4	4,385	9,488	0,05	$X^2_{tablo} > X^2_{hesap}$ $H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)
		7,779	0,10	
		5,989	0,20	

Çizelge incelendiğinde başarılı işletmelere sahip aile başkanlarının daha yaşlı olmalarına rağmen iki özellik arasında %20 önem seviyesinde ilişki tespit edilememiştir. Ancak khi-kare hesap değerinin yüksek olduğu ifade edilebilir.

5.2. Artova Bölgesinde İlişkin Araştırma Bulguları

Artova bölgesine ait araştırma bulgularına yer verilen bu bölümde, bulgular üç ana başlık kapsamında incelenmiştir. Birinci bölümde Artova bölgesindeki incelenen işletmelere ait toplumsal yapı belirlenmiştir. İkinci bölümde işletmelerin tarımsal yapısı ve yıllık tarımsal faaliyet sonuçları ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde ise toplumsal ve tarımsal yapının üretim sistemleri ve tarımsal gelir üzerindeki etkisi incelenmiştir.

5.2.1. Artova Bölgesinde Toplumsal Yapı

Araştırmaya konu olan iki yöreden biri olan Artova bölgesindeki tarım işletmelerinin toplumsal yapısını ortaya koyabilmek için, incelenen işletmelerin demografik yapısı, aile başkanlarının mesleki yapısı, eğitim durumu, ailelerin yapısı, konutlara ilişkin bilgiler, sağlık durumu, kitle iletişim araçları ile ilişkiler, dış kültüre açılma, tarımsal yeniliklerle ilgili tutumlar, göç olgusu, sosyal katılım, sosyal birlik ve dayanışma, kooperatifleşme, sosyal statü, tasarruf durumu, gelir-harcama durumu ve sosyal güvenlik gibi kriterler ele alınarak bu bölümde incelenmiştir.

5.2.1.1. Demografik Yapı

Bu bölümde demografik yapı çerçevesinde nüfusun genel yapısı ele alınmıştır.

5.2.1.1.1. İncelenen İşletmelerde Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Durumu

İncelenen işletmelerde yaş grupları ve cinsiyete göre nüfus durumu çizelge 5.110.'da verilmiştir.

Çizelge 5.110. İncelenen İşletmelerde Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus Durumu (Ortalama Kişi ve %)
(Artova Bölgesi)

Yaş Grupları	İŞLETME GRUPLARI															
	1. Grup (23)				2. Grup (23)				3. Grup (15)				İşlt. Ort. (61)			
	E	K	T	%	E	K	T	%	E	K	T	%	E	K	T	%
0-6	0,30	0,30	0,60	11,41	0,17	0,22	0,39	6,75	0,47	0,53	1,00	13,04	0,29	0,33	0,62	10,76
7-14	0,39	0,48	0,87	16,54	0,65	0,87	1,52	26,30	1,00	0,67	1,67	21,77	0,64	0,67	1,31	22,20
15-49	1,39	1,39	2,78	52,85	1,48	1,39	2,87	49,65	1,67	2,07	3,74	48,76	1,49	1,56	3,05	51,32
50-64	0,3	0,27	0,57	10,84	0,39	0,35	0,74	12,80	0,26	0,20	0,46	6,00	0,33	0,28	0,61	9,32
65- +	0,27	0,17	0,44	8,36	0,13	0,13	0,26	4,50	0,47	0,33	0,80	10,43	0,27	0,19	0,46	6,40
TOPLAM	2,65	2,61	5,26	100,00	2,82	2,96	5,78	100,00	3,87	3,80	7,67	100,00	3,01	3,04	6,05	100,00
Faal Nüfus Oranı (%)	63,69				62,46				54,76				60,50			

E: Erkek , K: Kadın , T: Toplam

Çizelgeden işletme arazisi genişledikçe işletme başına düşen ortalama nüfus miktarının arttığı görülmektedir. İşletme başına düşen nüfus miktarı 5,26 ile 7,67 kişi arasında değişmekte olup, işletmeler ortalamasında 6,05 kişidir. Bu durum Türkiye ortalamasında (5,40 kişi) (Anonim, 1999a) daha yüksek bir değeri ifade etmektedir.

Nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelendiğinde, faal nüfus oranı olan 15-49 yaş grubunun tüm işletme gruplarında ilk sırayı aldığı görülmektedir. İşletmeler ortalamasında işletme başına düşen nüfusun %10,76'sı 0-6 yaş, %22,20'si 7-14 yaş, %51,32'si 15-49 yaş, %9,32'si 50-64 yaş ve %6,40'ı 65 ve daha yukarı yaş gruplarına ait olduğu görülmektedir.

Faal nüfus oranının 1.grupta en yüksek (%52,85), 3. grupta en düşük (%48,76) oranda olduğu ve işletmeler ortalamasında %51,32'lik bir orana sahip olduğu görülmektedir.

1. ve 3. grup işletmelerde erkek nüfusun kadın nüfusundan daha yüksek olduğu görülmektedir.

5.2.1.1.2. İşletme Yöneticilerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

İşletme yöneticilerinin yaş gruplarına göre dağılımı çizelge 5.111.'de verilmiştir.

Çizelge 5.111. İşletme Yöneticilerinin Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (Artova Bölgesi)

Yaş Grupları	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt.Ort.(61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
25-35	2	8,69	3	13,05	4	26,67	9	14,75
36-50	9	39,13	10	43,48	6	40,00	25	40,98
51-65	6	26,09	8	34,78	2	13,33	16	26,24
66 - +	6	26,09	2	8,69	3	20,00	11	18,03
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00
Ortalama Yaş (yıl)	51,35		48,39		45,20		48,72	

Çizelgeden görülebileceği gibi, işletmeler ortalaması değerlerine göre %40,98'lik pay ile 36-50 yaş grubundaki işletme yöneticileri en yüksek oranı oluşturmaktadır. Bunu sırasıyla 51-65 yaş grubu (%26,24), 66 - + yaş grubu (%18,03) ve 20-35 yaş grubu (%14,75) izlemektedir.

İşletme yöneticilerinin ortalama yaşına ilişkin en düşük değer 45,20 yaş ile 3. grup işletmelerde, en yüksek değer 54,27 yaş ile 1. grup işletmelerde tespit edilmiş olup, işletmeler

ortalamasında bu değer 48,72 yaş olarak belirlenmiştir. İşletme büyüklüğü artarken işletme yöneticisinin yaşının azalış gösterdiği görülmektedir (Çizelge 5.111.).

5.2.1.2. Mesleki Yapı

Çizelge 5.112.'de aile başkanlarının asıl ve yan mesleklerine ilişkin bilgiler verilmiştir.

Araştırma bölgesinde aile başkanlarının asıl mesleklerine ilişkin değerlere bakıldığında, çiftçilik tüm işletme gruplarında en önemli meslek grubunu oluşturmaktadır. İşletmeler ortalamasında %93,44 ile çiftçilik birinci sırayı almaktadır. Bunu %3,28 ile inşaat işçiliği, %1,64 ile memurluk ve %1,32 ile köy bekçiliği izlemektedir.

İşletmeler ortalamasında yan iş yapmayanların oranı en yüksek değerdedir (%60,66).

Çizelge 5.112. Aile Başkanlarının Asıl ve Yan Mesleğine Göre Dağılımı

Meslekler		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Asıl Meslek	Çiftçi	21	91,30	23	100,00	13	86,66	57	93,44
	Memur	---	---	---	---	1	6,67	1	1,64
	Köy Bekçisi	1	4,35	---	---	---	---	1	1,64
	İnşaat İşçisi	1	4,35	---	---	1	6,67	2	3,28
TOPLAM		23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00
Yan Meslek	İnşaat İşçisi	4	17,39	6	26,09	---	---	10	16,39
	Çiftçi	2	8,70	---	---	2	13,33	4	6,56
	Tarım İşçisi	2	8,70	---	---	---	---	2	3,28
	Memur	1	4,35	4	17,39	2	13,33	7	11,47
	Serbest Meslek	---	---	---	---	1	6,67	1	1,64
	Yan iş yapmayan	14	60,86	13	56,52	10	66,67	37	60,66
TOPLAM		23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının %93,44'ü kendini esas itibariyle çiftçi olarak görmekte birlikte %6,56'ı çiftçiliği yan meslek olarak yaptıklarını ifade etmektedirler. Aile başkanlarının %16,36'sı yan meslek olarak inşaat işçiliği, %11,47'si memurluk yapmaktadırlar.

5.2.1.3. Eğitim Durumu

5.2.1.3.1. İncelenen İşletmelerde Yedi ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusun Eğitim Durumu

Yedi ve daha yukarı yaştaki nüfusun eğitim düzeyine ilişkin bilgiler çizelge 5.113.'de verilmiştir.

Çizelgeden de görülebileceği gibi yedi ve daha yukarı yaştaki nüfusun eğitim düzeyine göre okur-yazarlık oranının yüksek düzeylerde olduğunu belirtmek mümkündür (İşletmeler ortalaması %88,58). Tüm işletme gruplarında erkek nüfusun okur-yazarlık oranı (işletmeler ortalaması %94,31), kadın nüfusun okur-yazarlık oranına göre (işletmeler ortalaması %82,21) daha yüksek değerlerde tespit edilmiş olup, okur-yazarlık oranının en yüksek düzeyde erkeklerde 1. grup işletmelerde, kadınlarda 2. grup işletmelerde olduğu tespit edilmiştir.

Erkek ve kadın nüfusta tüm gruplar itibariyle eğitim durumu en yüksek değer olarak ilkokul düzeyindedir. 1. grup işletmelerde erkek nüfusun %51,40'ı, kadın nüfusun %66,35'i ilkokul mezunudur. Bu durum sırasıyla 2. grup işletmelerde %58,37 ile %60,00; 3. grup işletmelerde %47,17 ile %51,46 ve işletmeler ortalamasında %52,31 ile %58,89'dur.

Ortaokul, lise ve özellikle yüksekokul mezunlarının oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir (Çizelge 5.113.).

Çizelge 5.113. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Yedi ve Daha Yukarı Yaştaki Nüfusun Eğitim Düzeyi

Öğrenim Durumu	İŞLETME GRUPLARI																							
	1. Grup (23)						2. Grup (23)						3. Grup (15)						Genel (61)					
	E	%	K	%	T	%	E	%	K	%	T	%	E	%	K	%	T	%	E	%	K	%	T	%
Okur yazar değil	0,12	4,17	0,39	18,75	0,51	10,52	0,18	7,00	0,39	15,60	0,57	11,24	0,18	5,66	0,59	19,09	0,77	12,28	0,16	5,69	0,45	17,79	0,61	11,42
Okur- yazar	0,19	6,94	0,19	9,13	0,38	7,84	0,21	8,17	0,32	12,80	0,53	10,46	0,41	12,90	0,64	20,71	1,05	16,75	0,26	9,25	0,37	14,62	0,63	11,80
İlkokul	1,42	51,40	1,38	66,35	2,80	57,73	1,50	58,37	1,50	60,00	3,00	59,17	1,50	47,17	1,59	51,46	3,09	49,28	1,47	52,31	1,49	58,89	2,96	55,43
Ortaokul	0,65	23,60	0,04	1,92	0,69	14,23	0,32	12,45	0,18	7,20	0,50	9,86	0,45	14,15	0,18	5,83	0,63	10,05	0,47	16,73	0,13	5,14	0,60	11,24
Lise	0,35	12,50	0,08	3,85	0,43	8,86	0,29	11,28	0,11	4,40	0,40	7,89	0,59	18,55	0,09	2,91	0,68	10,84	0,40	14,24	0,09	3,56	0,49	9,18
Yükseköğül	0,04	1,39	—	—	0,04	0,82	0,07	2,73	—	—	0,07	1,38	0,05	1,57	—	—	0,05	0,80	0,05	1,78	—	—	0,05	0,93
Toplam Okur Yazarlık Oranı (%)	2,77	100,00	2,08	100,00	4,85	100,00	2,57	100,00	2,50	100,00	5,07	100,00	3,18	100,00	3,09	100,00	6,27	100,00	2,81	100,00	2,53	100,00	5,34	100,00
	95,67		81,25		89,48		93,00		84,40		88,76		94,34		80,91		87,72		94,31		82,21		88,58	

5.2.1.3.2. İşletme Yöneticilerinin Eğitim Durumu

İşletme yöneticisinin öğrenim süresi ve eğitim düzeyleri çizelge 5.114'de verilmiştir.

İşletme yöneticilerinin öğrenim süresi işletme büyüklük grupları ile birlikte artış göstermekte olup, işletmeler ortalamasında 4,51 yıl olarak belirlenmiştir (Çizelge 5.114.). Tokat ili Artova İlçesinde yapılan bir araştırmaya göre işletme yöneticilerinin öğrenim süresinin 5,15 yıl olduğu belirlenmiştir (Esengün, 1998).

Çizelge 5.114. İncelenen İşletmelerde İşletme Yöneticilerinin Eğitim Düzeyi (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okur-yazar değil	4	17,39	1	4,35	---	---	5	8,20
Okur yazar	4	17,39	3	13,04	1	6,67	8	13,11
İlkokul	15	65,22	18	78,26	11	73,73	44	72,13
Ortaokul	---	---	1	4,35	2	13,33	3	4,92
Lise	---	---	---	---	---	---	---	---
Yüksekokul	---	---	---	---	1	6,67	1	1,64
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00
Öğrenim Süresi (Yıl)	3,78		4,65		5,41		4,51	

İncelenen işletmelerde tüm gruplarda işletme yöneticilerinin ilkokul mezunu olanlarının oranı en yüksek değere sahiptir. Bu oran sırasıyla 1. grup işletmelerde %65,22; 2. grup işletmelerde %78,26; 3. grup işletmelerde %73,73 ve işletmeler ortalamasında %72,13'dür. İncelenen işletmelerde lise mezunu işletme yöneticisi bulunmazken, yüksekokul mezununa (%6,67) sadece 3. grupta rastlanmıştır (Çizelge 5.114.).

Çizelge 5.115. Aile Başkanlarının Son Okudukları Okuldan Sonra Öğrenime Devam Etmeme Nedenleri (Artova Bölgesi)

Nedenler	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Maddi Nedenler	12	52,17	12	52,17	7	46,66	31	50,82
Köyde okul yoktu	8	34,78	5	21,74	5	33,33	18	29,50
Ailesi karşı çıktı	---	---	5	21,74	---	---	5	8,20
Kendisi istemedi	1	4,35	1	4,35	1	6,67	3	4,92
Yaşı büyük olduğu için	1	4,35	---	---	1	6,67	2	3,28
Başarılı olamama korkusu	1	4,35	---	---	---	---	1	1,64
En sonuna kadar okudu	---	---	---	---	1	6,67	1	1,64
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının en son okudukları okuldan sonra öğrenime devam etmeme nedenlerinin verildiği çizelge 5.114. incelendiğinde, tüm işletme gruplarında maddi nedenlerin en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir (İşletmeler ortalaması %50,82).

Aile başkanlarının %20,59'u köyde okul olmadığını, %8,20'si ailesinin karşı çıktığını, %4,92'si kendilerinin okumak istemediğini, %3,28'i yaşı büyük olduğu için, %1,64'ü başarılı olamama korkusu olduğu için okuyamadığını belirtmişlerdir. Öğrenimini en sonuna kadar tamamlayanların oranı %1,64'tür.

5.2.1.4. Aile Yapısı

5.2.1.4.1. Aile Tipleri

Araştırma bölgesindeki aile tipleri belirlenmiş ve çizelge 5.116.'da verilmiştir.

Çizelge 5.116. İncelenen İşletmelerde Aile Tipleri (Artova Bölgesi)

Aile Tipleri	I. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt.Ort.(61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çekirdek Aile	12	52,17	10	43,48	4	26,67	26	42,62
Ataerkil Aile	7	30,44	12	52,17	11	73,33	30	49,18
Geçici Geniş Aile	4	17,39	1	4,35	---	---	5	8,20
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Çizelgeden de görülebileceği gibi Artova bölgesinde ataerkil aile tipinin %49,18; çekirdek aile tipinin %42,62 oranında mevcut olduğu belirlenmiştir. Geçici geniş ailelerin oranı %8,20'dir. Çekirdek aile ve geçici geniş aile tipinin işletme büyüklüğü ile birlikte azalış, ataerkil aile tipinin artış gösterdiği görülmektedir.

5.2.1.4.2. Ailenin Kuruluşu İle İlgili Bilgiler

Araştırma bölgesinde ailelerin oluşumunu etkileyen üç temel kriterden biri olan evlilik kararının verilmesinde etkili kişilerin oransal dağılımını çizelge 5.117.'de verilmiştir.

Aile başkanlarının evliliğe karar vermesinde en etkili kişiler tüm işletme gruplarında anne-babaya aittir. İşletmeler ortalamasında bu oran %70,49'dur. Bu oran 1. grup işletmelerde %82,61; 2. grup işletmelerde %56,52; 3. grup işletmelerde ise %73,73'dür. İşletmeler

ortalamasına göre %27,87 ile aile başkanının kendisinin karar vermesi 2. sırayı alırken, %1.64'ü akrabalarının etkisi ile karar verdiklerini beyan etmişlerdir.

Çizelge 5.117. Aile Başkanlarının Evliliğe Karar Alma Durumu (Artova Bölgesi)

Evliliğe Karar Verenler	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Anne-Baba	19	82,61	13	56,52	11	73,33	43	70,49
Kendisi	3	13,04	10	43,48	4	26,67	17	27,87
Akrabaları	1	4,35	---	---	---	---	1	1,64
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; kiminle evlenileceğine karar vermede anne-babanın etkisinin çok büyük olduğu görülmektedir.

Ailelerin %75,41'i akraba olmayan kişilerce kurulmuştur. Çizelge 5.118.'de aile başkanlarının eşleri ile akrabalık ilişkileri verilmiştir.

Çizelge 5.118. Aile Başkanlarının Eşleri ile Akrabalık Dereceleri (Artova Bölgesi)

Akrabalık Derecesi	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yakın Akraba	2	8,70	3	13,04	2	13,33	17	11,48
Uzak Akraba	4	17,38	3	13,04	1	6,67	8	13,11
Akraba Değil	17	73,92	17	73,92	12	80,00	46	75,41
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Tüm işletme gruplarında akraba olmayan aile başkanlarının oranı en yüksek orana sahiptir. Bunu sırasıyla %13,11 ile uzak akraba, %11,48 ile yakın akraba evlilikleri izlemektedir.

Birçok sakıncalarına rağmen yakın akraba evliliklerinin araştırma bölgesinde yine de mevcut olduğu görülmektedir.

Ailenin kurulmasında diğer bir önemli konu da aile başkanları ile eşlerinin evlilik yaşlarıdır. Çizelge 5.119.'da ilk evlilik yaşlarına ilişkin veriler görülmektedir.

Çizelge 5.119. Aile Başkanı ve Eşlerinin İlk Evlilik Yaşı (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)	2. Grup (23)	3. Grup (15)	İşlt. Ort. (61)
	Yaş	Yaş	Yaş	Yaş
ERKEK	22,65	19,65	21,20	21,16
KADIN	17,13	17,00	17,33	17,13
TOPLAM	19,89	18,33	19,27	19,15

Artova yöresinde ilk evlilik yaşı aile başkanlarında işletme büyüklük grupları itibariyle 19,65 ile 22,65 yaş arasında değişmekte olup, işletmeler ortalamasında 21,16'dır. Eşlerde bu değer işletmeler ortalamasına göre 17,13'dür.

Buna göre yörede aile başkanlarının ortalama ilk evlilik yaşı 21, eşlerinin ise 17'dir.

Ayrıca aile başkanlarının evlenirken nikah yaptırıp yaptırmama durumu incelenmiştir.

Çizelge 5.120. Aile Başkanlarının Evliliklerinde Resmi-Dini Nikah Durumu (Artova Bölgesi)

Nikah Durumu		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Resmi Nikah	Var	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00
	Yok	---	--	--	--	---	---	---	---
TOPLAM		23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00
Dini Nikah	Var	23	100,00	21	91,30	15	100,00	59	96,72
	Yok	---	---	2	8,70	---	---	2	3,28
TOPLAM		23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının tümünün evlenirken resmi nikah yaptıkları görülmektedir. Resmi nikahın yanında dini nikahının da yaptırıldığı belirlenmiştir. Aile başkanlarının %96,72'si dini nikah yaptıklarını, %3,28'i dini nikah yaptırmadıklarını ifade etmişlerdir. Araştırma bölgesinde resmi nikahın evliliklerin meşruluğu açısından benimsenmiş olduğu ifade edilebilir.

5.2.1.4.3. Aile İçinde Karar Alma

Aile içi ilişkilerden biri olan karar alma bu bölümde beş ana başlık altında incelenmiştir. Bu ana başlıklar doğrultusunda çizelge 5.121. hazırlanmıştır.

Hane gelirinin harcanmasına karar vermeye ilişkin oranlar incelendiğinde tüm gruplarda babanın en etkili kişi olduğu görülmektedir. İşletmeler ortalamasına göre %65,57'lik pay ile babanın, %16,39 ile tüm ailenin, %9,84 ile anne-babanın, %8,20 ile en büyük erkek çocuk ve babanın, hane gelirinin harcanması konusunda etkili oldukları belirlenmiştir.

Borç alma veya verme konusunda karar verme durumu tüm işletme gruplarında farklılıklar göstermekle birlikte yine babanın en etkin kişi olduğu görülmektedir (İşletmeler ortalaması %68,85). Bunu sırasıyla %16,39 ile tüm aile, %8,20 ile en büyük erkek çocuk ve

baba, %6,56 ile anne-baba izlemektedir. Düşük oranlarda da olsa annenin karar vermede yer aldığı ancak sadece annenin karar vermede etkin olmadığını belirtmek mümkündür.

Herhangi bir yeniliği benimsemede karar verme yine tüm gruplarda en yüksek oranda babaya aittir (İşletmeler ortalaması %68,85). Bunu sırasıyla %14,75 ile tüm aile, %9,83 ile en büyük erkek çocuk ve baba, %6,56 ile anne-baba izlemektedir.

Tarımsal faaliyetlerle ilgili herhangi bir karar verme konusunda tüm gruplarda babanın etkin olduğu görülmekte (işletmeler ortalaması %68,85), bunu sırasıyla %16,39 ile tüm aile, %8,20 ile en büyük erkek çocuk ve baba, %6,56 ile anne-baba izlemektedir.

Eve herhangi bir eşya v.b. alımında karar vermede yine etkili kişinin baba olduğu (işletmeler ortalaması %52,46) ancak diğer kriterlere göre etkinliğinin oransal olarak azaldığı görülmektedir. Bunu sırasıyla %21,31 ile tüm aile, %18,03 ile anne-baba, %8,20 ile en büyük erkek çocuk ve baba izlemektedir. Görüldüğü gibi annenin tek başına karar verme etkinliği bulunmamakla birlikte düşük oranlarda katılımının olduğunu ve oransal olarak payının artış gösterdiğini söylemek mümkündür.

Tüm ele alınan kriterler dikkate alındığında babanın ailede karar vermede en etkili kişi olduğu, ancak tarımsal faaliyetler ve eve herhangi bir eşya v.b. alımı konularında anne ve çocukların da etkinliğinin arttığı ifade edilebilir.

Çizelge 5.121. Ailede Karar Almada En Etkin Kişiler (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)					2. Grup (23)					3. Grup (15)					İşt. Ort. (61)					
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	
Anne	Sayı	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
	%	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Baba	Sayı	15	17	16	17	13	13	14	13	11	12	12	12	12	9	40	42	42	42	32	32
	%	65.22	73.91	69.56	73.91	56.52	56.52	60.87	56.52	47.83	80.00	80.00	80.00	80.00	60.00	65.57	68.85	68.85	68.85	52.46	52.46
Anne- Baba	Sayı	3	2	2	2	3	2	2	2	3	---	---	---	---	3	6	4	4	4	11	11
	%	13.04	8.69	8.69	8.69	13.04	8.69	8.69	8.69	13.04	---	---	---	---	20.00	9.84	6.56	6.56	6.56	18.03	18.03
Çocuklar	Sayı	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
	%	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
Tüm Aile	Sayı	4	3	3	3	5	6	5	6	7	1	1	1	1	1	10	10	9	10	13	13
	%	17.39	13.04	13.04	13.04	21.74	26.09	21.74	26.09	30.43	6.67	6.67	6.67	6.67	6.67	16.39	16.39	14.75	16.39	21.31	21.31
En büyük erkek	Sayı	1	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	5	5	6	5	5	5
	%	4.35	4.35	8.69	4.35	8.69	8.69	8.69	8.69	8.69	13.33	13.33	13.33	13.33	13.33	8.20	8.20	9.83	8.20	8.20	8.20
Çocuk ve baba	Sayı	23	23	23	23	23	23	23	23	23	15	15	15	15	15	61	61	61	61	61	61
	%	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00
TOPLAM	Sayı	23	23	23	23	23	23	23	23	23	15	15	15	15	15	61	61	61	61	61	61
	%	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

1: Hane gelirinin harcanması, 2: Borç alma ya da verme, 3: Herhangi bir yeniliği benimserken, 4: Tarımsal faaliyetlerle ilgili, 5: Eve herhangi bir şey almında

5.2.1.5. Konutlara İlişkin Bilgiler

Araştırma yöresinde ailelerin yaşamlarını sürdürdükleri evin yapı malzemelerine göre durumları incelenmiştir. Bu konuya ilişkin değerler çizelge 5.122.'de verilmiştir.

Çizelge 5.122. Konutların Yapı Malzemelerine Göre Durumu (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Beton	4	17,39	8	34,78	5	33,33	17	27,87
Ahşap	15	65,22	11	47,83	9	60,00	35	57,38
Taş	4	17,39	4	17,39	1	6,67	9	14,75
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Artova bölgesinde incelenen ailelerin sahip oldukları konutların %57,38'i ahşap yapı malzemesine sahiptir. Konutların %27,87'si beton, %14,75'i taştan yapılmıştır. Konutların yapı malzemeleri gruplar arasında farklılıklar göstermektedir.

Konutlarla ilgili değerlendirmelerde kullanılan en önemli ölçütlerden biri de oda sayısıdır. Çizelge 5.123.'de konutlardaki oda sayılarına ait değerler verilmiştir.

Çizelge 5.123. Ailelerin Oturduğu Konutların Oda Sayıları (Artova Bölgesi)

Oda Sayıları	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
İki Odalı Konutlar	1	3,85	---	---	---	---	1	1,64
Üç Odalı Konutlar	2	8,69	2	8,69	1	6,67	5	8,20
Dört Odalı Konutlar	13	56,52	14	60,88	9	60,00	36	59,02
Beş Odalı Konutlar	6	26,09	5	21,74	5	33,33	16	26,22
Altı ve Daha Fazla Odalı Konutlar	1	3,85	2	8,69	---	---	3	4,92
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

İşletmeler ortalamasına göre ailelerin oturduğu konutların %1,64'ü iki odalı, %8,20'si üç odalı, %59,02'si dört odalı, %26,12'si beş odalı ve %4,92'si ise altı ve daha fazla odalıdır.

Araştırma yöresinde, işletmeler ortalaması değerlerine göre, incelenen ailelerin %98,36'sında su, %75,41'inde tuvalet evin içinde yer almaktadır. Ailelerin %68,85'inde radyo, %52,46'sında çamaşır makinesi, %95,08'inde televizyon, %62,30'unda fırın ve %77,05'inde banyo bulunmaktadır.

Çizelge 5.124. Ailelerin Oturduğu Konutların Donanımı (Artova bölgesi)

	1. Grup (23)				2. Grup (23)				3. Grup (15)				İşlt. Ort. (61)			
	EVET		HAYIR		EVET		HAYIR		EVET		HAYIR		EVET		HAYIR	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Su evin içinde	23	100,00	---	---	22	95,65	1	4,35	15	100,00	---	---	60	98,36	1	1,64
Tuvalet evin içinde	17	73,91	6	26,09	18	78,26	5	21,74	11	73,33	4	26,67	46	75,41	15	24,59
Evde radyo var	15	65,22	8	34,78	16	69,56	7	30,44	11	73,33	4	26,67	42	68,85	19	31,15
Evde çamaşır makinası var	9	39,13	14	60,87	13	56,52	10	43,48	10	66,67	5	33,33	32	52,46	29	47,54
Evde televizyon var	21	91,30	2	8,70	22	95,65	1	4,35	15	100,00	---	---	58	95,08	3	4,92
Evde fırın var	12	52,17	11	47,83	15	65,22	8	34,78	11	73,33	4	26,67	38	62,30	23	37,70
Evde banyo var	17	73,91	6	26,09	19	82,61	4	17,39	11	73,33	4	26,67	47	77,05	14	22,95

Yöredeki ailelerin büyük çoğunluğunun konutların donanımı açısından önemli boyutlarda eksikliklerinin olmadığını söylemek mümkündür. Ancak su ve elektrik ile ilgili çok önemli problemler olmamasına rağmen ailelerin alım güçlerinin benzer eşyaları alabilme yeterliliğinin biraz düşük olması, ailelerin sahip oldukları donanımların %60,00 ile %80,00 arasında gerçekleşmesinin temel nedeni olarak gösterilebilir. Bu durumun ise tamamen sosyo-kültürel yapı özellikleriyle bağlantılı olduğunu söylemek mümkündür.

5.2.1.6. Sağlık Durumu

Araştırma bölgesinde aile başkanlarına hastalandıkları zaman hangi kaynaklara başvurdukları sorulmuş ve bu doğrultuda çizelge 5.125. hazırlanmıştır.

Çizelge 5.125. Aile Başkanlarının ve Aile Fertlerinin Hastalandığında Başvurdukları Yöntemler (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kendi geçmesini bekler	2	8,69	4	17,39	2	13,33	8	13,11
Kendi geçmesini bekler sonra doktora gider	5	21,74	3	13,04	2	13,33	10	16,39
Kendi geçmesini bekler, doğal ilaç kullanır	1	4,35	---	---	1	6,67	2	3,28
Kendi geçmesini bekler, doğal ilaç kullanır sonra doktora gider	1	4,35	2	8,69	---	---	3	4,92
Hastane – doktora gider	13	56,52	9	39,14	9	60,00	31	50,82
Doğal ilaçlar kullanır, kendi geçmesini bekler sonra doktora gider	1	4,35	4	17,39	---	---	5	8,20
Doğal ilaçlar kullanır, kırkçı çıkıkçıya gider, kendi geçmesini bekler	---	---	1	4,35	---	---	1	1,64
Çevredeki saygın kişilere, hocaya gider, kendi geçmesini bekler, hastane doktora gider	---	---	---	---	1	6,67	1	1,64
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının %50,82'si hastalandıklarında hastane-doktora gitmeyi tercih etmektedir. Hastalığın geçmesini bekleyip sonra doktora gidenlerin oranı %16,39'dur. Hastalığın kendiliğinden geçmesini bekleyenlerin oranı %13,11; doğal ilaçlar kullanıp kendiliğinden geçmesini bekleyen geçmediği takdirde doktora gidenlerin oranı %8,20'dir.

Aile başkanlarının %50,82 gibi düşük bir kısmının hastalandığında direkt olarak doktora gitmesi, sağlık problemlerini çözmek konusunda bilinç düzeylerinin orta derecede olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla başka yolları tercih edenlerin oranı küçümsenemeyecek boyuttadır (Çizelge 5.125.).

Aile başkanlarının doktora gitme sıklığı ile ilgili veriler çizelge 5.125.'de verilmiştir.

Çizelge 5.126. Doktora Gitme Sıklığı (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yılda 4 defa ve daha fazla	3	13,04	1	4,35	3	20,00	7	11,48
Yılda birkaç defa	10	43,48	11	47,83	7	46,67	28	45,90
Birkaç yılda bir	3	13,04	10	43,47	4	26,66	17	27,87
Hiç	7	30,44	1	4,35	1	6,67	9	14,75
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Yılda 4 ve daha fazla sayıda doktora gidenlerin oranı %11,48'dir. Aile başkanlarının %45,90'lık bir oranla yılda birkaç defa doktora gittiği belirlenmiş olup, bu oran en yüksek değere sahiptir. Birkaç yılda bir doktora gidenlerin oranı %27,87 ve hiç gitmeyenlerin oranı %14,75'dir.

Bulunan bu sonuçlara göre aile başkanlarının içinde yılda birkaç defa doktora gidenler çoğunluk arz etmektedir (Çizelge 5.126.).

Çizelge 5.127. Tedavi Olmak İçin Başvurulan Kurumlar (Artova Bölgesi)

Sağlık Kurumları	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Devlet Hastanesi	18	78,26	14	60,87	11	73,33	37	60,65
Sağlık Ocakları	8	34,78	7	30,44	5	33,33	2	32,79
Özel Muayenehane	5	21,74	7	30,44	2	13,33	14	22,95
SSK	---	---	6	26,09	1	6,67	7	11,48
Yurt Dışındaki Kuruluşlar	---	---	---	---	---	---	---	---

* Birden çok seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü bulmamaktadır.

Aile başkanlarının doktora gitmek için öncelikle Devlet hastanesini tercih ettikleri görülmektedir (%60,65). Sağlık hizmetlerinden yararlanmak için sağlık ocaklarına başvuranların oranı %32,79'dur. Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK) hastanesine gidenler %11,48'lik bir paya sahiptir. Özel muayenehaneleri tercih edenlerin oranı %22,95 ile küçümsenmeyecek orandadır (Çizelge 5.127.).

Aile başkanlarının herhangi bir sağlık güvencesi ve sigortasına sahip olup olmadıkları çizelge 5.128.'de incelenmiştir.

Çizelge 5.128. Ailelerin Sağlık Güvencesine Sahip Olma Durumu (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
E Yeşil Kart	7	30,44	8	34,78	4	26,67	19	31,15
V Bağkur (SSK)	3	13,04	7	30,44	5	33,33	15	24,59
E Özel Kur. Sigortası	1	4,35	---	---	1	6,67	2	3,28
T Emekli Sandığı	---	---	---	---	1	6,67	1	1,64
HAYIR	12	52,17	8	34,78	5	33,33	25	40,98

* Birden çok seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü bulmamaktadır.

Aile başkanlarının %40,98'inin herhangi bir sağlık güvencesine sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Sağlık güvencesi ve sigortasına sahip olanlar içinde %31,15'lik pay ile yeşil kart , %24,59 ile Bağkur, %3,28 özel kuruluş sigortaları, %1,64 ile emekli sandığı yer almaktadır.

5.2.1.7. Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı

5.2.1.7.1. Kitle İletişim Araçları İle İlişkiler

Kitle iletişim araçlarından yararlanma, okuma, dinleme ve izleme sıklığına göre değerlendirilmiş ve başlıca kitle iletişim araçları olarak; radyo, televizyon ve gazete ele alınmıştır.

Çizelge 5.129. Aile Başkanlarının Radyo Dinleme Sıklığı (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hiç	12	52,17	10	43,48	10	66,66	32	52,46
Ara-sıra	6	26,09	7	30,43	4	26,67	17	27,87
Hergün	5	21,74	6	26,09	1	6,67	12	19,67
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanları içinde sürekli radyo dinleyenlerin oranı işletme grupları arasında farklı değerlerdedir. İşletmeler ortalamasında %19,67'lik bir paya sahiptir.

Hiç radyo dinlemeyen aile başkanlarının oranı işletmeler ortalamasında %52,46'dır. 1. grup işletmelerde radyo dinlemeyenlerin oranı %52,17 iken 3. grup işletmelerde bu oran %66,66'ya yükselmiştir. Ara sıra radyo dinleyenlerin oranı ise %27,87'dir.

Çizelge 5.130. Aile Başkanlarının Televizyon İzleme Sıklığı (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hiç	1	4,35	1	4,35	---	---	2	3,28
Ara-sıra	3	13,04	---	---	---	---	3	4,92
Hergün	19	82,61	22	95,65	15	100,00	56	91,80
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının %91,80'i hergün televizyon izlemektedir. Hergün televizyon izleyen aile başkanlarının oranı işletme büyüklük grupları arttıkça artış göstermektedir.

Hiç televizyon izlemeyen aile başkanlarının oranı %3,28; ara sıra izleyen aile başkanlarının oranı %4,92'dir.

Bu sonuçlara göre Artova bölgesindeki aile başkanlarının büyük bir çoğunluğunun televizyondan yararlandığı hatta radyo dinlemenin önüne geçtiği söylenebilir (Çizelge 5.128. ve çizelge 5.129.).

Aile başkanlarının işletmeler ortalamasına göre %75,41'inin gazete okumadığı belirlenmiştir. Hiç gazete okumayanların oranı 1. grup işletmelerde %73,91; 2. grup işletmelerde %82,61 ve 3. grup işletmelerde %66,67'dir (Çizelge 5.131.).

Ara sıra gazete okuyanların oranı %21,31'dir.

Çizelge 5.131. Aile Başkanlarının Gazete Okuma Alışkanlığı (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hiç	17	73,91	19	82,61	10	66,67	46	75,41
Ara-sıra	6	26,09	4	17,39	3	20,00	13	21,31
Hergün	---	---	---	---	2	13,33	2	3,28
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Hergün gazete okuyan aile başkanları ise %3,28 gibi çok düşük düzeydedir. 1. ve 2. grup işletmelerde hergün gazete okuyan aile başkanları bulunmamaktadır.

5.2.1.7.2. Dış Kültüre Açılma

Bu bölümde öncelikle aile başkanlarının tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklıkları ele alınmış ve buna ilişkin değerler çizelge 5.132.'de verilmiştir.

Çizelge 5.132. Tarımsal Kuruluşlar İle İlişki Sıklığı (Artova Bölgesi)

		1. Grup (23)				2. Grup (23)				3. Grup (15)				İşlt. Ort. (61)			
		1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
Hiç	Sayı	11	23	21	6	6	23	16	5	5	15	11	6	22	61	48	17
	%	47,83	100,00	91,30	26,09	26,09	100,00	69,56	21,74	33,34	100,00	73,32	40,00	36,07	100,00	78,69	27,87
Yılda 1 Kez	Sayı	3	---	1	2	5	---	1	3	2	---	1	---	10	---	3	5
	%	13,04	---	4,35	8,69	21,73	---	4,35	13,04	13,33	---	6,67	---	16,39	---	4,91	8,20
Yılda 2 Kez	Sayı	4	---	---	6	6	---	4	7	2	---	1	2	12	---	5	15
	%	17,39	---	---	26,09	26,09	---	17,39	30,44	13,33	---	6,67	13,33	19,67	---	8,20	24,59
Yılda 3ve daha fazla	Sayı	5	---	1	9	6	---	2	8	6	---	2	7	17	---	5	24
	%	21,74	---	4,35	39,13	26,09	---	8,70	34,78	40,00	---	13,34	46,67	27,87	---	8,19	39,34
TOPLAM	Sayı	23	23	23	23	23	23	23	23	15	15	15	15	61	61	61	61
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1: Tarım İl Müdürlüğü, 2: Meyvecilik Üretim İstasyonu, 3: T.C.Z.B., 4: Diğer Kooperatif vb.

Aile başkanlarından Tokat ilindeki Tarım İl Müdürlüğü'nü ziyaret etmeyenlerin oranı %36,07'dir. Bu oran işletme büyüklük grupları itibariyle %26,09 ile %47,83 arasında değişmektedir. Tarım İl Müdürlüğü'nü yılda üç ve daha fazla kez ziyaret edenlerin oranı %27,87 olup, yılda bir kez ziyaret edenlerin oranı %16,39, yılda 2 kez ziyaret edenlerin oranı %19,67'dir.

Aile başkanlarının tamamı bir yıl içinde Tokat ilindeki Meyvecilik Üretim İstasyonu'nu hiç ziyaret etmediklerini ifade etmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'nı (T.C.Z.B.) ziyaret etmeyenlerin oranı %78,69'dur. Aile başkanlarının %4,91'i yılda bir kez, %8,20'si yılda iki kez, %8,20'si yılda üç ve daha fazla kez bu kuruluşu ziyaret etmektedirler. Aile başkanlarının %27,87'si diğer kooperatif v.b. kuruluşları hiç ziyaret etmemektedirler. 3. grup işletmelerde bu oran en yüksek değerdedir. Bu kuruluşları ziyaret edenlerin %8,20'si yılda bir kez, %24,59'u yılda iki kez, %39,34'ü yılda üç ve daha fazla sayılarda olmak üzere dağılım göstermektedir.

Elde edilen bu sonuçlara göre, aile başkanlarının en çok Tarım İl Müdürlüğü ve kooperatif v.b. kuruluşlar ile ilişki kurduğu, T.C.Z.B. ile çok düşük düzeyde ilişkilerin bulunduğu söylenebilir. Meyvecilik üretim istasyonu ile hiç bir ilişkinin kurulmadığı belirlenmiştir. Bu sonuçlara göre, genelde tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı düşük-orta düzeylerde gerçekleşmektedir.

Çizelge 5.133. Bağlı Bulunduğu İle Gitme Sıklığı (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hemen her gün	---	---	---	---	---	---	---	---
Haftada 3-5 kez	1	4,35	3	13,04	2	13,33	6	9,84
Haftada 1 kez	4	17,39	1	4,35	5	33,33	10	16,39
Ayda 1 kez	8	34,78	4	17,39	1	6,67	13	21,31
İşim düştükçe	10	43,48	15	65,22	7	46,67	32	52,46
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının köy-şehir hareketliliği (kısa süreli olağan hareketler) kapsamında şehire gitme sıklıkları incelenmiştir. Artova yöresindeki köylerin ulaşım yönünden hemen hemen uygun şartlara sahip olmaları, düzenli olarak şehire dolmuş gibi araçların bulunması v.b. sebeplerden ötürü şehir ile iletişim içinde oldukları belirlenmiştir.

Hemen hergün şehre giden aile başkanlarına rastlanmamıştır. Aile başkanlarının %9,84'ü haftada üç-beş defa, %16,39'u haftada bir defa, %21,31'i ayda bir defa, %52,46'sı işi düştükçe şehire gittiklerini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlardan yöredeki aile başkanlarının şehir ile ilişkide oldukları, ancak yoğun bir şekilde olmadığı görülmektedir.

Çizelge 5.134. Şehire Gidiş Nedenleri (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Akraba, eş-dost ziyaretleri için	16	69,56	12	52,17	10	66,67	38	62,30
Gıda ve giyim ihtiyaçları için	13	56,52	6	26,09	6	40,00	25	40,58
Hastalık ve ilaç alma nedeniyle	7	30,43	11	47,83	6	40,00	24	39,34
Resmi işler nedeniyle	3	13,04	10	43,48	5	33,33	18	29,51
Çalışmak için	6	26,09	3	13,04	3	20,00	12	19,67
Belli bir iş için gidilmiyor	1	4,35	6	26,09	---	---	7	11,48
Ürün pazarlamak için	1	4,35	2	8,69	1	6,67	4	6,56
Eğlenmek için	---	---	---	---	---	---	---	---

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü bulmamaktadır.

Aile başkanlarının şehire gidiş sebeplerinin araştırıldığı çizelge 5.134.'e göre; işletmeler ortalamasına göre ilk sırayı %62,30 ile akraba eş-dost ziyaretleri oluşturmaktadır. Bu oranlar 1. grup işletmelerde en yüksektir. Bunu sırasıyla %40,58 ile gıda ve giyim ihtiyaçları nedeniyle, %39,34 ile hastalık ve ilaç alma nedeniyle, %29,51 ile resmi işler nedeniyle %19,67 ile çalışmak nedeniyle, %6,56 ile ürün pazarlama nedeniyle şehire gidilmektedir. Belirli bir iş için gitmeyenlerin oranı %11,48'dir.

Aile başkanlarının kısa süreli günlük şehir-köy hareketleri dışında, köy dışı ilişkiler bakımından önemli bir başka hareket biçimi de, başka şehirlere yapılan kısa süreli seyahatlerdir.

Aile başkanlarının işletmeler ortalamasına göre; %24,59'u büyük şehirlere yılda bir kez gittikleri, %18,03'ünün birkaç yılda bir, %14,75'inin yılda 2-3 defa, %8,20'sinin yılda 4-5 defa, %3,28'inin yılda beş ve daha fazla gittikleri belirlenmiştir. Büyük şehirlere hiç gitmeyenlerin oranının %31,15'dir.

Çizelge 5.135 Büyük Şehirlere Gitme Sıklığı (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hiç	9	39,14	8	34,78	2	13,33	19	31,15
Yılda 1 defa	8	34,78	4	17,39	3	20,00	15	24,59
Birkaç yılda bir	2	8,69	6	26,10	3	20,00	11	18,03
Yılda 2-3 defa	3	13,04	3	13,04	3	20,00	9	14,75
Yılda 4-5 defa	1	4,35	2	8,69	2	13,33	5	8,20
Yılda 5'ten fazla	---	---	---	---	2	13,33	2	3,28
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

İşletme büyüklük grupları arttıkça büyük şehirlere gitmeyenlerin oranı düşüş göstermektedir.

Bu sonuçlara göre aile başkanlarının %50,82'sinin yılda en az bir kez büyük şehirler ile ilişkileri olduğu tespit edilmiştir.

Bu bölümde son olarak aile başkanlarının tatil, dinlenme vb. ihtiyaçlarını nasıl karşıladıkları belirlenmeye çalışılmıştır.

Çizelge 5.136. Ailelerin Tatil, Dinlenme vb. İhtiyaçlarını Karşılama Durumu

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		Genel (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Böyle bir ihtiyacı karşılayacak zaman ve para yok	18	78,27	12	52,17	11	73,33	41	67,21
İş olmadığına kahvede ve evde dinleniyor	2	8,69	8	34,78	2	13,33	12	19,67
Büyük şehirlere akraba ziyareti	2	8,69	1	4,35	1	6,67	4	6,56
Yaylaya çıkıyor	1	4,35	1	4,35	---	---	2	3,28
Balık tutmaya gidiyor	---	---	1	4,35	---	---	1	1,34
Kaplıcaya gidiyor	---	---	---	---	1	6,67	1	1,34
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Çizelgeden de görülebileceği gibi aile başkanlarının %67,21'i tatil, dinleme vb. ihtiyaçlarını karşılayacak zaman ve para olmadığını ifade etmişlerdir. %19,67'lik bir kısım köy kahvesinde ve evde dinlendiklerini, %6,56'sı büyük şehirlere akraba, eş dost ziyareti gittiklerini, %3,28'i yaylaya çıktığını, %1,34'ü balık tutmaya, %1,34'ü kaplıcaya gittiğini ifade etmiştir.

5.2.1.7.3. Tarımsal Yenilikler İle İlgili Tutumlar

Bu bölümde aile başkanlarının tarımsal yeniliklere bakış açıları, takip durumları ve katılımları gibi konularla ilgili tutumları incelenmiştir.

Bu kapsamda ilk olarak aile başkanlarının tarım sigortası yaptırma durumu ele alınmış, ilgili bilgiler çizelge 5.137.'de verilmiştir.

Çizelge 5.137. Aile Başkanlarının Tarım Sigortası Yaptırma Durumu ve Nedenleri (Artova Bölgesi)

		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET		---	---	---	---	---	---	---	---
H	Gerekli görmüyor	17	73,91	18	78,27	10	66,66	45	73,78
A	Bilmiyor	5	21,74	7	30,43	3	20,00	15	24,60
Y	Benimsemiyor, güvenmiyor	1	4,35	---	---	1	6,67	2	3,28
I	Primi ödeyecek paramız olmuyor	---	---	---	---	1	6,67	1	1,64
R	TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00
TOPLAM		23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının tümü tarım sigortası yaptırmadıklarını beyan etmişlerdir. Tarım sigortası yaptırmamanın en önemli nedeni olarak %73,78 ile gerekli görmeme gösterilmiştir. Bunu sırasıyla %24,60 ile konu hakkında bilgi sahibi olmama, %3,28 ile benimsememe ve güvenmeme, %1,64 ile primi ödeyecek paranın olmayışı nedenleri izlemektedir.

Bu durumda, aile başkanlarının halen tarım sigortası yaptırarak (Artova bölgesi risk altında bulunmasına rağmen) risklere karşı kendilerini güvence altına alma eğilimlerinin hiç olmadığı söylenebilir.

Aile başkanlarının %50,82'sinin tarımsal yenilikleri takip ettikleri, %49,18'inin ise takip etmedikleri belirlenmiştir (Çizelge 5.138.)

İşletme büyüklük grupları itibarıyla bu durum farklı değerler almaktadır.

Çizelge 5.138. Aile Başkanlarının Tarımsal Yayınları Takip Etme Durumu (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	8	34,78	14	60,87	9	60,00	31	50,82
HAYIR	15	65,22	9	39,13	6	40,00	30	49,18
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının tarımla ilgili teknolojik yenilikleri takip etmek için en çok komşu ve köy büyüklerini tercih ettikleri belirlenmiştir (%40,98). Bunu sırasıyla %29,51 ile Televizyon-Radyo, %27,87 ile tarımsal kuruluşlar, %4,92 ile yazılı basın, %3,28 ile özel firmalardan yararlanma izlemektedir. Yenilikleri takip etmeyenlerin oranı %14,75 olarak belirlenmiştir (Çizelge 5.139.).

Çizelge 5.139. Aile Başkanlarının Teknolojik Yenilikleri Takip Ettikleri Kaynakların Dağılımı (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Komşu ve köy büyükleri	10	43,48	10	43,48	5	33,33	25	40,98
Tarımsal Kuruluşlar	8	34,78	4	17,39	5	33,33	17	27,87
Televizyon-Radyo	6	26,09	11	47,83	1	6,67	18	29,51
Takip etmiyor	4	17,39	2	8,69	3	20,00	9	14,75
Yazılı Basın	---	---	3	13,04	---	---	3	4,92
Özel firmalar	1	4,35	---	---	1	6,67	2	3,28

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü bulmamaktadır.

Aile başkanlarının %83,61'inin tarımsal kurs, toplantı ve seminerlere katılmadıkları görülmektedir. Bu tür faaliyetlere katılanların oranı %16,39 olup, bunların içinde en önemli konular hayvancılık (%6,55), mısır-silaj (%4,92) ve arıcılık (%4,92)'tir (Çizelge 5.140.).

Çizelge 5.140. Tarımsal Kurslara, Toplantılara, Seminerlere Katılma Durumu (Artova Bölgesi)

		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	Mısır-Silaj	3	13,04	---	---	---	---	3	4,92
	Arıcılık	---	---	2	8,70	1	6,67	3	4,92
	Hayvancılık	---	---	2	8,70	2	13,33	4	6,55
	TOPLAM	3	13,04	4	17,40	3	20,00	10	16,39
HAYIR		20	86,96	19	82,60	12	80,00	51	83,61
TOPLAM		23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının bazı tarımsal yenilikleri uygulama durumlarına ilişkin bilgiler çizelge 5.140.'da yer almaktadır.

Aile başkanlarının zirai mücadele konusundaki yenilikleri %83,61 ile en yüksek oranda uyguladıkları görülmektedir. İneklerde suni tohumlama tekniğinin %54,10; yağmurlama sulamanın %47,54; toprak analizinin %27,87; hibrit sebzenin %3,28; sertifikalı tohumun %52,46 oranında uygulandığı da çizelge 2.13.5'den görülmektedir. Yüksek sistem bağcılık ve örtüaltı yetiştiriciliği yörenin iklim ve coğrafik koşulları nedeniyle hiç uygulanmadığı tespit edilmiştir. Bunların hiçbirini uygulamayanların oranı ise %6,56'dır.

Çizelge 5.141. Üretime Yönelik Olarak Bazı Yeniliklerin Uygulanma Durumu
(Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Zirai mücadele	18	78,26	19	82,61	14	93,33	51	83,61
İneklerde suni tohumlama tekniği	7	30,43	18	78,26	8	53,33	33	54,10
Sertifikalı tohum	9	39,13	15	65,22	8	53,33	32	52,46
Yağmurlama sulama	10	43,48	11	47,83	8	53,33	29	47,54
Toprak analizi	6	26,09	8	34,78	3	20,00	17	27,87
Hiçbiri (Uygulamıyor)	4	17,39	---	---	---	---	4	6,56
Hibrit sebze	---	---	1	4,35	1	6,67	2	3,28
Örtü altı yetiştiriciliği	---	---	---	---	---	---	---	---
Yüksek sistem bağcılık	---	---	---	---	---	---	---	---

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü bulmamaktadır.

Son olarak aile başkanlarının tarımsal faaliyetleri ile ilgili olarak kayıt tutma durumları incelenmiştir. Bilindiği gibi Türkiye'de kırsal kesimde tarımın kendine özgü yapısından dolayı ortaya çıkan engeller, herhangi bir yasal zorunluluğun olmaması v.b. nedenlerden ötürü tarımsal faaliyetlerle ilgili kayıt genellikle tutulmamaktadır.

Çizelge 5.142. Aile Başkanlarının Kayıt Tutmaya İlişkin Tutumları (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
EVET	Kar-zarar durumunu öğrenmek için	2	8,69	1	4,35	1	6,67	4	6,56
	TOPLAM	2	8,69	1	4,35	1	6,67	4	6,56
HAYIR	İşletmenin küçük olması	10	43,48	1	4,35	---	---	11	18,03
	Eğitim düzeyi düşük	3	13,04	4	17,39	8	53,33	15	24,59
	Gerek görmüyor (İhtiyaç duymuyor)	8	34,78	17	73,91	6	40,00	31	50,82
	TOPLAM	21	91,30	22	95,65	14	93,33	57	93,44
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00	

Aile başkanlarının %6,56'sının tarımsal faaliyetleri ile ilgili kayıt tuttıkları, ancak bunun kabaca gelir gider hesabı yaptıkları ve sadece kar zarar durumunu öğrenmek için tuttıkları tespit edilmiştir (Çizelge 5.142.).

Kayıt tutmayan %93,44 gibi çok büyük bir çoğunluğu oluşturan aile başkanları; gerek görmediğini (%50,82), eğitim düzeyinin düşük olduğunu (%24,59), kayıt tutmaya değerlik çapta işletmelerinin olmadığını (%18,03) ifade etmişlerdir.

5.2.1.7.4. Göç Olgusu

Artova yöresinde göç olgusuna geçmeden önce yaşanan yerden memnun olma durumu araştırılmış ve aile başkanlarının bu konuya ilişkin görüşleri çizelge 5.143.'de verilmiştir.

Çizelge 5.143. Köyde Yaşamaktan Memnun Olma Durumu (Köyde Yaşama Nedenleri)
(Artova Bölgesi)

		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	Köy yaşantısını sevme ve alışkanlık	10	43,48	9	39,13	4	26,67	23	37,70
	Köyde geçinmek kolay	8	34,78	4	17,39	2	13,33	14	22,95
	Kafamı dinliyorum, huzurluyum	---	---	2	8,69	---	---	2	3,28
HAYIR	Köy yaşamı zor ve geçim sıkıntısı var	6	26,08	11	47,83	14	93,34	31	50,82
	Köyde sosyal yaşam yok	1	4,35	3	13,04	1	6,67	4	6,56
	Mecbur olduğum için yaşıyorum	---	---	1	4,35	---	---	1	1,64

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü bulmamaktadır.

Aile başkanlarının %52,46'sı köyde yaşamaktan memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Köyde yaşamaktan memnun olma nedenleri arasında ise işletmeler ortalamasına göre en önemlisi %37,70 ile köy yaşantısını sevme ve alışkanlıktır. Bunu %22,95 ile köyde geçinmenin kolay olması ve %3,28 ile kafamı dinliyorum, huzurluyum nedenleri izlemektedir.

Aile başkanlarının %47,54'ü köyde yaşamaktan memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Köyde yaşamaktan memnun olmama nedenleri arasında işletmeler ortalamasına göre en önemli neden %50,82'lik pay ile köy yaşamının zor oluşu ve geçim sıkıntısı çekmedir. Bunu %6,56 ile köyde sosyal yaşamın olmayışı ve %1,64 ile mecbur olduğu için yaşama izlemektedir.

Aile başkanlarının göç etme yönündeki eğilimlerini belirlemek amacıyla çizelge 5.144. hazırlanmıştır.

Göç etmeyi düşünen aile başkanlarının oranı işletme büyüklüğü itibarıyla artış göstermekte olup işletmeler ortalamasında %19,67'dir. Buna bağlı olarak göç etmeyi düşünmeyen aile başkanlarının oranı işletme büyüklüğü arttıkça azalış göstermektedir. Bu oran işletmeler ortalamasında %80,33'dür. Göç etme nedenlerinin en önemlisi, yaşam standartını yükseltme eğilimidir (%9,84). Bunu sırasıyla köy yaşantısının zor oluşu ve geçim

sıkıntısı çekme (%6,56), köyde sosyal yaşam olmayışı, yaşlanınca köyde kalmak istememe ve şehirde geçinmenin daha kolay oluşu (%1,64) izlemektedir.

Çizelge 5.144. Aile Başkanlarının Köyden Kente Göç Etme ile İlgili Tutumları (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
E	2	8,69	---	---	4	26,67	6	9,84
V	1	4,35	1	4,35	2	13,34	4	6,56
E	---	---	1	4,35	---	---	1	1,64
T	---	---	1	4,35	---	---	1	1,64
	---	---	---	---	1	6,67	1	1,64
TOPLAM	3	13,04	3	13,04	6	40,00	12	19,67
H	7	30,43	4	17,39	---	---	11	18,03
A	3	13,04	2	8,69	1	6,67	6	9,84
Y	7	30,43	8	34,78	4	26,67	19	31,15
I	1	4,35	2	8,69	2	13,34	6	9,84
R	2	8,69	3	13,04	1	6,67	6	9,84
	---	---	1	4,35	1	6,67	2	3,28
TOPLAM	20	86,96	20	86,96	9	60,00	49	80,33
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü bulmamaktadır.

Göç etmeyi düşünmeme nedenlerinin en önemlisi başka mesleğinin olmayışı yani göç ederse işsiz kalacağını düşünülmesi (%31,15)'dir. Köy yaşantısını sevme ve rahat bulma (%19,03), şehirde geçim sıkıntısı olması, köyde kurulan düzeni bozmama düşüncesi ve yaşlı olma (%9,84'er pay), şehir yaşantısının kendisine ters gelmesi (%3,28) nedenleri bunu izlemektedir.

Aile başkanlarının göç etmeyi düşündükleri takdirde kalan arazilerini nasıl değerlendirecekleri konusu incelenmiş ve çizelge 5.145.'de verilmiştir.

Çizelge 5.145. Ailelerin Köyden Kente Göç Etmesi Durumunda Arazilerini Değerlendirmeye İlişkin Düşünceleri (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Boş kalır	3	13,04	4	17,39	4	26,67	11	18,03
Satar	4	17,39	2	8,69	1	6,67	7	11,48
Birinci dereceden akrabalarına bırakır	5	21,73	1	4,35	1	6,67	7	11,48
Ortağa verir	2	8,69	3	13,04	3	26,67	8	13,11
Kiraya verir	1	4,35	1	4,35	1	6,67	3	4,92
Tatilde gelip işler	---	---	---	---	1	6,67	1	1,64

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü bulmamaktadır.

Aile başkanlarının %18,03'lük kısmı göç etme durumunda arazilerinin boş kalacağını ifade etmişlerdir. %11,48'si satmayı, %11,48'i birinci dereceden akrabalarına bırakmayı %13,11'i ortağa vermeyi ve %1,64'ü tatilde gelip işleyeceklerini beyan etmişlerdir.

Göç etme durumunda işletmenin devam edip etmeyeceği araştırılmış ve çizelge 5.146.'da verilmiştir.

Çizelge 5.146. Ailenin Göç Etmesi Durumunda İşletmedeki Faaliyetin Devamına İlişkin Görüşler (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
EVET	Birinci dereceden akrabaları işleyecek		6	26,09	4	17,39	2	13,34	12	19,67
HAYIR	Devam ettirecek kimse yok		9	39,13	5	21,74	7	46,66	21	34,43
	Satacak		1	4,35	---	---	1	6,67	1	1,64
Görüşü Olmayan			7	30,43	14	60,87	5	33,33	27	44,26
TOPLAM			23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

İşletmeler ortalamasına göre işletmelerini devam ettirme düşüncesinde olanların tümü arazilerini birinci dereceden akrabalarına bırakacağını belirtmişlerdir (%19,67). Bu oran işletme büyüklüğü arttıkça azalış göstermektedir.

Devam ettirmeyi düşünmeyenlerin %34,43'ü işletmeyi devam ettirecek kimsenin olmadığını, %1,64'ü arazilerini satma düşüncesinde olduklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda görüş beyan etmeyenlerin oranı %44,26'dır.

5.2.1.7.5. Sosyal Katılım

Bu bölümde aile başkanlarının sosyal katılım düzeylerini belirlemek amacıyla köy yönetiminde görev alma ve herhangi bir derneğe, kuruluşa ve siyasal partiye üye olma durumları incelenmiştir.

Çizelge 5.147. Köy Yönetiminde Görev Alma Durumu (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
EVET	MUHTAR		1	4,35	4	17,39	2	13,33	7	11,47
	KÖY İHTİYAR HEYETİ		1	4,35	1	4,35	2	13,33	4	6,56
HAYIR			21	91,30	18	78,26	11	73,34	50	81,97
TOPLAM			23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının köy yönetiminde görev alanlarının oranı işletmeler ortalamasında %18,03'tür. Köy yönetiminde görev alanların %11,47'sinin muhtar, %6,56'sının köy ihtiyar heyetinde yer aldıkları belirlenmiştir.

Yönetimde görev alma durumu işletme büyüklüğü ile birlikte artış göstermektedir.

Aile başkanlarının herhangi bir derneğe, kuruluşa ve siyasi partiye üye olma durumları çizelge 5.148.'de verilmiştir.

Çizelge 5.148. Herhangi Bir Derneğe, Kuruluşa ve Siyasal Partiye Üye Olma Durumu (Artova Bölgesi)

		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	Siyasal Parti	1	4,35	4	17,39	4	26,66	9	14,75
	TKK Yönetim Kurulu Üyesi	---	---	1	4,35	1	6,67	2	3,28
HAYIR		22	95,65	18	78,26	10	66,67	50	81,97
TOPLAM		23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının %81,97'sinin herhangi bir derneğe, kuruluşa ve siyasi partiye üye olmadıkları belirlenmiştir. Aile başkanlarının %14,75'i bir siyasi partiye, %3,28'i TKK (Tarım Kredi Kooperatifi) yönetim kuruluna üye oldukları tespit edilmiştir.

İşletme büyüklük grupları arttıkça, bu kuruluşlarla ilişkilerin (üye olma durumu) oransal olarak arttığı görülmektedir (Çizelge 5.148.).

Artova yöresinde aile başkanlarının gerek köy içi ve gerekse köy dışındaki sosyal ve ekonomik nitelikli organizasyonlara katılım oranları oldukça düşük düzeylerde (Çizelge 5.147. ve Çizelge 5.148.).

5.2.1.7.6. Sosyal Birlik ve Dayanışma (İşbirliği)

Bu bölümde araştırma yöresinde aile başkanlarının tarımsal faaliyetlerle ilgili olarak işbirliği eğilimi araştırılmış ve çizelge 5.149.'da verilmiştir.

İşletmeler ortalaması değerlerine göre toprak işleme konusunda aile başkanlarının %44,26'sının, tohum ekme konusunda %44,26'sının, bakım işleri konusunda %40,98'inin, sulama konusunda %36,07'sinin, tarım alet-makinaları ortak kullanımı konusunda %36,07'sinin, kredi alma konusunda %24,59'unun, hasat konusunda %49,18'inin, tarım

ürünleri işleme konusunda %18,03'ünün, tarım ürünleri pazarlama konusunda %24,59'unun işbirliğine katılımda buldukları belirlenmiştir.

Çizelge 5.149. Tarımsal Faaliyetlerle İlgili Katılımda Bulunma Durumu (Artova Bölgesi)

		1. GRUP (23)			2. GRUP (23)			3. GRUP (15)			İŞLT. ORT. (61)		
		Katılım yapıyor	Katılım yapmıyor	Toplam	Katılım yapıyor	Katılım yapmıyor	Toplam	Katılım yapıyor	Katılım yapmıyor	Toplam	Katılım yapıyor	Katılım yapmıyor	Toplam
Toprak Hazırlama	Sayı	11	12	23	11	12	23	5	10	15	27	34	61
	%	47.83	52.17	100.00	47.83	52.17	100.00	33.33	66.67	100.00	44.26	55.74	100.00
Tohum Ekme	Sayı	11	12	23	11	12	23	5	10	15	27	34	61
	%	47.83	52.17	100.00	47.83	52.17	100.00	33.33	66.67	100.00	44.26	55.74	100.00
Bakım İşleri (Çapalama vb.)	Sayı	10	13	23	11	12	23	4	11	15	25	36	61
	%	43.48	56.52	100.00	47.83	52.17	100.00	26.67	73.33	100.00	40.98	59.02	100.00
Sulama	Sayı	9	14	23	9	14	23	4	11	15	22	39	61
	%	39.13	60.87	100.00	39.13	60.87	100.00	26.67	73.33	100.00	36.07	63.93	100.00
Tarım Alet-Mak. Ortak Kullanımı	Sayı	11	12	23	7	16	23	4	11	15	22	39	61
	%	47.83	52.17	100.00	30.43	69.57	100.00	26.67	73.33	100.00	36.07	63.93	100.00
Kredi Alma	Sayı	6	17	23	6	17	23	3	12	15	15	46	61
	%	26.09	73.91	100.00	26.09	78.91	100.00	20.00	80.00	100.00	24.59	75.41	100.00
Hasat	Sayı	12	11	23	11	12	23	7	8	15	30	31	61
	%	52.17	47.83	100.00	47.83	52.17	100.00	46.67	53.33	100.00	49.18	50.82	100.00
Tarım Ürünleri İşleme	Sayı	3	20	23	5	18	23	3	12	15	11	50	61
	%	13.04	86.96	100.00	21.74	78.26	100.00	20.00	80.00	100.00	18.03	81.97	100.00
Tarım Ürünleri Pazarlama	Sayı	5	18	23	7	16	23	3	12	15	15	46	61
	%	21.74	78.26	100.00	30.43	69.57	100.00	20.00	80.00	100.00	24.59	75.41	100.00

Tüm bu sonuçlardan aile başkanlarının en çok toprak hazırlama, hasat, tohum ekme, tarım-alet makinaları ortak kullanımı ve sulama konularında işbirliği eğiliminde oldukları ortaya çıkmaktadır. Ancak işbirliğine katılımda bulunmama oranları genellikle katılımda bulunma oranlarından daha yüksek değerlerdedir.

5.2.1.7.7. Kooperatifleşme

Aile başkanlarının kooperatiflere bakış açısı incelenerek çizelge 5.150. 'de verilmiştir.

Çizelgeden de görülebileceği gibi kooperatiflerin faydalarının çok az olduğunu ve bu yüzden üye olmanın o kadar önemli olmadığını düşünenlerin oranı %18,03 gibi düşük bir orandadır. Kooperatif yönetiminde görev alanların oranı ise %6,56'dır. Kooperatif olmasa üreticilerin aracı ve tefecilerle karşı karşıya kalacağı düşüncesinde olanlar %80,33, kooperatif kurarak hep beraber işleri yürütmek üretici için daha iyidir düşüncesinde olanlar %88,68 oranındadır. Kooperatiflerde herkesin eşit olduğu düşüncesinde olanlar en yüksek paya sahiptir (%90,16). Bu sonuçlardan üreticilerin büyük bir çoğunluğunun kooperatifleşmeye yönelik fikirlerinin olumlu olduğunu söylemek mümkündür.

Çizelge 5.150. Aile Başkanlarının Kooperatifleşme Hakkındaki Düşünceleri (Artova Bölgesi)

Kooperatif Hakkındaki Düşünceler	İŞLETME GRUPLARI																							
	1. Grup (23)						2. Grup (23)						3. Grup (15)						İşl. Ort.(61)					
	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%	E	%	H	%				
Kooperatif üreticilerin ihtiyaç duyduğu üretim girdilerini ucuza temin eder	17	73,91	6	26,09	18	78,26	5	21,74	10	66,67	5	33,33	45	73,77	16	26,23								
Kooperatif tarımsal ürünlerin fiyat olarak en iyi değer bulduğu yerdir	13	56,52	10	43,48	18	78,26	5	21,74	10	66,67	5	33,33	41	67,21	20	32,79								
Kooperatife herkes eşittir	21	91,30	2	8,70	21	91,30	2	8,70	13	86,67	2	13,33	55	90,16	6	9,84								
Kooperatif kar etmese de üreticilerin dayandığı tek kuruluştur. Üye olmalı	19	82,61	4	17,39	21	91,30	2	8,70	11	73,33	4	26,67	51	83,61	10	16,39								
Kooperatif sağladığı faydalar o kadar az ki üye olmak çok önemli değil	4	17,39	19	82,61	4	17,39	19	82,61	3	20,00	12	80,00	11	18,03	50	81,97								
Kooperatifçilik üreticinin kalkınması için en iyi çaredir. Üye olmak gerekir	19	82,61	4	17,39	19	82,61	4	17,39	11	73,33	4	26,67	49	80,33	12	19,67								
Kooperatif olmasa üreticiler aracı ve tefecilerle karşı karşıya kalır	19	82,61	4	17,39	19	82,61	4	17,39	11	73,33	4	26,67	49	80,33	12	19,67								
Kooperatif kurarak hep beraber işleri yürütmek üretici için daha iyidir	21	91,30	2	8,70	21	91,30	2	8,70	11	73,33	4	26,67	53	86,88	8	13,12								
Kooperatif yönetiminde görev aldı	---	---	23	100,00	2	8,70	21	91,30	2	13,33	13	86,67	4	6,56	57	93,44								
Kooperatif yönetiminde görev almak ister	7	30,43	16	69,57	4	17,39	19	82,61	3	20,00	12	80,00	14	22,95	47	77,05								
Köy içinde veya dışında düzenlenen Kooperatifçilik kurs vb. katılır	---	---	23	100,00	1	4,35	22	95,65	---	---	15	100,00	1	1,64	60	98,36								

E: Evet, H: Hayır

5.2.1.7.8. Sosyal Statü

Aile başkanlarının köydeki insanların bazı kriterlere göre sınıflandırılabilme konusundaki fikirleri çizelge 5.151.'de verilmiştir.

Çizelge 5.151. Köyde Bazı Kişilerin Soy, Din, Kültür, Gelir, Tecrübe, Eğitim vb. Durumlarına Göre Sınıflandırılabilme Durumu (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	17	73,91	13	56,52	10	66,67	40	65,57
HAYIR	6	26,09	10	43,48	5	33,33	21	34,43
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Çizelge 5.151.'e göre aile başkanlarının %65,57'si köyde yaşayan bazı insanların soy, din, kültür, eğitim, tecrübe v.b. konularına göre sınıflandırılabilmesini belirtmişlerdir. Bu duruma karşı olanların oranı %34,43'dür.

Çizelge 5.152. Köyde İleri Gelen (Üst Sınıf) Olarak Görülen Kişiler (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Muhtar	9	39,13	9	39,13	5	33,33	23	37,70
İmam	4	17,39	6	26,09	4	26,67	14	22,95
Öğretmen	5	21,74	5	21,74	1	6,67	11	18,03
Belediye Başkanı	3	13,04	1	4,35	2	13,33	6	9,84
Köyün Büyükleri	2	8,69	1	4,35	3	20,00	6	9,84
Köyün en zengini	---	---	1	4,35	---	---	1	1,64
Kendim	---	---	1	4,35	1	6,67	2	3,28

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü bulmamaktadır.

Aile başkanlarının %37,70'i muhtarın, %22,95'i imamın, %18,03'ü öğretmenin, %9,84'ü belediye başkanının, %9,84'ü köy büyüklerinin, %3,28'i kendisinin, %1,64'ü köyün en zengininin üst sınıf olarak görülen kişiler olduğunu belirtmişlerdir (Çizelge 5.152.).

Artova bölgesinde aile başkanlarının köyde üst sınıftan gördüğü insanların büyük bir çoğunlukla eğitim, tecrübe, din konularında ileri gelen kişilerden oluştuğunu söylemek mümkündür (Çizelge 5.152).

Çizelge 5.153. İşletmelerin Sosyo-Ekonomik Göstergeler Köydeki Düzeyi (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Üst Tabaka	1	4,35	5	21,74	5	33,33	11	18,03
Orta Tabaka	18	78,26	18	78,26	10	66,67	46	75,41
Düşük Tabaka	4	17,39	---	---	---	---	4	6,56
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının %75,41'i sosyo-ekonomik göstergeler açısından kendilerini orta tabakada, %18,03'ü üst tabakada, %6,56'sı düşük tabakada gördüklerini belirtmişlerdir (Çizelge 5.153.).

Çizelge 5.154. Bugünkü Sosyo-Ekonomik Durum ve Hayat Standartını 10 yıl Öncesi ile Karşılaştırma (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Daha iyi	9	39,13	10	43,48	7	46,67	26	42,62
Daha kötü	14	60,87	9	39,13	5	33,33	28	45,90
Bir fark olmadı	---	---	4	17,39	3	20,00	7	11,48
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Bugünkü sosyo-ekonomik durum ve hayat standartlarının 10 yıl öncesine göre daha iyi olduğu düşüncesinde olan aile başkanlarının oranı %42,62; daha kötü olduğu düşüncesinde olan aile başkanlarının oranı %45,90; hiçbir fark olmadığı düşüncesinde olanların oranı %11,48'dir (Çizelge 5.154.).

Çizelge 5.155. 10 Yıl Sonrası İçin Sosyo-Ekonomik Durum ve Hayat Standartı Hakkında Düşünceler (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Ümitliyim daha iyi olacak	4	17,39	6	26,09	2	13,33	12	19,67
Karamsarım daha kötü olacak	10	43,48	13	56,52	11	73,34	34	55,74
Karşılaştırma yapamıyorum	9	39,13	4	17,39	2	13,33	15	24,59
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

10 yıl sonrası için sosyo-ekonomik durum ve hayat standartının daha iyi olacağını düşünen aile başkanlarının oranı %19,67'dir. Daha kötü olacağı düşüncesine sahip olanlar %55,74; karşılaştırma yapamayanlar %24,59'luk paylar olmaktadır (Çizelge 5.155.).

5.2.1.8. Tasarruf Durumu

Bu bölümde aile başkanlarının tasarruf yapabilme durumları ve yapılan tasarrufların nasıl değerlendirildiği konularına değinilmiştir.

Çizelge 5.156. İncelenen İşletmelerin Tasarruf Yapma ve Değerlendirme Durumu (Artova Bölgesi)

Tasarruf Yapma ve Değerlendirme Kaynakları	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
E Tarla arazi alımı	1	4,35	1	4,35	1	6,67	3	4,92
V Arsa alımı	---	---	1	4,38	1	6,67	2	3,28
E Ev alımı yapı kooperatifi	---	---	---	---	3	20,00	3	4,92
V Altın döviz	2	8,69	2	8,69	2	13,33	6	9,84
E Alet-makine	1	4,35	1	4,35	1	6,67	3	4,92
T Bankaya yatırıyor	1	4,35	---	---	2	13,33	3	4,92
T Sigorta primine yatırıyor	1	4,35	---	---	---	---	1	1,64
TOPLAM	4	17,39	3	13,04	7	46,67	14	22,95
HAYIR	19	82,61	20	86,96	8	53,33	47	77,05
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının %22,95'i elde ettikleri gelirin bir kısmını tasarruf yapabildiklerini ifade etmişlerdir. İşletme büyüklüğü ile birlikte tasarruf edilen oranın göreceli olarak attığı görülmektedir. Tasarruf yapan aile başkanlarının %9,84'ü altın döviz alımı, %4,92'şerlik paylar ile tarla ve arazi alımı, ev alımı ve yapı kooperatifi, alet-makine alımı, bankaya para yatırma yollarıyla tasarruflarını değerlendirdikleri belirlenmiştir. Sigorta primine para yatıranların oranı %1,64'dür,

Aile başkanlarının %77,05'i tasarruf yapamadıklarını belirtmişlerdir. İşletme büyüklüğü arttıkça tasarruf yapmama oranı da oransal olarak düşüş göstermektedir.

Gelir artışı ile birlikte tasarruf oranlarının da artması doğal bir sonuç olarak dikkate alınırsa, benzer durumun Artova bölgesinde de geçerli olduğu söylenebilir. Ancak yörede %77,05 gibi çok büyük bir çoğunluğun tasarruf yapamaması da gözardı edilmemelidir.

5.2.1.9. Gelir - Harcama Durumu ve Sosyal Güvenlik

Bu bölümde aile başkanlarının elde ettikleri tarımsal gelir dışında resmi ve gayri resmi açıdan herhangi bir gelir güvencesinde olup olmadıkları araştırılmıştır.

Çizelge 5.157. Aile Başkanlarının Resmi ve Gayri Resmi Gelir Güvencesinde Olma Durumu (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Birinci dereceden akrabaları para gönderiyor	2	8,69	1	4,35	---	---	3	4,92
E Bağkur maaşım var	1	4,35	3	13,04	4	26,67	8	13,11
V Kira vb. gelirim var	---	---	---	---	---	---	---	---
E İnşaat işinde çalışıyor	2	8,69	---	---	---	---	2	3,28
T TOPLAM	5	21,73	4	17,39	4	26,67	13	21,31
HAYIR	18	78,27	19	82,61	11	73,33	48	78,69
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının işletmeler ortalamasına göre %21,31'inin herhangi bir gelir güvencesi içinde olduğu belirlenmiştir. Bu oran işletme büyüklüğü farklı değerler almakla birlikte 1. grup işletmelerde %21,73 iken 3. grup işletmelerde %26,67'ye yükselmiştir. Aile başkanlarının %78,69'unun herhangi bir güvencede olmadığı tespit edilmiştir. SSK ve Bağkur maaşı olanların oranı %13,11; birinci dereceden akrabaları para gönderenlerin %4,92 ve herhangi bir yerde ücretli olarak çalışanların oranı da %3,28 olarak belirlenmiştir.

Aile başkanlarının tüketim eğiliminin önemli göstergelerinden biri olan gelirin hangi kalemlere harcadığı incelenmiştir. Çizelge 5.158.'de bu durum görülmektedir.

Çizelge 5.158. Yıllık Harcamaların Oransal Dağılımı (Artova Bölgesi)

		YÜZDELİK DİLİMLER										TOPLAM			
		0		1-5		6-10		11-20		21-50		51 +		Sayı	%
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
I.	Gıda	---	---	---	---	---	---	2	9,69	15	65,22	6	26,09	23	100,00
G	Eğitim-Kültür	17	73,92	4	17,39	2	8,69	---	---	---	---	---	---	23	100,00
R	Sağlık	2	8,69	10	43,49	8	34,78	2	8,69	1	4,35	---	---	23	100,00
U	Giyim	---	---	---	---	7	30,43	12	52,18	4	17,39	---	---	23	100,00
P	Sabit Giderler (*)	---	---	3	13,04	12	52,18	5	21,74	3	13,04	---	---	23	100,00
(23)	Yakıt-Yakacak	6	26,09	4	17,39	9	39,13	4	17,39	---	---	---	---	23	100,00
	Diğer (**)	18	78,26	4	17,39	1	4,35	---	---	---	---	---	---	23	100,00
II.	Gıda	---	---	---	---	---	---	1	4,35	19	8,61	3	13,04	23	100,00
G	Eğitim-Kültür	13	56,52	7	30,44	3	13,04	---	---	---	---	---	---	23	100,00
R	Sağlık	3	13,04	2	8,69	16	69,58	2	8,69	---	---	---	---	23	100,00
U	Giyim	---	---	2	8,69	2	8,69	11	47,84	8	34,78	---	---	23	100,00
P	Sabit Giderler (*)	---	---	3	13,04	17	73,92	3	13,04	---	---	---	---	23	100,00
(23)	Yakıt-Yakacak	3	13,04	3	13,04	14	60,88	2	8,69	1	4,35	---	---	23	100,00
	Diğer (**)	17	73,92	4	17,38	1	4,35	---	---	---	---	---	---	23	100,00
III.	Gıda	---	---	---	---	---	---	---	---	14	93,33	1	6,67	15	100,00
G	Eğitim-Kültür	3	20,00	6	40,00	3	20,00	1	6,67	2	13,33	---	---	15	100,00
R	Sağlık	3	20,00	4	26,66	7	46,67	1	6,67	---	---	---	---	15	100,00
U	Giyim	---	---	---	---	3	20,00	5	33,33	7	46,67	---	---	15	100,00
P	Sabit Giderler (*)	---	---	2	13,33	10	66,67	3	20,00	---	---	---	---	15	100,00
(15)	Yakıt-Yakacak	3	20,00	3	20,00	9	60,00	---	---	---	---	---	---	15	100,00
	Diğer (**)	11	73,33	3	20,00	1	6,67	---	---	---	---	---	---	15	100,00
G	Gıda	---	---	---	---	---	---	3	4,92	48	78,69	10	16,39	61	100,00
E	Eğitim-Kültür	33	54,10	17	27,87	8	13,11	1	1,64	2	3,28	---	---	61	100,00
N	Sağlık	8	13,11	16	26,23	31	50,82	5	8,20	1	1,64	---	---	61	100,00
E	Giyim	---	---	2	3,28	12	19,67	28	45,90	19	31,15	---	---	61	100,00
L	Sabit Giderler (*)	---	---	8	13,11	39	63,93	11	18,04	3	4,92	---	---	61	100,00
(61)	Yakıt-Yakacak	12	19,67	10	16,39	32	52,46	6	9,84	1	1,64	---	---	61	100,00
	Diğer (**)	46	75,40	11	18,04	3	4,92	1	1,64	---	---	---	---	61	100,00

(*) Elektrik, su, tüp, vergi vb. giderler

(**) Zirai işler, borç, temizlik giderleri

Artova bölgesinde incelenen işletmelerin yıllık harcama kalemleri arasında en önemli kalem gıda harcamalarıdır. Nitekim işletmeler ortalamasına göre, ailelerin %78,69'u yıllık harcamalarının %21-50'lik dilimini gıda harcamalarının oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Ailelerin %16,39'unda bu oran %51'den daha yüksektir.

Yakıt yakacak gibi diğer harcama kalemleri önemli bir yer tutmazken, eğitim, kültür, sağlık ve giyim harcama kalemleri düşük oranlara sahiptir.

Aile başkanlarının geleceği garanti etme yönündeki beklentileri değerlendirilmeye çalışılmış ve çizelge 5.159.'da verilmiştir.

Çizelge 5.159. Geleceği Garanti Etme Beklentisi (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çocuklarım bakar	10	43,48	7	30,43	6	40,00	23	37,70
Servetim var	---	---	---	---	3	20,00	3	4,92
Sosyal güvencem var	3	13,04	6	26,09	3	20,00	12	19,67
Hiç düşünmedim	10	43,48	10	43,48	5	33,33	25	40,98
Bağkura kayıtlı	---	---	2	8,69	1	6,67	3	4,92

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü bulmamaktadır.

Aile başkanlarının %19,67'si sosyal güvencesinin olduğunu, %40,98'i bu konuyu hiç düşünmediğini, %37,70'i çocuklarının bakacağını düşündüğünü, %4,92'si servetine güvendiğini, %4,92'si bağkura kayıtlı olduklarını ifade etmişlerdir.

5.2.2. Artova Bölgesinde Tarımsal Yapı ve İşletmelerin Yıllık Tarımsal Faaliyet Sonuçları

5.2.2.1. Arazi Mevcudu ve Kullanım Durumu

5.2.2.1.1. Arazi Mevcudu, Tasarruf Şekli ve Arazilerin Parçalılık Durumu

İşletme başına düşen arazi mevcudu ve tasarruf şekli çizelge 5.160'da verilmiştir.

Çizelge 5.160. İşletme Başına Düşen Arazi Varlığı ve Tasarruf Şekli (Da ve %) (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		(Da)	%	(Da)	%	(Da)	%	(Da)	%
MÜLK ARAZİ	Toplam Mülk Arazi	29,43	93,12	67,00	96,07	129,63	89,75	68,23	92,54
	Mülk Araziden Ortağa ve Kiraya Verilen	---	---	---	---	---	---	---	---
	Bizzat İşletilen Arazi	29,43	93,12	67,00	96,07	129,63	89,75	68,23	92,54
Kiraya Tutulan Arazi		1,74	5,50	0,87	1,25	7,13	4,94	2,74	3,72
Ortağa Tutulan Arazi		0,44	1,38	1,87	2,68	7,67	5,31	2,76	3,74
İŞLETME ARAZİSİ		31,61	100,00	69,74	100,00	144,43	100,00	73,73	100,00

Ortalama işletme büyüklüğü, işletme büyüklük grupları itibariyle 31,61 da ile 144,43 da arasında değişmektedir. Ortalama işletme arazisi genişliği 73,73 da'dır.

Mülk araziden ortağa ve kiraya verilen arazi miktarı çıkarılıp, ortağa ve kiraya tutulan arazi genişliği eklenerek bulunan işletme arazisinde ağırlıklı olarak mülk arazinin hakim olduğu görülmektedir. İşletmeler ortalamasında %92,54 olan mülk arazi, 1. grup işletmelerde %93,12; 2. grup işletmelerde %96,07 ve 3. grup işletmelerde %89,75 oranında yer almaktadır. İncelenen işletmelerde mülk araziden kiraya ve ortağa verilen araziye rastlanmamıştır (Çizelge 5.160.).

Çizelge 5.161.'de işletmelerin sahip oldukları işletme arazisinin dağılık ya da toplu oluşunu belirlemek amacıyla toplam işletme arazisinin parçalılık durumu verilmiştir.

Çizelge 5.161. İncelenen İşletmelerde İşletme Arazisinin Parselasyon Durumu (Ortalama Olarak)
(Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI			
	1. Grup (23)	2. Grup (23)	3. Grup (15)	İşlt. Ort. (61)
İşletme Arazisi (Da)	31,61	69,74	144,43	73,73
Parsel Sayısı (Adet)	6,04	8,96	17,40	9,93
Ortalama Parsel Alanı (Da)	5,23	7,78	8,30	7,43

Çizelgeye göre işletme büyüklük grupları itibariyle parsel sayısı 6,04 ile 17,40 adet arasında değişmekte olup, işletmeler ortalamasında 9,93 olarak belirlenmiştir. Ortalama parsel alanı işletmeler ortalamasına göre 7,43 da'dır. İşletme büyüklüğünün artışına paralel olarak işletme büyüklük grupları itibariyle ortalama parsel alanı da artış göstermektedir.

İşletmelerde arazilerin parçalı olduğu ve küçük parsellere ayrıldığı ifade edilebilir. Bu durumun insan ve makina gücünün kullanımını olumsuz yönde etkilediğini söylemek mümkündür.

5.2.2.1.2. Arazi Nev'ileri ve Dağılımı

Çizelge 5.162.'de işletmelerin arazi nev'ileri ve işletme arazisi içindeki dağılımı görülmektedir.

Çizelge 5.162. İncelenen İşletmelerde Arazi Nev'ileri (Da) ve İşletme Arazisi İçerisindeki Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Alanı(da)	%	Alanı(da)	%	Alanı(da)	%	Alanı(da)	%
Tarla Arazisi	Sulu	3,94	12,45	13,59	19,48	20,87	14,45	11,74	15,92
	Kuru	26,89	85,07	56,15	82,52	121,96	84,44	61,30	83,14
	TOPLAM	30,83	97,52	69,74	100,00	142,83	98,89	73,04	99,06
Meyve Arazisi	Meyve Bahçesi	0,78	2,48	---	---	1,60	1,11	0,69	0,94
	Bağ Alanı	---	---	---	---	---	---	---	---
	TOPLAM	0,78	2,48	---	---	1,60	1,11	0,69	0,94
Ağaçlık Arazi		---	---	---	---	---	---	---	---
TOPLAM İŞLETME ARAZİSİ		31,61	100,00	69,74	100,00	144,43	100,00	73,73	100,00

İncelenen işletmelerde, toplam işletme arazisinin oldukça büyük bir çoğunluğunu tarla arazisi oluşturmaktadır. Tarla arazisinin toplam işletme arazisi içindeki payı %97,52 ile %100,00 arasında değişmekte olup, işletmeler ortalamasında %99,06 ile çok yüksek bir değerdedir. Bölgede tarla arazisinin dışında %0,04 oranında meyve arazisi izlenmektedir.

5.2.2.1.3. İşletme Arazisinin Kullanılış Şekli

Çizelge 5.163. ve çizelge 5.164. incelenen işletmelerin yetiştirilen ürünler ve ekiliş-dikiliş alanlarına ilişkin değerleri ve oransal dağılımlarını göstermektedir.

Toplam ekiliş-dikiliş alanı içinde en yüksek pay tüm işletme gruplarında tahıllara aittir. 1. grup işletmelerde bu oran %73,08; 2. grup işletmelerde %59,23; 3. grup işletmelerde %60,46 ve işletmeler ortalamasında %62,07'dir.

Tarla ürünleri içerisinde ürün grupları itibariyle en büyük pay tahıllara ait olup, bunu sırasıyla endüstri bitkileri, yem bitkileri, baklagiller ve yumru bitkiler izlenmektedir.

Meyveler içinde en büyük paya %57,97 ile elma sahiptir. Bunu sırasıyla %36,23 ile vişne ve %2,90'lık pay ile armut ve erik izlenmektedir.

Ağaçlık araziye incelenen işletmelerde rastlanmamıştır.

İşletmeler ortalamasında toplam işletme arazisinin %80,88'i ekili-dikili olup, %19,12'lik bir kısmını nadas alanı oluşturmaktadır.

Çizelge 5.163. İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Ürünler ve Ekiliş-Dikiliş Alanları (Da) (Artova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI				
			1.Grup (23)	2.Grup (23)	3.Grup (15)	İşlt. Ort. (61)	
			Da	Da	Da	Da	
T A R L A Ü R Ü N L E R İ	Tahıllar	Buğday (S)	0,65	3,92	2,00	2,21	
		Buğday (K)	20,54	29,65	75,60	37,52	
		Arpa (K)	1,91	7,35	9,06	5,72	
		Yulaf	---	0,39	0,67	0,31	
		TOPLAM	23,10	41,31	87,33	45,76	
	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	2,87	7,26	11,80	6,72	
		TOPLAM	2,87	7,26	11,80	6,72	
	Yem Bitkileri	Yonca	---	0,18	3,80	1,00	
		Fiğ	1,18	2,39	5,07	2,59	
		TOPLAM	1,18	2,57	8,87	3,59	
	Baklagiller	Kuru Fasulye	---	1,02	---	0,39	
		Mercimek	---	0,15	0,27	0,12	
		Nohut	---	2,52	0,50	1,07	
		TOPLAM	---	3,69	0,77	1,58	
	Yumru Bitkiler	Patates	0,20	0,78	3,73	1,29	
		TOPLAM	0,20	0,78	3,73	1,29	
	TARLA ÜRÜNLERİ TOPLAMI			27,35	55,61	112,50	58,94
	MEYVELER	Elma	0,10	---	1,47	0,40	
		Vişne	0,60	---	0,13	0,25	
		Armut	0,04	---	---	0,02	
Erik		0,04	---	---	0,02		
TOPLAM		0,78	---	1,60	0,69		
TOPLAM			28,13	55,61	114,10	59,63	
NADAS			3,48	14,13	30,33	14,10	
İŞLETMELER ORT. TOPLAM			31,61	69,74	144,43	73,73	

Çizelge 5.164. İncelenen İşletmelerde Yetiştirilen Ürünler ve Ekiliş-Dikiliş Alanlarının Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

YETİŞTİRİLEN ÜRÜNLER			İŞLETME GRUPLARI								
			1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)		
			A	B	A	B	A	B	A	B	
T A R L A	Tahıllar	Buğday (S)	2,81	2,06	4,49	5,62	2,29	1,38	4,83	3,00	
		Buğday (K)	88,92	64,98	71,77	42,51	86,57	52,34	81,99	50,89	
		Arpa (K)	8,27	6,04	17,79	10,54	10,37	6,27	12,50	7,76	
		Yulaf	---	---	0,95	0,56	0,77	0,46	0,68	0,42	
		TOPLAM	100,00	73,08	100,00	59,23	100,00	60,46	100,00	62,07	
	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	100,00	9,08	100,00	10,41	100,00	8,17	100,00	9,11	
		TOPLAM	100,00	9,08	100,00	10,41	100,00	8,17	100,00	9,11	
	Ü R Ü N L E R İ	Baklagiller	Kuru Fasulye	---	---	27,64	1,46	---	---	24,68	0,53
			Mercimek	---	---	4,07	0,22	35,06	0,19	7,60	0,16
			Nohut	---	---	68,29	3,61	64,94	0,35	67,72	1,45
TOPLAM			---	---	100,00	5,29	100,00	0,54	100,00	2,14	
Yem Bitkileri	Fig (K)	100,00	3,73	93,00	3,43	57,16	3,51	72,14	3,51		
	Yonca	---	---	7,00	0,26	42,84	2,63	27,86	1,36		
	TOPLAM	100,00	3,73	100,00	3,69	100,00	6,14	100,00	4,87		
Yumru Bitkiler	Patates	100,00	0,63	100,00	1,12	100,00	2,58	100,00	1,75		
	TOPLAM	100,00	0,63	100,00	1,12	100,00	2,58	100,00	1,75		
TARLA ÜRÜNLERİ TOPLAMI			---	86,52	---	79,54	---	77,89	---	79,94	
MEYVELER			Elma	12,82	0,31	---	---	91,88	1,02	57,97	0,54
			Vişne	76,92	1,90	---	---	5,12	0,09	36,23	0,34
			Armut	5,13	0,13	---	---	---	---	2,90	0,03
			Erik	5,13	0,13	---	---	---	---	2,90	0,03
			TOPLAM	100,00	2,47	---	---	100,00	1,11	100,00	0,94
TOPLAM			---	88,99	---	79,54	---	79,00	---	80,88	
NADAS			---	11,01	---	20,26	---	21,00	---	19,12	
İŞLT. ORT. TOPLAM			---	100,00	---	100,00	---	100,00	---	100,00	

A: Kendi ürün grubu içindeki yüzdesi (%)

B: İşletmeler ortalaması toplamı içindeki yüzdesi (%)

5.2.2.2. İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu

Çizelge 5.165. ve çizelge 5.166. incelenen işletmelerde işgücü mevcudu ve kullanım durumu ile oransal dağılımını göstermektedir.

Çizelge 5.165. İncelenen İşletmelerde İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu (Ortalama Erkek İşgünü)
(Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI			
		1. Grup (23)	2. Grup (23)	3. Grup (15)	İşlt. Ort. (61)
İşletmede Kullanılabilir Aile İşgücü		965,22	1111,96	1305,00	1104,10
İşletme Dışında Kullanılan Aile İşgücü	Tarında	21,41	24,13	32,00	25,04
	Tarım Dışı	55,11	75,22	74,50	67,46
İşletmede Kullanılan Aile İşgücü (A)		240,60	391,52	495,33	360,14
Kullanılmayan (Atıl) Aile İşgücü		648,10	621,09	703,17	651,46
İşletmede Kullanılan Geçici Ücretli İşgücü (B)		1,65	4,69	22,27	7,87
İşletmede Kullanılan Devamlı Ücretli İşgücü (B)		---	---	---	---
İşletmede Kullanılan Toplam İşgücü (A + B)		242,25	396,21	517,60	368,01

Çizelge 5.166. İncelenen İşletmelerde İşgücü Mevcudu ve Kullanım Durumu (Oransal Olarak)
(Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI			
		1. Grup (23) %	2. Grup (23) %	3. Grup (15) %	İşlt. Ort. (61) %
İşletme Dışında Kullanılan Aile İşgücü	Tarında	2,22	2,17	2,45	2,27
	Tarım Dışı	5,71	6,76	5,71	6,11
İşletmede Kullanılan Aile İşgücü		24,93	35,21	37,96	32,62
Kullanılmayan (Atıl) Aile İşgücü		67,14	55,86	53,88	59,00
İşletmede Kullanılabilir Aile İşgücü		100,00	100,00	100,00	100,00
- İşletmede Kullanılan Aile İşgücü		99,32	98,82	95,70	97,86
- İşletmede Kullanılan Geçici Ücretli İşgücü		0,68	1,18	4,30	2,14
İşletmede Kullanılan Toplam İşgücü		100,00	100,00	100,00	100,00

İncelenen işletmelerde kullanılabilir işgücü mevcudu sırasıyla 1. grup işletmelerde 965,22; 2. grup işletmelerde 1111,96; 3. grup işletmelerde 1305,00 ve işletmeler ortalamasında 1104,10 EİG olup, işletme büyüklüğü ile birlikte artma göstermektedir.

İşletme dışında kullanılan aile işgücü miktarı işletmeler ortalamasında aile işgücünün %8,38'ini oluştururken, işletmede kullanılan aile işgücünün %2,14'ünü işletmede kullanılan geçici ücretli işgücü oluşturmaktadır (Çizelge 5.166.).

İşletmede kullanılan aile işgücü miktarı işletme büyüklük grupları itibariyle artan bir seyir izlemektedir. Kullanılabilir aile işgücünün, işletme grupları itibariyle %24,93 ile %37,96 arasında bir oranda olmakla birlikte, işletmeler ortalamasında %32,62'si işletmede kullanılmaktadır.

İncelenen işletmelerde kullanılabilir aile işgücünün büyük bir kısmının kullanılmadığı (atıl kaldığı) görülmektedir. 1. grup işletmelerde atıl işgücü oranı %67,14; 2. grup işletmelerde %55,86; 3. grup işletmelerde %53,88 ve işletmeler ortalamasında %59,00 olarak belirlenmiştir.

İşletmelerde yabancı işgücüne yer verildiği ancak bunun sadece geçici ücretli işgücü olduğu tespit edilmiştir. İşletmede kullanılan geçici ücretli işgücünün işletme büyüklük grupları ile birlikte artış gösterdiği ve buna karşılık işletmede kullanılan aile işgücü miktarının oransal olarak azaldığı görülmektedir (Çizelge 5.165. ve Çizelge 5.166.).

İşletmede kullanılan toplam işgücü miktarı, işletme büyüklüğü ile birlikte artış göstermekte olup, işletmeler ortalamasında 368,01 EİG olarak tespit edilmiştir. Kullanılan toplam işgücünün dağılımının işletmeler ortalamasında %97,86 ile aile,%2,14 ile geçici işgücüne ait olduğu belirlenmiştir.

Tüm bu sonuçlardan elde edilen bilgilerden incelenen işletmelerde aile işgücünün büyük bir çoğunluğunun atıl kaldığı ve tarım kesiminde hala gizli işsizliğin mevcut olduğunu söylemek mümkündür.

5.2.2.3. Sermaye Miktarı ve Bileşimi

5.2.2.3.1. Aktif Sermaye

İncelenen işletmelerde işletme başına düşen aktif sermaye miktar ve oransal olarak çizelge 5.167.'de verilmiştir.

İşletmelerde aktif sermaye toplamı işletme büyüklüğü ile birlikte artan bir eğilim göstermektedir. Aktif sermayeyi oluşturan iki ana unsur; arazi sermayesi ve işletme sermayesi için de aynı durum sözkonusudur (Çizelge 5.167.).

Toplam aktif sermaye içinde arazi sermayesinin oranı işletmeler ortalamasında %70,94; işletme sermayesinin oranı %29,06'dır. Bu durum aktif sermayeyi oluşturan unsurlar itibarıyla incelendiğinde en yüksek oran %62,15 ile toprak sermayesine aittir. Bunu sırasıyla alet makina sermayesi (%15,47), hayvan sermayesi (%9,25), bina sermayesi (%5,89), para sermayesi (%3,99), tarla demirbaşı sermayesi (%2,41), bitki sermayesi (%0,41), malzeme mühimmat sermayesi (%0,35) ve arazi ıslahı sermayesi (%0,09) izlemektedir.

Çizelge 5.167. İşletme Başına Düşen Aktif Sermaye (Milyon TL) (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI				
		1. Grup (23)	2. Grup (23)	3. Grup (15)	İşlt. Ort. (61)	
		Değeri	Değeri	Değeri	Değeri	
ARAZİ SERMA- YESİ	Toprak Sermayesi	5568,48	11697,83	23658,33	12327,87	
	Arazi Islahı Sermayesi	8,70	6,52	46,67	17,22	
	Bina Sermayesi	861,60	1146,38	1675,78	1169,19	
	Bitki Sermayesi	89,63	75,41	75,73	80,85	
	Tarla Demirbaşı Sermayesi	252,79	461,75	847,70	477,86	
	Arazi Sermayesi Toplamı	6781,20	13387,89	26304,21	14072,99	
İŞLETME SERMA- YESİ	Sabit İşletme Varlığı	Alet-Makina Serm.	1523,48	3358,48	4993,33	3068,61
		Hayvan Sermayesi	1102,61	1660,55	3224,93	1834,86
	Döner İşletme Varlığı	Malz. Mühim. Serm.	34,39	51,61	151,60	69,71
		Para Sermayesi	540,44	765,21	1214,00	790,82
	İşletme Sermayesi Toplamı	3200,92	5835,85	9583,86	5764,00	
AKTİF SERMAYE TOPLAMI		9982,12	19223,74	35888,07	19836,99	
Aktif Sermaye (Milyon TL/Da)		315,79	275,65	248,48	269,05	
		%				
ARAZİ SERMA- YESİ	Toprak Sermayesi	55,78	60,85	65,92	62,15	
	Arazi Islahı Sermayesi	0,09	0,03	0,13	0,09	
	Bina Sermayesi	8,63	5,96	4,67	5,89	
	Bitki Sermayesi	0,90	0,39	0,21	0,41	
	Tarla Demirbaşı Sermayesi	2,53	2,41	2,36	2,41	
	Arazi Sermayesi Toplamı	67,93	69,64	73,29	70,94	
İŞLETME SERMA- YESİ	Sabit İşletme Sermayesi	Alet-Makina Serm.	15,26	17,47	13,91	15,47
		Hayvan Sermayesi	11,05	8,64	8,99	9,25
	Döner İşletme Sermayesi	Malz. Mühim. Serm.	0,34	0,27	0,42	0,35
		Para Sermayesi	5,42	3,98	3,38	3,99
	İşletme Sermayesi Toplamı	32,07	3,36	26,71	29,06	
AKTİF SERMAYE TOPLAMI		100,00	100,00	100,00	100,00	

İncelenen işletmelerde işletme arazisi dekarına düşen aktif sermaye değeri işletme büyüklük grupları itibariyle azalış göstermektedir. Bu değer işletmeler ortalamasında 269,05 milyon TL olarak belirlenmiştir.

İncelenen işletmelerde aktif sermayeyi oluşturan unsurların ayrıntıları çizelge EK 26-34.'de verilmiştir.

5.2.2.3.2. Pasif Sermaye

İncelenen işletmelerde işletme başına düşen pasif sermaye miktar ve oransal olarak çizelge 5.168.'de görülmektedir.

Çizelge 5.168. İşletme Başına Düşen Pasif Sermaye (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI			
		1. Grup (23) Değeri	2. Grup (23) Değeri	3. Grup (15) Değeri	İşlt. Ort. (61) Değeri
YABANCI SERMAYE	Borçlar	575,11	528,56	496,33	538,18
	Kiraya ve Ortağa Tutulan Top.Kıym.	89,13	395,65	2346,67	759,84
	TOPLAM	664,24	924,21	2843,00	1298,02
ÖZSERMAYE		9317,88	17759,53	33045,07	18335,37
TOPLAM PASİF SERMAYE (Milyon TL)		9982,12	18683,74	35888,07	19633,39
Pasif Sermaye (Milyon TL/da)		315,79	267,91	248,48	266,29
		%			
YABANCI SERMAYE	Borçlar	5,76	2,83	1,38	2,74
	Kiraya ve Ortağa Tutulan Top.Kıym.	0,89	2,12	6,54	3,87
	TOPLAM	6,65	4,95	7,92	6,61
ÖZSERMAYE		93,35	95,05	92,08	93,39
TOPLAM PASİF SERMAYE		100,00	100,00	100,00	100,00

İşletme büyüklük grupları itibariyle pasif sermaye miktar olarak artış göstermektedir. Pasif sermaye içinde özsermaye ve borçların oranı sırasıyla 1. grup işletmelerde %93,35 ile %6,65; 2. grup işletmelerde %95,05 ile %4,95; 3. grup işletmelerde %92,08 ile %7,92 ve işletmeler ortalamasında %93,39 ile %6,61'lik bir değere sahiptir.

İşletme başına düşen özsermaye işletme büyüklük grupları itibariyle artış göstermesine rağmen, işletme arazisi dekarına düşen özsermaye azalış göstermektedir (Çizelge EK 37.). İşletmeler ortalamasında işletme başına düşen özsermaye miktarı 18 538, 97 milyon TL olarak tespit edilmiştir. Pasif sermayeyi oluşturan unsurlara ilişkin ayrıntılı veriler çizelge EK 35, 36 ve 37.'de verilmiştir.

5.2.2.3.3. Sermaye Bileşimi ve Bilanço Oranları (Mali Rasyolar)

Çizelge 5.169.'da incelenen işletmelerde sermaye bileşimi ve bilanço oranları verilmiştir.

Cari oran, işletme büyüklük grupları ile birlikte artan bir eğilim göstermekte olup, işletmeler ortalamasında 1,82 olarak belirlenmiştir. 3. grup işletmelerde bu oranın en yüksek değerinde olduğu (3,28) ve bunun da kısa vadeli borçları diğer işletme gruplarına göre daha kolay ödeyebileceklerini göstermektedir.

Likidite oranı, işletme büyüklük grupları itibariyle artış göstermekte olup, işletmeler ortalamasında 1,67 olarak hesaplanmıştır. Bu oranın en az 1 ve daha büyük olması arzu

edildiği dikkate alınır, tüm gruplar ve işletmeler ortalamasında tüm oranların daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre incelenen işletmelerin mevcut para sermayeleri ile kısa vadeli borçlarını karşılayabilecek güce sahip oldukları söylenebilir.

Çizelge 5.169. İncelenen İşletmelerde Sermaye Bileşimi (Ortalama Milyon TL) ve Kapital Oranları (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI				
		1. Grup (23)	2. Grup (23)	3. Grup (15)	İşlt. Ort. (61)	
		Değeri	Değeri	Değeri	Değeri	
Aktif Sermaye	Arazi Sermayesi Toplamı	6781,20	13387,89	26304,21	14702,99	
	İşletme Sermayesi Toplamı	3200,92	5835,85	9583,86	5764,00	
AKTİF SERMAYE TOPLAMI		9982,12	19223,74	35888,07	19836,99	
P A S İ F	Gerçek Borçlar	Kısa Vadeli Borçlar	517,60	465,13	416,92	473,06
		Orta Vadeli Borçlar	57,51	63,43	79,41	65,12
		Uzun Vadeli Borçlar	---	---	---	---
		TOPLAM	575,11	528,56	496,33	538,18
	İtibari Borçlar	Kiraya Tutulan Toprak Kıymeti	34,78	130,43	1046,67	319,67
		Ortağa Tutulan Toprak Kıymeti	54,35	265,22	1300,00	440,17
		Kiraya Tutulan Bina Kıymeti	---	---	---	---
		TOPLAM	89,13	395,65	2346,67	759,84
	YABANCI SERMAYE		664,24	924,21	2843,00	1298,02
	ÖZSERMAYE		9317,88	18299,53	33045,07	18538,97
PASİF SERMAYE TOPLAMI		9982,12	18223,74	35888,07	19836,99	
BİLANÇO						
ORANLARI						
	Cari Oran	1,11	1,76	3,28	1,82	
	Likidite Oranı	1,04	1,65	2,91	1,67	

5.2.2.4. Kredi Kullanım Durumu

Bu bölümde aile başkanlarının tarımsal faaliyetlerini yürütürken kendi kaynakları dışında başvurdukları kredi kaynakları, kredi kullanımına bakış açıları, aldıkları kredileri nerede kullandıkları incelenmiştir.

Aile başkanlarının tarımsal kredi kullanımı konusundaki tutumları hakkındaki bilgiler çizelge 5.170.'de verilmiştir.

Çizelge 5.170. Aile Başkanlarının Tarımsal Kredi Kullanımı Hakkındaki Tutumları
(Artova Bölgesi)

		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	Kullanılmalı	13	56,52	5	21,74	5	33,33	23	37,71
	Duruma göre kullanılabilir	4	17,40	5	21,74	1	6,67	10	16,39
	TOPLAM	17	73,92	10	43,48	6	40,00	33	54,10
HAYIR	Faizi yüksek	3	13,04	11	47,82	5	33,33	19	31,15
	Faizli krediyi benimsemiyor	3	13,04	1	4,35	4	26,67	8	13,11
	Kredi kaynaklarını yeterli	---	---	1	4,35	---	---	1	1,64
	TOPLAM	6	26,08	13	56,52	9	60,00	28	45,90
TOPLAM		23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Çizelgeden de görülebileceği gibi kredi kullanımına karşı olanların oranı işletme büyüklük grupları itibariyle artış göstermektedir. Bu değer 1. grup işletmelerde %26,08 iken 3. grup işletmelerde %60,00'a yükselmektedir. İşletmeler ortalamasında bu değer %45,90'dır.

Kredi kullanımına karşı olan aile başkanlarının büyük bir çoğunluğu (%31,15) faizin yüksek olduğunu, %13,14'ü faizli krediyi benimsemediğini, %1,64'ü kendi kaynaklarının yeterli olduğunu ifade etmişlerdir.

Kredi kullanımına olumlu yaklaşan aile başkanlarının oranı işletme genişliği büyüdükçe azalış göstermektedir. Bu da arazisi daha büyük olan işletmelerin kredi kullanımı konusuna olumsuz yaklaştıklarını göstermektedir. 1. grup işletmelerde %73,92 olan bu oran 3. grup işletmelerde %40,00'a düşmektedir. İşletmeler ortalamasında bu değer %54,10'dur.

Kredi kullanımını olumlu bulan aile başkanlarının büyük çoğunluğu (%37,71) mutlaka kullanılmalı, %16,39'u durumuna göre kullanılabilir görüşündedirler.

Bu sonuçlara göre, Artova yöresinde kredi kullanımına olumlu bakan aile başkanlarının oranı %54,10 olsa bile yine de büyük bir çoğunluğun kredi kullanımına karşı olduklarını söylemek mümkündür.

Çizelge 5.171. İşletmelerin Geçen Üretim Döneminde İşletme Kredisi Kullanma Durumu ve Kredi Kaynakları (Artova Bölgesi)

		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	TKK	11	47,83	13	56,52	2	13,33	26	42,62
	TCZB	1	4,34	2	8,69	2	13,33	5	8,20
	TOPLAM	12	52,17	15	65,21	4	26,66	31	50,82
HAYIR		11	47,83	8	34,79	11	73,34	30	49,18
TOPLAM		23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının bir önceki üretim döneminde işletme kredisi kullanma durumu araştırılmıştır. Buna göre aile başkanlarının %49,18'inin işletme kredisi kullanmadığı, %50,82'sinin ise kullandığı tespit edilmiştir (Çizelge 5.171.).

İşletme kredisi kullananların oranları gruplar itibariyle farklı değerler almaktadır. İşletme kredisi kullanılan en önemli kaynak Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK)'dir (%42,62). Aile başkanlarının işletme kredisi kullandıkları diğer bir kaynak T.C.Z.B'dır (%8,20).

Çizelge 5.172. İşletmelerin Geçen Üretim Döneminde Aldıkları İşletme Kredisini Kullanma Alanı (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Bitkisel üretim girdileri için	10	43,48	7	30,44	1	6,67	18	29,51
Hayvansal üretim	5	21,74	4	17,39	3	20,00	12	19,67
Borçlarını ödemek için	---	---	3	13,04	1	6,67	4	6,56
Alışverişi (Aile ihtiyaçları vb)	2	8,69	2	8,69	---	---	4	6,56
Alet makine alımı	1	4,35	1	4,35	---	---	2	3,28
Arazi alımı	---	---	1	4,35	---	---	1	1,64

Aile başkanlarının aldığı işletme kredilerini ne amaçla kullandıklarını gösteren çizelge 5.172.'ye göre bitkisel üretimde kullanım ilk sırayı almaktadır (%29,51). Aldığı krediyi hayvansal üretimde kullananların oranı %19,67 iken %6,56'sı alışveriş - aile ihtiyaçları, %6,56'sı borçlarını ödemek gibi tarım dışı alanlarda kullanmışlardır. Bunların dışında aile başkanlarının %6,56'sı alet-makine alımı, %1,64'ü ise arazi alımı amacıyla kredi kullanmışlardır.

Artova bölgesinde bu sonuçlara göre alınan kredinin tarım dışı alanlarda kullanım oranının oldukça düşük olduğu görülmektedir.

Ayrıca aile başkanlarının şimdiye kadar yatırım ve donatım kredisi kullanma durumları incelenmiştir.

Aile başkanlarının % 80,33'ü şimdiye kadar yatırım ve donatım kredisi kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Bu oran işletme büyüklük grupları itibariyle farklılıklar göstermektedir.

Yatırım veya donatım kredisi kullananların %1,64'ü TKK'den, %11,47'si T.C.Z.B.'dan alet-makine; %4,92'si TCZB'dan ve %1,64'ü TKK'den hayvancılık kredisi almışlardır. Bu amaçla kredi kullananlar içinde en büyük pay 3. grup işletmelere aittir. Yani işletme büyüklük grupları ile birlikte bu kredilerin kullanımının da artış gösterdiği

görülmektedir. Aile başkanlarının tümü aldıkları bu krediyi aynı amaçla kullandıklarını beyan etmişlerdir (Çizelge 5.173).

Çizelge 5.173. İşletmelerin Şimdiye Kadar Yatırım veya Donatım Kredisi Kullanma Durumu (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)			
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
EVET	Alet-makine	TCZB	1	4,35	1	4,35	5	33,33	7	11,47
		TKK	---	---	1	4,35	---	---	1	1,64
	Hayvancılık	TCZB	---	---	1	4,35	2	13,33	3	4,92
		TKK	---	---	---	---	1	6,67	1	1,64
	TOPLAM	1	4,35	3	13,05	8	53,33	12	19,67	
HAYIR	22	95,65	20	86,95	7	46,67	49	80,33		
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00		

Son olarak aile başkanlarının en iyi kredi kaynakları olarak gördükleri kaynaklar çizelge 5.174.'de verilmiştir.

Çizelge 5.174. En İyi Kredi Kaynakları (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kooperatifler	13	56,52	9	39,13	6	40,00	28	45,90
Akrabalar	3	13,04	10	43,48	3	20,00	16	26,23
Komşular	2	8,69	7	30,43	6	20,00	15	24,59
Bankalar	8	34,78	2	8,69	3	20,00	13	21,31
Kredi kullanımına karşı	2	8,69	3	13,04	1	6,67	6	9,84

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü bulmamaktadır.

Aile başkanlarının %45,90'ı kooperatiflerin en iyi kredi kaynakları olduğu düşüncesindedirler. %26,23'lük bir kısım akrabaların, %24,59'luk kısım komşuların, %21,31'lik kısım bankaların en iyi kaynaklar olduğunu ifade etmişlerdir. %9,84'ü kredi kullanımını tamamen reddetmektedir.

Kurumsallaşmış kredi kaynaklarını en iyi olarak görenlerin oranının yüksek olduğu ancak, üreticilerin kurumsallaşmamış kredi kaynaklarına da sıcak baktıkları söylenebilir.

5.2.2.5. Bitkisel ve Hayvansal Ürünler Üretimi ve Kullanılış Şekli

5.2.2.5.1. Bitkisel Ürünler Üretim Durumu ve Üretimin Kullanılış Şekli

İncelenen işletmelerde işletme başına düşen bitkisel ürünler üretim miktarları çizelge 5.175.'de, verim durumları çizelge 5.176.'da verilmiştir.

Çizelge 5.175. İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Üretim Miktarları (Kg) (Artova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI				
			1. Grup (23)	2. Grup (23)	3. Grup (15)	İşlt. Ort. (61)	
			Kg	Kg	Kg	Kg	
T A R L A	Tahıllar	Buğday (S)	202,17	862,17	576,00	542,95	
		Buğday (K)	5433,91	4420,00	13499,23	7034,89	
		Arpa (K)	308,70	1242,17	1350,67	916,89	
		Yulaf	---	100,00	98,33	61,88	
Ü R Ü N.	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	12739,13	28347,83	49333,33	27622,95	
		Yem	---	34,78	1900,00	480,33	
		Bitkileri	Fiğ	162,61	367,39	949,33	433,28
			Kuru Fasulye	---	172,18	---	64,92
Ü R Ü N.	Baklagiller	Mercimek	---	16,09	19,00	10,74	
		Nohut	---	261,74	128,00	130,16	
		Yumur	329,09	1260,87	7433,33	2427,36	
MEYVELER		Elma	43,48	---	200,00	65,57	
		Vişne	48,70	---	26,67	24,92	
		Armut	42,61	---	---	16,07	
		Erik	130,44	---	---	49,18	

Çizelge 5.175.'den görülebileceği gibi buğday, arpa, şekerpancarı ve patatesin üretim miktarı açısından önemli oldukları görülmektedir.

Çizelge 5.176.'da yetiştirilen ürünlere ait verim durumları verilmiştir.

Çizelgeye bakıldığında işletme büyüklük grupları itibariyle değişiklik gösteren verim durumunun, birkaç üründe önemli farklıklar gösterdiği görülmektedir. İncelenen işletmelerde en önemli ürünler sırasıyla şekerpancarı, buğday (k), patates, arpa (k), buğday (s), yonca, fiğ olup bu ürünlerde verim değerleri işletme büyüklüğü ile artış göstermektedir .

Çizelge 5.176. İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ortalama Verimi (Kg/da) (Artova Bölgesi)

YETİŞTİRİLEN ÜRÜNLER		İŞLETME GRUPLARI			
		1. Grup (23) Kg/da	2. Grup (23) Kg/da	3. Grup (15) Kg/da	İşlt. Ort. (61) Kg/da
Tahullar	Buğday (S)	311,03	219,94	288,00	245,68
	Buğday (K)	264,55	149,07	178,56	187,50
	Arpa (K)	162,62	169,00	149,08	160,30
Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	4438,72	3904,66	4180,79	4110,56
Baklagiller	Kuru Fasulye	---	168,80	---	168,80
	Mercimek	---	107,27	70,37	89,50
	Nohut	---	103,87	256,00	121,65
Yem Bitkileri	Fiğ (K)	137,81	153,72	187,25	167,29
	Yonca	---	193,22	500,00	480,33
Yumru Bitkiler	Patates	1645,45	1616,50	1992,85	1881,68
Meyveler	Elma	434,80	---	136,05	163,93
	Vişne	81,17	---	205,15	99,68
	Armut	1065,25	---	---	1065,25
	Erik	3261,00	---	---	3261,00

İncelenen işletmelerde tarla ürünlerinin kullanılış şekli ve oransal dağılımı çizelge 5.177.'de verilmiştir.

Çizelge 5.177. İncelenen İşletmelerde Tarla Ürünlerinin Kullanılış Şekli (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Ailede Tüketilen	108,43	16,30	200,75	14,13	288,92	10,12	187,62	12,60
İşçilere Verilen	0,35	0,05	0,57	0,04	1,44	0,05	0,70	0,05
Ortakçı Payı Olarak Ayrılan	3,74	0,56	31,03	2,18	103,50	3,63	38,56	2,59
Hayvan Yemi Olarak Kullanılan	31,42	4,73	83,28	5,86	165,32	5,79	83,90	5,64
Tohumluk Olarak Ayrılan	21,70	3,26	43,75	3,08	95,90	3,36	48,26	3,24
Satılan	499,60	75,10	1061,38	74,71	2199,25	77,05	1129,37	75,88
TOPLAM	665,24	100,00	1420,76	100,00	2854,33	100,00	1488,41	100,00

Çizelgeye göre bütün işletme büyüklük grupları itibariyle satılan ürün değerinin en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir (İşletmeler ortalamasında %75,88). Bu durum tarla ürünleri üretim faaliyetinin bu yörede çoğunlukla pazara yönelik olarak yapıldığı, ancak diğer değerlendirme şekillerinin de önemini koruduğu görülmektedir. Ailede tüketilen ürünlerin oranı %12,60 ile küçümsenemeyecek bir değerdedir.

Çizelge 5.178.'de meyvelerin kullanılış şekli ve oransal dağılımı verilmiştir.

Çizelge 5.178. İncelenen İşletmelerde Meyvelerin Kullanılış Şekli (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1.Grup (23)		2.Grup (23)		3.Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Ailede Tüketilen	5,11	22,54	---	---	31,20	31,20	9,60	59,19
Satılan	17,56	77,46	---	---	---	---	6,62	40,81
TOPLAM	22,67	100,00	---	---	31,20	100,00	16,22	100,00

İncelenen işletmelerde yetiştirilen meyvelerin kullanılış şekli incelendiğinde satılan ürünlerin değeri işletmeler ortalamasında 6,62 milyon TL olup, %40,81'lik bir orana sahiptir. Ailede tüketilen ürünlerin oranı %59,19 ile oldukça yüksek bir orandadır.

5.2.2.5.2. Hayvan Varlığı, Hayvansal Ürünler Üretim Durumu ve Üretimin Kullanılış Şekli

Araştırma yöresinde hayvancılık faaliyetine yer verildiği ve özellikle büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin daha yoğun olarak yapıldığını söylemek mümkündür.

İşletmelerin sahip oldukları hayvan sayıları çizelge 5.179.'da verilmiştir.

İncelenen işletmelerde iş hayvanına rastlanmamıştır.

İşletmelerde hayvan mevcudunun en büyük kısmını büyükbaş hayvanlar oluşturmaktadır. İşletmeler ortalamasına göre 8,38 adet inek, 0,09 adet manda, 5,93 adet koyun ve 2,20 adet tavuk bulunduğu belirlenmiştir.

Süt ineği olarak en çok yerli ırk tercih edilmekte olup (2,52 adet), bunu 1,05 adet ile melez ırk, 0,31 adet kültür ırk izlemektedir.

İrat hayvanları genellikle işletme büyüklüğü ile birlikte artış göstermektedir.

İşletmelerdeki hayvan varlığı BBHB cinsinden incelendiğinde, işletmeler ortalamasına göre hayvan sayısı 5.57 BBHB'dir. Bunun 4,68 BBHB'i süt sığırcılığına; 0,13 BBHB'i mandacılık faaliyetine; 0,73 BBHB'i koyunculuğa; 0,10 BBHB'i kümes hayvanlarına aittir (Çizelge 5.179.).

Çizelge 5.179. İşletme Başına Düşen Hayvan Sayıları (Adet ve BBHB) (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI									
		1.Grup (23)		2.Grup (23)		3.Grup (15)		İşlt. Ort. (61)			
		Adet	BBHB	Adet	BBHB	Adet	BBHB	Adet	BBHB		
İŞ HAYVANLARI	At	---	---	---	---	---	---	---	---		
	Eşek	---	---	---	---	---	---	---	---		
	Katır	---	---	---	---	---	---	---	---		
	TOPLAM	---	---	---	---	---	---	---	---		
İ R A T H A Y V A N L A R I	S Ü T	Öküz	---	---	---	---	---	---	---		
		Boğa	---	---	---	---	---	---	---		
		İnek (Y)	2,00	1,00	3,26	1,63	2,20	1,10	2,52	1,26	
		İnek (M)	0,57	0,57	0,91	0,91	2,00	2,00	1,05	1,05	
	S İ Ğ I R C I L I Ğ I	İnek (K)	---	---	0,04	0,04	1,20	1,20	0,31	0,31	
		Buzağı (Y)	0,43	0,06	0,78	0,11	0,93	0,13	0,68	0,10	
		Buzağı (M)	0,09	0,02	0,13	0,02	0,53	0,10	0,21	0,04	
		Buzağı (K)	---	---	---	---	---	---	---	---	
		Dana (Y)	0,57	0,14	1,74	0,43	0,67	0,17	1,04	0,26	
		Dana (M)	0,35	0,17	0,39	0,20	1,33	0,67	0,61	0,31	
		Dana (K)	---	---	---	---	1,00	0,50	0,25	0,12	
		Tosun (Y)	0,30	0,24	1,00	0,80	1,27	1,01	0,80	0,64	
		Tosun (M)	---	---	0,13	0,12	0,93	0,84	0,28	0,25	
		Tosun (K)	---	---	---	---	---	---	---	---	
		Düve (Y)	0,09	0,03	0,34	0,12	0,53	0,19	0,29	0,10	
		Düve (M)	0,65	0,46	0,13	0,09	0,20	0,14	0,34	0,24	
		Düve (K)	---	---	---	---	---	---	---	---	
		TOPLAM	5,05	2,69	8,85	4,47	12,79	8,05	8,38	4,68	
		Mandacılık	Boğa	---	---	0,04	0,09	---	---	0,02	0,03
			İnek	0,13	0,20	---	---	0,07	0,10	0,07	0,10
Buzağı	---		---	---	---	---	---	---	---		
Dana	---		---	---	---	---	---	---	---		
Tosun	---		---	---	---	---	---	---	---		
Düve	---		---	---	---	---	---	---	---		
TOPLAM	0,13	0,20	0,04	0,09	0,07	0,10	0,09	0,13			
Koyunculuk	Koyun	3,09	0,31	2,17	0,22	13,73	1,37	5,36	0,72		
	Kuzu	---	---	---	---	2,33	0,12	0,57	0,01		
TOPLAM	3,09	0,31	2,17	0,22	16,06	1,49	5,93	0,73			
Kümes Hayv.	Tavuk	1,96	0,008	0,91	0,004	4,53	0,018	2,20	0,10		
	TOPLAM	1,96	0,008	0,91	0,004	4,53	0,018	2,20	0,10		
İŞLT. ORT. TOPLAM		---	3,21	---	4,79	---	9,45	---	5,57		

İncelenen işletmelerde hayvansal ürünler üretimi çizelge 5.180.'de verilmiştir.

Çizelge 5.180. İncelenen İşletmelerde Hayvansal Ürünler Üretimi (Kg) (Artova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI							
			1.Grup (23)		2.Grup (23)		3.Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
			Kg		Kg		Kg		Kg	
SÜT	İNEK	Yerli	1676,09	2356,96	1404,00	1865,90				
		Melez	833,48	1291,30	2928,00	1521,15				
		Kültür	---	83,48	2640,00	680,66				
		TOPLAM	2509,57	3731,74	6972,00	4067,71				
	Manda	125,22	---	64,00	62,95					
	Koyun	378,26	97,83	1110,00	452,46					
	TOPLAM	3013,05	3829,57	8146,00	4583,12					
Yapağı		3,04	2,17	14,00	5,41					
Yumurta (Adet)		266,09	177,39	740,00	349,18					
Gübre		12956,52	17347,83	25533,33	18196,72					

İşletme büyüklük grupları itibariyle işletme başına elde edilen süt miktarı artış göstermekte olup, işletmeler ortalamasına ait değer 4067,71 kg'dır. En çok süt üretiminin yerli inekten elde edildiği görülmektedir.

İşletmeler ortalaması itibariyle yapağı üretimi 5,41 kg, yumurta üretimi 349,18 adet ve gübre üretimi 18196,72 kg olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 5.181. incelenen işletmelerde hayvansal ürünlerin kullanılış şekline ilişkin bilgileri içermektedir.

Çizelge 5.181. İncelenen İşletmelerde Hayvansal Ürünlerin Kullanılış Şekli (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1.Grup (23)		2.Grup (23)		3.Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Ailede Tüketilen	211,34	51,60	439,77	81,67	507,08	46,38	370,19	59,10
İşçilere Verilen	0,43	0,10	1,30	0,24	1,33	0,12	0,98	0,16
İşletmede Kullanılan	14,83	3,62	30,00	5,57	45,40	4,15	28,07	4,48
Satılan	183,00	44,68	67,44	12,52	539,63	49,35	227,12	36,26
TOPLAM	409,60	100,00	538,51	100,00	1093,44	100,00	626,36	100,00

İşletmelerde kullanılan, ailede tüketilen ve işçilere verilen hayvansal ürün değeri işletme büyüklüğü ile artış göstermektedir. Ailede tüketilen hayvansal ürünlerin değeri işletmeler ortalamasına göre %59,10'luk bir paya sahipken, bunu %36,26 ile satılan, %4,48 ile işletmede kullanılan ve %0,16 ile işçilere verilen değerler izlemektedir. Bu değerler,

işletmelerin hayvansal üretimi çoğunlukla kendi ihtiyaçlarını karşılamak yönünde düşündüklerini göstermektedir.

5.2.3. Artova Bölgesinde İncelenen İşletmelerin Yıllık Tarımsal Faaliyet Sonuçları

5.2.3.1. Üretim Dalları İtibariyle Faaliyet Sonuçları

5.2.3.1.1. Bitkisel Üretim Dallarının Brüt Üretim Değerleri

İncelenen işletmelerde bitkisel ürünlere ilişkin brüt üretim değerleri çizelge EK 38.'de, oransal dağılımı Çizelge EK 39.'da verilmiş olup bu bölümde dekara düşen değerleri dikkate alınmıştır (Çizelge 5.182.).

Çizelge 5.182. İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ekiliş-Dikiliş Alanları Dekarına Düşen Brüt Üretim Değerleri (Milyon TL) (Artova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1.Grup (23) Değeri	2.Grup (23) Değeri	3.Grup (15) Değeri	İşlt. Ort. (61) Değeri
T A R L A	Tahıllar	Buğday (S) (*)	22,25	17,16	25,48	19,61
		Buğday (K) (*)	12,96	11,32	11,94	11,97
		Arpa (K) (*)	8,05	10,18	7,89	9,02
		Yulaf	---	16,49	7,34	11,74
A R A	Endüstri	Şekerpancarı	121,09	106,02	113,37	111,64
		Yonca	---	7,72	28,73	27,37
U R U N.	Yem	Fiğ	7,88	9,49	12,28	10,57
		Kuru Fasulye	---	61,47	---	60,62
U R U N.	Baklagiller	Mercimek	---	17,07	7,04	11,92
		Nohut	---	6,77	24,32	8,81
		Yumru	Patates	61,95	77,47	80,70
Meyveler (**)		Elma	64,10	---	19,05	23,25
		Vişne	11,95	---	31,00	14,76
		Armut	118,50	---	---	89,50
		Erik	108,75	---	---	82,00
Ağaçlık(**)		Kavak Söğüt	---	---	---	---

(*) Dane ve saman değerleri toplamını ifade etmektedir.

(**)Kavakçılık BÜD sınır kavakçılığını kapsamaktadır.

Çizelge EK 38.'e göre en önemli ürünler işletmeler ortalaması değerlerine göre şekerpancarı, buğday (k), patates ve arpa (k)'dır.

Ürünler ürün grupları itibariyle incelenecek olursa, genellikle tüm ürünlerin işletme büyüklük grupları ile birlikte brüt üretim değerleri de artmaktadır. Tarla ürünleri içinde en

yüksek pay işletmeler ortalamasına göre %50,40 ile endüstri bitkilerine, en düşük pay ise %2,32 ile baklagillere aittir (Çizelge EK 39.).

İşletmelerde toplam brüt üretim değeri içinde en yüksek pay tarla ürünlerine (%54,27), tarla ürünleri içinde %27,35 ile şekerpancarına aittir. Bunu %19,96 ile tahıllar, %3,70 ile patates izlemektedir. Toplam brüt üretim değeri içinde en önemli ürün %27,37 ile şekerpancarıdır.

İşletmeler ortalamasına göre, ekiliş-dikiliş alanı dekarına düşen brüt üretim değerleri en çok 111,64 milyon TL ile şekerpancarına aittir. Bunu 89,50 milyon TL ile armut; 82,00 milyon TL ile erik; 78,66 milyon TL ile patates; 60,62 milyon TL ile kuru fasulye izlemektedir (Çizelge 5.182.).

5.2.3.1.2. Hayvancılık Üretim Dallarında Brüt Üretim Değerleri

İşletmelerde hayvancılık üretim dallarının işletme başına düşen değerleri çizelge EK 40.'da, oransal dağılımı çizelge EK 41.'de verilmiştir.

Süt sığırcılığına ilişkin brüt üretim değerleri işletme büyüklük grupları ile birlikte artmaktadır. Hayvancılık üretim dalı brüt üretim değeri işletmeler ortalamasında 1224,35 milyon TL olup, bunun 1074,35 milyon TL'si süt sığırcılığına aittir. Dolayısıyla süt sığırcılığı, toplam hayvancılık brüt üretim değeri içinde %87,75'lik bir paya sahiptir (Çizelge EK 41.).

İşletmeler ortalamasında hayvancılık üretim dalı brüt üretim değeri, toplam brüt üretim değeri içinde %44,64'lük bir oranla yer almakta iken, bu oran işletme büyüklük grupları itibariyle %54,21 ile %40,63 arasında değişmektedir.

5.2.3.1.3. Toplam Brüt Üretim Değerinin Üretim Dalı Grupları Bakımından Dağılımı

Hayvancılık ve bitkisel üretim dallarının brüt üretim değeri toplamından oluşan toplam brüt üretim değerinin işletme başına düşen miktarları çizelge EK 42.'de, oransal dağılımı çizelge EK 43.'de verilmiştir.

Tüm işletme gruplarında bitkisel üretim dalı en yüksek paya sahiptir. Tüm üretim dallarında işletme arazisi ile paralel yönde artış olduğu görülmektedir (tavukçuluk, koyunculuk, mandacılık, ağaçlık üretim faaliyetleri hariç). İşletmeler ortalaması itibariyle toplam brüt üretim değerinin 2742,75 milyon TL olduğu belirlenmiştir (Çizelge EK 43.). Bu değer %55,36'lık kısmını (1518,40 milyon TL) bitkisel üretim, %44,64'lük kısmını (1224,35 milyon TL) hayvancılık oluşturmaktadır. Bitkisel üretim değeri içinde en yüksek değer endüstri bitkilerine (toplamdaki payı %27,35), hayvancılık brüt üretim değeri içinde en yüksek değer süt sığırcılığına (toplamdaki payı %39,17) aittir (Çizelge EK 43.).

5.2.3.1.4. Bitkisel Üretim Dallarında Değişken Masraflar

İncelenen işletmelerde bitkisel üretim dallarında işletme başına düşen değişken masrafa ilişkin değerleri çizelge EK 44., bu masrafların oransal dağılımına ilişkin değerleri çizelge EK 45. içermektedir.

İşletmelerde işletme başına düşen değişken masrafların işletme büyüklüğü ile birlikte değişiklikler göstermekle beraber genellikle bir artışın sözkonusu olduğu görülmektedir (Çizelge EK 44.).

İncelenen işletmelerin en çok buğday (k), şekerpancarı ve patates için değişken masraf yaptıkları görülmektedir.

1. grup işletmelerde tarla ürünleri içinde değişken masraflardan en büyük payı %51,84 ile buğday (k), meyveler içinde %80,74 ile vişne almaktadır.

2. grup işletmelerde bu oran sırasıyla buğday (k) (%35,78) (meyve bu grupta yer almamaktadır), 3. grup işletmelerde buğday (k) (%46,51) ve elma (%71,32) ve işletmeler ortalamasında buğday (k) (%43,04) ve vişneye (%55,20) aittir (Çizelge EK 45.).

Toplam değişken masraf içinde işletmeler ortalamasına göre en yüksek pay %71,72 ile tarla ürünlerine ait olup, meyvelerin payı %0,38'dir. Ürün bazında en yüksek pay %30,87 ile buğdaya (k), en düşük pay %0,13 ile mercimeğe aittir.

Çizelge 5.183. İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ekiliş-Dikiliş Alanları Dekarına Düşen Değişken Masrafları (Milyon TL) (Artova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1.Grup (23)	2.Grup (23)	3.Grup (15)	İşlt. Ort. (61)
			Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
T A R L A	Tahıllar	Buğday (S)	20,49	25,85	20,42	24,10
		Buğday (K)	15,51	18,49	15,58	16,43
		Arpa (K)	16,48	17,52	13,14	15,68
		Yulaf	---	18,85	14,25	16,52
Ü R Ü N.	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	69,38	72,92	61,25	67,32
	Yem Bitkileri	Yonca	---	15,11	7,58	8,11
N.	Baklagiller	Fiğ	15,25	16,79	11,47	13,98
		Kuru Fasulye	---	46,68	---	46,03
		Mercimek	---	25,13	18,26	21,92
		Nohut	---	18,45	19,78	18,66
Meyveler	Yumru Bitkiler	Patates	170,55	98,41	96,73	101,19
		Elma	8,40	---	7,33	7,43
		Vişne	13,83	---	33,31	16,76
		Armut	25,00	---	---	19,00
Ağaçlık(*)	Kavak - Söğüt	Erik	3,50	---	---	2,50
		Kavak - Söğüt	---	---	---	---

(*) Kavakçılık faaliyeti sınır kavak yetiştiriciliğinden oluşmaktadır.

İşletmeler ortalamasına göre, ekiliş-dikiliş alanı dekarına düşen en yüksek değişken masraf 101,19 milyon TL ile patatese aittir. Bunu sırasıyla şekerpancarı (67,32 milyon TL), kuru fasulye (46,03 milyon TL) izlemektedir. En düşük dekara değişken masraf 2,50 milyon TL ile eriğe aittir (Çizelge 5.183.).

5.2.3.1.5. Hayvancılık Üretim Dallarında Değişken Masraflar

İncelenen işletmelerde hayvancılık üretim dalları itibariyle değişken masraflar çizelge EK 46.'da, masrafların oransal dağılımı çizelge EK 47.'de verilmiştir.

Çizelge incelendiğinde, hayvancılık üretim dalı değişken masraflarının işletme büyüklük grupları ile birlikte artış gösterdiği ve işletmeler ortalamasında işletme başına 551,96 milyon TL olduğu görülmektedir.

İşletmeler ortalamasına göre, süt sığırcılığı %87,75 ile en yüksek paya sahipken, bunu sırasıyla %10,55 ile koyunculuk, %0,89 ile tavukçuluk ve %0,81 ile mandacılık izlemektedir (Çizelge EK 21.).

Hayvancılık üretim dalı değişken masraflarının toplam değişken masraftaki oranı ise %23,19 ile %38,53 arasında değişmekle birlikte işletmeler ortalamasında %27,63'lük bir değere sahiptir (Çizelge EK 47.).

Hayvancılık üretim dallarında değişken masrafların masraf unsurları itibariyle verildiği çizelge EK 48. incelendiğinde tüm gruplarda yem ve yem taşıma masraflarının en yüksek paya sahip olduğu görülmektedir.

İşletmeler ortalamasına göre, yem ve yem taşıma %55,54; geçici işçilik %38,30; veteriner-ilaç %5,28 ve aşım masrafları %0,88'lik paya sahiptir (Çizelge EK 48.).

5.2.3.1.6. Toplam Değişken Masrafların Üretim Dallarına Göre Dağılımı

Değişken masraflarla ilgili verilen çizelgeler doğrultusunda toplam değişken masrafların kültür nev'i grupları itibariyle açıklanabilmesi amacıyla çizelge EK 49. ve çizelge EK 50. hazırlanmıştır.

İncelenen işletmelerde toplam değişken masrafların işletme büyüklük grupları itibariyle artış gösterdiği ve işletmeler ortalamasında 1997,35 milyon TL olduğu belirlenmiştir (Çizelge EK 49.).

Bitkisel üretim değişken masrafları 1445,39 milyon TL ile %72,37'lik, hayvancılık üretim dalı değişken masrafları 551,96 milyon TL ile %27,63'lük paya sahiptir (Çizelge EK 50.).

5.2.3.1.7. Üretim Dallarını İtibariyle Brüt Marj

Bitkisel üretim dallarına ait brüt marj değerleri çizelge 5.184.'de verilmiştir.

Çizelgeden de görülebileceği gibi tarla ürünleri içinde dekara en yüksek brüt marj 44,32 milyon TL ile şekerpancarına 19,26 milyon TL ile yoncaya, 14,59 milyon TL ile kuru fasulyeye; meyveler içinde 105,25 milyon TL ile eriğe, 93,50 milyon TL ile armuta aittir.

Bu değerler yukarıda sözü edilen ürünlerin araştırma yöresinde kısmi karlılıkları en yüksek olan ürünler olduğunu göstermektedir.

Çizelge 5.184. İncelenen İşletmelerde Bitkisel Ürünlerin Ekiliş-Dikiliş Alanları Dekarına Düşen Brüt Marj (Milyon TL) (Artova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1.Grup (23)	2.Grup (23)	3.Grup (15)	İşlt. Ort. (61)
			Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
T A R L A	Tahıllar	Buğday (S)	1,76	-8,69	5,06	-4,49
		Buğday (K)	-2,55	-7,17	-3,64	-4,46
		Arpa (K)	-8,43	-7,34	-5,25	-6,66
		Yulaf	---	-2,36	-6,91	-4,78
Ü R U N.	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	51,71	33,10	52,12	44,32
		Yonca	---	-7,39	21,15	19,26
Ü R U N.	Yem	Fiğ	-7,37	-7,30	0,81	-3,41
		Kuru Fasulye	---	14,79	---	14,59
		Mercimek	---	-8,06	-11,22	-6,74
		Nohut	---	-11,68	6,06	-9,85
Meyveler	Yumru Bitkiler	Patates	-108,60	-20,94	-16,03	-22,53
		Elma	55,70	---	11,72	16,02
		Vişne	1,85	---	-2,31	-2,00
		Armut	93,50	---	---	70,50
Ağaçlık(*)	Kavak Söğüt	Erik	105,25	---	---	79,50
		Kavak Söğüt	---	---	---	---

(*) Kavakçılık faaliyeti sınır kavak yetiştiriciliğinden oluşmaktadır.

5.2.3.2. İşletmelerin Bir Bütün Olarak Yıllık Faaliyet Sonuçları

5.2.3.2.1. Brüt Hasıla (Gayrisaf Hasıla)

İncelenen işletmelerde işletme başına düşen brüt hasıla değerleri, oransal dağılımı ve farklı birimlere düşen miktarları ile aktif sermayeye oranı çizelge 5.185.'de verilmiştir.

İşletmelerde brüt hasıla çizelgeden görülebileceği gibi, işletme büyüklüğü ile artış göstermektedir. Bu değer 1710,45 milyon TL ile 5080,20 milyon TL arasında değişmekle beraber işletmeler ortalamasında 2849,20 milyon TL olarak hesaplanmıştır.

Brüt hasıla içerisinde en büyük payı işletmeler ortalamasında bitkisel ürünler satış tutarı (%39,87) almaktadır. Bu değeri sırasıyla ailede tüketilen çiftlik ürünleri değeri (%19,92), envanter kıymet artışları (%15,21), hayvansal ürünler ve hayvan satış tutarı (%14,69), işletmede kullanılan ürünler değeri (%5,62), hizmet gelirleri (%3,86), ikametgah kira karşılığı (%0,77) ve işçilere verilen çiftlik ürünleri değeri (%0,06) izlemektedir.

Çizelge 5.185. İncelenen İşletmelerde Brüt Hasılayı Oluşturan Unsurlar İtibariyle Brüt Hasıla (Milyon TL), Oransal Dağılımı (%) ve Farklı Birimlere Düşen Miktarı (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI								
	1.Grup (23)		2.Grup (23)		3.Grup (15)		İşlt. Ort. (61)		
	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%	
Bitkisel Ürünler Satış Tutarı	517,16	30,24	1061,38	41,90	2199,25	43,29	1135,99	39,87	
Hayvansal Ürünler ve Hayvan Satış Tutarı	483,00	28,24	142,88	5,64	742,96	14,62	418,68	14,69	
Ailede Tüketilen Çiftlik Ürünleri Değeri	324,88	18,99	640,52	25,29	827,20	16,28	567,41	19,92	
İşçilere Verilen Çiftlik Ürünleri Değeri	0,78	0,05	1,87	0,07	2,77	0,05	1,68	0,06	
İşletmede Kullanılan Ürünler Değeri	67,95	3,97	157,03	6,20	306,62	6,04	160,23	5,62	
Envanter Kıymet Artışları	Hayvan Varlığı	121,74	7,12	368,91	14,57	900,47	17,73	406,43	14,26
	Bitki Varlığı	14,20	0,83	15,48	0,61	10,50	0,21	13,77	0,49
	Malzeme- Mühimmat Varlığı	6,78	0,39	8,93	0,35	28,83	0,56	13,01	0,46
	TOPLAM	142,72	8,34	393,32	15,53	939,80	18,50	433,21	15,21
İkametgah Kira Karşılığı	17,44	1,02	22,48	0,89	28,27	0,56	22,00	0,77	
Hizmet Gelirleri	Aile İşgücünün çalışması	100,00	5,85	105,65	4,17	10,00	0,20	80,00	2,81
	Alet Makine Kirası	56,52	3,30	7,83	0,31	23,33	0,46	30,00	1,05
	TOPLAM	156,52	9,15	113,48	4,48	33,33	0,66	110,00	3,86
BRÜT HASILA TOPLAMI	1710,45	100,00	2532,96	100,00	5080,20	100,00	2849,20	100,00	
İşletme Arazisinin Dekarına Düşen Brüt Hasıla		54,11		36,32		35,17		38,64	
Milyon TL'lik İşletme Masrafına Düşen Brüt Hasıla		0,72		0,67		0,83		0,75	
İşletmede kullanılan EİG'ne Düşen Brüt Hasıla		7,06		6,39		9,81		7,74	
Brüt Hasılının Aktif Sermayeye Oranı (%)		17,14		13,18		14,16		14,36	

İşletme büyüklüğü arttıkça işletme arazisi dekarına düşen brüt hasıla değeri azalmakta olup, işletmeler ortalamasında 38,64 milyon TL'dir.

Her milyon TL'lik işletme masrafına düşen brüt hasıla değeri işletme büyüklüğü ile farklılıklar göstermekle birlikte işletmeler ortalamasında 0,75 milyon TL olarak olarak belirlenmiştir. Tüm işletme gruplarının milyon TL'lik işletme masrafını karşılayabilecek güçte olmadıkları görülmektedir.

İşletmede kullanılan EİG'ne düşen brüt hasıla değeri işletme büyüklük grupları ile farklılıklar göstermektedir. Bu değer işletmeler ortalamasında 7,74 milyon TL olarak yer almaktadır.

Brüt hasılının aktif sermayeye oranı, işletme grupları itibariyle farklılıklar göstermektedir. Bu oran %13,18 ile %17,14 arasında değişmekte ve işletmeler ortalamasında %14,36 olarak gerçekleşmektedir.

5.2.3.2.2. İşletme Masrafları

İncelenen işletmelerde işletme masrafları, oransal dağılımı ve farklı birimlere düşen miktarları ile aktif sermayeye oranı çizelge 5.186.'da verilmiştir.

Çizelge 5.186. İncelenen İşletmelerde İşletme Masrafları (Milyon TL) ve İşletme Masraflarının Farklı Birimlere Düşen Miktarları (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1.Grup (23)		2.Grup (23)		3.Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
İşçilik Masrafları	Ücretli İşgücü	4,52	0,01	13,65	0,04	80,53	1,32	26,66	0,70
	Aile İşgücü	991,74	41,92	1505,22	39,54	2049,53	33,61	1445,41	37,77
	TOPLAM	996,26	42,13	1518,87	39,88	2129,86	34,93	1472,07	38,47
Cari Masraflar (*)		962,87	40,70	1949,63	51,21	3409,39	55,92	1936,53	50,60
Amortismanlar	Alet-Makine Sermayesi	78,91	3,34	170,51	4,46	253,87	4,16	156,48	4,09
	Bina Sermayesi	28,07	1,19	37,49	1,00	54,74	0,90	38,18	1,00
	Arazi İslahı Sermayesi	0,44	0,01	0,33	0,01	2,33	0,04	0,86	0,02
	TOPLAM	107,42	4,54	280,33	5,47	310,94	5,10	195,52	5,11
Envanter Kıymet Eksilişi	Hayvan Sermayesi	295,65	12,50	125,87	3,31	233,20	3,82	216,28	5,65
	Malzeme Mühimmat Sermayesi	3,13	0,01	5,15	0,13	13,94	0,23	6,54	0,17
	TOPLAM	298,78	12,63	131,02	3,44	247,13	4,05	222,82	5,82
İŞLETME MASRAFLARI TOPLAMI		2365,33	100,00	3807,85	100,00	6097,33	100,00	3826,94	100,00
İşletme Arazisinin Dekarına Düşen İşletme Masrafı		74,83		54,60		42,21		51,9	
İşletmede kullanılan EİG'ne Düşen İşletme Masrafı		9,76		9,61		11,78		10,40	
İşletme Masraflarının Aktif Sermayeye Oranı (%)		23,70		19,81		16,99		19,29	

(*) Bitkisel ve hayvansal üretim dalları değişken masrafları (işçilik hariç), alet-makine ve bina tamir bakım masrafları, vergi-harç, traktör yağ-yakıt gibi masraflar

İşletme masrafları incelenen işletmelerde işletme grupları büyüdükçe artış göstermektedir. İşletmeler ortalamasında bu değer 3826,94 milyon TL olarak belirlenmiştir (Çizelge 5.186.).

İşletme masraflarını oluşturan unsurlara göre en önemli pay cari masraflara aittir. Bunu sırasıyla işçilik masrafları, envanter kıymet eksilişleri ve amortismanlar izlemektedir.

Cari masraflar işletme büyüklük grupları itibariyle %40,70 ile %55,92 arasında değişmekle birlikte işletmeler ortalamasında %50,60'lık bir orana sahiptir. Cari masraflar işletme büyüklüğü ile artış göstermektedir.

İşletme büyüklüğü ile birlikte işçilik masrafları oransal olarak azalmakta olup, işletmeler ortalamasında %38,47'lik bir orana sahiptir. Aile işgücü, işçilik masraflarının çok büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.

Envanter kıymet eksilişleri işletme büyüklük gruplarında farklı değerler almaktadır. İşletmeler ortalamasına göre işletme masrafları içindeki oranı %5,82'dir.

İşletme masrafları içinde en düşük paya sahip olan amortismanların payı işletmeler ortalamasında %5,11 olup, işletme büyüklük grupları itibariyle farklılıklar göstermektedir.

İşletme masraflarının farklı birimlere düşen miktarlarına ilişkin değerleri gösteren çizelge 5.186.'ya göre, işletme arazisi dekarına düşen işletme masrafı işletme büyüklük

grupları ile birlikte azalış göstermektedir. Bu değer işletmeler ortalamasında 51,90 milyon TL'dir.

İşletmede kullanılan EİG'ne düşen işletme masrafı, işletme büyüklük grupları itibariyle farklılıklar göstermekte olup, işletmeler ortalamasında 10,40 milyon TL'dir.

İncelenen işletmelerde işletme masraflarının aktif sermayeye oranı, işletme büyüklüğü ile azalmakta olup, işletmeler ortalamasında %19,29 olarak belirlenmiştir.

5.2.3.2.3. Gerçek Masraflar

İncelenen işletmelerde gerçek masraflara ilişkin değerler, farklı birimlere düşen miktarları ile aktif sermayeye oranı çizelge 5.187.'de verilmiştir.

Çizelge 5.187.'den de görülebileceği gibi gerçek masraflar işletme büyüklüğü ile birlikte artmaktadır. İşletmeler ortalamasında bu değer 2476,94 milyon TL'dir.

Gerçek masraflar içinde en önemli pay tüm işletme gruplarında aile işgücü ücret karşılığı çıkarıldıktan sonra kalan işletme masraflarına aittir. Bu değeri sırasıyla işletmeler ortalamasında kira ve ortakçı payı ile ödenen borç faizleri izlemektedir.

Gerçek masrafların farklı birimlere düşen miktarlarının verildiği çizelge 5.186. incelendiğinde, işletme arazisi dekarına düşen gerçek masrafın işletme büyüklüğü ile azalış gösterdiği görülmektedir. Bu değer işletmeler ortalamasında 33,59 milyon TL'dir.

Çizelge 5.187. İncelenen İşletmelerde Gerçek Masraflar (Milyon TL) Gerçek Masraflarının Farklı Birimlere Düşen Miktarları (Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI			
	1.Grup (23) Değeri	2.Grup (23) Değeri	3.Grup (15) Değeri	İşlt. Ort. (61) Değeri
İşletme Masrafları Toplamı (A)	2365,33	3807,85	6097,33	3826,94
Aile İşgücü Ücret Karşılığı (B)	991,74	1505,22	2049,53	1445,41
Kira ve Ortakçı Payı (C)	21,13	34,95	139,17	55,36
Ödenen Borç Faizleri (D)	5,35	50,02	77,97	40,05
GERÇEK MASRAFLAR TOPLAMI (A- B) + (C + D)	1400,07	2387,60	4265,14	2476,94
İşletme Arazisinin Dekarına Düşen Gerçek Masraf	44,29	34,24	29,53	33,59
İşletmede kullanılan EİG'ne Düşen Gerçek Masraf	5,78	6,03	8,24	6,73
Gerçek Masrafların Aktif Sermayeye Oranı (%)	14,03	12,42	11,88	12,49

İşletmede kullanılan EİG'ne düşen gerçek masraflar ise işletme büyüklüğü ile artış göstermekte olup, işletmeler ortalamasında 6,73 milyon TL'dir.

Gerçek masrafların aktif sermayeye oranı işletme büyüklüğü ile birlikte azalış göstermektedir. İşletmeler ortalamasında bu oran %12,49 olarak gerçekleşmiştir.

İncelenen işletmelerde işletme masrafları tüm gruplarda gerçek masraflardan daha yüksek değerde bulunmuştur.

5.2.3.2.4. Net Hasıla (Saf Hasıla)

Çizelge 5.188. incelenen işletmelerde işletme başına düşen net hasıla değerlerini, oransal dağılımı ve farklı birimlere düşen miktarları ile aktif sermayeye oranını içermektedir.

Çizelge incelendiğinde; işletme büyüklük grupları ile birlikte net hasıla değerlerinin farklılıklar gösterdiği ve işletmeler ortalamasında -997,74 milyon TL olduğu belirlenmiştir. Tüm işletme gruplarında net hasıla değerleri negatiftir.

Çizelge 5.188. İncelenen İşletmelerde Net Hasıla (Milyon TL) ve Net Hasılanın Farklı Birimlere Düşen Miktarları(Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI			
	1.Grup (23)	2.Grup (23)	3.Grup (15)	İşlt. Ort. (61)
	Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
Brüt Hasıla (A)	1710,45	2532,96	5080,20	2849,20
İşletme Masrafları (B)	2365,33	3807,85	6097,33	3826,94
Net Hasıla (A – B)	-654,88	-1274,89	-1017,13	-977,74
İşletme Arazisinin Dekarına Düşen Net Hasıla	-20,72	-18,28	-7,04	-13,26
Milyon TL'lik İşletme Masrafına Düşen Net Hasıla	-0,28	-0,34	-0,17	-0,26
İşletmede kullanılan EİG'ne Düşen Net Hasıla	-2,70	-3,22	-1,97	-2,66
Net Hasılanın Aktif Sermayeye Oranı (%)	-6,56	-6,63	-2,83	-4,93

Net hasılanın farklı ölçütlere göre karşılaştırmasının verildiği çizelge 5.188.'de, tüm işletme büyüklük gruplarında negatif değerler sözkonusudur. Net hasılanın aktif sermayeye oranı ise %-6.63 ile %-2.83 arasında değişmekle birlikte işletmeler ortalamasında %-4,93'dür. İşletmelerin rantabilitesini gösteren bu değere göre, tüm işletme gruplarının zarar ile çalıştıklarını (negatif rantabilite) söylemek mümkündür.

5.2.3.2.5. Tarımsal Gelir (Net Çiftlik Geliri)

Çizelge 5.189.'da incelenen işletmelerde işletme başına düşen tarımsal gelir değerleri, oransal dağılımı ve farklı birimlere düşen miktarları ile aktif sermayeye oranı verilmiştir.

İşletme başına düşen tarımsal gelir değerleri 145,36 milyon TL ile 815,06 milyon TL arasında değişmektedir. Bu değer işletmeler ortalamasında 372,26 milyon TL olarak belirlenmiştir.

Çizelge 5.189. İncelenen İşletmelerde Tarımsal Gelir (Milyon TL) ve Tarımsal Gelirin Farklı Birimlere Düşen Miktarları(Milyon TL) ile Aktif Sermayeye Oranı (%) (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI			
	1.Grup (23)	2.Grup (23)	3.Grup (15)	İşlt. Ort. (61)
	Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
Brüt Hasıla (A)	1710,45	2532,96	5080,20	2849,20
Gerçek Masraflar (B)	1400,07	2387,60	4265,14	2476,94
TARIMSAL GELİR (A - B)	310,38	145,36	815,06	372,26
İşletme Arazisinin Dekarına Düşen Tarımsal Gelir	9,82	2,08	5,64	5,05
İşletmede kullanılan EİG'ne Düşen Tarımsal Gelir	1,28	0,37	1,57	1,01
İşletmede Mevcut Nüfus Başına Düşen Tarımsal Gelir	59,01	25,15	106,27	61,53
Tarımsal Gelirin Öz Sermayeye Oranı (%)	3,33	0,79	2,47	2,01
Tarımsal Gelirin Aktif Sermayeye Oranı (%)	3,11	0,76	2,27	1,88

Tarımsal gelirin farklı birimlere düşen miktarlarının incelendiği çizelge 5.164.'de; işletme arazisi dekarına düşen tarımsal gelirin işletme büyüklüğü ile farklı değerlere sahip ve işletmeler ortalamasında 5,05 milyon TL olduğu belirlenmiştir.

İşletmede kullanılan EİG'ne ve işletmelerdeki mevcut nüfus başına düşen tarımsal gelir değerleri, işletme büyüklük gruplarında farklı değerlere sahiptir. Bu değerler işletmeler ortalamasında sırasıyla 1,01 milyon TL ve 61,53 milyon TL olarak hesaplanmıştır.

Tarımsal gelirin özsermayeye oranı %0,79 ile %3,33 arasında değişmekle birlikte, işletmeler ortalamasında %2,01'dir. Tarımsal gelirin aktif sermayeye oranı ise işletmeler ortalamasında %1,88'dir.

5.2.3.2.6. Harcanabilir Gelir

Tarımsal gelirin aile ihtiyaçları için ne kadarının harcanabileceğinin (harcanabilir tarımsal gelir) belirlenebilmesi amacıyla çizelge 5.190. hazırlanmıştır.

Çizelge 5.190. İncelenen İşletmelerde Harcanabilir Tarımsal Gelir (Milyon TL ve % olarak)
(Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Tarımsal Gelir (A)	310,38	68,50	145,36	26,98	815,06	46,45	372,26	46,22
Envanter Kıymet Artışları (B)	142,72	31,50	393,32	73,02	939,80	53,55	433,21	53,78
HARCANABİLİR TARIMSAL GELİR (A+ B)	453,10	100,00	538,68	100,00	1754,86	100,00	805,47	100,00
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Harcanabilir Tarımsal Gelir (Milyon TL/Da)	14,33		7,72		12,15		10,92	

Harcanabilir tarımsal gelirin işletme büyüklük grupları ile birlikte artış gösterdiği görülmektedir. İşletmeler ortalamasında bu değer 805,47 milyon TL olarak hesaplanmıştır. İşletme arazisi dekarına düşen harcanabilir tarımsal gelir işletme büyüklüğü ile birlikte farklı değerler göstermektedir. İşletmeler ortalamasına göre işletme arazisine düşen harcanabilir tarımsal gelir 10,92 milyon TL'dir.

5.2.3.2.7. Toplam Aile Geliri

İncelenen işletmelerde toplam aile gelirine ilişkin veriler çizelge 5.191.'de verilmiştir.

Çizelge 5.191. İncelenen İşletmelerde Toplam Aile Geliri (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%)
(Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Tarımsal Gelir (A)	310,38	50,31	145,36	32,26	815,06	56,59	372,26	49,20
Tarım Sektörü Dışı Gelir (B)	306,60	49,69	305,18	67,74	625,30	43,41	384,43	50,80
TOPLAM AİLE GELİRİ (A+ B)	616,98	100,00	450,54	100,00	1140,36	100,00	756,69	100,00
Kişi Başına Düşen Aile Geliri	117,30		77,95		148,68		125,07	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Toplam Aile Geliri (Milyon TL/Da)	19,52		6,46		7,90		10,26	

Toplam aile geliri işletme büyüklük grupları ile birlikte farklı değerler göstermekte olup işletmeler ortalamasında 756,69 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. İşletme arazisi dekarına düşen toplam aile geliri 10,26 milyon TL'dir.

Toplam aile gelirinin hemen hemen yarısını tarımsal gelir oluşturmaktadır. Nitekim işletmeler ortalamasında tarımsal gelirin toplam aile geliri içindeki oranı %50,80'dir. Ancak 2. grup işletmelerde tarımsal gelirin payının daha düşük olduğu, tarım sektörü dışı gelirin daha büyük bir değere sahip olduğu görülmektedir.

Toplam aile gelirinin kişi başına düşen miktarları işletmeler ortalamasında 125,07 milyon TL'dir. Türkiye'de 1999 yılı itibarıyla kişi başına düşen milli gelir (cari faktör fiyatlarıyla 995,30milyon TL ve tarım kesiminde kişi başına düşen gelir 539,096 milyon TL olup (Anonim, 2000b) Artova bölgesinde bu değer çok daha düşük (125,07 milyon TL) olarak bulunmuştur.

5.2.3.2.8. Rantabilite

İncelenen işletmelerde rantabilite oranları çizelge 5.192.'de verilmiştir.

Çizelge 5.192. İncelenen İşletmelerde Rantabilite Oranları (%)

	İŞLETME GRUPLARI			
	1. Grup (23)	2. Grup (23)	3. Grup(15)	İşlt. Ort. (61)
Mali Rantabilite	-0,07	-0,07	-0,03	-0,06
Ekonomik Rantabilite	-6,56	-6,63	-2,83	-4,93
Rantabilite Faktörü	-38,29	-50,33	-20,02	-34,32

Çizelgeden de görülebileceği gibi işletmeler ortalamasına göre Artova bölgesinde mali rantabilite %−0,06; ekonomik rantabilite %−4,93 ve rantabilite faktörü %−34,32 olarak belirlenmiştir.

Tüm işletme gruplarında rantabiliteye ilişkin tüm oranlar negatif bulunmuştur. İşletme büyüklük grupları arttıkça rantabilite oranlarının da arttığı görülmektedir. Mali rantabilite oranları incelendiğinde 1., 2. ve 3. grupta negatif olmasına rağmen sifıra yakın bir oran olduğu belirlenmiştir.

Ekonomik rantabilite oranları ise 1. grupta %−6,56; 2. grupta %−6,63 ve 3. grupta %−2,83'dür. Sözkonusu oranların tüm işletme grupları itibarıyla düşük olduğu ifade edilebilir. Nitekim çizelgede görüldüğü gibi işletmelerdeki sermayeye karşılık elde edilen net hasıla değerlerinin oranı ülkedeki reel faiz oranından (gelişmekte olan ülkelerde %5-12) düşüktür.

Net hasılanın brüt hasılaya oranını ifade eden rantabilite faktörü 1. grupta %−38,29; 2. grupta %−50,33 ve 3. grupta %−20,02 olarak belirlenmiştir. Özellikle tüm işletme

gruplarında rantabilite faktörünün yüksek oranda negatif olması işletmelerin yıllık tarımsal faaliyet sonuçlarının rantabl olmadığını göstermektedir.

5.2.4. Artova Bölgesinde Toplumsal ve Tarımsal Yapının Üretim Sistemlerine ve Gelire Etkisi

5.2.4.1. Toplumsal ve Tarımsal Yapının Üretim Sistemlerine Etkisi

Bu bölümde Artova bölgesinde incelenen işletmelerin üretim desenini etkileyen faktörler ele alınmış ve bunlara ilişkin genel bilgilere yer verilmiştir.

Çizelge 5.193.'de tarımsal üretimi etkileyen faktörler verilmiştir.

Çizelgeden görüleceği gibi işletmelerin buğday üretimine yer verirken dikkate aldıkları en önemli konu kendi aile ve işletme ihtiyaçlarıdır (%93,44). Diğer nedenler iklim ve toprak özellikleri (%78,69), işgücü ihtiyacının az olması (%29,51), pazar talebi ve satış kolaylığı (%11,48), ürün fiyatı (%11,48), karlı olması (%1,64), ürün çeşitliliği (%1,64), münavebe (%1,64) olarak ifade edilmiştir.

Arpa üreten işletmeler bu faaliyete yer verirken öncelikle kendi aile ve işletme ihtiyaçlarını gözönünde tutmaktadırlar (%93,94). Üreticilerin %69,70'i iklim ve toprak koşulları, %12,12'si pazar talebi ve satış kolaylığı, %9,09'u işgücü ihtiyacının az olması, %3,03'ü ürün fiyatı sebebiyle bu faaliyete yer vermektedirler.

İşletmelerin %68,42'si şekerpancarını pazar talebi ve satış kolaylığı sebebiyle, %52,63'ü karlı olduğu düşüncesiyle, %42,10'u ürün fiyatı nedeniyle, %36,84'ü iklim ve toprak özellikleri yüzünden, %10,53'ü kendi aile ve işletme ihtiyaçları için, %7,89'u ürün çeşitliliği için, %2,63'ü komşuların etkisi ile yetiştirdiklerini belirtmişlerdir.

Fiğ üretimine yer veren işletmeler bu ürünü en çok kendi aile ve işletme ihtiyaçları için yetiştirmektedirler (%95,24). Diğer nedenler iklim ve toprak özellikleri (%42,85), işgücü ihtiyacının az olması (%9,52), ürün çeşitliliğidir (%4,76).

Yonca yetiştiren işletmelerin tamamı bu ürünü kendi aile ve işletme ihtiyacı için, %50,00'si iklim ve toprak özellikleri nedeniyle yetiştirmektedirler.

Yulaf yetiştiren işletmelerin tamamı bu ürünü kendi aile ve işletme ihtiyacı için, %25,00'i işgücü ihtiyacının az olması, %25,00'i ürün çeşitliliği için yetiştirdiklerini beyan etmişlerdir.

Çizelge 5.193. İncelenen İşletmelerde Üretim Desenini Etkileyen Faktörler (%) (Artova Bölgesi)

Etkili Faktörler	İŞLETMELER ORTALAMASI (61)											
	Buğday	Arpa	Ş.Pancar	Fiğ	Yonca	Yulaf	K.Fasulye	Mercimek	Nohut	Patacs	Meyve	Hayvancılık
Ürün fiyatı	11,48	3,03	42,10	---	---	---	---	---	---	23,53	---	---
Komşuların etkisi	---	---	2,63	---	---	---	---	---	---	11,76	---	---
Teknik teşkilatın tavsiyesi	---	---	---	---	---	---	---	---	---	23,53	---	---
Pazar talebi ve satış kolaylığı	11,48	12,12	68,42	---	---	---	---	---	---	11,76	---	---
Karlılık	1,64	6,06	52,63	---	---	---	60,00	20,00	---	64,74	20,00	57,45
İşgücü ihtiyacının az olması	29,51	9,09	---	9,52	---	25,00	---	---	---	11,76	---	---
Ekipman yetersizliği	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
İklim ve toprak özellikleri	78,69	69,70	31,58	42,85	50,00	---	---	60,00	40,00	17,65	40,00	---
Çiftçi ailesi ve işletme ihtiyacı	93,44	93,94	10,53	95,24	100,00	100,00	40,00	100,00	100,00	41,18	80,00	80,85
Ürün çeşitliliği	1,64	---	7,89	4,76	---	25,00	20,00	---	---	---	20,00	6,38
Münavebe	1,64	---	---	---	---	---	---	---	20,00	---	---	---

İşletmelerin %60,00'ı kuru fasulyeyi karlı olduğu düşüncesiyle, %40,00'ı kendi aile ve işletme ihtiyacı için, %20,00'si ürün çeşitliliği için yetiştirmektedirler.

Mercimek üreten işletmelerin tamamı bu ürünü kendi aile ve işletme ihtiyaçları için, %60,00'ı iklim ve toprak özellikleri nedeniyle, %20,00'si karlı olduğu düşüncesiyle yetiştirmektedirler.

İşletmelerin tamamı nohut faaliyetine yer verirken kendi aile işletme ihtiyaçlarını gözönünde tuttuklarını, %40,00'ı iklim ve toprak özelliklerini, %20,00'si münavebeyi dikkate aldıklarını belirtmişlerdir.

Patates yetiştiriciliği yapan işletmelerin %64,74'ü bu faaliyete karlı olduğu düşüncesi ile yer verdiklerini ifade etmişlerdir. Kendi aile ve işletme ihtiyacı (%41,18), teknik teşkilatın tavsiyesi (%22,53), ürün fiyatı (%23,53), iklim ve toprak özellikleri (%17,65), pazar talebi ve satış kolaylığı (%11,76), komşuların etkisi (%11,76), işgücü ihtiyacının az olması (%11,76) diğer nedenleri oluşturmaktadır.

Meyve yetiştiren işletmelerin %80,00'i kendi aile ve işletme ihtiyaçları için, %40,00'ı iklim ve toprak özellikleri nedeniyle, %20,00'si ürün çeşitliliği, %20,00'si karlı olduğu düşüncesi ile bu faaliyete yer verdiklerini belirtmişlerdir.

Hayvancılık yapan işletmelerin %80,85'i kendi aile ve işletme ihtiyaçları için, %57,45'i karlı olduğu için, %6,38'i ürün çeşitliliği sebepleri ile yaptıklarını ifade etmişlerdir.

Bu sonuçlardan Artova bölgesinde tahıl, yem, meyve ve baklagil bitkileri üretimine yer verilirken genellikle çiftçi aile ve işletme ihtiyaçları; şekerpancarı üretimine yer verilirken pazar talebi ve satış kolaylığı ile karlılık; patates üretimine yer verilirken karlılık, işletme ve aile ihtiyacı ile teknik teşkilatın tavsiyesi etkili olmaktadır. Hayvancılığa yer veren işletmeler bu faaliyeti aile ve işletme ihtiyaçlarının yanısıra daha çok karlı olduğu düşüncesine sahiptirler.

Artova bölgesinde bitkisel üretimin yanısıra hayvancılık üretim dalı önemli bir faaliyet alanıdır. Bölgede bitkisel üretim ve özellikle yüksek gelir sağlayan bitkisel üretim dalları için uygun toprak ve ekolojik koşulların yeterli olmaması ve ayrıca hayvancılık yapılacak ortamın uygun oluşu, hayvancılık üretim faaliyetinin gelişmesini sağlamıştır. Ancak tüm işletmelerde hayvancılığa yer verilmemektedir. Bölgede daha çok besi sığırcılığı, süt sığırcılığı ve koyunculuk yaygınlık kazanmıştır.

Artova bölgesinde hayvancılık yapan ve yapmayan işletmelere ilişkin bazı bilgiler de çizelge 5.194.'de verilmiştir.

Çizelge 5.194. İncelenen İşletmelerde Hayvan Yetiştiren ve Yetiştirmeyen İşletmelerin Özellikleri (Artova Bölgesi)

Karşılaştırılan Unsurlar	Birimi	Hayvancılık Yapan (41)	Hayvancılık Yapmayan (20)
		İşletmecinin Yaşı	Yıl
İşletmecinin Öğrenim Süresi	Yıl	4,80	4,20
Ailedeki Erkek Nüfus	Kişi	3,15	2,75
Ailedeki Kadın Nüfus	Kişi	3,00	3,10
Ailedeki Toplam Nüfus	Kişi	6,15	5,85
Aile İşgücü Potansiyeli	EİG	1141,46	1027,50
Toplam İşletme Arazisi	Da	84,65	37,56
Hayvan Sayısı	BBHB	7,43	---
İşletme Arazisi Dekarına Düşen İşletme Sermayesi	Milyon TL/da	31,74	87,47
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Aktif Sermaye	Milyon TL/da	233,76	303,07
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Borç Miktarı	Milyon TL/da	6,21	15,03
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Para Sermayesi	Milyon TL/da	10,06	17,74
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Net Hasıla	Milyon TL/da	-11,93	-24,28
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Tarımsal Gelir	Milyon TL/da	6,35	0,87
Göç Etmeyi Düşünmeyenler	%	75,61	90,00
Göç Etmeyi Düşünenler	%	24,39	10,00

Çizelgeden de görülebileceği gibi hayvancılık yapan işletmelerde işletmeci yaşı 50,61 yıl, öğrenim süresi 4.80 yıl, ailedeki toplam nüfus 6,15 kişi olarak belirlenmiştir. Hayvancılık yapmayan işletmelerde bu değerler sırasıyla 44,85 yıl; 4,20 yıl; 5,85 kişidir.

Hayvancılık yapan işletmelerde aile işgücü potansiyeli 1141,46 EİG; yapmayan işletmelerde 1027,50 EİG'dür.

Toplam işletme arazisi hayvancılık yapan işletmelerde 84,65 da iken, yapmayan işletmelerde 37,56 da'dır.

Hayvancılık yapan işletmelerde ortalama hayvan sayısı 7,43 BBHB olarak tespit edilmiştir.

İşletme arazisi dekarına düşen işletme sermayesi hayvancılık yapan işletmelerde 31,74 milyon TL/da, aktif sermaye 233,76 milyon TL/da, borç miktarı 6,21 milyon TL/da, para sermayesi 10,06 milyon TL/da, net hasıla -11,93 milyon TL/da, tarımsal gelir 6,35 milyon TL/da olarak gerçekleşmiştir. Bu değerler hayvancılık yapamayan işletmelerde sırasıyla 303,07 milyon TL/da, 15,03 milyon TL/da, 17,74 milyon TL/da, -24,28 milyon TL/da, 0,87 milyon TL/da olarak belirlenmiştir.

Hayvancılık yapan işletmelerde göç etmeyi düşünmeyenlerin oranı %75,61 iken, hayvancılık yapmayan işletmelerde bu oran %90,00'dir.

İncelenen işletmelerde hayvansal üretim faaliyetine yer veren ve vermeyen aile başkanlarının eğitim durumuna göre dağılımı ve khi-kare analizi çizelge 5. 195.'de incelenmiştir.

Çizelge 5. 195. Hayvancılık Yapan ve Yapmayan İşletmelerde Aile Başkanlarının Eğitim Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI					
	Hayvancılık Yapanlar		Hayvancılık Yapmayanlar		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okur yazar ve daha az	8	19,51	5	25,00	13	21,31
İlkokul mezunu	29	70,73	15	75,00	44	72,13
Ortaokul ve daha çok	4	9,76	---	---	4	6,56
TOPLAM	41	100,00	20	100,00	61	100,00
SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ		
2	2,175	5,991	0,05	$X^2_{tablo} > X^2_{hesap}$		
		4,605	0,10	$H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)		
		3,220	0,20			

Artova bölgesinde hayvancılık yapan işletmelerde eğitim düzeyi daha yüksek olmasına karşın, yapılan khi-kare testi sonucunda aile başkanlarının eğitim durumu ile hayvan yetiştirme durumları arasındaki ilişkinin birbirinden bağımsız olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 5. 196. 'da aile başkanlarının hayvancılık yapıp yapmama durumuna göre göç etme eğilimleri verilmiştir.

Çizelge 5.196. Hayvancılık Faaliyeti Yapan ve Yapmayan Aile Başkanlarının Göç Eğilimi ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI					
	Hayvancılık Yapanlar		Hayvancılık Yapmayanlar		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Göç etmeyi düşünüyor	10	24,39	2	10,00	12	19,67
Göç etmeyi düşünmüyor	31	75,61	18	90,00	49	80,33
TOPLAM	41	100,00	20	100,00	61	100,00
SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ		
2	1,762	5,991	0,05	$X^2_{tablo} > X^2_{hesap}$		
		4,605	0,10	$H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)		
		3,220	0,20			

Çizelge 5.196.'ya göre hayvancılık yapan aile başkanlarının %75,61'i; hayvancılık yapmayan aile başkanlarının %90,00'ı göç etmeyi düşünmediklerini beyan etmişlerdir.

Göç etme eğilimi ile hayvan yetiştiriciliği arasında yapılan khi-kare testi sonucunda bu iki değişken arasındaki ilişkinin birbirinden bağımsız olduğu belirlenmiştir.

Yapılan araştırmalarda Artova bölgesindeki işletmelerin geçmiş yıllarda geleneksel üretim faaliyetleri dışında ve daha çok gelir sağlayan üretim faaliyetlerine işletmelerinde yer verip vermeme durumları incelenmiş ve buna ilişkin bilgiler çizelge 5.197.'de verilmiştir.

Çizelge 5.197. Geçmiş Yıllarda Geleneksel Faaliyetler Dışında Faaliyette Bulunma Durumu (Artova Bölgesi)

		1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		Genel (76)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	Besi sığırcılığı	5	21,74	2	8,69	3	20,00	10	16,39
	Koyunculuk	5	21,74	3	13,04	5	33,33	13	21,31
	Kavakçılık	---	---	4	17,39	1	6,67	5	8,20
	Meyvecilik	---	---	---	---	1	6,67	1	1,64
	TOPLAM	10	43,48	8	34,78	9	60,00	27	44,26
H	İmkanım yoktu	13	56,52	12	52,17	7	46,67	32	52,46
A	Babam izin vermedi	---	---	1	4,35	---	---	1	1,64
Y	İşçilik gerekli	---	---	1	4,35	---	---	1	1,64
I	İlgi duymadım	---	---	1	4,35	---	---	1	1,64
R	TOPLAM	13	56,52	15	65,22	6	40,00	34	55,74
TOPLAM		23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının %44,26'sı geleneksel faaliyetler dışında başka faaliyetlerle ilgilendiklerini ifade etmişlerdir. Bu faaliyetler; besi sığırcılığı (%32,78), koyunculuk (%21,31), kavakçılık (%8,20), meyvecilik (1,64) olarak sıralanmaktadır.

Bu faaliyetlerde bulunmayanların (%55,74) büyük bir çoğunluğu (%52,46) imkanın olmadığını, %1,64'ü ilgi duymadığını, %1,64 babasının izin vermediğini, %1,64'ü işçilik gerektiğini belirtmişlerdir (Çizelge 5.197.).

Aile başkanlarının yakın gelecekte bu faaliyetlere yer verme veya ilgi duyma durumları incelenmiştir. Aile başkanlarının %49,18'i yakın gelecekte bu faaliyetlerle ilgilenmeyi düşündüklerini ancak %50,82'si ilgilenmeyi düşünmediklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 5.198. Yakın Gelecekte Bu Faaliyette Bulunma İsteği (Artova Bölgesi)

		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
EVET	Besi sığırcılığı	12	52,17	2	8,69	6	40,00	20	32,78
	Koyunculuk	3	13,04	2	8,69	4	26,66	9	14,75
	Damızlık hayvan	---	---	---	---	1	6,67	1	1,64
	TOPLAM	15	65,21	4	17,38	11	73,33	30	49,18
H A Y I R	İmkanım yok	5	21,74	15	65,21	1	6,67	21	34,53
	İlgi duymuyorum	2	8,70	---	---	2	13,33	4	6,56
	Yaşlıyım	1	4,35	1	4,35	---	---	2	3,28
	Karlı değil	---	---	3	13,05	---	---	3	4,92
	Alışkanlıklarımı bozamam	---	---	---	---	1	6,67	1	1,64
	TOPLAM	8	34,79	19	8,62	4	26,67	31	50,82
TOPLAM	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00	

Yakın gelecekte aile başkanlarının %32,78'i besi sığırcılığı, %14,75'i koyunculuk, %1,64'ü damızlık hayvan yetiştiriciliği ile uğraşmak istediklerini beyan etmişlerdir.

Aile başkanlarının %34,52'si imkanı olmadığı için, %5,56'sı ilgi duymadığı için, %4,92'si bu faaliyetleri karlı bulmadığı için, %3,28'i yaşlı olduğu için, %1,64'ü alışkanlıklarını bozmak istemediği için bu faaliyetlere yer vermeyi düşünmediklerini belirtmişlerdir.

İncelenen işletmelerin son yıllarda yürüttükleri tarımsal faaliyetleri karlı bulma durumuna ilişkin bilgiler çizelge 5.199.'da verilmiştir.

Çizelge 5.199. Son Yıllarda Tarımsal Faaliyetleri Karlı Bulma Durumu (Artova Bölgesi)

		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
E	İyi ürün alıyor	3	13,04	2	8,69	---	---	5	8,19
V	Verdiğimin karşılığını alabiliyorum	1	4,35	2	8,69	1	6,67	4	6,56
E	Hayvancılıktan iyi kazanıyorum	---	---	1	4,35	1	6,67	2	3,29
T	TOPLAM	4	17,39	5	21,73	2	13,33	11	18,03
H	Üretim girdileri pahalı	19	82,61	13	56,52	7	46,67	39	63,94
A	Yapılan masraf elde edilen gelirden yüksek	---	---	3	13,04	4	26,67	7	11,47
Y	Ürün fiyatları düşük	---	---	1	4,35	2	13,33	3	4,92
I	Verim düşük	---	---	1	4,35	---	---	1	1,64
R	TOPLAM	19	82,61	18	78,27	13	86,67	50	81,97
TOPLAM		23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00

Aile başkanlarının %18,03'ü son yıllarda tarımsal faaliyetleri karlı bulurken, %81,97 gibi büyük bir çoğunluğu karlı bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

İyi ürün alabilme (%8,19), verdiğinin karşılığını alabilme (%6,56) ve hayvancılıktan iyi kazanma (%3,29) aile başkanlarının tarımsal faaliyetleri karlı bulma sebeplerini oluşturmaktadır.

Tarımsal faaliyetleri karlı bulmayan aile başkanlarının %63,94'ü üretim girdilerinin pahalı olduğunu, %11,47'si yapılan masrafin elde edilen gelirden daha yüksek olduğunu, %4,92'si ürün fiyatlarının düşük olduğunu, %1,64'ü verimin düşük olduğunu beyan etmişlerdir.

Aile başkanlarının üretimde kullandıkları tohum, gübre vb. girdileri temin ettikleri yerler kooperatifler (%80,33), özel firmalar (%55,74), kendi işletmeleri (%39,34) ile diğer kuruluşlardan (%3,28) oluşmaktadır (Çizelge 5.200.).

Çizelge 5.200. Tarımsal Girdilerin Temin Yeri (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kooperatiflerden	18	78,26	20	86,96	11	73,33	49	80,33
Özel firmalardan	14	60,87	11	47,83	9	60,00	34	55,74
Kendi işletmesi	5	21,74	11	47,83	8	53,33	24	39,34
Tarım kuruluşları	---	---	---	---	2	13,34	2	3,28

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü bulmamaktadır.

Aile başkanları para ve kredi sıkıntıları olmadığı takdirde besi sığırcılığı (%67,21), süt sığırcılığı (%18,03), koyunculuk (%11,48), endüstri bitkileri (%4,92), meyvecilik (%3,28), traktör alıp arazisini değerlendirme isteği (%1,64) gibi faaliyetlerle uğraşmak istediklerini belirtmişlerdir (Çizelge 5.201.).

Çizelge 5.201. Yatırım ve İşletme Sermayesi Sıkıntısı Olmadığı Takdirde Aile Başkanlarının Yapmak İstedikleri Üretim Faaliyetleri (Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Besi sığırcılığı	18	78,26	16	69,56	7	46,67	41	67,21
Süt sığırcılığı	1	4,35	6	26,09	4	26,67	11	18,03
Para sıkıntım olmasa çiftçilik yapmam	1	4,35	3	13,04	4	26,67	8	13,11
Koyunculuk	3	13,04	---	---	4	26,67	7	11,48
Endüstri bitkileri	1	4,35	2	8,69	---	---	3	4,92
Meyvecilik	1	4,35	1	4,35	---	---	2	3,28
Traktör alıp arazimi değerlendiririm	1	4,35	---	---	---	---	1	1,64

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü bulmamaktadır.

Aile başkanlarının tamamı tarımsal faaliyetlerini kendisi ve aile fertleri ile, bunun yanısıra %1,64'ü akraba, eş-dost ile yürüttüklerini belirtmişlerdir (Çizelge 5.202.)

Çizelge 5.202. Aile Başkanlarının Tarımsal Faaliyetlerini Yürüttükleri Kişiler
(Artova Bölgesi)

	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşl. Ort. (61)	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Kendisi ve aile fertleri	23	100,00	23	100,00	15	100,00	61	100,00
Akraba, eş-dost	---	---	---	---	1	6,67	1	1,64

* Birden fazla seçeneğe cevap verildiği için toplam 100'ü bulmamaktadır.

5.2.4.2. Toplumsal ve Tarımsal Yapının Gelire Etkisi

Bu bölümde toplumsal ve tarımsal yapının gelire etkisinin belirlenebilmesi amacıyla fonksiyonel analizlere, başarı analizine ve khi-kare testine yer verilmiş ve ele alınan kriterler ile tarımsal gelir arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Öncelikle incelenen işletmelerde tarımsal geliri etkileyen faktörler ile tarımsal gelir arasındaki fonksiyonel ilişki ele alınmıştır.

Fonksiyonel analizde kurulan modelde yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenlere ilişkin tanımlamalar sayfa 33 ve 34'de verildiği için burada yeniden ele alınmamıştır.

Artova bölgesinde tarımsal gelir ile bunu etkileyen faktörler arasındaki tahmin denklemi logaritmik olarak aşağıdaki gibidir;

$$\ln Y = -0,85 - 0,546 \ln X_1 + 0,340 \ln X_2 + 0,188 \ln X_3 - 0,240 \ln X_4 + 0,491 \ln X_5 + 0,767 \ln X_6 \\ + 0,397 \ln X_7 - 0,260 \ln X_8 - 0,484 \ln X_9 + 0,872 \ln X_{10}$$

Denklemden çoklu determinasyon katsayısı 83,4 olup "F" istatistiksel teste göre %1 önem seviyesinde sıfırdan farklı bulunmuştur ($F_{hes}=25,10 > F_{tablo}=2,70$) (Çizelge 5.203.).

Denklemden bağımsız değişkenlerin bileşiminin aynı kalması ile bağımsız değişkenlerin tamamı bağımlı değişkendeki değişmelerin %83,4'ünü açıklamaktadır.

Denklemlerle ilgili istatistiksel testler içerisinde bağımsız değişkenlerin kısmi regresyon katsayılarının anlamlı olup olmadıklarını teker teker belirlemek üzere student-t testi yapılmıştır.

Artova bölgesinde tarımsal geliri etkileyen değişkenlerin belirlenmesine yönelik fonksiyona ilişkin parametreler ve ilgili testler çizelge 5.203.'de verilmiştir.

Çizelge 5.203. Tarımsal Geliri Etkileyen Değişkenlerin Belirlenmesine Yönelik Fonksiyona İlişkin Parametreler İle İlgili Testler (Artova Bölgesi)

Değişkenler	Kısmi Regresyon Katsayısı	t Değeri	Önem Düzeyi	Anlamlılık Durumu
Arazi (da) (X_1)	-0,546	-1,61	0,114	Anlamlı
Eğitim Düzeyi (yıl) (X_2)	0,340	1,57	0,122	Anlamlı
Parçalılık Durumu (Adet) (X_3)	0,188	1,07	0,289	Anlamsız
İşletme Sermayesi (Milyon TL) (X_4)	0,240	3,78	0,001	Anlamlı
Cari Masraflar (Milyon TL) (X_5)	0,491	1,55	0,128	Anlamlı
Hayvan Sayısı (BBHB) (X_6)	0,767	6,01	0,001	Anlamlı
Nüfus (Adet) (X_7)	0,397	-1,58	0,121	Anlamlı
Meyve Arazisi (da) (X_8)	0,260	1,37	0,176	Anlamlı
İşletme Masrafları (Milyon TL) (X_9)	-0,484	-1,60	0,117	Anlamlı
Toplam İşgücü (EİG) (X_{10})	0,872	3,67	0,001	Anlamlı
$R^2=83,4$ F Değeri = 25,10 DW=1,85				

Çizelgeden görüleceği gibi ele alınan değişkenlerden X_3 (Parçalılık Durumu), dışındaki tüm faktörler istatistiksel bakımdan anlamlı bulunmuştur.

Denklemden otokorelasyon problemi Durbin-watson testi ile kontrol edilmiş ve denklemden gerek negatif ve gerekse pozitif otokorelasyona rastlanmamıştır. Nitekim Durbin-watson testinde %5 önem seviyesinde ($K=11$ ve $N=61$ için kritik değerler; alt sınır 1,222; üst sınır 1,984)*dür. Buna göre Durbin-watson hesap değeri 1,85 olup $d_l < DW < d_u$ 'ya (Akçay, 1996) yani $1,222 < 1,85 < 1,984$ olduğundan otokorelasyon problemi sözkonusu değildir.

Tahmin denkleminin çoklu bağıntı probleminin araştırılması için oluşturulan çizelge 5.203a.'da denklemden yer alan üretim faktörlerine ilişkin korelasyon matrisi verilmiştir.

Çizelge 5.203a. Denklemden Yer Alan Üretim Faktörlerine İlişkin Korelasyon Matrisi (Artova Bölgesi)

Üretim Faktörleri	ÜRETİM FAKTÖRLERİ								
	X_1	X_2	X_3	X_4	X_5	X_6	X_7	X_8	X_9
X_2 (Eğitim Düzeyi (yıl))	0,442	---	---	---	---	---	---	---	---
X_3 (Parçalılık Durum (Adet))	0,783	0,330	---	---	---	---	---	---	---
X_4 (İşletme Sermayesi (TL))	0,615	0,187	0,530	---	---	---	---	---	---
X_5 (Cari Masraflar (TL))	0,146	0,202	0,047	0,278	---	---	---	---	---
X_6 (Hayvan Sayısı (BBHB))	0,903	0,314	0,711	0,656	0,344	---	---	---	---
X_7 (Nüfus (Adet))	0,490	0,022	0,279	0,414	0,532	0,619	---	---	---
X_8 (Meyve Arazisi (da))	0,262	0,086	0,285	0,601	0,268	0,310	0,115	---	---
X_9 (İşletme Masrafları (TL))	0,011	0,185	0,075	0,239	0,097	0,083	0,174	0,105	---
X_{10} (Toplam İşgücü (EİG))	0,740	0,166	0,588	0,809	0,314	0,767	0,486	0,468	0,014

* K = Sabit terim dahil bağımsız değişken sayısı, N = Örnek sayısı

Çizelgeden de görülebileceği gibi korelasyon katsayılarının tümünün 0,80 veya 0,90'dan küçük olması, denklemde çoklu bağıntı probleminin olmadığını ifade etmektedir.

Bölgede tarımsal gelire ait tahmin denkleminde üretim elastikiyetleri toplamı 1,731'dir. Denklemdeki bağımsız değişkenlerin bileşimi aynı kalmak şartı ile tümü birden %1 oranında artırıldığında tarımsal gelirden %1,731 oranında bir artış olacaktır. Bu durum ölçüğe göre artan getiriye ifade etmektedir.

Tahmin edilen denkleme ait marjinal üretim elastikiyetleri çizelge 5.204.'de verilmiştir.

Çizelge 5.204. Tahmin Edilen Denkleme Ait Marjinal Üretim Elastikiyetleri (Artova Bölgesi)

Değişkenler	Marjinal Üretim Elastikiyetleri
Arazi (da) (X_1)	-0,546
Eğitim Düzeyi (yıl) (X_2)	0,340
Parçalılık Durumu (Adet) (X_3)	0,188
İşletme Sermayesi (TL) (X_4)	0,240
Cari Masraflar (TL) (X_5)	0,491
Hayvan Sayısı (BBHB) (X_6)	0,767
Nüfus (Adet) (X_7)	0,397
Meyve Arazisi (da) (X_8)	0,260
İşletme Masrafları (TL) (X_9)	-0,484
Toplam İşgücü (EİG) (X_{10})	0,872

Tahmin edilen denkleme ait marjinal üretim elastikiyetleri aşağıdaki gibi yorumlanmıştır.

X_1 (Arazi (da)): Bu üretim faktörünün katsayısı negatiftir. İstatistiksel bakımdan tarımsal geliri açıklamakta anlamlı bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile arazi faktörünün %1 artırılması ile tarımsal gelirden %0,546 oranında bir azalış olacaktır. Bu sonuç Artova bölgesinde sınırlı tarımsal potansiyelin, iklim ve arazi yapısının, üretim deseninin ayrıca ekstansif tarım ve kuru tarım üretim sisteminin mevcut olduğunu doğrulamaktadır.

X_2 (Eğitim Düzeyi (yıl)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitifdir. İstatistiksel bakımdan tarımsal geliri açıklamakta önemli bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile eğitim düzeyi faktörünün %1 artırılması ile tarımsal gelirden %0,340'lık bir artış söz konusu olacaktır.

X₃(Parçalılık Durumu (Adet)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitifdir, ancak tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan önemli bulunmamıştır.

X₄(İşletme Sermayesi (TL)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitifdir. İstatistiksel bakımdan tarımsal geliri açıklamakta %1 önem düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile işletme sermayesinde meydana gelecek %1 oranında bir artış tarımsal gelirden %0,240 oranında bir artışa neden olacaktır.

X₅(Cari Masraflar (TL)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitifdir ve istatistiksel bakımdan tarımsal geliri açıklamakta önemli bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile cari masraflar faktöründe meydana gelecek %1'lik bir artış tarımsal gelirden %0,491 oranında bir artışa neden olacaktır.

X₆(Hayvan Sayısı (BBHB)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitifdir. Tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan %1 önem seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile hayvan sayısı %1 artırılması tarımsal gelirden %0,767 oranında bir artışa sebep olacaktır. Yapılan başarı analizi sonuçlarına göre başarılı işletmelerde hayvan sayısının başarısız ve orta derecede başarılı işletmelere göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Çizelge 5.206.). Bulunan bu sonuçların birbirine paralel olduğu görülmektedir.

X₇(Nüfus (Adet)): Bu üretim faktörünün katsayısı negatiftir Tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan önemli bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile nüfus faktörünün %1 artırılması tarımsal gelirden %0,397 oranında bir azalışa sebep olacaktır.

X₈(Meyve Arazisi (da)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitifdir ve tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan anlamlı bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile meyve arazisi faktöründe meydana gelecek %1 birimlik bir artış tarımsal gelirden %0,260 birimlik bir artış meydana getirecektir. Bu sonuç Artova bölgesinde son yıllarda meyve yetiştiriciliğine yönelik olarak ortaya çıkan üretim faaliyetlerinin artması ile açıklanabilir.

X₉(İşletme Masrafları (TL)): Bu üretim faktörünün katsayısı negatiftir ve tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan anlamlı bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile işletme masrafları faktöründe meydana gelecek %1 birimlik bir artış tarımsal gelirden %0,484 birimlik bir azalış meydana getirecektir

X₁₀(Toplam İşgücü (EİG)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitifdir ve tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan %1 önem seviyesinde anlamlı bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile işletme masrafları faktöründe meydana gelecek %1 birimlik bir artış tarımsal gelirden %0,872 birimlik bir artış meydana getirecektir

Analiz edilen tahmin denklemlerinde yer alan bağımsız değişkenlerin tarımsal geliri açıklama kabiliyetinde bazı değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlı olmadıkları belirlenmiştir. Bu nedenle tarımsal gelir üzerinde etkili olan temel değişkenlerin tespit edilmesi amacı ile tahmin denklemi stepwise işlemine tabi tutulmuştur.

Stepwise işlemi sonucu elde edilen tahmin denklemi aşağıdaki gibidir;

$$\text{Ln}Y = -0,5317 + 0,84 \text{ Ln } X_6 + 0,50 \text{ Ln } X_{10} + 0,220 \text{ Ln } X_4$$

(t:7,65) (t: 3,92) (t: 3,77)

Tahmin denkleminden de görüldüğü gibi Artova bölgesinde tarımsal gelir üzerinde etkili temel değişkenlerin X₆ (Hayvan Sayısı), X₁₀ (Toplam İşgücü), X₄ (İşletme Sermayesi) olduğu belirlenmiştir.

Step-wise işlemi sonucunda elde edilen tahmin denklemine ait marjinal üretim elastikiyetleri aşağıdaki gibidir;

X₄(İşletme Sermayesi (TL)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitifdir ve tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan anlamlı bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile işletme sermayesi faktöründe meydana gelecek %1'lik bir artış tarımsal gelirden %0,220 oranında bir artış meydana getirecektir

X₆(Hayvan Sayısı (BBHB)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitifdir ve tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan anlamlı bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile hayvan sayısı faktöründe meydana gelecek %1'lik bir artış tarımsal gelirden %0,084 oranında bir artış meydana getirecektir

X₁₀(Toplam İşgücü (EİG)): Bu üretim faktörünün katsayısı pozitifdir ve tarımsal geliri açıklamakta istatistiksel bakımdan anlamlı bulunmuştur. Diğer üretim faktörlerinin aynı seviyede kalması şartı ile toplam işgücü faktöründe meydana gelecek %1'lik bir artış tarımsal gelirden %0,50 oranında bir artış meydana getirecektir

İncelenen işletmelerin tarımsal gelirleri dikkate alınarak işletmeler başarısız, orta derecede başarılı ve başarılı işletmeler olmak üzere üç gruba ayrılmış ve buna göre bölgedeki işletmelerin dağılımı çizelge 5.205.'de verilmiştir.

Çizelge 5.205. İncelenen İşletmelerin Başarı Derecelerine Göre Dağılımı
(Adet ve % Olarak) (Artova Bölgesi)

İşletmeler	Adet	%
Başarısız İşletmeler	35	57,38
Orta Derecede Başarılı İşletmeler	7	11,48
Başarılı İşletmeler	19	31,14
TOPLAM	61	100,00

Çizelgeden de görülebileceği gibi tüm işletmeler içerisinde başarısız işletmelerin oranı %57,38; orta derecede başarılı işletmelerin oranı %11,48; başarılı işletmelerin oranı %31,14'dür.

Çizelge 5.206.'da incelenen işletmelerin başarı derecelerine göre bazı önemli göstergeleri verilmiş ve bunlardan önemli olanlar aşağıda yorumlanmaya çalışılmıştır.

Başarılı işletmelerde işletmecinin yaşı daha büyük ve öğrenim süresinin daha az olduğu belirlenmiştir. Ailedeki toplam nüfus başarısız işletmelerde 6,03 kişi iken başarılı işletmelerde 6,25 kişidir.

Aile işgücü potansiyeli, işletmede kullanılan toplam aile işgücü ve atıl işgücü açısından en yüksek değer başarılı işletmelere ait iken yabancı işgücü kullanımı en yüksek düzeydedir (10,57 EİG). En düşük yabancı işgücü kullanımı üç grupta da düşük düzeydedir.

Toplam işletme arazisi; başarısız işletmelerde 74,13 da, başarılı işletmelerde 76,24 da olarak belirlenmiş olup, başarılı işletmelerde toplam işletme arazisi içinde sulu arazinin payının %15,57; kuru arazinin payının %82,35; meyve arazisinin payının %2,08 olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 5.206.).

Çizelge 5.206. İncelenen İşletmelerin Başarı Derecelerine Göre Analizi (Artova Bölgesi)

Karşılaştırılan Unsurlar	Birimi	BAŞARI GRUPLARI		
		Başarısız (35)	Orta Derecede Başarılı (7)	Başarılı (19)
İşletmecinin Yaşı	Yıl	47,57	53,57	49,10
İşletmecinin Öğrenim Süresi	Yıl	5,03	4,71	3,79
Ailedeki Erkek Nüfus	Kişi	3,14	3,00	2,78
Ailedeki Kadın Nüfus	Kişi	2,89	2,57	3,47
Ailedeki Toplam Nüfus	Kişi	6,03	5,57	6,25
Aile İşgücü Potansiyeli	EİG	1077,86	996,43	1192,11
İşletmede Kullanılan Aile İşgücü	EİG	333,96	303,93	429,08
İşletme Dışında Kullanılan Aile İşgücü	EİG	104,36	32,14	92,89
Atıl Aile İşgücü	EİG	639,54	660,36	670,14
İşletmede Kullanılan Yabancı İşgücü	EİG	7,33	3,21	10,57
İşletmede Kullanılan Toplam İşgücü	EİG	341,29	307,14	439,65
İşgücü Produktivitesi (Brüt Hasıla/EİG)	Milyon TL	6,63	6,52	9,65
Sulu Arazi	%	15,16	21,34	15,57
Kuru Arazi	%	84,37	78,66	82,35
Meyve Arazisi	%	0,47	---	2,08
Bağ Arazisi	%	---	---	---
Ağaçlık Arazi	%	---	---	---
Toplam İşletme Arazisi	%	100,00	100,00	100,00
Mülk Arazi	%	91,61	100,00	91,92
Ortak Arazi	%	6,08	---	0,70
Kira Arazisi	%	2,31	---	7,38
Ortalama Parsel Sayısı	Adet	11,09	9,00	9,63
Ortalama Parsel Alanı	Da	5,64	7,22	7,92
Hayvan Sayısı	BBHB	4,05	5,32	7,05
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Toprak Sermayesi	Milyon TL/da	166,95	166,86	167,75
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Bitki Sermayesi	Milyon TL/da	0,84	1,09	1,56
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Hayvan Sermayesi	Milyon TL/da	20,58	24,43	33,06
İşletme Arazisi Dekarına Düşen İşletme Sermayesi	Milyon TL/da	41,36	27,74	38,62
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Aktif Sermaye	Milyon TL/da	230,91	217,74	235,32
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Borç Miktarı	Milyon TL/da	6,67	8,46	8,07
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Brüt Hasıla	Milyon TL/da	30,51	30,85	55,66
İşletme Arazisi Dekarına Düşen İşletme Masrafları	Milyon TL/da	51,16	42,65	56,14
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Net Hasıla	Milyon TL/da	-0,33	-0,30	-0,14
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Tarımsal Gelir	Milyon TL/da	-4,14	6,14	21,17

Toplam işletme arazisi içinde mülk arazinin payı başarılı işletmelerde %91,92; başarısız işletmelerde %91,61 olup aralarında önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Ortak arazinin en yüksek orana sahip olduğu işletmeler başarısız işletmeler (%6,08), kira arazinin en yüksek orana sahip olduğu işletmeler başarılı işletmelerdir (%7,38).

Ortalama parsel alanı başarısız işletmelerde 5,64 da, ortalama parsel sayısı 11,09 adet iken bu değerler başarılı işletmelerde sırasıyla 7,92 da ve 9,63 adettir.

Başarısız işletmelerde ortalama hayvan sayısı 4,05 BBHB iken, başarılı işletmelerde 7,05 BBHB olarak belirlenmiştir. Başarı grupları ile birlikte ortalama hayvan sayısının da artış gösterdiği belirlenmiştir.

Başarılı işletmelerde işletme arazisi dekarına düşen aktif sermaye unsurları başarılı işletmelerde daha yüksek bulunmuştur. Ancak işletme sermayesi açısından başarı grupları arasında önemli farklar olmamakla birlikte, başarısız işletmelerde daha yüksektir. İşletme arazisi dekarına düşen işletme sonuçları ve buna bağlı olarak elde edilen net hasıla ve tarımsal gelir başarılı işletmelerde daha yüksektir.

Her üç başarı grubunda da işletme arazisi dekarına düşen net hasıla negatif değer taşımaktadır. Ancak tarımsal gelir, başarısız işletmelerde negatif (-4,14 milyon TL/da), orta derecede başarılı işletmelerde 6,14 milyon TL/da ve başarılı işletmelerde ise 21,17 milyon TL/da'dır.

Bu sonuçlara göre Artova bölgesinde işletmelerin başarılı olmasında işletmecinin eğitim durumu ve yaşının çok önemli olmadığı hatta, yaş itibarıyla büyük ve eğitim düzeyi daha düşük işletmecilerin daha başarılı olduğunu, yoğun olarak hayvancılıkla uğraşan işletmelerin daha başarılı olduğunu söylemek mümkündür.

Başarı dereceleri ile aile tipleri arasındaki dağılım ve yapılan khi-kare testi sonuçları çizelge 5.207.'de verilmiştir.

Çizelge 5.207. Başarı Derecelerinin Aile Tiplerine Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		Başarısız		Orta Derecede Başarılı		Başarılı		TOPLAM	
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Çekirdek Aile	17	48,57	2	28,57	7	36,84	26	42,62	
Ataerkil Aile	15	42,86	4	57,14	11	57,89	30	49,18	
Geçici Geniş Aile	3	8,57	1	14,29	1	5,27	5	8,20	
TOPLAM	35	100,00	7	100,00	19	100,00	61	100,00	
SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ					
4	1,954	9,488	0,05	$X^2_{tablo} > X^2_{hesap}$					
		7,779	0,10	$H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)					
		5,989	0,20						

Artova bölgesinde başarısız işletmelerde en yaygın aile tipi çekirdek aile (%48,57), orta derecede başarılı işletmelerde ataerkil aile (%57,14), başarılı işletmelerde yine ataerkil aile tipidir (%57,89).

İşletme yöneticilerinin aile tipleri dikkate alınarak yapılan khi-kare testinde $X^2_{\text{tablo}} > X^2_{\text{hesap}}$ olduğundan işletmelerin başarı durumları ile aile tiplerinin birbirinden bağımsız olduğu yani aralarında bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir.

Başarı dereceleri ile göç etmeyi düşünme arasındaki dağılım ve yapılan khi-kare testi sonuçları çizelge 5.208.'de verilmiştir.

Çizelge 5.208. Başarı Derecelerinin Göç Etmeyi Düşünme Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	Başarısız		Orta Derecede Başarılı		Başarılı		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Göç etmeyi düşünüyor	8	22,86	---	---	4	21,05	12	19,67
Göç etmeyi düşünmüyor	27	77,14	7	100,00	15	78,95	49	80,33
TOPLAM	35	100,00	7	100,00	19	100,00	61	100,00

SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ
2	1,962	5,991	0,05	$X^2_{\text{tablo}} > X^2_{\text{hesap}}$ $H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)
		4,605	0,10	
		3,219	0,20	

İncelenen işletmelerde göç etmeyi düşünmeyen aile başkanlarının oranı başarısız işletmelerde %77,14; orta derecede başarılı işletmelerde %100,00; başarılı işletmelerde %78,95 olarak tespit edilmiştir.

Göç etme düşüncesi ile başarılı olma durumu dikkate alınarak yapılan khi-kare testinde $X^2_{\text{tablo}} > X^2_{\text{hesap}}$ olduğundan göç etme eğilimi ile işletmelerin başarı durumları arasındaki ilişkinin birbirinden bağımsız olduğu tespit edilmiştir.

Başarı dereceleri ile arazi büyüklüğü arasındaki dağılım ve yapılan khi-kare testi sonuçları çizelge 5.209.'da verilmiştir.

Çizelge 5.209. Başarı Derecelerinin Arazi Büyüklüğüne Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	Başarısız		Orta Derecede Başarılı		Başarılı		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
50 da'dan az	12	34,29	2	28,57	9	47,36	23	37,70
51-100 da	14	40,00	4	57,14	5	26,32	23	37,70
101 - + da	9	25,71	1	14,29	5	26,32	15	24,60
TOPLAM	35	100,00	7	100,00	19	100,00	61	100,00
SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ				
2	2,841	5,991	0,05	$X^2_{tablo} > X^2_{hesap}$				
		4,605	0,10	$H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)				
		3,219	0,20					

Çizelgeden de görülebileceği gibi 50 dekaradan az araziye sahip işletmelerin oranı başarılı işletmelerde daha yüksektir. Orta derecede başarılı işletmeler ise yoğun olarak 51-100 dekar arasında araziye sahip işletmelerdir.

İşletmelerin başarı durumları ile arazi büyüklüğü arasında yapılan khi-kare testi sonuçlarına göre bu iki kriter arasında bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Başarı dereceleri ile hayvan yetiştirme durumu arasındaki dağılım ve yapılan khi-kare testi sonuçları çizelge 5.210.'da verilmiştir.

Çizelge 5.210. Başarı Derecelerinin Hayvan Yetiştirme Durumuna Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	Başarısız		Orta Derecede Başarılı		Başarılı		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Hayvan yetiştiriyor	23	65,71	5	71,43	13	68,42	41	67,21
Hayvan yetiştirmiyor	12	34,29	2	28,57	6	31,58	20	32,79
TOPLAM	35	100,00	7	100,00	19	100,00	61	100,00
SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ				
2	0,105	5,991	0,05	$X^2_{tablo} > X^2_{hesap}$				
		4,605	0,10	$H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)				
		3,219	0,20					

Başarısız işletmelerde hayvan yetiştiren işletmelerin oranı %65,71; orta derecede başarılı işletmelerde %71,43; başarılı işletmelerde %68,42 olarak tespit edilmiştir.

Yapılan khi-kare testi sonucunda üreticilerin hayvan yetiştirmeleri ile başarılı olma durumları birbirinden bağımsız olarak belirlenmiştir. Ancak daha önceki bölümlerde başarı grupları itibariyle hayvan sayısının arttığı tespit edilmiştir. Burada işletmelerin hayvancılık yapıp yapmamasından daha çok, ne kadar hayvana sahip oldukları daha önemlidir şeklinde bir değerlendirme yapılabilir.

Başarı dereceleri ile aile başkanlarının eğitim düzeyi arasındaki dağılım ve yapılan khi-kare testi sonuçları çizelge 5.211.'de verilmiştir.

Çizelge 5.211. Başarı Derecelerinin Aile Başkanlarının Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	Başarısız		Orta Derecede Başarılı		Başarılı		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Okur yazar ve daha az	5	14,29	1	14,29	7	36,84	13	21,31
İlkokul mezunu	26	74,29	6	85,71	12	63,16	44	72,13
Ortaokul ve daha çok	4	11,48	---	---	---	---	4	6,56
TOPLAM	35	100,00	7	100,00	19	100,00	61	100,00
SD	X^2 hesap	X^2 tablo	α	SONUÇ				
4	6.508	9,488	0,05	X^2 tablo < X^2 hesap $H_0 \rightarrow$ Red (Bağımlılık vardır)				
		7,779	0,10					
		5,989	0,20					

İncelenen işletmelerde aile başkanlarının %72,13'ünün ilkökul mezunu, %21,31'inin okur-yazar ve daha az olduğu, %6,56'sının ortaokul ve daha yüksek düzeyde eğitim aldığı tespit edilmiştir. Aile başkanlarının başarısız işletmelerde %74,29'unun, orta derecede başarılı işletmelerde %85,71'inin, başarılı işletmelerde %63,16'sının ilkökul mezunu olduğu belirlenmiştir.

Yapılan khi-kare testi sonucunda işletme yöneticilerinin eğitim düzeyi ile başarılı olma durumları arasındaki ilişki %20 önem seviyesinde bir bağımlılık olduğu belirlenmiştir.

Başarı dereceleri ile aile başkanlarının yaşları arasındaki dağılım ve yapılan khi-kare testi sonuçları çizelge 5.212.'de verilmiştir.

Çizelge 5.212. Başarı Derecelerinin Aile Başkanlarının Yaşlarına Göre Dağılımı ve Bağımsızlık Analizi (Artova Bölgesi)

Yıl	İŞLETME GRUPLARI							
	Başarısız		Orta Derecede Başarılı		Başarılı		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
40'dan az	15	42,86	2	28,57	5	26,32	22	36,07
41-55	9	25,71	1	14,29	7	36,84	17	27,87
56- +	11	31,43	4	57,14	7	36,84	22	36,06
TOPLAM	35	100,00	7	100,00	19	100,00	61	100,00

SD	X^2_{hesap}	X^2_{tablo}	α	SONUÇ
4	3,202	9,488	0,05	$X^2_{\text{tablo}} > X^2_{\text{hesap}}$ $H_0 \rightarrow$ Kabul (Bağımsızlık vardır)
		7,779	0,10	
		5,989	0,20	

Çizelge 5.212.'ye göre başarısız işletmelerde yaşı 40'dan az olan aile başkanlarının oranı %42,86; orta derecede başarılı işletmelerde yaşı 56'dan fazla olan aile başkanlarının oranı %46,15 olarak belirlenmiştir. Başarılı işletmelerde yaşı 41-55 arasında ve 56'dan büyük olan aile başkanları ise %36,84'er paylar almaktadır.

Aile başkanlarının yaşı ile başarı durumları arasında yapılan khi-kare testi sonucunda bu iki kriter arasındaki ilişkinin birbiri ile bağımsız olduğu tespit edilmiştir.

6. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmaya konu olan gelişmişlik açısından iki farklı yöre olan Tokat ili Kazova ve Artova bölgelerindeki toplumsal ve tarımsal yapıya ilişkin bulgular, hem kendi içerisinde hem de karşılıklı olarak irdelenmiş ve her iki bölge için toplumsal ve tarımsal yapının üretim sistemleri ve tarımsal gelire etkilerinin sonuçları özetlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca her iki bölge için tarımsal üretim sistemlerinin geliştirilmesi ve tarımsal gelirin artırılması için makro ve mikro düzeyde alınabilecek önlemler belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın gerek giriş bölümünde, gerek araştırma bölgeleri hakkındaki genel bilgiler bölümünde ve gerekse araştırma bulguları bölümünde ortaya konulduğu gibi, iki bölge birçok özellikler açısından birbirinden farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkların en önemlileri iki bölgenin toprak ve iklim yapısının sonucu olarak üretim faaliyetlerinin ve gelirlerinin farklı oluşudur. Ayrıca incelenen bazı tarımsal yapı faktörleri açısından da bölgeler arasında önemli farklılıklar tespit edilmiştir.

Bunların dışında yapılan araştırmada saptanan en önemli bulgulardan birisi de her bölgenin kendi içerisinde özellikle işletme büyüklüğü ile diğer toplumsal ve tarımsal yapıya ilişkin özellikler açısından farklılıklar göstermesidir.

Aşağıda öncelikle her iki bölgenin toplumsal yapısına ilişkin bazı önemli özellikler çizelge 6.1.'de verilmiş ve karşılıklı olarak yorumlanmıştır.

Çizelge 6.1. incelendiğinde iki bölgedeki erkek, kadın ve toplam nüfus miktarı ile faal nüfus oranı arasında önemli farklar bulunmamaktadır. İşletme yöneticilerinin yaş ortalaması birbirine oldukça yakındır.

Nüfusun okur-yazarlık oranları arasında benzerlikler sözkonusudur. İşletme yöneticilerinin okur-yazarlık oranı Kazova bölgesinde (%94,74); Artova bölgesine göre (%91,80) daha yüksektir. Ayrıca Kazova bölgesinde ortaokul ve daha fazla eğitime sahip işletme yöneticilerinin oranı diğer bölgeye göre daha yüksek bulunmuştur (sırasıyla %18,43 ve %6,56). Artova bölgesindeki çiftçilerin daha fazla okumamalarının nedenleri arasında %29,50 ile köyde okul olmaması önemli bir neden olarak yorumlanabilir.

Her iki bölgedeki aile tiplerinin oranı birbirine yakın bulunmuştur. Aile başkanlarının evliliğe karar vermesinde anne-babanın rolü Kazova bölgesinde %53,95 iken Artova

Çizelge 6.1. Kazova ve Artova Bölgeneye Ait Toplumsal Yapıya İlişkin Bazı Özelliklerin Karşılaştırılması

Toplumsal Yapı Özellikleri	Birimi	ARAŞTIRMA BÖLGELERİ	
		KAZOVA	ARTOVA
Erkek Nüfus	Kişi	3,33	3,01
Kadın Nüfus	Kişi	2,92	3,04
Toplam Nüfus	Kişi	6,25	6,05
Faal Nüfus Oranı	%	63,04	60,50
İşletme Yöneticisinin Ortalama Yaşı	Yıl	48,76	48,72
Okur-Yazarlık Oranı			
- Erkek	%	92,28	94,31
- Kadın	%	81,92	82,21
- Genel	%	86,92	88,58
İşletme Yöneticisinin Okur-Yazarlık Oranı	%	94,74	91,80
Ortaokul ve Sonrası Eğitim Alan	%	18,43	6,56
Köyde Okul Olmadığı İçin Eğitimine Devam Edemeyen	%	7,89	29,50
Aile Tipi			
- Çekirdek Aile	%	39,47	42,62
- Ataerkil Aile	%	50,00	49,18
- Geçici Geniş Aile	%	10,53	8,20
Evliliğe Karar Vermede (Anne-Baba)	%	53,95	70,49
İlk Evlilik Yaşı			
- Erkek	Yıl	21,59	21,16
- Kadın	Yıl	18,02	17,13
Konut Yapı Malzemesi			
- Beton	%	57,89	27,87
- Ahşap	%	40,79	57,38
- Taş	%	1,32	14,75
Beş ve Daha Fazla Odalı Konut Oranı	%	60,53	31,14
Konutların Donanımı			
- Su evin içinde	%	98,68	98,36
- Tuvalet evin içinde	%	98,68	75,41
- Evde radyo var	%	85,53	68,85
- Evde çamaşır makinası var	%	86,84	52,46
- Evde televizyon var	%	96,05	95,08
- Evde fırın var	%	85,53	62,30
- Evde banyo var	%	94,74	77,35
Hastalandığı Zaman Başvurulan Yöntemler			
-Hastane-Doktora Gider	%	75,00	50,82
Sağlık Güvencesi Olanlar			
- Yeşil Kart	%	18,42	31,15
- Bağkur	%	50,00	24,59
- Emekli Sandığı	%	2,63	1,64
Sağlık Güvencesi Olmayanlar	%	28,95	40,98
Radyo Dinlemeyenlerin Oranı	%	46,05	52,46
Hergün Televizyon İzleyenler	%	88,15	91,80
Hergün Gazete Okuyanlar	%	13,16	3,28
Hergün Şehire Gidenlerin Oranı	%	10,53	---
Hiç Büyük Şehire Gitmeyenler	%	15,78	31,15
Köyden Kente Göç Etme Eğilimi	%	21,05	19,67
Herhangi Bir Dernek, Kuruluş, Siyasal Partiye Üye Olanlar	%	30,27	18,03
Köyde Üst Sınıf Olarak Görülen Kişiler	%		
- Muhtar	%	34,21	37,70
- İmam	%	30,26	22,95
- Öğretmen	%	39,47	18,03
Gelir Güvencesi Olanlar	%	53,95	21,31

bölgesinde bu oran daha yüksek bulunmuştur (%70,49). Aile başkanları ve eşlerinin ilk evlilik yaşları iki bölgede de birbirine oldukça yakındır.

Kazova bölgesinde ailelerin oturdukları konutların %57,89'u beton iken, Artova bölgesinde beton konutların oranı %27,87 olarak belirlenmiştir. Kazova bölgesindeki ailelerin oturduğu konutların %60,53'ü beş ve daha fazla odalı iken, bu oran Artova bölgesinde %31,14'dür. Kazova bölgesindeki konutlar su, tuvalet ve bazı önemli ev aletleri açısından daha fazla donanıma sahip iken, Artova bölgesindeki evlerin yaklaşık dörtte birinde banyo ve tuvalet bulunmadığı dikkat çekicidir.

Hastalanıldığında doktora giden ailelerin oranı Kazova bölgesinde %75,00 iken, bu oran Artova bölgesinde %50,82'dir. Ayrıca Kazova bölgesindeki ailelerin %28,95'inin sağlık güvencesi bulunmazken, bu oran Artova bölgesinde daha yüksektir (%40,98). Artova bölgesinde yeşil kart sahibi ailelerin oranı %31,15 gibi yüksek bir orana sahiptir.

Hergün televizyon izleyen aile başkanlarının oranı Artova bölgesinde daha yüksek iken (%91,80), hergün gazete okuyanların oranı Kazova bölgesinde daha yüksektir (%13,16).

Hergün bağlı olduğu şehre giden aile başkanlarının oranı Kazova bölgesinde %17,78 iken, Artova bölgesinde hergün şehre giden aile başkanı bulunmamaktadır.

Köyden kente göç etmeyi düşünen ailelerin oranı birbirine yakın bulunmuştur (Kazova bölgesi için %21,05 ve Artova bölgesi için %19,67).

Herhangi bir siyasi partiye, derneğe, kuruluşa üye olanların oranı Kazova bölgesinde %30,27 iken, Artova bölgesinde %18,03'tür.

Kazova bölgesinde ileri gelen üst sınıf kişi olarak en yüksek orana öğretmenler sahip iken (%39,47), Artova bölgesinde muhtarlar (%37,70) ilk sırayı almaktadır ve öğretmenlerin oranı sadece %18,03'tür.

Resmi veya resmi olmayan geleceğe ait gelir güvencesinde olan işletmecilerin oranı Kazova bölgesinde %53,95 iken, Artova bölgesinde %21,31'dir.

Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda Kazova ve Artova bölgeleri arasında toplumsal yapı faktörleri açısından bazı farklılıklar olduğu ifade edilebilir.

Aşağıda toplumsal yapı ile ilişkili tarımsal konulara ait bazı önemli kriterler sözkonusu iki bölge için karşılaştırmalı şekilde çizelge 6.2.'de verilmiş ve yorumlanmıştır.

Çizelge 6.2. Toplumsal Yapı İle İlişkili Tarımsal Konulara Ait Bazı Önemli Kriterler

Toplumsal Yapı Özellikleri	Birimi	ARAŞTIRMA BÖLGELERİ	
		KAZOVA	ARTOVA
Asıl Meslek (Çiftçi)	%	82,89	93,44
Tarımsal Faaliyetlerle İlgili Karar Veren			
- Baba	%	55,26	68,85
- Tüm Aile	%	31,58	16,39
Tarımsal Kuruluşları Bir Yılda Hiç Ziyaret Etmeyenler			
- Tarım İl Müdürlüğü	%	30,26	36,07
- Meyvecilik Üretim İstasyonu	%	92,10	100,00
- T.C.Z.B.	%	76,32	78,69
- Kooperatifler	%	51,32	27,87
Ürün Pazarlamak İçin Şehire Gidenlerin Oranı	%	14,47	6,56
Tarım Sigortası Yaptıranlar	%	10,53	---
Tarımsal Yayınları Takip Edenler	%	55,26	50,82
Tarımsal Yenilikleri Takip Etmeyenler	%	2,63	14,75
Tarımsal Kurs, Toplantı ve Seminerlere Katılanlar	%	42,11	16,39
Suni Tohumlama Yaptıranlar	%	52,63	54,10
Yağmurlama Sulama Uygulayanlar	%	40,79	47,54
Yüksek Sistem Bağcılık Yapanlar	%	7,89	---
Toprak Analizi yaptıranlar	%	30,26	27,87
Zirai Mücadele Uygulayanlar	%	98,68	83,61
Hibrit Sebze Yetiştirenler	%	55,26	3,28
Örtü Altı Yetiştiriciliği Yapanlar	%	31,58	---
Sertifikalı Tohum Kullananlar	%	60,53	52,46
Tarımla İlgili Kayıt Tutanlar	%	38,16	6,56
Tasarruf Yapanların Oranı	%	44,74	22,95
Faizli Krediyi Benimsemeyenlerin Oranı	%	13,11	13,11
Büçüne Kadar Yatırım ve Donatım Kredisi Kullananlar	%	14,48	19,67

Çizelge 6.2.'de de görüldüğü gibi Kazova bölgesindeki aile başkanlarının %82,89'unun, Artova bölgesinde ise %93,44'ünün asıl mesleğinin çiftçi olduğu belirlenmiştir.

Ailelerde, tarımsal faaliyetler ile ilgili konularda babanın karar verme durumunun Artova bölgesinde daha yüksek (%68,85) olduğu belirlenmiştir.

Aile başkanlarının tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı incelenmiş ve her iki bölgede de daha çok kooperatifler ve Tarım İl Müdürlüğü ile irtibatları olduğu belirlenmiştir.

Aile başkanlarının bir haftada şehre gidiş nedenleri arasında tarımsal ürün pazarlamak amacıyla gidenlerin oranı Kazova bölgesinde %14,47; Artova bölgesinde ise %6,56'dır.

Tarım sigortaları yaptıran işletmelere Artova bölgesinde rastlanmazken, bu oran Kazova bölgesinde %10,53'tür.

Tarımsal yenilikleri ve yayınları takip etme ve bunları uygulama durumu incelendiğinde, Kazova bölgesine ait oranların daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

Tarımsal faaliyetler ile ilgili kayıt tutan işletmelerin oranı Kazova bölgesinde %38,16 iken, Artova bölgesinde %6,56 olarak belirlenmiştir. Ancak tutulan kayıtların çok genel bilgileri içerdiği ifade edilebilir.

Kazova bölgesindeki işletmelerin %44,74'ü tasarruf yapabildiklerini ifade ederken, bu oran Artova bölgesinde %22,95'dir.

Yukarıda ifade edilmeye çalışılan toplumsal yapı ile ilgili tarımsal konularda Kazova bölgesine ait veriler Artova bölgesine ilişkin verilere göre daha iyi durumda olduğunu göstermektedir.

Aşağıda her iki bölgedeki tarımsal yapıya ilişkin olarak belirlenen göstergeler çizelge 6.3.'de karşılıklı olarak verilmiş ve yorumlanmıştır.

Kazova ve Artova bölgelerinde aile işgücü potansiyeli birbirine yakın olmasına karşın, işletmede kullanılan işgücü Kazova bölgesinde daha yüksektir. Her iki bölgede de atıl işgücü oranı yüksek bulunmuştur (Kazova Bölgesinde %50,34; Artova bölgesinde %59,00). Bu oranlar bölgede gizli işsizliğin yaygın olduğunu ve etkin istihdam açısından bölgede önemli bir potansiyelin olduğunu ortaya koymaktadır.

Toplam işletme arazisi Artova bölgesinde daha yüksek (73,73 da) olmasına karşılık, bunun %83,14'ü kuru araziden oluşmaktadır. Üretim deseninin Kazova bölgesinde daha zengin olduğu görülmektedir. Nitekim Kazova bölgesinde toplam arazinin %42,27'sini tahıllar, %23,78'ini endüstri bitkileri, %13,41'ini meyveler, %11,68'inin sebzeler, %4,03'ünü nadas alanları, %1,50'sini yem bitkileri, %1,38'ini baklagiller, %1,31'ini yumru bitkiler ve %0,64'ünü ağaçlık alanlar oluşturmaktadır. Buna karşın Artova bölgesindeki toplam arazinin %62,07'sini tahıllar, %19,12'sini nadas alanları, %9,11'ini endüstri bitkileri, %4,87'sini yem bitkileri, %2,14'ünü baklagiller, %1,75'ini yumru bitkiler oluşturmaktadır.

BBHB cinsinden Kazova bölgesindeki hayvan sayısı 2,34 iken, Artova bölgesinde 5,57 olduğu belirlenmiştir. Bu veriler Artova bölgesinde hayvancılığın daha yaygın olduğunu göstermektedir. Nitekim çizelge 6.3.'de görüldüğü gibi hayvancılık faaliyetinin toplam bitkisel üretim değeri içindeki oranı Artova bölgesinde %44,64 iken, Kazova bölgesinde %14,80'dir.

Hayvan sermayesi hariç olmak üzere işletme arazisi dekarına düşen tarım aktif sermaye unsurlarının Kazova bölgesinde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ancak borçlanma oranları her iki bölgede de birbirine yakın oranda ve düşük düzeyde bulunmuştur.

Çizelge 6.3.'de görüldüğü gibi, işletme arazisi dekarına yapılan işletme masrafları ve elde edilen Brüt Hasıla, Net Hasıla ve Tarımsal Gelir değerleri Kazova bölgesinde çok daha yüksek bulunmuştur. Aynı şekilde tarla, sebze ve meyve ürünlerinin değerlerinin pazarlama oranı yine Kazova bölgesinde daha yüksek oranlara sahiptir.

Bölgelerin verimlilik düzeylerindeki farklılığı ortaya koymak amacıyla çizelge 6.3.'de bazı önemli ürünlerin verimlerine ilişkin bilgiler verilmiştir. Nitekim çizelgedeki bütün bitkisel ürünlerde Kazova bölgesine ilişkin verim değerlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Rantabilite oranları incelendiğinde Kazova bölgesinde; mali rantabilite oranı %0,01; ekonomik rantabilite %1,38 gibi düşük oranlarda bulunmuştur. Ayrıca Kazova bölgesinde rantabilite faktörü %8,07 olarak tespit edilmiştir. Artova bölgesinde ise tüm rantabilite oranları negatiftir.

Çizelge 6.3. Kazova ve Artova Bölgesinde Tarımsal Yapıya İlişkin Göstergelere Ait Bilgiler

Tarımsal Yapı Özellikleri	Birimi	ARAŞTIRMA BÖLGELERİ		
		KAZOVA	ARTOVA	
Aile İşgücü Potansiyeli	ELG	1126,97	1104,10	
İşletmede Kullanılan Aile İşgücü	%	42,57	32,62	
Atıl Aile İşgücü	%	50,34	59,00	
İşletmede Kullanılan Yabancı İşgücü	%	6,38	2,14	
İşletmede Kullanılan Toplam İşgücü	ELG	512,50	368,01	
Toplam İşletme Arazisi	da	41,97	73,73	
Mülk Arazi Oranı	%	90,06	92,54	
Kiraya Tutulan Arazi Oranı	%	6,46	3,72	
Ortağa Tutulan Arazi Oranı	%	3,48	3,74	
Parsel Sayısı	Adet	5,93	9,93	
Ortalama Parsel Alanı	Da	7,08	7,43	
Kuru Arazi Oranı	%	15,68	83,14	
Üretim Deseni (Toplam İşletme Arazisi İçindeki Payları)	Tahıllar	%	42,27	62,07
	Endüstri Bitkileri	%	23,78	9,11
	Sebzeler	%	11,68	---
	Baklagiller	%	1,38	2,14
	Yem Bitkileri	%	1,50	4,87
	Yumurta Bitkileri	%	1,31	1,75
	TARLA ÜRÜNLERİ TOPLAMI	%	81,92	79,94
	MEYVELER	%	13,41	0,94
	AĞAÇLIK	%	0,64	---
NADAS	%	4,03	19,12	
Hayvan Sayısı	BBHB	2,34	5,57	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Toprak Sermayesi	Milyon TL/da	493,78	167,20	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Arazi İslahı Sermayesi	Milyon TL/da	2,13	0,23	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Bina Sermayesi	Milyon TL/da	61,63	15,86	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Bitki Sermayesi	Milyon TL/da	5,85	1,10	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Tarla Demirbaşı Sermayesi	Milyon TL/da	8,56	6,48	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Arazi Sermayesi	Milyon TL/da	571,95	190,87	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Alet-Makina Sermayesi	Milyon TL/da	59,67	41,62	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Hayvan Sermayesi	Milyon TL/da	24,42	24,89	
İşletme Başına Düşen Hayvan Sermayesi	Milyon TL	1025,08	1834,86	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Malzeme Mühimmat Sermayesi	Milyon TL/da	2,12	0,95	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Para Sermayesi	Milyon TL/da	16,97	10,73	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen İşletme Sermayesi	Milyon TL/da	103,13	78,19	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Aktif Sermaye	Milyon TL/da	675,08	269,05	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Borç Miktarı	Milyon TL/da	20,04	7,30	
Borçlanma Oranı	%	2,97	2,71	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Özsermaye	Milyon TL/da	620,96	251,44	
Özsermaye Oranı	%	91,98	93,45	
İşletme Başına Düşen BÜD'nin Toplam BÜD'deki Payı	Bitkisel Üretim	%	85,21	55,36
	Hayvancılık	%	14,80	44,64
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Brüt Hasıla	Milyon TL/da	115,39	38,64	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen İşletme Masrafları	Milyon TL/da	106,07	51,90	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Gerçek Masraflar	Milyon TL/da	69,87	33,59	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Net Hasıla	Milyon TL/da	9,32	-13,26	
İşletme Arazisi Dekarına Düşen Tarımsal Gelir	Milyon TL/da	45,53	5,05	
Tarla Ürünlerinin Değerinin Pazarlanma Oranı	%	92,40	75,88	
Meyve Ürünlerinin Değerinin Pazarlanma Oranı	%	95,42	40,81	
Hayvansal Üretim Değerinin Pazarlanma Oranı	%	38,74	36,26	
Önemli Ürünlerin Verimleri				
- Buğday (S)	Kg/da	362,80	245,68	
- Buğday (K)	Kg/da	245,99	187,50	
- Arpa	Kg/da	188,96	160,30	
- Şekerpancarı	Kg/da	5797,85	4110,50	
- Domates (Sırk)	Kg/da	7922,26	---	
- Şeftali	Kg/da	1298,86	---	
- Patates	Kg/da	---	1881,68	
Rantabilite Oranları (%)				
- Mali Rantabilite		0,01	-0,06	
- Ekonomik Rantabilite		1,38	-4,93	
- Rantabilite Faktörü		8,07	-34,32	

Aşağıda, Kazova ve Artova bölgesinde toplumsal ve tarımsal yapının üretim sistemlerine etkisi karşılıklı olarak irdelenmeye çalışılmıştır.

İki bölgenin iklim ve toprak yapısının birbirinden farklı olması, üretim deseninde yer alan ürünlerde de farklılığa yol açmaktadır.

Kazova bölgesinde üretim deseninde yer alan ürünlerin seçiminde daha çok, ürünün karlı olması ve pazar talebi gibi faktörler önemli iken, Artova bölgesinde çiftçi ailesi ve işletmenin ihtiyacının gözönüne alındığı görülmektedir.

Kazova bölgesinde tahılların yanı sıra, endüstri bitkileri, sebzeler ve meyvelerin yoğun olarak üretildiği belirlenmiştir. Bunun yanında Artova bölgesinde daha çok kuru tarımın sonucu olarak tahılların üretim deseni içerisinde ağırlıklı olarak yer aldığı ve hayvancılığın önemli bir faaliyet alanı olduğu ifade edilebilir.

Yapılan analizler sonucu üretim desenini ve uygulanan üretim sistemlerini etkileyen faktörler arasında önemli bulgulara ulaşılmıştır.

Kazova bölgesinde son yıllarda yaygınlık kazanan ve karlı bir üretim dalı olan sırık domates yetiştiriciliğinde, yer domatesi yetiştiren işletmelere göre, işletmecilerin eğitim düzeyi daha yüksek ve yaşları daha genç bulunmuştur. Aynı şekilde Artova bölgesinde hayvancılık yapan işletmecilerin yaşı, hayvancılık yapmayan işletmecilere göre daha yüksektir. Ayrıca hayvancılık yapan işletmelerde yaş ortalaması daha yüksektir.

Bunların dışında Kazova bölgesinde bir diğer karlı üretim dalı olan meyvecilik için aynı bulgulara rastlanılmıştır. Ayrıca yapılan araştırmada sırık domates, meyvecilik ve hayvancılık gibi karlı üretim faaliyetlerini ve üretim sistemlerini uygulayan işletmelerde göç etme eğilimi daha düşüktür. Bu sonuca dayanarak göç etmeyi düşünmeyen ailelerin yüksek gelir getiren üretim dallarında yoğunlaştığı ifade edilebilir.

Her iki bölgede de incelenen işletmelerin geçmiş yıllarda besicilik yaptığı (Kazova bölgesinde işletmelerin %26,32'si; Artova bölgesinde ise %16,38), ayrıca Artova bölgesindeki işletmelerin yine geçmiş yıllarda %21,31'inin koyunculuğa yer verdiği, ancak günümüzde bu üretim dallarına işletmelerinde yer vermediği belirlenmiştir. Ancak her iki bölgede de besi sığırcılığı yapmak istedikleri saptanmıştır.

Yatırım ve işletme sermayesi sıkıntısı olmadığı takdirde Kazova bölgesindeki işletmecilerin %48,68'inin besi sığırcılığı, %34,21'inin süt sığırcılığı, %15,79'unun

meyvecilik yapmak istedikleri belirlenmiştir. Artova bölgesinde ise besi sığırcılığı yapmak isteyenlerin oranı %67,21'dir. Ayrıca üreticilerin %18,03'ü süt sığırcılığı, %11,48'i koyunculuk yapmak istemektedirler.

Yukarıdaki veriler, incelenen işletmelerin yatırım ve işletme sermayesi sıkıntısı yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Artova bölgesinde süt sığırcılığı yapmak isteyenlerin oranının düşük olması, pazarlama ve değerlendirme sorunu olması ile açıklanabilir. Her iki bölgede de besi sığırcılığının çok yüksek olması dikkat çekicidir.

Bu bilgiler birlikte değerlendirildiğinde, Kazova bölgesinde tahıllar ve endüstri bitkilerinin yanısıra özellikle sebze ve meyve yetiştiriciliğinin yaygın olduğu, ancak sermaye açısından sıkıntı olmaması halinde işletmecilerin besi ve süt sığırcılığına da yer verebileceğini göstermektedir. Artova bölgesinde ise tahıl üretimi ile birlikte birçok işletmede hayvancılık yapılmaktadır. Bu bölgedeki üreticiler ise sermaye açısından sıkıntı olmaması durumunda besi ve süt sığırcılığı ile koyunculuk yapacaklarını ifade etmişlerdir.

Aşağıdaki bölümde Kazova ve Artova bölgesindeki toplumsal ve tarımsal yapının gelire etkisi karşılıklı olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Kazova bölgesinde toplumsal ve tarımsal yapının gelire etkisinin belirlenmesi amacı ile yapılan fonksiyonel analizlerde; arazi miktarı, eğitim düzeyi, hayvan varlığı ve meyve arazisi miktarının önemli olduğu belirlenmiştir. Ancak bunlardan eğitim düzeyinin tarımsal gelir üzerindeki etkisinin negatif olduğu saptanmıştır. Her iki bölgede de eğitim düzeyinin gelir üzerinde etkisi olmadığı, buna karşın tecrübenin veya işletmecinin yaşının büyük olmasının olumlu etkisi olduğu sonucuna varılmıştır.

Artova bölgesinde ise tarımsal gelir üzerine etki eden en önemli faktörlerin hayvan varlığı, aile işgücü ve işletme sermayesi olduğu belirlenmiştir. Bu bölgede özellikle hayvan varlığının tarımsal gelir üzerinde büyük etkiye sahip olduğu saptanmıştır.

İşletmelerin dekara elde ettikleri tarımsal gelirleri dikkate alınarak işletmeler; başarısız, orta derecede başarılı ve başarılı işletmeler şeklinde üç gruba ayrılmış ve başarıyı (tarımsal gelir büyüklüğünü) etkileyen faktörler belirlenmeye çalışılmıştır.

Kazova bölgesinde başarılı işletmelerin (%34,21) dekara 120,53 milyon TL tarımsal gelir elde ettikleri, başarısız işletmelerin (%48,68) ise dekara sadece 10,32 milyon TL tarımsal gelire sahip olduğu belirlenmiştir (çizelge 5.101.) Orta derecede başarılı işletmelerde

(%17,11) ise dekara tarımsal gelir 48,24 milyon TL'dir. Burada özellikle başarılı ve başarısız işletmeler arasındaki yaklaşık 12 kat gelir farklılığının olması orijinal bir sonuç olarak yorumlanabilir. Nitekim, aynı bölgede yer alan, iklim ve toprak koşulları açısından benzer olan araziler üzerinde üretim yapan işletmelerde bu ölçüde tarımsal gelir farklılığının en önemli nedenleri; tecrübe, toplam arazi içerisinde meyve ve sebze arazisinin (özellikle sırık domates yetiştiriciliği) oranının yüksekliği, işletme arazisi dekarına düşen sermayenin yüksek olması ve yine işletme arazisi dekarına düşen işletme masraflarının fazla olması şeklinde sıralanabilir.

Aynı durum Artova bölgesi için de geçerlidir. Artova bölgesinde başarılı işletmelerde ortalama tarımsal gelir 21,17 milyon TL/da iken, başarısız işletmelerde -4,14 milyon TL/da olarak belirlenmiştir (Çizelge 5.206.). Orta derecede başarılı işletmelerde ise dekara tarımsal gelir 6,14 milyon TL'dir. Artova bölgesinde incelenen işletmelerin %57,38'i tarımsal gelir büyüklüğü açısından başarısızdır. Bunun yanısıra işletmelerin %31,14'ü başarılı bulunmuştur. İşletmelerde başarıya etki eden faktörler; hayvan varlığı ve buna bağlı olarak hayvan sermayesi ile işletmede kullanılan aile işgücüdür.

Yapılan khi-kare analizleri sonucu Kazova bölgesinde başarı dereceleri ile aile tipleri, göç etmeyi düşünme durumu gibi toplumsal yapıya ilişkin özellikler arasında herhangi bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Bunun yanında aynı bölgede eğitim düzeyi ve yer domatesi yetiştiriciliği ile başarı arasında olumsuz yönde bir bağımlılık olduğu belirlenmiştir. Ayrıca Kazova bölgesinde işletme arazisi daha az olan işletmelerde dekara elde edilen tarımsal gelirin yüksek olduğu belirlenmiştir.

Artova bölgesine ilişkin yapılan khi-kare analizlerinde ise yine aile tipleri ve göç etmeyi düşünme ile başarı dereceleri arasında ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Bunun yanında arazi büyüklüğü ile başarı dereceleri arasında %20 önem seviyesinde ilişki olmamakla beraber başarılı işletmelerin %47,36'sı küçük işletmelerden oluşmaktadır. Eğitim düzeyi ile başarı dereceleri arasında ilişki olduğu, ancak başarıyı olumsuz etkilediği belirlenmiştir. İşletme yöneticilerinin yaşları ile başarı dereceleri arasında bağımlılık olmadığı saptanmıştır.

Yapılan araştırmada elde edilen bulgular ile araştırma bölgesindeki inceleme ve gözlemler ışığında aşağıdaki önerilerin yapılması faydalı görülmüştür.

İki bölgede de eğitim düzeyi düşük bulunmuştur. Gerek işletme yöneticilerinin ve gerekse yedi ve daha yukarı yaştaki nüfusun okur-yazarlık oranı yüksek olmasına rağmen, genel olarak ilkokul mezunlarının oranı fazla bulunmuştur. Türkiye’de sekiz yıllık zorunlu eğitime geçilmiş olması olumlu bir adım olarak değerlendirilebilir. Ancak tarım kesimine yönelik yapılan birçok araştırmada eğitim düzeyi veya okur-yazarlık oranı ile verimlilik veya gelir arasında yüksek oranda korelasyon ilişkisi olmadığı ifade edilebilir. Aynı durum bu araştırma için de geçerlidir. Bu nedenle kırsal kesimde genel eğitim düzeyinin yükseltilmesinin yanısıra tarımla ilgili mesleki eğitimi destekleyici bilgilerin verilmesinde de yarar bulunmaktadır.

Günümüzde Türkiye’de tarım sektörünün ve özel olarak üreticilerin mesleki eğitimine yönelik herhangi bir program uygulanmamaktadır. Bu konuda sadece kısa süreli kurslar, toplantılar, seminerler yapılmaktadır. Gelecek yıllarda üreticilerin tarımsal ve genel ekonomik konulardaki bilgilerle donatılmasını sağlayacak eğitim-öğretim programlarının geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Her iki araştırma bölgesinde de üreticilerin tarımsal yenilikleri benimsemesi; teknolojik yenilikleri takip etmesi, tarımsal kuruluşlar ile iletişim sıklığı ve tarımsal yayınları takip etme durumu düşük oranlardadır. Özellikle Artova bölgesinde sözkonusu oranlar çok düşük bulunmuştur. Bu durumun çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Öncelikle bölgelerin tarımsal potansiyeli, iklim ve toprak yapısı, işletme ölçeğinin küçük olması ve üreticilerin eğitim düzeylerinin düşük olması bu sonucu ortaya çıkarmaktadır. Ancak tarımla ilgili kuruluşların faaliyetleri ve izledikleri politikaların gözden geçirilmesi gerekmektedir. Bu konuda tarımla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının tarımsal yayım faaliyetlerinin yetersizliği de sözkonusudur. Bu araştırmada T.C. Ziraat Bankası ve Meyvecilik Üretim İstasyonu ile iletişim kuran üretici oranı düşük bulunmuştur. Üreticiler daha çok bölgelerindeki kooperatifler ile iletişim içerisindeyler. Bu nedenle tarıma hizmet götüren kuruluşların politikalarını yeniden gözden geçirmeleri gerekmektedir.

Kazova ve Artova bölgelerindeki üreticilerin Tarımsal Kalkınma Kooperatifi ve Üretici Birlikleri şeklinde örgütlenmedikleri belirlenmiştir. İncelenen işletmelerin kooperatiflerin yararlarını bilmeleri ve savunmalarına karşılık gelişmiş bölgelerde ve ülkelerde oldukça yaygın olan bu tür örgütlenmelere gitmemelerinin çok çeşitli nedenleri

bulunmaktadır. Bu nedenler üreticilerin kendilerinden kaynaklandığı gibi genellikle yerel yönetimlerin bu konulardaki çabalarının azlığından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle üreticilerin kendilerinin oluşturacakları kooperatifleşme faaliyetlerinin geliştirilmesine ve desteklenmesine gereksinim duyulmaktadır.

Yapılan araştırmada her iki bölgede aile başkanlarının kırsal kesimden göç etme ile ilgili düşünceleri incelenmiş ve göç etmeyi düşünen aile oranı yüksek bulunmuştur. Göç etme düşüncesi tarımda kalıcı yatırımlar yapılmasını engellemektedir. Ayrıca ailelerin göç etmeleri durumunda sahip oldukları arazileri nasıl işletecekleri konusundaki düşünceleri çok olumlu değildir. 30 yılı aşkın süredir yoğun olarak yaşanan kırsal kesimden kente göç olayı sonucu tarım kesimindeki ilişkilerin düzenlenmesine yönelik çabaların yetersiz olduğu ifade edilebilir. Bu nedenle makro düzeyde bir sorun olarak nitelendirilebilecek bu duruma ilişkin yasal ve yönlendirici tedbirlerin alınması gerekmektedir.

İşletmelerin yürüttükleri tarımsal faaliyetlere ilişkin kayıt tutma alışkanlıklarının olmadığı belirlenmiştir. Kayıt tutan üreticiler, tuttukları kayıtların bazı yüzeysel bilgilerden oluştuğunu ifade etmişlerdir. Tarım işletmelerinin, küçük çiftçi muafiyeti nedeniyle muhasebe kayıtları tutmamaları doğal karşılanabilir. Ancak bilginin beşinci üretim faktörü olarak konuşulduğu günümüzde tarım işletmelerinin modern işletmeciliğin gereği olan kayıt tutma ve tutulan kayıtlardan yararlanma olgusuna kavuşturulması için yönlendirilmesi gerekmektedir.

Tarım sigortası yaptıran üreticilere Artova bölgesinde rastlanmazken, bu oran Kazova bölgesinde %10,53 gibi düşük bir orandadır. Tokat ili tarımsal faaliyetler açısından riskli bir bölgede yer almasına rağmen tarım sigortasının yaygın olmadığı görülmektedir. Bu sorun direkt üreticiler ve sigorta şirketleri ile ilgili bir sorun olarak görülse de, makro düzeyde alınabilecek bazı tedbirler sözkonusudur. Bu konuda ülkede tarım sigortası kooperatiflerinin kurulması, geliştirilmesi ve üreticilerin ödeyecekleri sigorta primlerine belirli bir orana devlet tarafından sübvansiyon uygulanmasının faydalı olabileceği söylenebilir.

Tarımsal üretimin ana merkezleri köylerdir. Kırsal kalkınma politikaları kapsamında köylerin yaşanabilir mekanlar olması gerekir. Türkiye’de uzun yıllar uygulanan tarım politikalarında kırsal yerleşim birimlerinde yaşayan insanlar sosyal bir varlık olmanın ötesinde daha çok üretim aracı olarak algılanmışlardır. Köye götürülen hizmetler genellikle

tarımsal üretimi artırıcı özellik taşıyan; yol, sulama suyu, elektrik vb. hizmetlerden oluşmuştur. Artova bölgesine ilişkin veriler, ailelerin oturduğu konutların yarısından fazlasının ahşap olduğunu ve %25,00'inde tuvalet ve banyo olmadığını göstermektedir. Sözkonusu bölgede birçok köyün yolu stabilize özelliktedir ve köy içi yollar yağışlı dönemlerde sorunludur. Hemen hemen her köyde yeşil alan, çocuk parkı, oyun ve spor sahası gibi kente özgü hizmet mekanları bulunmamaktadır. Köyden kente göç olayında yukarıda ifade edilen hususlar önemli nedenlerdir. Bundan dolayı kırsal kesimin kalkınmasında yukarıda ifade edilen hizmetlerin gelecek yıllara ilişkin programa alınarak tamamlanması gerekmektedir.

İncelenen iki bölgede de ailelerin sosyal güvence açısından önemli sorunları bulunmaktadır. Sağlık hizmetleri ve sağlık güvencesine ilişkin önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Özellikle Artova bölgesinde bulunan ailelerin %31,15'i yeşil kart sahibidir. Bunun dışında geleceğe ait sosyal güvencede olmaya ait oranlar kalkınma kavramı ile örtüşmemektedir. Bu nedenle her iki bölgeye ilişkin sosyal güvenlik hizmetlerinin ilgililerce değerlendirilmesinde yarar bulunmaktadır.

Bu araştırmada iki bölgede de kullanılmayan aile işgücü (atıl işgücü) oranı yüksek bulunmuştur (Kazova bölgesinde %50,34; Artova bölgesinde %59,00). Bu oranlar gizli işsizliğin yaygın olduğunu göstermekte, ayrıca göçün en önemli nedenini oluşturmamaktadır. İncelenen işletmelerin elde ettiği gelirin tamamına yakını tarımsal gelirlerden oluşmaktadır. Halbuki atıl işgücünün tarım sektörü dışındaki alanlarda değerlendirilmesi olanak dahilindedir. Türkiye'de uzun yıllardan bu yana konuşulan, ancak kısmi olarak uygulama alanı bulan, işgücünü değerlendirmeye ve geliri artırmaya yönelik kırsal kalkınma projelerinin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Kazova ve Artova bölgelerinde yer alan işletmelerde borçlanma oranları çok düşük bulunmuştur. İşletmelerin uzun vadeli borçlanmadıkları veya borçlanamadıkları, buna karşın borçlarının kısa vadeli olduğu belirlenmiştir. Faiz oranlarının yüksek olması, borçlanmayı engelleyen en önemli etken durumundadır. Uzun yıllar uygulanan tarımsal kredi politikaları faiz oranlarının enflasyon oranının yaklaşık yarısı oranında olduğunu göstermesine karşın, son dönemlerde tarımsal kredilerin yıllık faizi, belirlenen enflasyon hedefinin çok üzerinde yer almaktadır. Bu nedenle tarımsal kredi faizlerinin yıllık enflasyon hedefinin altına düşürülmesi

gerekmektedir. Nitekim her iki bölgede de üreticiler, sermaye sıkıntısı olmaması halinde birçok önemli tarımsal yatırım faaliyetine girişebileceklerini ifade etmişlerdir. Bu faaliyetlerin başında süt sığırcılığı, besi sığırcılığı gibi yatırım ve işletme sermayesi gerektiren üretim dalları yer almaktadır.

Kazova bölgesinde brüt marjı daha yüksek olan meyvecilik ve sırık domates yetiştiriciliği işletmeler için önemli üretim dallarını oluşturmaktadır. Nitekim yapılan başarı analizlerinde, sözkonusu üretim dallarının oranı başarılı işletmelerde daha yüksek bulunmuştur. Bu nedenle Kazova bölgesinde özellikle sırık domates yetiştiriciliği ve başta şeftali olmak üzere elma ve vişne gibi meyve yetiştirme imkanları dahilinde olan faaliyetlere ilişkin yönlendirici çalışmalara gereksinim bulunmaktadır. Ayrıca bu bölgede üreticilerin önemli oranda süt sığırcılığı yapmak istedikleri, ancak sermaye sorunları olduğu belirlenmiştir. Bölgede sütün pazarlama sorununun bulunmadığı gözönüne alınırsa (Dimes ve Kevser Süt Fabrikası gibi kuruluşlar nedeniyle), özellikle yılın her döneminde aile işgücünü değerlendirilmesi bakımından, süt sığırcılığının yaygınlaştırılmasına yönelik çabaların başarıya ulaşacağı ifade edilebilir.

Artova bölgesinde brüt gelirin yaklaşık yarısı hayvancılıktan sağlanmaktadır ve bölgedeki birçok işletmede süt sığırcılığı, besi sığırcılığı ve koyunculuk üretim dalları yer almaktadır. Ayrıca sermaye sıkıntısı olmaması durumunda yukarıda ifade edilen faaliyetlerin yaygınlık kazanacağı belirlenmiştir. Bölgenin coğrafi durumu, iklim ve toprak şartları hayvancılık uygundur. Ancak yem bitkileri ekim alanlarının, toplam üretim deseni içindeki oranı düşüktür. Bu nedenle bölgede işgücünün değerlendirilebilmesi açısından sözkonusu üretim dalları ile birlikte yem bitkilerinin ekiminin yaygınlaştırılmasına yönelik entegre projelere ihtiyaç bulunmaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AÇIL, A.F., 1956.** Samsun İli Tütün İşletmelerinde Rantabilite, 1950-51, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- AKAY, M., 1996.** “Tokat İli Niksar Ovası Tarım İşletmelerinin Yapısal Analizi, İşletme Sonuçlarını Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi ve Doğrusal Programlama Yöntemiyle Planlanması Üzerine Bir Araştırma”, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Tokat.
- AKAY, M., 1998.** Tarım İşletmelerinin Başarısı Üzerine Bir Araştırma (Tokat İli Artova Bölgesi Örneği), Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 33, Araştırma Serisi No: 10, Tokat.
- AKÇAY, Y., 1996.** “Tokat İli Kazova Bölgesindeki Tarım İşletmelerinde Kullanılan Üretim Faktörlerinin Verimliliği ve Tarımsal Üretim Fonksiyonları”, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Tokat.
- AKSOY, E., 1996.** “Sosyolojik Açından Aile Kurumu ve Şahsiyet”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- AKSÖZ, İ., 1972.** Zirai Ekonomiye Giriş, (2. Baskı), Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 15, Erzurum.
- AKŞİT, B., 1985.** Köy, Kasaba ve Kentlerde Toplumsal Değişme, Turhan Yayınları, Ankara.
- ANONİM, 1984.** Ekonomi Ansiklopedisi (III. Cilt), Paymaş Yayınları, İstanbul.
- ANONİM, 1994.** Uluslararası Aile Yılı Özel İhtisas Komisyon Raporları, T.C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, Genel Yayın No: 82, Seri: Bilim, ISBN 975-19-0855-8, Ankara.
- ANONİM, 1995a.** DİE. Aylık İstatistik Bülteni 1995, VII-VIII, DİE Yayınları ISSN 0041-4263, Ankara.

- ANONİM, 1995b**, KHGM. Araştırma Raporları-1994, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Tokat Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Genel Yayın No: 132, Rapor Seri No: 83, Tokat.
- ANONİM, 1995c**, TKİB. Tarım İl Müdürlüğü Proje İstatistik Şubesi Müdürlüğü Kayıtları, Tokat.
- ANONİM, 1996**, KHGM. Araştırma Raporları-1995, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Tokat Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Tokat.
- ANONİM, 1997a**. DİE, Aylık İstatistik Bülteni 1996, XII-19971-II, DİE Yayınları ISSN 0041-4263, Ankara.
- ANONİM, 1997b**. DİE. Coğrafi Bölge Ayrımında İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Gruplarının ve Gelişmişlik Seviyelerinin Belirlenmesi, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları No: 2021, ISBN 975-19-1659-3, Ankara.
- ANONİM, 1997c**, TKİB. Tarım İlçe Müdürlüğü Proje İstatistik Şube Müdürlüğü 1997 Yılı Envanter Kayıtları, Artova.
- ANONİM, 1998a**. Karayolları İl Müdürlüğü Kayıtları, Tokat.
- ANONİM, 1998b**. Meteoroloji İl Müdürlüğü Kayıtları, Tokat.
- ANONİM, 1999a**. DİE. Genel Nüfus Tespiti İdari Bölünüş 1997, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları No: 2281, ISBN 975-19-2290-9, Ankara.
- ANONİM, 1999b**. Nüfus ve Vatandaşlık İl Müdürlüğü Kayıtları, Tokat.
- ANONİM, 2000a**, DİE. "Örgün ve Yaygın Eğitim Anketi Sonuçları Ekim 1997", DİE Yayınları No: 2398, ISBN 975-19-2596-7, Ankara.
- ANONİM, 2000b**. DİE. Türkiye İstatistik Yıllığı 1999, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları No: 2390, ISBN 975-19-2476-6, Ankara.
- ANONİM, 2001a**, DİE. Tarım İstatistikleri Özeti 1980-1999, DİE Yayınları Yayın No: 2430, ISBN 975-19-2697-1, Ankara.
- ANONİM, 2001b**, DPT. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Nüfus, Demografi Yapısı, Göç Özel İhtisas Komisyon Raporu, DPT Yayınları No: 2556, ÖİK: 572, Ankara.
- ANONİM, 2001c**, KHGM. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Tokat Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Meteoroloji Kayıtları, Tokat.

- ANONİM, 2001d**, TKİB. Tarım İl Müdürlüğü Proje İstatistik Şube Müdürlüğü Kayıtları, Tokat.
- ANONİM, 2001e**, TKİB. Tarım İlçe Müdürlüğü Kayıtları, Artova.
- ANONİM, 2001f**. Nüfus ve Vatandaşlık Müdürlüğü Proje ve İstatistik Şubesi 200 Yılı Envanter Kayıtları, Artova.
- ANTLE, J.M., S.M., CAPALBO, 2000**. “Econometric-Process Models for Integrated Assessment of Agricultural Production Systems”, Agricultural Economics and Economics Montana State University, Research Discussion Paper No. 40, Bozeman, USA.
- ARAS,A., 1954**, Kars Süt Mamuleciliği İşletmelerinin Ekonomik Yapısı, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları:58, Çalışmalar:30, Recep Ulusoğlu Basımevi, Ankara,
- ARAS, A., 1959**. Ziraatte Envanter Kıymet Takdiri ve Amortisman Metodları, Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- ARAS, A., C., ÇAKIR, 1975**. “Gediz Sulama Projesi Kapsamına Giren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Etüdü”, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:211, İzmir.
- ARAS, A., 1988**. Tarım Muhasebesi, E.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları Yayın No: 486, E.Ü. Basımevi , Bornova-İzmir.
- ARSLAN, M.R., 1992**. “Yüreğir Ovası Köylerinde Kente Göç Olayı ve Göç Eden Ailelerin Sosyo-Ekonomik Yapıları”, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.
- ATALAY, B., ve Ark., 1992**. Türk Aile Yapısı Araştırması, Devlet Planlama Teşkilatı Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü Araştırma Dairesi, DPT Yayınları No: DPT-2313, SPGM: 421, ISBN 97-19-0569-9, Ankara.
- AYDIN, Y., 1998**. “Amasya İli Ezinepazar ve Uygur Kasabasının Sosyal Gelişme Açısından Karşılaştırılması, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı (basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya.
- BAKIR, Ö., 1987**, Çayır-Mer'a Amenajmanı, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları : 992, Ders Kitabı:292, Ankara, s.106.
- BARRY, P.J., C.L., ESCALANTE, S.K., BARD, 2000**. “Economic Risk and the Structural Characteristics of Farm Businesses”, 2000 American Agricultural Economics Association (AAEA), Annual Meeting, USA.

- BAŞAR, A., E., OKTAY, 2000.** Uygulamalı İstatistik II, Aktif yayınevi, ISBN 975-6755-08-03, Erzurum.
- BORAN, B., 1945.** “İşbölümü ve Kadının Sosyal Mevkii”, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi, Felsefe Dergisi, C:3, Sayı:3, Ankara.
- BÜLBÜL, M., 1979.** “Bafra İlçesi Tarım İşletmelerinin Ekonomik Yapısı Yatırım ve Cari Harcamaların Dağılımı ve Bunların Gelir Üzerine Etkisi”, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 710, Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 416, Ankara.
- COŞKUN, Z., 1994.** “Tarım İşletmelerinde İşletme Dışı İşgücü Kullanımının Üretim Sistemleri Üzerine Etkileri”, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Adana.
- CELİK, H., İ. C., CEYLAN, E., OLHAN, 1994.** “Çiftçilik Sistemleri Araştırması ve Türkiye’deki Uygulamaları”, Türkiye I. Tarım Ekonomisi Kongresi (8-9 Eylül) (II.Cilt), Ege Üniversitesi Basımevi, ISBN 975-7833-03-7, İzmir.
- CELİKER, S.A., 1993.** “DSİ Kayseri Sulama Kapsamındaki İşletmelerin Ekonomik Analizi, Girdi Kullanım Seviyeleri ve Seviyeleri ve Bunun Verim Üzerine Etkileri”, Ankara Üniversitesi fen Bilimleri Enstitüsü, basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- ÇİÇEK, A., 1990.** “ Tokat İli Kazova Bölgesinde Şekerpancarı Üretimi ve Üretim Girdilerinin Ekonometrik Analizi”, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Adana.
- ÇİÇEK, A., K., ESENGÜN, Y., AKÇAY, 1998.** “21. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye’de Müteşebbis Faktörü”, Türkiye II. Tarım Ekonomisi Kongresi (7-9 Ekim), T.C.Z.B. Kültür Yayını No: 35, ISBN 975-7558-19-2, Ankara.
- ÇİÇEK, A. ve ERKAN, O., 1996.** Tarım Ekonomisinde Araştırma ve Örneklemeye Yöntemleri, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No:12, Ders Notları Serisi No:6, Tokat.
- DİNÇER, B., M., ÖZASLAN, E., SATILMIŞ, 1996.** “İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması”, Devlet Planlama Teşkilatı Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü Yayınları No: 2466, ISBN 975-19-1594-5, Ankara.
- DOĞANCA, Y., 1975.** Ege Bölgesinde Seçilmiş Bir Kırsal Toplumda Modernleşme Açısından Tarımsal Yeniliklerin Yayılmasını ve Benimsenmesini ve Benimsenip Uygulanmasını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler Üzerine Bir Araştırma, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir

- DUNN, J.W., J. R., WILLIAMS, 2001.** "The Relationship between Incomes, Farm Characteristics, Cost Efficiencies, and Rate of Return to Capital Managed", Staff Paper No: 01-10, 2001 Western Agricultural Economics Association Annual Meetings, Logan, Utah, USA.
- ERDAL, S., 1990.** "Türkiye'de Sosyo-Ekonomik Yapı Değişimi ve Kadının Konumundaki Gelişmeler", Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa.
- ERKAN, O., 1994.** "Çiftçilik Sistemleri Araştırmaları (ÇSA): Toros Dağ Köyleri Tarım İşletmelerindeki Örnek Çalışmalar", Türkiye I. Tarım Ekonomisi Kongresi (8-9 Eylül) (II.Cilt), Ege Üniversitesi Basımevi, ISBN 975-7833-03-7, İzmir.
- ERGÜVEN, V., 1990.** "Çukurova Bölgesinde (Karaisalı-Tarsus İlçelerinde) Dağ ve Orman Köylerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı", Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.
- ERKUŞ, A., R., DEMİRCİ, 1985.** Tarımsal İşletmecilik ve Planlama, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No: 994, Ders Kitabı No: 269, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara.
- ERKUŞ, A., ve ARK., 1995.** Tarım Ekonomisi. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Eğitim, Araştırma, geliştirme Vakfı yayınları No: 5, ISBN 975-7185-01-9, Bizim Büro Basımevi, Ankara.
- ERTÜRK, Y., 1987.** "Ulusal Bütünleşmenin Güneydoğudaki Kırsal Ailelere Etkisi", İnsan Bilimleri Dergisi, No: 1, Ankara.
- ESENGÜN, K., 1990.** "Tokat İlinde Meyve Yetiştiriciliği Yapan İşletmelerin Ekonomik Durumu ve İşletme Sonuçlarını Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma", Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir.
- ESENGÜN, K., 1998,** "Tokat İli Artova İlçesi Tarım İşletmelerinde Gelir Dağılımı Üzerine Bir Araştırma", GOÜ. Ziraat Fakültesi Yayınları No: 30, Araştırma Serisi No: 9, Tokat.
- GEBREMEDHIN, B., G., SCHWAB, 1998.** The Economic Importance of Crop Rotation Systems: Evidence from the Literature, Michigan State University, Dept. of Agricultural Economics, East Lansing, USA.
- GENÇ, K.S., 1992.** Ünye İlçesi Fındık Üreticilerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.

- GÖKÇE, B., 1976.** “Aile ve Aile Tipleri Üzerinde Bir İnceleme”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt:8, No: 1-2, Ankara.
- GÜLÇUBUK, B., 1991.** Nizip İlçesinde Antepfıstığı Üretimi Yapan Ailelerin Sosyo-Ekonomik Yapıları, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- GÜLÇUBUK, B., 2000.** Kırsal Alanda Kredi Kullanımının Sosyo-Ekonomik Temelleri - Hızlı Kırsal Değerlendirme Yaklaşımı İle Kırıkkale İli Keskin İlçesi Araştırması-, Ziraat Odaları Birliği Yayınları, ISBN 975-93976-5-X, Ankara.
- GÜMÜŞ, A., 1989.** “Bizberyan ve Koyunluca -GAP Bölgesinde Karşılaştırmalı Bir Köy İncelemesi-”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Anabilim Dalı Sosyoloji Programı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.
- GÜRAKAN, A.,N., 1998.** “Ankara İli Kızılcahamam İlçesinde Yerleşik Arıcılığa Yer Veren Tarım İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Yapıları Üzerine Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- HANÇERLİOĞLU, O., 1977.** Felsefe Sözlüğü (Geliştirilmiş Yeni Basım), Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- HANÇERLİOĞLU, O., 1986.** Toplum Bilim Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- HASON, D.K., S.J. TAFF, K.S. KLAIR, 1997.** “Financial Performance of Selected Grass-Based Farming Systems in the Northern Tallgrass Prairie Region”, University of Minnesota, Department of Applied Economics, Staff Paper P97-8, Minnesota, USA.
- HEADY, E.O., H. R., JENSEN, 1961.** Farm Management Economics, Sixth Printing, Prentice-Hall, Inc., USA.
- HYSLOP, J. D., 1982.** “A Potential Means of Technology Development and Transfer, Research for Small Farms”, Proceedings of the Special Symposium, USDA, Agricultural Research Service, Miscellaneous Publication Number, 1422, USA.
- JUDGE, G.G., et all., 1988.** “Introduction to the Theory and Practice of Econometrics”, Second Edition, John Wiley & Sons Inc., ISBN 0-471-62414-4, New-York.
- İLKİN, A., 1988.** Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi, İstanbul Üniversitesi Yayın No: 3487, İşletme Fakültesi Yayın No: 193, İşletme İktisadi Enstitüsü Yayın No: 92, İstanbul.

- İNAN, İ.H., 2001.** Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği, (Genişletilmiş ve Yenilenmiş 5. Baskı), Trakya Üniversitesi Tekirdağ Ziraat Fakültesi, ISBN 975-9328-1-0-0 Değirmenaltı-Tekirdağ.
- İNAN, İ.H., 1999.** Çiftlik Yönetimi ve Planlaması, Trakya Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tekirdağ.
- KANTAR, M., (2000).** “Adana İl Merkezinde ve Kırsal Alanda Yaşayarak Tarımsal Faaliyetlerine Devam Eden Ailelerde Toplumsal Yapı ve Toplumsal Cinsiyet”, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Adana.
- KARABULUT, A., 1988.** “Beypazarı Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Kredi Sorunları”, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- KARACAN, A. R., 1991.** Tarım İşletmelerinin Finansmanı ve Tarımsal Kredi, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları No: 498, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir.
- KARAGÖLGE, C., 1973.** “Arazi Tasarruf Şekillerine Göre Erzurum İlindeki Tarım İşletmelerinin Ekonometrik Analizi”, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 312, Ziraat Fakültesi Yayınları No: 153, Araştırma Serisi No: 90, Sevinç Matbaası, Ankara.
- KARAGÖLGE, C., 1976.** “Müteşebbis Faktörünün Tarımsal Üretimdeki Etkisinin Ekonometrik Bir Yöntemle Araştırılması, Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Erzurum.
- KARAGÖLGE, C., ve Ark., 1995.** Tarım Ekonomisi (Temel İlkeler), Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 801, Ziraat Fakültesi Yayınları No: 324, Ders kitapları Serisi No: 73, Erzurum
- KARAGÖLGE, C., 1996.** Tarımsal İşletmecilik, Tarım İşletmelerinin Analiz ve Planlanması, Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 827, Ziraat Fakültesi Yayınları No: 326, ders Kitapları Serisi No: 74, Erzurum.
- KARAKAŞ, N., 1994.** “Rize İli Merkez İlçede Ortapazar Çay Fabrikası Bölgesinde Çay Üreticilerinin Sosyo-Ekonomik Yapısı”, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.
- KARKACIER, O., 2001.** “Tarım Ekonomisi Alanına İlişkin Fonksiyonel Analizler ve Bu Analizlerden Çıkarılabilecek Bazı Kantitatif Yöntemler”, Ziraat Fakültesi Yayınları No: 49, Ders Notları Serisi No: 26, Tokat.
- KEMERLİOĞLU, E., 1984.** Köy Aile Yapısında Değişme, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, Erzurum.

- KILIÇ, O., 1997.** “Samsun İli Çarşamba ve Terme İlçelerinin Ova Köylerinde Fındık Üretimine Yer Veren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Fındığa Alternatif Üretim Planlarının Araştırılması”, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.
- KIRAY, M., 1964.** Ereğli: Ağır Sanayiden Önce Bir Sahil Kasabası, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara.
- KIZILASLAN, N., 1997.** Tokat İli Merkez İlçede Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerin Katılımı Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler Üzerine Bir Araştırma, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Tokat.
- KİLLİ, S., 1978.** Çayırhan Bir Orta Anadolu Köyünde Toplumsal Değişme ve Siyasal Davranış, Boğaziçi Üniversitesi İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Bilimler Bölümü, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları No. 148, İstanbul.
- KONGAR, E., 1972.** İzmir’de Kentsel Aile, Yapı ve Akrabalar ve Bürokratik Örgütlerle İlişkiler ve Zaman İçinde Bazı Değişme Eğilimleri, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları: A-3, Sosyal Bilimler Araştırma Serisi: A-2, Ankara.
- KONGAR, E., 1985.** Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- KONGAR, E., 2000.** 21. Yüzyılda Türkiye (2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı), 26. Basım, Büyük Fikir Kitapları Dizisi: 101, ISBN 975-14-0624-2, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- MARKS, L.A. and E.G. DUNN, 1999.** “ Evaluating Alternative Farming System: A Fuzzy MADM Approach “, American Agricultural Economics Association Annual Meeting, August 8-11, Nashville, Tennessee.
- MERAY, S.L., 1982.** Toplum Bilim Üzerine, Hil Yayınları , İstanbul.
- MERTER, F., 1990.** 1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydan Gelen Değişmeler (Malatya Örneği), T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Genel Yayın No: 2, Ankara.
- MÜLAYİM, Z.G., 1994,** Tarımsal Değer Biçme, Genel, Özel, Yasal. Yetkin Yayınları, Ankara.
- MÜLAYİM, Z.G., 1995.** Kooperatifçilik, Yenilenmiş ve Geliştirilmiş 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara.

- NİRÜN, N., 1969.** Sosyal Dinamik Bünye Analizi, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
- ORTAYLI, I., 1970.** Toprak İnsan İlişkileri Açısından Türk Köyünün Sosyo-Ekonomik Yapısının Biçimlenmesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ders Notu (Teksir), Ankara.
- OSKAY, Ü., 1971.** Toplumsal Gelişmede Radyo ve Televizyon, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 316, Ankara.
- OZANKAYA, Ö., 1975.** Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- OZANKAYA, Ö., 1977.** Toplumbilime Giriş, Ankara Üniversitesi Siyasal Fakültesi, Ankara.
- OZANKAYA, Ö., 1982.** Toplumbilime Giriş, 4. Basım, Olanaklar ve Sınırlar, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları No: 410, BYYO Yayınları No: 5, Ankara.
- ORHAN, F., 1996.** “Balıkesir İli Merkez İlçesi Tarım İşletmelerinin Ekonomik Analizi ve Başlıca Ürünlerde Girdi Kullanım Miktarı ile Verim Arasındaki İlişkilerin Araştırılması”, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- ÖZÇATALBAŞ, O., O., ERKAN, 1996.** “Çiftçilik Sistemleri Araştırması yaklaşımının Tarımsal Yayım Açısından Değerlendirilmesi ve Türkiye’de Uygulanabilme Olanakları”, Türkiye II. Tarım Ekonomisi Kongresi (7-9 Ekim), T.C.Z.B. Kültür Yayını No: 35, ISBN 975-7558-19-2, Ankara.
- ÖZDAMAR, K., 1999.** Paket Programlar ve İstatistiksel Veri Analizi - 1, Kaan Kitabevi, Yayın No: 1, ISBN 975-67-87-04-5, Eskişehir.
- ÖZMEN, İ., 1998.** “İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması ve Gruplandırılmasına İlişkin Bir Çalışma”, Hazine Dergisi, Temmuz 98, sayı:11, s.41-61, Ankara.
- PARVIN, D.W., F.T., COOKE, S.W., MARTIN, 2000.** “Alternative Cotton Production System”, Mississippi State University, Department of Agricultural Economics Research Report 2000-010, USA.

- PEKUZ, S., 1997.** “Ankara İli Akyurt İlçesi Çınar Köyünde Yaşayan Ailelerin Sosyo-Ekonomik Yapısı üzerine Bir Araştırma”, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- PHILLIPS, J.C., 1998.** Analysis of Socioeconomic data for the Value Added Agriculture Cluster of Michigan Counties, Michigan State University, Department of Agricultural Economics, MI 48824, Staff Paper 98-44, Eas Lansing.
- SANER, G., 1994.** “ Tarım Sistemleri Araştırmaları İçinde Hayvancılık Araştırmalarının Yeri ve Önemi”, Türkiye I. Tarım Ekonomisi Kongresi (8-9 Eylül) (II.Cilt), Ege Üniversitesi Basımevi, ISBN 975-7833-03-7, İzmir.
- SARISU, Y., 1992.** “Türkiye’de Sosyal Yapı, Sosyal Değişim”, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Kurumlar Sosyolojisi Bilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- SENCER, M., 1971.** Türkiye’de Köylülüğün Maddi Temelleri, Ant Yayınları, İstanbul,
- SERPER, Ö., 1986.** Uygulamalı İstatistik, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- SEYİDOĞLU, H., 1992.** Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük, Güzem Yayınları No:4, Ankara.
- SEYİDOĞLU, H., 1996.** Uluslararası İktisat (Teori, Politika ve Uygulama), Geliştirilmiş 11. Baskı, ISBN 975-7516-10-4, Güzem Yayınları, İstanbul.
- SİVASLIGİL, A.,C., 1990.** “Tokat İli Kazova Yöresinde Bulunan Tarım İşletmelerinin yapısal Özelliklerinin Saptanması, İşletme Sonuçlarının Ortaya Konması ve Yöre Koşullarına Uygun İşletme Planlarının Geliştirilmesi Üzerine Bir Araştırma”, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), İzmir.
- SPEEDING, C.R.W., 1979.** An Introduction to Agricultural System, Applied Science Publishers Ltd., ISBN 0-85334-823-5, Essex, England.
- SUN, P.M.H., R.D., KNUTSON, Y. LEE, 1998.** “Transition and reform of China’s Agricultural System toward a Market-Oriented Economy: Lessons from the Taiwan Experience”, Texas A&M University, Agricultural Extension Service, Texas Agricultural Experiment Station Agricultural and food Policy Center Department of agricultural Economics, AFPC Policy Issues Paper 98-1, Texas, USA.
- SWENSON, A.L., 2000.** “Finacial Characteritics of North Dakota Farms 1997-1999, North Dakota State University, Department of Agricultural Economics Report : 447, USA.

- SWINTON, M., R.S., BLACK, 2000.** "Modelling of Agricultural Systems, Michigan State University, Department of Agricultural Economics, MI 48824, Staff Paper 00-6, East Lansing.
- ŞENEL, D., 1987.** Köy Düzeyinde Tarımsal Üretim Yapısını ve Verimliliğini Belirleyen Faktörler, Üç Orta Anadolu Köyünde Yapılan Araştırma Sonuçları, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.
- ŞİMŞEK, E., 1996.** "Türkiye Tarımındaki Yapısal Değişim ve Toplumsal Yapı Üzerindeki Etkilerinin Tokat İli Merkez İlçede Seçilmiş Dağ ve Ova Köylerinde Karşılaştırmalı Bir Analizi", Gazosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Tokat.
- TATLIDİL, H., 1989.** Yağmurlama Sulama Teknolojisinin Yayılması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma", Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 1157, Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 639, Ankara.
- TİMUR, S., 1972.** Türkiye'de Aile Yapısı, Hacettepe Üniversitesi Yayınları No: D-15, Ankara.
- TOPUZ, A., 1998.** "Çankırı İli Tarım İşletmelerinde Optimal Üretim Planlarına Göre İşletme Sermayesi İhtiyaçlarının Saptanması Üzerine Bir Araştırma", Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara.
- TÜTENGİL, C.O., 1983.** 100 Soruda Kırsal Türkiye'nin Yapısı, Gerçek Yayınları, İstanbul.
- YAĞMUR, E., 1994.** "Göksun İlçesinde Orman İçinde Yerleşik Köylerin Sosyo-Ekonomik Yapıları", Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- YASA, I., 1969.** Yirmibeş Yıl Sonra Hasanoğlan Köyü: Karşılaştırmalı Bir Toplumbilimsel Araştırma, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 270, Ankara.
- YILDIRAK, N., 1982a.** Keban Barajının Yapılması Nedeniyle Göl Alanından Göç Eden ve Devlet Eliyle Yerleştirilen Aileler Üzerinde Bir Araştırma, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü (Basılmamış Doçentlik Tezi), Ankara.
- YILDIRAK, N., 1982b.** Köy Sosyolojisi I, Ders Notu, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Teksir No: 90, Ankara.

- YILDIRAK, N., 1990.** Toplumsal-Ekonomik Durumları ve Sorunlarıyla Türkiye’de Köy Çocukları, Ayyıldız Matbaası, Ankara.
- YILDIZ, H., 1994.** “Çubuk Ovası Tarım İşletmelerinde Tarımsal Gelir ve Tasarruf Olanasının Araştırılması”, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- YÖRÜKEN, A., 1968.** Şehir Sosyolojisinin Teorik Temelleri: Temel Kavramlar, Teori ve Problemler, İmar ve İskan Bakanlığı Mesken Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- YURDAKUL, O., Ş. AKDEMİR, 1989.** “L’Effet de la Pluriactivite des Exploitants sur le Systeme de Production Agricole dans la Region de Çukurova-Turquie”, Communication Presentee a l’Atelier-Seminaire du RAFAC, Belgrade.
- ZORAL, Y.K., 1984.** Üretim Ekonomisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları Yayın No: 52, İzmir.

EKLER

EK 1 . İşletme Başına Düşen Toprak Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI								
	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)		
	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%	
Tarla Arazisi	4280.76	69.08	11160.71	63.12	34697.73	83.08	15620.39	75.37	
Meyve ve Bağ	1905.77	30.76	6455.36	36.51	6602.27	15.81	4941.45	23.85	
Arazi	Bağ	---	---	17.86	0.10	159.09	0.38	52.63	0.25
	Toplam	1905.77	30.76	6473.22	36.61	6761.36	16.19	4994.08	24.10
Ağaçlık Arazi	9.62	0.16	47.32	0.27	306.82	0.73	109.54	0.53	
Toprak Sermayesi Toplamı	6196.15	100.00	17681.25	100.00	41765.91	100.00	20724.01	100.00	
Toprak Sermayesi (Milyon TL/Da)	551.75		548.26		460.64		493.78		

EK 2. İşletme Başına Düşen Arazi Islahı (Meliorasyon) Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

İŞLETME GRUPLARI	ARAZİ ISLAH SERMAYESİ								Arazi Islahı Sermayesi (Milyon TL/da)
	Duvar - Çit		Su Kuyusu ve Sondaj		Sulama Kanalı		TOPLAM		
	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%	
1. Grup(26)	30.80	100.00	---	---	---	---	30.80	100.00	2.74
2. Grup(28)	---	---	107.10	100.00	---	---	107.10	100.00	3.32
3. Grup(22)	---	---	---	---	136.40	100.00	136.40	100.00	1.50
İşlt. Ort. (76)	10.54	11.78	39.46	44.10	39.48	44.12	89.48	100.00	2.13

EK 3. İşletme Başına Düşen Bina Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

BİNALAR	İŞLETME GRUPLARI									
			1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
			Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
İKAMETGAH BİNALAR	EV	Beton	1701.28	73.18	1178.57	47.49	1840.91	60.77	1549.12	59.89
		Ahşap	242.31	10.42	554.76	22.35	336.36	11.10	384.65	14.87
		Kerpiç	12.82	0.05	---	---	---	---	4.39	0.17
İKAMETGAH BİNALAR TOPLAMI			1956.41	84.15	1733.33	69.84	2177.27	71.87	1938.16	74.93
İŞLETME BİNALAR	DEPO	Beton	---	---	---	---	36.36	1.20	10.53	0.41
		Ahşap	---	---	29.76	1.20	---	---	10.96	0.42
	AMBAR	Tuğla-Taş	---	---	---	---	---	---	---	---
		Tahta	0.77	0.03	0.72	0.03	4.55	0.15	1.85	0.07
	AHIR	Ahşap	134.62	5.79	149.29	6.01	357.58	11.81	204.57	7.91
		Beton	187.18	8.05	386.90	15.59	337.88	11.15	304.38	11.77
		Taş	---	---	29.76	1.20	---	---	10.96	0.42
	SAMANLIK	Kerpiç	---	---	11.90	0.48	---	---	4.38	0.17
		Beton	7.68	0.33	36.19	1.46	---	---	15.96	0.62
	GÜBRELİK	Ahşap	11.54	0.50	88.57	3.57	67.73	2.24	56.19	2.17
		Beton	---	---	---	---	4.54	0.15	1.31	0.05
	AGIL	Ahşap	26.67	1.15	13.10	0.53	21.97	0.73	20.31	0.79
		Beton	---	---	---	---	---	---	---	---
	HANGAR	Ahşap	---	---	---	---	3.03	0.10	0.88	0.03
		Beton	---	---	---	---	---	---	---	---
KÜMES	Ahşap	---	---	---	---	6.06	0.20	1.75	0.07	
	Beton	---	---	---	---	---	---	---	---	
İŞLETME BİNALAR TOPLAMI			368.46	15.85	748.57	30.16	851.82	28.12	648.42	25.07
TOPLAM BİNA SERMAYESİ			2324.87	100.00	2481.90	100.00	3029.09	100.00	2586.58	100.00
Bina Sermayesi (Milyon TL/da)			207.02		76.96		33.41		61.63	

EK 4. İşletme Başına Düşen Bitki Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
		Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
BİTKİ SERMAYESİ	Meyveli Ağaçlar	18.85	85.60	155.14	69.17	176.64	32.96	114.74	46.77
	Bağ	---	---	0.71	0.32	4.55	0.85	1.58	0.65
	Meyvesiz Ağaçlar	3.17	14.40	68.43	30.51	354.75	66.19	128.99	52.58
	TOPLAM	22.02	100.00	224.28	100.00	535.94	100.00	245.31	100.00
Bitki Sermayesi (Milyon TL/Da)		1.96		6,95		5,91		5,85	

EK 5. İşletme Başına Düşen Tarla Demirbaşı Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
		Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
TARLA DEMİRBAŞI SERMAYESİ	Nadas- Sürüm	53.29	90.38	188.46	74.28	610.09	71.85	264.27	73.52
	Tarlaya Atılmış Tohum	4.22	7.16	34.34	13.54	131.39	15.47	52.13	14.50
	Tarlaya Atılmış Gübre	1.45	2.46	30.91	12.18	107.63	12.68	43.04	11.98
	TOPLAM	58.96	100.00	253.71	100.00	849.11	100.00	359.44	100.00
Tarla Demirbaşı Sermayesi (Milyon TL/Da)		5.25		7.87		10.47		8.56	

EK 6. İşletme Başına Düşen Alet- Makine Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Motorlu Makine ve Ekip- Manları	Traktör	919.23	80.76	1625.00	70.50	2652.27	60.66	1680.92	67.12
	İlaçlama Aletleri	20.00	1.76	169.64	7.36	130.46	2.99	107.11	4.28
	Diğerleri	196.15	17.23	499.47	21.67	1576.68	36.06	707.53	28.25
	TOPLAM	1135.38	99.25	2294.11	99.53	4359.41	99.71	2495.56	99.65
Küçük Alet ve Ekipmanlar		2.88	0.25	10.89	0.47	12.73	0.29	8.68	0.35
TOPLAM ALET MAKİNE SERMAYESİ		1138.26	100.00	2305.00	100.00	4372.14	100.00	2504.24	100.00
Alet Makine Sermayesi (Milyon TL/Da)		101.36		71.47		48.22		59.67	

EK 7. İşletme Başına Düşen Hayvan Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
İŞ HAYVANLARI		0.77	0.14	6.07	0.56	---	---	2.50	0.24
İRAT HAY- VAN- LARI	Büyükbaş Hayvanlar	561.00	99.86	893.39	82.29	1425.00	95.28	933.56	91.07
	Küçükbaş Hayvanlar	---	---	182.14	16.78	67.05	4.48	86.51	8.44
	Kümes Hayvanları	---	---	4.02	0.37	3.55	0.24	2.51	0.25
	TOPLAM	561.00	99.86	1079.55	99.44	1495.60	100.00	1022.58	99.76
HAYVAN SERMAYESİ TOPLAMI		561.77	100.00	1085.62	100.00	1495.60	100.00	1025.08	100.00
Hayvan Sermayesi (Milyon TL/Da)		50.02		33.66		16.50		24.42	

EK 8. İşletme Başına Düşen Malzeme ve Mühimmat Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Hammadde ve Yardımcı Maddeler		28.83	100.00	95.04	100.00	152.00	100.00	88.78	100.00
Satılacak Ürünler		---	---	---	---	---	---	---	---
MALZEME VE MÜHİMMAT SERMAYESİ TOPLAMI		28.83	100.00	95.04	100.00	152.00	100.00	88.78	100.00
Malzeme-Mühimmat Sermayesi (Milyon TL/Da)		2.57		2.95		1.68		2.12	

EK 9. İşletme Başına Düşen Para Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Para Mevcudu		21.15	7.60	28.57	4.38	23.73	1.83	24.63	3.47
Alacaklar	Banka	21.15	7.60	35.71	5.48	136.36	10.54	59.86	8.43
	Kooperatif	205.77	73.89	482.14	73.97	747.73	57.78	464,48	65,42
	Şahıs	30.38	10.91	105.36	16.17	386.36	29,85	161.05	22,68
	TOPLAM	257.30	92.40	623.21	95.62	1270,45	98,17	685,38	96,53
İŞLT. ORT. TOPLAM		278.45	100.00	651.78	100.00	1294,18	100.00	710,02	100.00
Para Sermayesi (Milyon TL/Da)		24.80		20.21		17.27		16,97	

EK 10. İşletme Başına Düşen Borç Miktarı (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
BORÇUN KAYNAĞI	TCZB	1.20	0.49	156.46	17.47	183.52	12.44	111.18	13.22
	Kooperatifler	197.70	80.66	598.00	66.78	1040.28	70.49	589.08	70.05
	Tüccarlar	2.70	1.10	8.93	1.00	---	---	4.21	0.50
	Devlet	0.80	0.33	---	---	---	---	0.27	0.03
	Şahıslar	42.70	17.42	132.14	14.75	251.93	17.07	136.22	16.20
	TOPLAM	245.10	100.00	895.53	100.00	1475.73	100.00	840.96	100.00
Borç Miktarı (Milyon TL/da)		21.83		27.77		16.28		20.04	
Borçlu İşletme Oranı (%)		61.54		60.71		54.55		59.21	
Borçsuz İşletme Oranı (%)		38.46		39.29		45.45		40.79	

EK 11. İşletme Başına Düşen Kiraya ve Ortağa Tutulan Toprak Kıymeti (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

	Kiraya Tutulan Toprak Kıymeti		Ortağa Tutulan Toprak Kıymeti		TOPLAM		İşletme Arazisi Dekarına Düşen Değeri
	Değer	%	Değer	%	Değer	%	
1. Grup (26)	813.46	72.56	307.69	27.44	1121.15	100.00	99.84
2. Grup (28)	612,5	76,05	192,86	23,95	805,36	100,00	24,97
3. Grup (22)	1795.45	41.58	2522.73	58.42	4318.13	100.00	47.62
İşlt. Ort. (76)	1023,68	53,03	906,58	46,97	1930,26	100,00	45,99

EK 12. İşletme Başına Düşen Özsermaye (Milyon TL) (Kazova Bölgesi)

İŞLETME GRUPLARI	Özsermaye (Milyon TL)	Özsermaye (Milyon TL/da)	Özsermayenin Aktif Sermayeye Oranı (%)
1. Grup (26)	9273,88	825,81	87,16
2. Grup (28)	23184,79	718,91	93,16
3. Grup (22)	47836,51	527,69	89,20
İşlt. Ort. (76)	25561,72	620,96	90,22

EK 13. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Brüt Üretim Değerleri (Milyon TL) (Kazova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI				
			1.Grup (26)	2.Grup (28)	3.Grup (22)	İşlt. Ort. (76)	
			Değeri	Değeri	Değeri	Değeri	
T A R L A Ü R Ü N L E R İ	Tahıllar	Buğday (S) (*)	27,12	163,30	868,79	320,93	
		Buğday (K) (*)	47,75	22,57	171,00	74,15	
		Arpa (K) (*)	1,23	10,44	7,41	6,42	
		TOPLAM	76,10	196,31	1047,20	401,50	
	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	124,00	1065,36	2543,02	1171,06	
		Ayçiçeği	9,53	8,25	104,54	36,56	
		TOPLAM	133,53	1073,61	2647,56	1207,62	
	Sebzeler	Domates (sırık)	1008,65	708,93	1077,05	918,03	
		Domates (yer)	74,13	157,14	299,09	169,83	
		Taze Fasulye	130,38	84,64	188,72	130,42	
		Kabak	2,31	---	---	0,79	
		Karpuz	34,62	---	20,45	17,76	
		Hıyar	---	0,57	---	0,21	
		Biber	7,69	---	9,09	5,26	
		TOPLAM	1257,78	951,28	1594,40	1242,30	
		Yem Bitkileri	Yonca	---	63,49	5,29	24,92
			Fiğ	---	---	2,73	0,79
	TOPLAM		---	63,49	8,02	25,71	
	Baklagiller	Kuru Fasulye	18,13	21,65	40,45	25,89	
		TOPLAM	18,13	21,65	40,45	25,89	
Yumru Bitkiler	Kuru Soğan	6,92	11,29	117,16	40,44		
	TOPLAM	6,92	11,29	117,16	40,44		
TARLA ÜRÜNLERİ TOPLAMI			1492,46	2317,63	5454,79	2943,46	
	Meyveler (**)	Şeftali	291,73	1070,88	1387,86	896,09	
		Elma	33,08	188,07	230,55	147,35	
		Vişne	2,62	---	12,73	4,58	
		Armut	13,85	1,60	40,91	17,17	
		TOPLAM	341,28	1260,56	1672,05	1065,19	
MEYVELER TOPLAMI			341,28	1260,56	1672,05	1065,19	
	Bağ (**)	Üzüm-yaprak	---	11,25	106,36	34,94	
BAĞ TOPLAMI			---	11,25	106,36	34,94	
	Ağaçlık(**)	Kavak Söğüt	1,06	5,59	20,80	8,44	
AĞAÇLIK TOPLAMI			1,06	5,59	20,80	8,44	

(*) Dane ve saman değerleri toplamını ifade etmektedir.

(**) Envanter kıymet artışları dahildir.

(S)= Sulu, (K)=Kuru

EK 14. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Brüt Üretim Değerlerinin Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI							
			1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
			A	B	A	B	A	B	A	B
T A R L A Ü R Ü N L E R İ	Tahıllar	Buğday (S) (*)	1,82	1,27	7,05	3,68	15,93	10,51	10,90	6,75
		Buğday (K) (*)	3,20	2,24	0,97	0,51	3,13	2,07	2,52	1,56
		Arpa (K) (*)	0,08	0,06	0,45	0,24	0,14	0,09	0,22	0,13
		TOPLAM	5,10	3,57	8,47	4,43	19,20	12,67	13,64	8,44
	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	8,31	5,81	45,97	24,02	4,62	30,77	39,79	24,62
		Ayçiçeği	0,64	0,45	0,35	0,19	1,92	1,26	1,24	0,77
		TOPLAM	8,95	6,26	46,32	24,21	48,54	32,03	41,03	25,39
	Sebzeler	Domates (sırk)	67,58	47,32	30,59	15,98	19,75	13,03	31,19	19,30
		Domates (yer)	4,97	3,48	6,78	3,55	5,48	3,62	5,77	3,57
		Taze Fasulye	8,74	6,12	3,65	1,91	3,46	2,28	4,43	2,74
		Kabak	0,15	,011	---	---	---	---	0,03	0,02
		Karpuz	2,32	1,62	---	---	0,37	0,25	0,60	0,37
		Hıyar	---	---	0,03	0,01	---	---	0,01	0,01
		TOPLAM	84,28	59,01	41,05	21,45	29,23	19,29	42,21	26,12
	Yem Bitkileri	Yonca	---	---	2,74	1,43	0,10	0,06	0,84	0,52
		Fiğ	---	---	---	---	0,05	0,03	0,03	0,02
		TOPLAM	---	---	2,74	1,43	0,15	0,09	0,87	0,54
	Baklagiller	Kuru Fasulye	1,21	0,85	0,93	0,49	0,74	0,49	0,88	0,55
		TOPLAM	1,21	0,85	0,93	0,49	0,74	0,49	0,88	0,55
	Yumru Bitkiler	Kuru Soğan	0,46	0,33	0,49	0,25	2,14	1,42	1,37	0,85
TOPLAM		0,46	0,33	0,49	0,25	2,14	1,42	1,37	0,85	
TARLA ÜRÜNLERİ TOPLAMI			100,00	70,02	100,00	52,26	100,00	66,00	100,00	61,89
Meyveler (**)	Şeftali	85,48	13,69	84,95	24,14	83,00	16,79	84,13	18,84	
	Elma	9,69	1,55	14,92	4,24	13,79	2,79	13,83	3,10	
	Vişne	0,77	0,12	---	---	0,76	0,16	0,43	0,10	
	Armut	4,06	0,65	0,13	0,04	2,45	0,49	1,61	0,36	
	TOPLAM	100,00	16,01	100,00	28,42	100,00	20,23	100,00	22,40	
MEYVELER TOPLAMI			100,00	16,01	100,00	28,42	100,00	20,23	100,00	22,40
Bağ (**)	Üzüm-yaprak	---	---	100,00	0,25	100,00	1,29	100,00	0,73	
BAĞ TOPLAMI			---	---	100,00	0,25	100,00	1,29	100,00	0,73
Ağaçlık(**)	Kavak Söğüt	100,00	0,05	100,00	0,13	100,00	0,25	100,00	0,18	
AĞAÇLIK TOPLAMI			100,00	0,05	100,00	0,13	100,00	0,25	100,00	0,18

A: Kendi Ürün Grubu Brüt Üretim Değerindeki yüzdesi (%) B: Toplam Brüt Üretim Değerindeki yüzdesi (%)

EK 15. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Brüt Üretim Değeri (Milyon TL) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI			
	1. Grup (26)	2. Grup (28)	3. Grup (22)	İşlt. Ort. (76)
	Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
Süt Sığırcılığı	296,57	754,32	955,36	655,92
Manda	---	---	9,89	2,86
Koyun	---	76,43	39,85	39,69
Tavuk	---	9,38	5,73	5,12
HAYVANCILIK ÜRETİM DALI BRÜT ÜRETİM DEĞERİ TOPLAMI	296,57	840,13	1010,83	703,59

EK 16. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Brüt Üretim Değerinin Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Süt Sığırcılığı	100,00	13,92	89,79	17,01	94,51	12,06	93,22	14,09
Manda	---	---	---	---	0,98	0,13	0,41	0,06
Koyun	---	---	9,10	1,72	3,94	0,50	5,64	0,85
Tavuk	---	---	1,11	0,21	0,57	0,07	0,73	0,11
HAYVANCILIK ÜRETİM DALI BRÜT ÜRETİM DEĞERİ TOPLAMI	100,00	13,92	100,00	18,94	100,00	12,76	100,00	15,11

A: Brüt Üretim Değerindeki yüzdesi (%) B: Toplam Brüt Üretim Değerindeki yüzdesi (%)

EK 17. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Brüt Üretim Değeri (Milyon TL) (Kazova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1. Grup (26)	2. Grup (28)	3. Grup (22)	İşlt. Ort. (76)
			Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
BİTKİSEL ÜRETİM	Tarla Ürünleri	Tahıllar	76,10	196,31	1047,20	401,50
		Endüstri Bitkileri	133,53	1073,61	2647,56	1207,62
		Sebzeler	1257,78	951,28	1594,40	1242,30
		Yem Bitkileri	---	63,49	8,02	25,71
		Baklagiller	18,13	21,65	40,45	25,89
		Yumru Bitkiler	6,92	11,29	117,16	40,44
		TOPLAM	1492,46	2317,63	5454,79	2943,46
	Meyve	TOPLAM	341,28	1260,56	1672,05	1065,19
	Bağ	TOPLAM	---	11,25	106,36	34,94
	Ağaçlık	TOPLAM	1,06	5,59	20,80	8,44
	TOPLAM	1834,80	3595,03	7254,00	4052,03	
HAYVANCILIK	Süt Sığırcılığı	TOPLAM	296,57	754,32	955,36	655,92
	Manda	TOPLAM	---	---	9,89	2,86
	Koyun	TOPLAM	---	76,43	39,85	39,69
	Tavuk	TOPLAM	---	9,38	5,73	5,12
	TOPLAM		296,57	840,13	1010,83	703,59
BRÜT ÜRETİM DEĞERİ TOPLAMI			2131,37	4435,16	8264,83	4755,62

EK 18. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Brüt Üretim Değerinin Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1. Grup (26)	2. Grup (28)	3. Grup (22)	İşlt. Ort. (76)
			%	%	%	%
BİTKİSEL ÜRETİM	Tarla Ürünleri	Tahıllar	3,57	4,43	12,67	8,44
		Endüstri Bitkileri	6,26	24,21	32,03	25,39
		Sebzeler	59,01	21,45	19,29	26,12
		Yem Bitkileri	---	1,43	0,09	0,54
		Baklagiller	0,85	0,49	0,49	0,55
		Yumru Bitkiler	0,33	0,25	1,42	0,85
		TOPLAM	70,02	52,26	66,00	61,89
	Meyve	TOPLAM	16,01	28,42	20,23	22,40
	Bağ	TOPLAM	---	0,25	1,29	0,73
	Ağaçlık	TOPLAM	0,05	0,13	0,25	0,18
		TOPLAM	86,08	81,06	87,76	85,21
HAYVANCILIK	Süt Sığırcılığı	TOPLAM	13,92	17,01	11,56	13,79
	Manda	TOPLAM	---	---	0,12	0,06
	Koyun	TOPLAM	---	1,72	0,48	0,83
	Tavuk	TOPLAM	---	0,21	0,08	0,11
	TOPLAM		13,92	18,94	12,23	14,80
BRÜT ÜRETİM DEĞERİ TOPLAMI			100,00	100,00	100,00	100,00

EK 19. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Değişken Masrafları
(Milyon TL) (Kazova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1. Grup (26) Değeri	2. Grup (28) Değeri	3. Grup (22) Değeri	İşlt. Ort. (76) Değeri
T A R L A Ü R Ü N L E R İ	Tahıllar	Buğday (S)	34,33	135,62	729,30	272,82
		Buğday (K)	58,81	35,75	203,08	92,08
		Arpa (K)	3,45	17,00	12,35	11,02
		TOPLAM	96,59	188,37	944,73	375,92
	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	61,39	522,89	1114,19	536,17
		Ayçiçeği	8,94	4,21	112,16	37,08
		TOPLAM	70,33	527,10	1226,35	573,25
	Sebzeler	Domates (sırtık)	526,02	405,71	512,98	477,92
		Domates (yer)	66,37	119,31	189,49	121,52
		Taze Fasulye	147,11	95,53	96,97	113,59
		Kabak	3,17	---	---	1,08
		Karpuz	11,18	---	12,73	7,51
		Hıyar	---	4,68	---	1,73
		Biber	13,81	---	14,95	9,05
		TOPLAM	767,66	625,23	827,12	732,40
	Yem Bitkileri	Yonca	---	36,91	11,83	17,02
		Fiğ	---	---	6,73	1,95
		TOPLAM	---	36,91	18,56	18,97
	Baklagiller	Kuru Fasulye	22,50	16,28	51,02	28,46
		TOPLAM	22,50	16,28	51,02	28,46
Yumru Bitkiler	Kuru Soğan	4,20	23,66	137,50	49,96	
	TOPLAM	4,20	23,66	137,50	49,96	
TARLA ÜRÜNLERİ TOPLAMI			961,28	1417,55	3205,28	1778,96
	Meyveler	Şeftali	142,00	437,87	245,90	281,08
		Elma	36,75	137,92	105,93	94,05
		Vişne	1,29	---	4,16	1,65
		Armut	12,98	11,06	30,98	17,48
		TOPLAM	193,02	586,85	386,97	394,26
MEYVELER TOPLAMI			193,02	586,85	386,97	394,26
	Bağ	Üzüm-yaprak	---	1,68	17,14	5,58
BAĞ TOPLAMI			---	1,68	17,14	5,58
	Ağaçlık	Kavak Söğüt	1,44	5,86	19,27	8,23
AĞAÇLIK TOPLAMI			1,44	5,86	19,27	8,23

EK 20. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Değişken Masrafların Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI								
			1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)		
			A	B	A	B	A	B	A	B	
T A R L A Ü R Ü N L E R İ	Tahıllar	Buğday (S)	3,57	2,56	9,57	5,76	22,75	17,77	15,33	10,85	
		Buğday (K)	6,12	4,38	2,52	1,52	6,34	4,95	5,18	3,66	
		Arpa (K)	0,36	0,26	1,20	0,72	0,38	0,30	0,62	0,44	
		TOPLAM	10,05	7,20	13,29	8,00	29,47	23,02	21,13	14,85	
	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	6,39	4,58	36,88	22,22	34,76	27,15	30,14	21,33	
		Ayçiçeği	0,93	0,66	0,30	0,18	3,50	2,73	2,08	1,47	
	Tarla Sebzeleri	Domates (sırık)	54,72	39,22	28,62	17,24	16,00	12,50	26,86	19,01	
		Domates (yer)	6,90	4,95	8,42	5,07	5,91	4,62	6,83	4,83	
		Taze Fasulye	15,30	10,97	6,74	4,06	3,03	2,36	6,39	4,52	
		Kabak	0,33	0,23	---	---	---	---	0,06	0,04	
		Karpuz	1,16	0,83	---	---	0,40	0,31	0,42	0,30	
		Hıyar	---	---	0,33	0,20	---	---	0,10	0,07	
		Biber	1,44	1,03	---	---	0,47	0,36	0,51	0,36	
		TOPLAM	79,86	57,23	44,11	26,57	25,81	20,15	41,17	28,93	
	Yem Bitkileri	Yonca	---	---	2,60	1,57	0,37	0,29	0,96	0,67	
		Fiğ	---	---	---	---	0,21	0,16	0,11	0,08	
		TOPLAM	---	---	2,60	1,57	0,58	0,45	1,07	0,75	
	Baklagiller	Kuru Fasulye	2,34	1,68	1,15	0,69	1,59	1,25	1,60	1,12	
		TOPLAM	2,34	1,68	1,15	0,69	1,59	1,25	1,60	1,12	
	Yumru Bitkiler	Kuru Soğan	0,44	0,31	1,67	1,01	4,29	3,35	2,81	1,97	
		TOPLAM	0,44	0,31	1,67	1,01	4,29	3,35	2,81	1,97	
	TARLA ÜRÜNLERİ TOPLAMI			100,00	86,16	100,00	60,24	100,00	78,10	100,00	70,26
		Meyveler	Şeftali	73,57	10,59	74,61	18,61	63,54	5,99	71,29	11,18
Elma			19,04	2,74	23,50	5,86	27,37	2,58	23,85	3,74	
Vişne			0,67	0,10	---	---	1,08	0,10	0,42	0,07	
Armut			6,72	0,96	1,89	0,47	8,01	0,76	4,44	0,70	
TOPLAM			100,00	14,39	100,00	24,94	100,00	9,43	100,00	16,29	
MEYVELER TOPLAMI			100,00	14,39	100,00	24,94	100,00	9,43	100,00	16,29	
	Bağ	Üzüm-yaprak	---	---	100,00	0,07	100,00	0,42	100,00	0,22	
BAĞ TOPLAMI			---	---	100,00	0,07	100,00	0,42	100,00	0,22	
	Ağaçlık	Kavak Söğüt	100,00	0,11	100,00	0,25	100,00	0,47	100,00	0,32	
AĞAÇLIK TOPLAMI			100,00	0,11	100,00	0,25	100,00	0,47	100,00	0,32	

A: Kendi Ürün Grubu Değişken Masrafındaki Yüzdesi (%) B: Toplam Değişken Masraftaki Yüzdesi (%)

EK 21. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Değişken Masrafları (Milyon TL) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI			
	1. Grup (26)	2. Grup (28)	3. Grup (22)	İşlt. Ort. (76)
	Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
Süt Sığırcılığı	185,63	306,39	449,32	306,45
Manda	---	---	4,66	1,35
Koyun	---	31,05	18,73	16,86
Tavuk	---	3,79	2,71	2,18
HAYVANCILIK ÜRETİM DALI DEĞİŞKEN MASRAFLAR TOPLAMI	185,63	341,23	475,42	326,84

EK 22. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Değişken Masraflarının Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Süt Sığırcılığı	100,00	13,31	89,79	13,02	94,51	10,95	93,76	12,10
Manda	---	---	---	---	0,98	0,11	0,41	0,05
Koyun	---	---	9,10	1,32	3,94	0,46	5,16	0,67
Tavuk	---	---	1,11	0,16	0,57	0,07	0,67	0,09
HAYVANCILIK ÜRETİM DALI DEĞİŞKEN MASRAFLAR TOPLAMI	100,00	13,31	100,00	14,50	100,00	11,58	100,00	12,91

A: Değişken Masraftaki Yüzdesi (%)

B: Toplam Değişken Masraftaki Yüzdesi (%)

EK 23. İncelenen İşletmelerde Hayvancılık Üretim Dalında Değişken Masrafların Masraf Unsurları İtibariyle Dağılımı (Milyon TL ve %) (Kazova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (26)		2. Grup (28)		3. Grup (22)		İşlt. Ort. (76)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Veteriner – İlaç	12,19	6,57	32,50	9,52	35,25	7,41	26,34	8,06
Aşım	0,81	0,43	1,79	0,53	1,70	0,36	1,43	0,44
Yem – Yem taşıma	93,79	50,53	195,23	57,21	284,92	59,93	186,49	57,06
Geçici İşçilik	78,84	42,47	111,71	32,74	153,55	32,30	112,58	34,44
TOPLAM	185,63	100,00	341,23	100,00	475,42	100,00	326,84	100,00

EK 24. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Değişken Masraflar (Milyon TL)
(Kazova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1. Grup (26)	2. Grup (28)	3. Grup (22)	İşlt. Ort. (76)
			Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
BİTKİSEL ÜRETİM	Tarla Ürünleri	Tahıllar	96,59	188,37	944,73	375,92
		Endüstri Bitkileri	70,33	527,10	1226,35	573,25
		Sebzeler	767,66	625,23	827,12	732,40
		Yem Bitkileri	---	36,91	18,56	18,97
		Baklagiller	22,50	16,28	51,02	28,46
		Yumru Bitkiler	4,21	23,66	137,50	49,96
		TOPLAM	961,28	1417,55	3205,28	1778,96
		Meyve	TOPLAM	193,02	586,85	386,97
	Bağ	TOPLAM	---	1,68	17,14	5,58
	Ağaçlık	TOPLAM	1,44	5,86	19,27	8,23
	TOPLAM		1155,74	2011,94	3628,66	2187,03
HAYVANCILIK	Süt Sığırcılığı	TOPLAM	185,63	306,39	449,32	306,45
	Manda	TOPLAM	---	---	4,66	1,35
	Koyun	TOPLAM	---	31,05	18,73	16,86
	Tavuk	TOPLAM	---	3,79	2,71	2,18
	TOPLAM		185,63	341,23	475,42	326,84
DEĞİŞKEN MASRAFLAR TOPLAMI			1341,37	2353,17	4104,08	2513,87

EK 25. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Değişken Masrafların Oransal Dağılımı (%) (Kazova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1. Grup (26)	2. Grup (28)	3. Grup (22)	İşlt. Ort. (76)
			%	%	%	%
BİTKİSEL ÜRETİM	Tarla Ürünleri	Tahıllar	7,20	8,00	23,02	14,85
		Endüstri Bitkileri	5,24	22,40	29,88	22,64
		Tarla Sebzeleri	57,23	26,57	20,15	28,93
		Yem Bitkileri	---	1,57	0,45	0,75
		Baklagiller	1,68	0,69	1,25	1,12
		Yumur Bitkiler	0,31	1,01	3,35	1,97
		TOPLAM	71,66	60,24	78,10	70,26
	Meyve	TOPLAM	14,39	24,94	9,43	16,29
	Bağ	TOPLAM	---	0,07	0,42	0,22
	Ağaçlık	TOPLAM	0,11	0,25	0,47	0,32
TOPLAM		86,16	85,50	88,42	87,09	
HAYVANCILIK	Süt Sığırcılığı	TOPLAM	13,84	13,02	10,95	34,22
	Manda	TOPLAM	---	---	0,11	0,15
	Koyun	TOPLAM	---	1,32	0,46	2,07
	Tavuk	TOPLAM	---	0,16	0,07	0,27
	TOPLAM		13,84	14,50	11,58	12,91
DEĞİŞKEN MASRAFLAR TOPLAMI			100,00	100,00	100,00	100,00

EK 26. İşletme Başına Düşen Toprak Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
Tarla Arazisi		5338,04	95,86	11697,83	100,00	23321,66	98,58	12158,20	98,62
Meyve ve	Meyvelik	230,44	4,14	---	---	336,67	1,42	169,67	1,38
Bağ	Bağ	---	---	---	---	---	---	---	---
Arazi	Toplam	230,44	4,14	---	---	336,67	1,42	169,67	1,38
Ağaçlık Arazi		---	---	---	---	---	---	---	---
Toprak Sermayesi Toplamı		5568,48	100,00	11697,83	100,00	23658,33	100,00	12327,87	100,00
Toprak Sermayesi (Milyon TL/Da)			176,16		167,73		163,73		167,20

EK 27. İşletme Başına Düşen Arazi Islahı (Meliorasyon) Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

İŞLETME GRUPLARI		ARAZİ ISLAH SERMAYESİ								
		Hendek		Su Kuyusu ve Sondaj		Sulama Havuzu		TOPLAM		Arazi Islahı Sermayesi (Milyon TL/da)
		Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%	
1. Grup(23)		---	---	8,70	100,00	---	---	8,70	100,00	0,28
2. Grup(23)		6,52	100,00	---	---	---	---	6,52	100,00	0,09
3. Grup(15)		---	---	40,00	85,71	6,67	14,29	46,67	100,00	0,32
İşlt. Ort. (61)		2,46	14,29	13,12	76,19	1,64	9,52	17,22	100,00	0,23

EK 28. İşletme Başına Düşen Bina Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

BİNALAR			İŞLETME GRUPLARI							
			1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
			Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
İKAMETGAH BİNALAR	EV	Beton	224,64	26,07	304,35	26,55	464,44	27,72	313,66	26,83
		Ahşap	298,55	34,64	360,87	31,48	411,11	24,53	349,73	29,91
		Taş	57,97	6,73	84,06	7,33	66,67	3,98	69,95	5,98
		Kerpiç	---	---	---	---	---	---	---	---
İKAMETGAH BİNALAR TOPLAMI			581,16	67,44	749,28	65,36	942,22	56,23	733,34	62,72
İŞLETME BİNALAR	DEPO	Beton	---	---	---	---	---	---	---	---
		Ahşap	---	---	---	---	---	---	---	---
	AMBAR	Tuğla-Taş	---	---	---	---	---	---	---	---
		Tahta	5,80	0,68	2,90	0,25	18,67	1,11	7,87	0,67
	AHIR	Ahşap	124,64	14,46	219,71	19,17	320,00	19,10	208,53	17,84
		Beton	40,58	4,71	30,43	2,65	---	---	26,76	2,29
		Taş	11,59	1,35	33,33	2,91	35,56	2,12	25,68	2,19
		Kerpiç	14,49	1,68	15,94	1,39	17,78	1,06	15,85	1,35
	SAMANLIK	Beton	---	---	7,25	0,63	9,11	0,54	4,97	0,43
		Ahşap	54,35	6,31	57,68	5,03	79,56	4,75	61,81	5,29
		Kerpiç	8,70	1,01	2,32	0,20	5,33	0,32	5,47	0,47
	GÜBRELIK	Beton	---	---	---	---	---	---	---	---
		Ahşap	---	---	8,84	0,77	6,67	0,40	4,97	0,43
		Taş	15,94	1,85	---	---	9,78	0,58	8,42	0,72
		Kerpiç	---	---	17,25	1,51	4,44	0,27	7,60	0,65
	AGIL	Beton	---	---	---	---	---	---	---	---
		Ahşap	---	---	---	---	113,33	6,76	27,86	2,38
		Taş	---	---	---	---	17,78	1,06	4,37	0,37
	HANGAR	Beton	---	---	---	---	---	---	---	---
		Ahşap	---	---	---	---	51,11	3,05	12,57	1,08
GARAJ	Beton	---	---	---	---	44,44	2,65	10,93	0,93	
	Ahşap	---	---	---	---	---	---	---	---	
KÜMES	Beton	---	---	---	---	---	---	---	---	
	Ahşap	4,35	0,51	1,45	0,13	---	---	2,19	0,19	
İŞLETME BİNALAR TOPLAMI			280,44	32,56	397,10	34,64	733,56	43,77	435,85	37,28
TOPLAM BİNA SERMAYESİ			861,60	100,00	1146,38	100,00	1675,78	100,00	1169,19	100,00
Bina Sermayesi (Milyon TL/da)			27,26		16,44		11,60		15,86	

EK 29. İşletme Başına Düşen Bitki Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
BİTKİ SERMAYESİ	Meyveli Ağaçlar	20,00	22,32	---	---	12,40	16,37	10,59	13,10
	Bağ	---	---	---	---	---	---	---	---
	Meyvesiz Ağaçlar	69,63	77,68	75,41	100,00	63,33	83,63	70,26	86,90
	TOPLAM	89,63	100,00	75,41	100,00	75,73	100,00	80,85	100,00
Bitki Sermayesi (Milyon TL/Da)		2,84		1,08		0,53		1,10	

EK 30. İşletme Başına Düşen Tarla Demirbaşı Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
TARLA DEMİRBAŞI SERMAYESİ	Nadas- Sürüm	162,09	64,12	266,98	57,82	519,03	61,23	289,41	60,56
	Tarlaya Atılmış Tohum	64,93	25,69	132,44	28,68	213,03	25,13	126,80	26,54
	Tarlaya Atılmış Gübre	25,77	10,19	62,33	13,50	115,64	13,64	61,66	12,90
	TOPLAM	252,79	100,00	461,75	100,00	847,70	100,00	477,87	100,00
	Tarla Demirbaşı Sermayesi (Milyon TL/Da)		8,00		6,62		5,87		6,48

EK 31. İşletme Başına Düşen Alet- Makine Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Motorlu Makine ve Ekipmanları	Traktör	1260,87	82,76	2739,13	81,56	3700,00	74,10	2418,03	78,80
	İlaçlama Aletleri	---	---	19,13	0,57	68,33	1,37	24,02	0,78
	Diğerleri	248,91	16,34	591,31	17,61	1204,00	24,11	612,87	19,97
	TOPLAM	1509,78	99,10	3349,57	99,74	4972,33	99,58	3054,92	99,55
Küçük Alet ve Ekipmanları		13,70	0,90	8,91	0,26	21,00	0,42	13,69	0,45
ALET MAKİNE SERMAYESİ TOPLAMI		1523,48	100,00	3358,48	100,00	4993,33	100,00	3068,61	100,00
Alet Makine Sermayesi (Milyon TL/Da)		48,20		48,16		34,57		41,62	

EK 32. İşletme Başına Düşen Hayvan Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
İŞ HAYVANLARI		---	---	---	---	---	---	---	---
İRAT HAYVANLARI	Büyükbaş Hayvanlar	949,57	86,12	1603,26	94,89	2590,67	80,33	1599,59	85,57
	Küçükbaş Hayvanlar	150,43	13,64	54,35	4,85	624,33	19,36	230,74	14,15
	Kümes Hayvanları	2,61	0,24	2,94	0,26	9,93	0,31	4,53	0,28
	TOPLAM	1102,61	100,00	1660,55	100,00	3224,93	100,00	1834,86	100,00
HAYVAN SERMAYESİ TOPLAMI		1102,61	100,00	1660,55	100,00	3224,93	100,00	1834,86	100,00
Hayvan Sermayesi (Milyon TL/Da)		33,88		23,81		22,33		24,89	

EK 33. İşletme Başına Düşen Malzeme ve Mühimmat Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Hammadde ve Yardımcı Maddeler		34,39	100,00	51,61	100,00	126,60	83,51	63,56	91,19
Satılacak Ürünler		---	---	---	---	25,00	16,49	6,15	8,82
MALZEME VE MÜHİMMAT SERMAYESİ TOPLAMI		34,39	100,00	51,61	100,00	151,60	100,00	69,71	100,00
Malzeme-Mühimmat Sermayesi (Milyon TL/Da)		1,09		0,74		1,05		0,95	

EK 34. İşletme Başına Düşen Para Sermayesi (Milyon TL) ve Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Para Mevcudu		---	---	---	---	---	---	---	---
Alacaklar	Banka	43,48	8,05	13,04	1,70	---	---	21,31	2,69
	Kooperatif	482,61	89,30	752,17	98,30	990,00	81,55	709,02	89,66
	Şahıslar	14,35	2,65	---	---	224,00	18,45	60,49	7,65
	TOPLAM	540,44	100,00	765,21	100,00	1214,00	100,00	790,82	100,00
İŞLT. ORT. TOPLAM		540,44	100,00	765,21	100,00	1214,00	100,00	790,82	100,00
Para Sermayesi (Milyon TL/Da)		17,10		10,97		8,41		10,73	

EK 35. İşletme Başına Düşen Borç Miktarı (Milyon TL) ve Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

		İŞLETME GRUPLARI							
		1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
		Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
BORCUN KAYNAĞI	TCZB	110,87	19,28	92,39	17,48	236,00	47,55	134,67	25,02
	Kooperatifler	305,54	53,13	392,91	74,34	118,60	23,90	292,51	54,35
	Tüccarlar	---	---	---	---	14,53	2,93	3,57	0,67
	Devlet	---	---	---	---	---	---	---	---
	Şahıslar	158,70	27,59	43,26	8,18	127,20	25,62	107,43	19,96
	TOPLAM	575,11	100,00	528,56	100,00	496,33	100,00	538,18	100,00
Borç Miktarı (Milyon TL/da)		18,19		7,58		3,44		7,30	
Borçlu İşletme Oranı (%)		60,87		82,61		60,00		68,85	
Borçsuz İşletme Oranı (%)		39,13		17,39		40,00		31,15	

EK 36. İşletme Başına Düşen Kiraya ve Ortağa Tutulan Toprak Kıymeti (Milyon TL) ve Dağılımı (Artova Bölgesi)

	Kiraya Tutulan Toprak Kıymeti		Ortağa Tutulan Toprak Kıymeti		TOPLAM		İşletme Arazisi Dekarına Düşen Değeri
	Değer	%	Değer	%	Değer	%	
1. Grup (23)	34,78	39,02	54,35	60,98	89,13	100,00	2,82
2. Grup (23)	130,43	32,97	265,22	67,03	395,65	100,00	5,67
3. Grup (15)	1046,67	44,60	1300,00	55,40	2346,67	100,00	16,25
İşlt. Ort. (61)	319,67	42,07	440,17	57,93	759,84	100,00	10,31

EK 37. İşletme Başına Düşen Özsermaye (Milyon TL) (Artova Bölgesi)

İŞLETME GRUPLARI	Özsermaye (Milyon TL)	Özsermaye (Milyon TL/da)	Özsermayenin Toplam Aktife Oranı (%)
1. Grup (23)	9317,88	294,78	93,35
2. Grup (23)	18299,53	262,40	95,19
3. Grup (15)	33045,07	228,80	92,08
İşlt. Ort. (61)	18538,97	251,44	93,46

EK 38. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Brüt Üretim Değerleri (Milyon TL) (Artova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1.Grup (23)	2.Grup (23)	3. Grup (15)	İşlt. Ort. (61)
			Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
T A R L A Ü R Ü N L E R İ	Tahullar	Buğday (S) (*)	14,46	67,26	50,96	43,34
		Buğday (K) (*)	266,18	335,71	902,71	448,92
		Arpa (K) (*)	15,37	74,83	71,51	51,59
		Yulaf	---	6,43	4,92	3,64
		TOPLAM	296,01	484,23	1030,10	547,49
	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	347,54	769,70	1337,73	750,21
		TOPLAM	347,54	769,70	1337,73	750,21
	Yem Bitkileri	Yonca	---	1,39	109,17	27,37
		Fiğ	9,30	22,68	62,27	27,37
		TOPLAM	9,30	24,07	171,44	54,74
	Baklagiller	Kuru Fasulye	---	62,70	---	23,64
		Mercimek	---	2,56	1,90	1,43
		Nohut	---	17,07	12,16	9,43
		TOPLAM	---	82,33	14,06	34,50
	Yumru Bitkiler	Patates	12,39	60,43	301,00	101,47
		TOPLAM	12,39	60,43	301,00	101,47
TARLA ÜRÜNLERİ TOPLAMI			665,24	1420,76	2854,33	1488,41
	Meyveler (**)	Elma	6,41	---	28,00	9,30
		Vişne	7,17	---	4,03	3,69
		Armut	4,74	---	---	1,79
		Erik	4,35	---	---	1,64
		TOPLAM	22,67	---	32,03	16,42
MEYVELER TOPLAMI			22,67	---	32,03	16,42
	Ağaçlık(**)	Kavak Söğüt	14,20	15,48	9,67	13,57
AĞAÇLIK TOPLAMI			14,20	15,48	9,67	13,57

(*) Dane ve saman değerleri toplamını ifade etmektedir.

(**) Envanter kıymet artışları dahildir.

EK 39. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Brüt Üretim Değerlerinin Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI							
			1.Grup (23)		2.Grup (23)		3.Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
			A	B	A	B	A	B	A	B
T A R L A	Tahıllar	Buğday (S)	2,18	0,94	4,73	2,77	1,79	1,00	2,91	1,58
		Buğday (K)	40,01	17,36	23,63	14,00	31,63	17,72	30,16	16,37
		Arpa (K)	2,31	1,00	5,27	3,09	2,51	1,40	3,47	1,88
		Yulaf	---	---	0,45	0,26	0,17	0,10	0,24	0,13
		TOPLAM	44,50	19,30	34,08	20,02	36,10	20,22	36,78	19,96
Ü R Ü N L E R İ	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	52,24	22,66	54,18	31,82	46,87	26,26	50,40	27,35
		TOPLAM	52,24	22,66	54,18	31,82	46,87	26,26	50,40	27,35
E R İ	Yem Bitkileri	Yonca	---	---	0,10	0,06	3,82	2,15	1,84	1,00
		Fiğ	1,40	0,61	1,60	0,93	2,18	1,22	1,84	1,00
		TOPLAM	1,40	0,61	1,70	0,99	6,00	3,37	3,68	2,00
	Baklagiller	Kuru Fasulye	---	---	4,41	2,59	---	---	1,59	0,86
		Mercimek	---	---	0,18	0,11	0,06	0,04	0,10	0,05
Nohut		---	---	1,20	0,70	0,43	0,24	0,63	0,35	
TOPLAM	---	---	5,79	3,40	0,49	0,28	2,32	1,26		
İ	Yumurta Bitkileri	Patates	1,86	0,81	4,25	2,50	10,54	5,91	6,82	3,70
		TOPLAM	1,86	0,81	4,25	2,50	10,54	5,91	6,82	3,70
TARLA ÜRÜNLERİ TOPLAMI			100,00	43,38	100,00	58,73	100,00	50,74	100,00	54,27
	Meyveler	Elma	28,27	0,42	---	---	87,42	0,55	56,64	0,34
		Vişne	31,62	0,47	---	---	12,58	0,08	22,47	0,14
		Armut	20,91	0,31	---	---	---	---	10,90	0,06
		Erik	19,20	0,28	---	---	---	---	9,99	0,06
		TOPLAM	100,00	1,48	---	---	100,00	0,63	100,00	0,60
MEYVELER TOPLAMI			100,00	1,48	---	---	100,00	0,63	100,00	0,60
	Ağaçlık	Kavak Söğüt	100,00	0,93	100,00	0,64	100,00	0,19	100,00	0,50
AĞAÇLIK TOPLAMI			100,00	0,93	100,00	0,64	100,00	0,19	100,00	0,50

EK 40. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Brüt Üretim Değeri (Milyon TL) (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI				
	1.Grup (23)	2.Grup (23)	3.Grup (15)	İşlt. Ort. (61)	
	Değeri	Değeri	Değeri	Değeri	
Süt Sığırcılığı	720,72	925,90	1844,22	1074,35	
Manda	19,57	0,44	9,93	9,99	
Koyun	83,00	51,20	319,43	129,15	
Tavuk	8,05	5,32	23,67	10,86	
HAYVANCILIK ÜRETİM DALI BRÜT ÜRETİM DEĞERİ TOPLAMI		831,34	982,86	2197,25	1224,35

EK 41. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Brüt Üretim Değerinin Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1.Grup (23)		2.Grup (23)		3.Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Süt Sığırcılığı	86,69	47,00	94,20	38,27	83,93	36,21	87,75	39,17
Manda	2,36	1,28	0,05	0,02	0,45	0,20	0,81	0,36
Koyun	9,98	5,41	5,21	2,12	14,54	6,28	10,55	4,71
Tavuk	0,97	0,52	0,54	0,22	1,08	0,45	0,89	0,40
HAYVANCILIK ÜRETİM DALI BRÜT ÜRETİM DEĞERİ TOPLAMI	100,00	54,21	100,00	40,63	100,00	43,14	100,00	44,64

A: Brüt Üretim Değerindeki yüzdesi (%) B: Toplam Brüt Üretim Değerindeki yüzdesi (%)

EK 42. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Brüt Üretim Değeri (MilyonTL) (Artova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1.Grup (23)	2. Grup (23)	3.Grup (15)	İşlt. Ort. (61)
			Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
BİTKİSEL ÜRETİM	Tarla Ürünleri	Tahıllar	296,01	484,23	1030,10	547,49
		Endüstri Bitkileri	347,54	769,70	1337,73	750,21
		Yem Bitkileri	9,30	24,07	171,44	54,74
		Baklagiller	---	82,33	14,06	34,50
		Yumru Bitkiler	12,39	60,43	301,00	101,47
		TOPLAM	665,24	1420,76	2854,33	1488,41
	Meyve	TOPLAM	22,67	---	32,03	16,42
	Ağaçlık	TOPLAM	14,20	15,48	9,67	13,57
TOPLAM		702,11	1436,24	2896,03	1518,40	
HAYVANCILIK	Süt Sığırcılığı	TOPLAM	720,72	925,90	1844,22	1074,35
	Manda	TOPLAM	19,57	0,44	9,93	9,99
	Koyun	TOPLAM	83,00	51,20	319,43	129,15
	Tavuk	TOPLAM	8,05	5,32	22,67	10,86
	TOPLAM		831,34	982,86	2197,25	1224,35
BRÜT ÜRETİM DEĞERİ TOPLAMI			1533,45	2419,10	5093,28	2742,75

EK 43. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Brüt Üretim Değerinin Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1.Grup (23) %	2.Grup (23) %	3.Grup (15) %	İşlt. Ort. (61) %
BİTKİSEL ÜRETİM	Tarla Ürünleri	Tahıllar	19,30	20,02	20,22	19,96
		Endüstri Bitkileri	22,66	31,82	26,26	27,35
		Yem Bitkileri	0,61	0,99	3,37	1,20
		Baklagiller	---	3,40	0,28	1,26
		Yumru Bitkiler	0,81	2,50	5,91	3,70
		TOPLAM	43,38	58,73	50,74	54,27
	Meyve	TOPLAM	1,48	---	0,63	0,60
	Bağ	TOPLAM	---	---	---	---
	Ağaçlık	TOPLAM	0,93	0,64	0,19	0,50
		TOPLAM	45,79	59,37	56,86	55,36
HAYVANCILIK	Süt Sığırcılığı	TOPLAM	47,00	38,27	36,21	39,17
	Manda	TOPLAM	1,28	0,02	0,20	0,36
	Koyun	TOPLAM	5,41	2,12	6,28	4,71
	Tavuk	TOPLAM	0,52	0,22	0,45	0,40
		TOPLAM	54,21	40,63	43,14	44,64
BRÜT ÜRETİM DEĞERİ TOPLAMI			100,00	100,00	100,00	100,00

EK 44. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Değişken Masrafları
(Milyon TL) (Artova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI				
			1.Grup (23)	2.Grup (23)	3.Grup (15)	İşlt. Ort. (61)	
			Değeri	Değeri	Değeri	Değeri	
T A R L A Ü R Ü N L E R İ	Tahıllar	Buğday (S)	13,32	101,33	40,84	53,27	
		Buğday (K)	318,62	548,34	1177,94	616,55	
		Arpa (K)	31,47	128,76	119,07	89,69	
		Yulaf	---	7,35	9,55	5,12	
		TOPLAM	363,41	785,78	1347,40	764,63	
	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	199,12	529,38	722,70	452,39	
		TOPLAM	199,12	529,38	722,70	452,39	
	Yem Bitkileri	Yonca	---	2,72	28,80	8,11	
		Fiğ	18,00	40,14	58,16	36,22	
		TOPLAM	18,00	42,86	86,96	44,33	
	Baklagiller	Kuru Fasulye	---	47,61	---	17,95	
		Mercimek	---	3,77	4,93	2,63	
		Nohut	---	46,50	9,89	19,97	
		TOPLAM	---	97,88	14,82	40,55	
	Yumru Bitkiler	Patates	34,11	76,76	360,81	130,53	
		TOPLAM	34,11	76,76	360,81	130,53	
	TARLA ÜRÜNLERİ TOPLAMI			614,64	1532,66	2532,69	1432,43
		Meyveler	Elma	0,84	---	10,77	2,97
			Vişne	8,30	---	4,33	4,19
Armut			1,00	---	---	0,38	
Erik			0,14	---	---	0,05	
TOPLAM			10,28	---	15,10	7,59	
MEYVELER TOPLAMI			10,28	---	15,10	7,59	
	Ağaçlık	Kavak Söğüt	1,39	7,80	7,73	5,37	
AĞAÇLIK TOPLAMI			1,39	7,80	7,73	5,37	

EK 45. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Bitkisel Ürünler Değişken Masrafların Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI								
			1.Grup (23)		2.Grup (23)		3.Grup (15)		İşlt. Ort. (61)		
			A	B	A	B	A	B	A	B	
T A R L A Ü R Ü N L E R İ	Tahıllar	Buğday (S)	2,17	1,31	6,61	5,05	1,61	1,17	3,72	2,67	
		Buğday (K)	51,84	31,21	35,78	27,34	46,51	33,80	43,04	30,87	
		Arpa (K)	5,12	3,09	8,40	6,42	4,70	3,42	6,26	4,49	
		Yulaf	---	---	0,48	0,37	0,38	0,28	0,36	0,25	
		TOPLAM	59,13	35,66	51,27	39,18	53,20	38,67	53,38	38,28	
	Endüstri Bitkileri	Şekerpancarı	32,39	19,54	34,54	26,39	28,53	20,74	31,58	22,65	
		TOPLAM	32,39	19,54	34,54	26,39	28,53	20,74	31,58	22,65	
	Yem Bitkileri	Yonca	---	---	0,18	0,14	1,14	0,82	0,57	0,41	
		Fiğ	2,93	1,77	2,62	2,00	2,30	1,67	2,53	1,81	
		TOPLAM	2,93	1,77	2,80	2,14	3,44	2,49	3,10	2,22	
	Baklagiller	Kuru Fasulye	---	---	3,11	2,37	---	---	1,25	0,90	
		Mercimek	---	---	0,24	0,19	0,19	0,14	0,18	0,13	
		Nohut	---	---	3,03	2,32	0,39	0,29	1,39	1,00	
		TOPLAM	---	---	6,38	4,88	0,58	0,43	2,83	2,03	
	Yumru Bitkiler	Patates	5,55	3,35	5,01	3,83	14,25	10,35	9,11	6,54	
		TOPLAM	5,55	3,35	5,01	3,83	14,25	10,35	9,11	6,54	
	TARLA ÜRÜNLERİ TOPLAMI			100,00	60,32	100,00	76,42	100,00	72,68	100,00	71,72
		Meyveler	Elma	8,17	0,08	---	---	71,32	0,31	39,13	0,15
			Vişne	80,74	0,82	---	---	28,68	0,12	55,20	0,21
Armut			9,73	0,10	---	---	---	---	5,01	0,02	
Erik			1,36	0,01	---	---	---	---	0,66	0,01	
TOPLAM			100,00	1,01	---	---	100,00	0,43	100,00	0,38	
MEYVELER TOPLAMI			100,00	1,01	---	---	100,00	0,43	100,00	0,38	
	Ağaçlık	Kavak Söğüt	100,00	0,14	100,00	0,39	100,00	0,22	100,00	0,27	
AĞAÇLIK TOPLAMI			100,00	0,14	100,00	0,39	100,00	0,22	100,00	0,27	

A: Kendi Ürün Grubu Değişken Masrafındaki yüzdesi (%) B: Toplam Değişken Masraftaki yüzdesi (%)

EK 46. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Değişken Masrafları (Milyon TL) (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI			
	1.Grup (23)	2.Grup (23)	3.Grup (15)	İşlt. Ort. (61)
	Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
Süt Sığırcılığı	340,40	438,27	779,85	484,35
Manda	9,26	0,23	4,18	4,47
Koyun	39,19	24,24	135,10	58,23
Tavuk	3,81	2,51	10,04	4,91
HAYVANCILIK ÜRETİM DALI DEĞİŞKEN MASRAF TOPLAMI	392,66	465,25	929,17	551,96

EK 47. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Hayvancılık Üretim Dallarının Değişken Masraflarının Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	A	B	A	B	A	B	A	B
Süt Sığırcılığı	89,69	33,40	94,20	21,85	83,93	22,38	87,75	24,25
Manda	2,36	0,91	0,05	0,01	0,45	0,12	0,81	0,22
Koyun	9,98	3,85	5,21	1,21	14,54	3,88	10,55	2,92
Tavuk	0,97	0,37	0,54	0,12	1,08	0,29	0,89	0,24
HAYVANCILIK ÜRETİM DALI DEĞİŞKEN MASRAFLAR TOPLAMI	100,00	38,53	100,00	23,19	100,00	26,67	100,00	27,63

A: Değişken Masraftaki Yüzdesi (%)

B: Toplam Değişken Masraftaki Yüzdesi (%)

EK 48. İncelenen İşletmelerde Hayvancılıkta Değişken Masraflarının Masraf Unsurları İtibariyle Dağılımı (Milyon TL ve %) (Artova Bölgesi)

	İŞLETME GRUPLARI							
	1. Grup (23)		2. Grup (23)		3. Grup (15)		İşlt. Ort. (61)	
	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%	Değeri	%
Veteriner – İlaç	23,41	5,99	26,39	5,68	42,00	4,52	29,11	5,28
Aşım	4,56	1,17	4,26	0,92	6,20	0,99	4,85	0,88
Yem – Yem taşıma	211,68	54,19	226,91	48,84	571,90	61,55	306,00	55,54
Geçici İşçilik	150,96	38,65	207,04	44,56	309,07	33,26	210,98	38,30
TOPLAM	390,61	100,00	464,60	100,00	929,17	100,00	550,94	100,00

EK 49. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Değişken Masraflar (Milyon TL) (Artova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1. Grup (23)	2. Grup (23)	3. Grup (15)	İşlt. Ort. (61)
			Değeri	Değeri	Değeri	Değeri
BİTKİSEL ÜRETİM	Tarla Ürünleri	Tahıllar	363,41	785,78	1347,40	764,63
		Endüstri Bitkileri	199,12	529,38	722,70	452,39
		Yem Bitkileri	18,00	42,86	86,96	44,33
		Baklagiller	---	97,88	14,82	40,55
		Yumru Bitkiler	34,11	76,76	360,81	130,53
		TOPLAM	614,64	1532,66	2532,69	1432,43
	Meyve	TOPLAM	10,28	---	15,10	7,59
	Ağaçlık	TOPLAM	1,39	7,80	7,73	5,37
TOPLAM			626,31	1540,46	2555,52	1445,39
HAYVANCILIK	Süt Sığırcılığı	TOPLAM	340,40	438,27	779,85	484,35
	Manda	TOPLAM	9,25	0,23	4,18	4,47
	Koyun	TOPLAM	39,19	24,24	135,10	58,23
	Tavuk	TOPLAM	3,81	2,51	10,04	4,91
	TOPLAM			392,66	465,25	929,17
DEĞİŞKEN MASRAFLAR TOPLAMI			1018,97	2005,71	3484,69	1997,35

EK 50. İncelenen İşletmelerde İşletme Başına Düşen Toplam Değişken Masrafların Oransal Dağılımı (%) (Artova Bölgesi)

			İŞLETME GRUPLARI			
			1.Grup (23)	2.Grup (23)	3.Grup (15)	İşlt. Ort. (61)
			%	%	%	%
BİTKİSEL ÜRETİM	Tarla Ürünleri	Tahıllar	35,66	39,18	38,67	38,28
		Endüstri Bitkileri	19,54	26,39	20,74	22,65
		Yem Bitkileri	1,77	2,14	2,49	2,22
		Baklagiller	---	4,88	0,43	2,03
		Yumru Bitkiler	3,35	3,83	10,35	6,54
		TOPLAM	60,32	76,42	72,68	71,72
	Meyve	TOPLAM	1,01	---	0,43	0,38
	Ağaçlık	TOPLAM	0,14	0,39	0,22	0,27
TOPLAM		61,47	76,81	73,33	72,37	
HAYVANCILIK	Süt Sığırcılığı	TOPLAM	33,40	21,85	22,38	24,25
	Manda	TOPLAM	0,91	0,01	0,12	0,22
	Koyun	TOPLAM	3,85	1,21	3,88	2,92
	Tavuk	TOPLAM	0,37	0,12	0,29	0,24
	TOPLAM		38,53	23,19	26,67	27,63
DEĞİŞKEN MASRAFLAR TOPLAMI			100,00	100,00	100,00	100,00

ÖZGEÇMİŞ

1971 yılında Ankara'da doğdu. İlk öğrenimini Ankara'da, orta öğrenimini Tunceli'de, lise öğrenimini Erbaa'da tamamladı. 1990 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Tokat Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümünde Yüksek Öğrenimine başladı. 1994 yılında lisan eğitimini tamamlayarak aynı yıl Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında Yüksek Lisans öğrenimine ve tarım Ekonomisi Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı. 1997 yılında Yüksek Lisans öğrenimini tamamlayarak aynı yıl Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında Doktora öğrenimine başladı.

Halen Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Tarım İşletmeciliği Bilim Dalında araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

Tasarruf Şekli	Alan (da)	Değeri (TL/da)	Arazi Kirası (TL/da) (1)	Arazi Nev'i (2)	Ekili-Dikili Ürün Cinsi	Ana Ürün Miktarı (kg)	Yan Ürün Miktarı (kg)	Ar. Sulanma Durumu	Normal Yıllarda Verim	Verim Durumu (İ. O. Z)
Ö										
Z										
M										
Ü										
L										
K										
K										
I										
R										
A										
O										
R										
T										
A										
K										
KIRA-										
ORTAK										
VERİLEN										
TOPLAM										

(1) Kiralanan arazi için ödenen kira bedeli, ortaga alınan arazi için verilen ortaklık payı ve mülk araziler için ise eğer kiraya verilseydi kaç TL gelir getirdiği.

(2) Sulu Tarla Arazisi, Taban Arazi, Kıraç Tarla Arazisi, Meyve Bahçesi, Sebze Bahçesi, Bağ Arazisi, Çayır-Mer a Arazisi, Ormanlık Arazi, Bataklık, vs.

Ailenin toplam işletme dışı geliri: a) Tarım:.....TL b) Tarım Dışı:.....TL

HAYVANIN CİNSİ	Sayısı (adet)	Veteriner-İlaç Masrafı (TL)	Aşım-Bakım Masrafı (TL)	İşletmeden Sağlanan Yem (1)		İşletme Dışından Sağlanan Yem		Mas. (2)	Masrafı	(3)	MASRAFI
				Cinsi	Miktar	Tutarı (TL)	Cinsi				
I											
Ş											
H											
Y											
B											
B											
A											
Ş											
H											
Y											
K											
B											
A											
Ş											
H											
K											
Ü											
M											
E											
S											
A											
R											
I											

(1) Geçici işçinin işe, ilaç, tedavi giderleri dahil.

(2) İşletme ürünlerinden kullanılan yemler emsal bedeli üzerinden değerlendirilecektir.

(3) Sigorta, belli bir üretim şubesini ilgilendiren taşıma gibi masraflar

17: İŞLETMENİN MÜŞTEREK (SABİT) MASRAFLARI

MASRAFA KALEMİ	Masraf Miktar ve Birimi	Toplam Tutarı (TL)
Daimi İşçi Ücretleri (iaşe, ilaç, tedavi giderleri dahil)		
İş Hayvanları Yem ve Bakım Masrafları (ilaç, tedavi dahil)		
Traktör Yakıt Masrafları (yağ, hidrolik, vb dahil)		
Vergi ve Harçlar (arazi, bina, taşıt)		
Salma-Koruma Masrafları		
Sigorta Primleri		
İşletme İle İlgili Seyahat-İkamet Masrafları		
Arazi Kirası, Ortakçı Payı (*)		
Odenen Toplam Borç Faizi (*)		
Traktör Tamir-Bakım Masrafları (*)		
Bina Yıllık Tamir-Bakım Masrafları (*)		
Amortismanlar (*)		
Aile İşgücü Karşılığı (*)		
Envanter Kıymet Eksilişi (*)		
- Bitki Envanteri		
- İş Hayvanları Envanteri		
- Malzeme Envanteri		
TOPLAM		

(*) Daha önceki bölümlerde sorulduğundan, burada tekrar sorulmayacaktır.

2. SOSYAL YAPI

2.1. DEMOGRAFİK YAPI

1. Aile Başkanının Asıl ve Yan Mesleği nedir?

Asıl Meslek

Yan Meslek

2. Son mezun olduğunuz okuldan sonra neden okumadınız?

() Köyde okul yoktu () Maddi nedenler () Ailesi karşı çıktı () İşgücüne ihtiyaç vardı
() Evlendim () Diğer

2.2. AİLE YAPISI

1. Evliliğe karar almanızda kimlerin etkisi oldu?

() Anne-baba () Kendisi () Arkadaşları () Akrabaları () Başka (Belirtiniz)

2. Eşiniz ile akrabalık dereceniz nedir?

() Yakın akraba () Uzak akraba () Akraba değil

3. Siz ve eşiniz kaç yaşında evlendiniz?

Kendisi

Eşi

4. Resmî yada dinî nikahınız var mı?

Resmî () Var () Yok

Dinî () Var () Yok

2.3. YAŞAM DÜZEYİ

1. Konutların Donanımı

	Evet	Hayır
Evinizde kaç oda var?		
Su evin içinde mi?		
Tuvalet evin içinde mi?		
Evde radyo var mı?		
Evde çamaşır makinası var mı?		
Evde televizyon var mı?		
Evde fırın var mı?		
Evde banyo var mı?		

2. Binek otomobil vb. var mı?

() Var () Yok

3. Dinlenme, tatil vb. ihtiyaçlarınızı nasıl ve nerede gideriyorsunuz?

.....
.....
.....

2.4. SAĞLIK DURUMU

1. Hastalandığınızda

() Kendi geçmesini bekler

() Hastane-doktora gider

() Tanıdık tavsiyesine uyar

() Doğal ilaçlar kullanır

() Kırıkçı, çıkıkçıya gider

() Çevredeki saygın kişilere, hocaya gider

2. Doktora gitme sıklığınız nedir?

.....

3. Siz ve ailenizin herhangi bir sağlık güvenceniz veya hayat sigortanız var mı?

() Evet () Hayır

4. Tedavi olmak için başvurduğunuz sağlık kuruluşları hangileridir?

() SSK () Özel Muayenehane

() Sağlık Ocakları

() Yurt dışındaki kuruluşlar

() Devlet Hastanesi

2.5. AİLEDE KARAR ALMA

1. Aşağıdaki kriterlerde en çok sözü geçen kimdir?

	Anne	Baba	Anne- Baba	Çocuklar	Tüm aile	En büyük erkek çocuk ve baba	Başka (.....)
Hane gelirinin harcanması							
Borç alma ya da verme							
Herhangi bir yeniliği benimserken							
Tarımsal faaliyetlerle ilgili							
Eve herhangi bir şey alımında							

2.6. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINI KULLANIM DÜZEYİ

1. Radyoyu ne sıklıkta dinlersiniz?

() Hiç () Ara-sıra () Haftada 1-2 kez () Hergün

2. Televizyonu ne sıklıkta izlersiniz?

() Hiç () Ara-sıra () Haftada 1-2 kez () Hergün

3. Gazete okuma alışkanlığınız nedir?

() Hiç () Ara-sıra () Hergün

2.7. DIŞ KÜLTÜRE AÇILMA DÜZEYİ

1. Tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığınız nedir?

	Hiç	Yılda 1 kez	Yılda 2' kez	Yılda 3 kez	Yılda 3'ten fazla
Tarım İl Müdürlüğü					
Meyvecilik Üretim İstasyonu					
TCZB					
Diğer Kooperatif vb.					

2. Tokat'a ne sıklıkta gidersiniz?

() Hemen her gün () Haftada 3-5 kez () Haftada 1 kez () Ayda 1 kez

() İşim düştükçe

3. Büyük şehirlere ne sıklıkta gidersiniz?

() Birkaç yılda bir () Hiç () Yılda 1kez () Yılda 2-3 kez () Yılda 4-5 kez

() Yılda 5'den fazla

4. Şehire gidiş nedenleri

() Gıda ve giyim ihtiyaçları için () Çalışmak için () Ürün pazarlamak için
 () Eğlenmek için () Akraba-eş, dost ziyaret () Belli bir iş için gidilmiyor
 () Hastalık ve ilaç alma nedeniyle () Resmi işler nedeniyle

2.8. SOSYAL KATILIM DÜZEYİ

1. Köy yönetiminde herhangi bir göreviniz var mı?

() Evet () Hayır

Evet ise görevi

2. Herhangi bir kuruluşa, derneğe, siyasi partiye üye misiniz?

() Evet () Hayır

Evet ise (belirtiniz).....

2.9. İŞBİRLİĞİ EĞİLİM DÜZEYİ

Tarımsal faaliyetlerde işbirliği ve grup çalışmasına katılım durumu

Tarımsal Faaliyetler	İşbirliğine katılım yapıyor	İşbirliğine katılım yapmıyor
Toprak Hazırlama		
Tohum Ekme		
Bakım İşleri (Çapalama vb.)		
Sulama		
Tarım Makinaları Ortak Kullanımı		
Kredi Alma		
Hasat		
Tarım Ürünleri İşleme		
Tarım Ürünlerini Pazarlama		

2.10. MOBİLİTE**1. Köyde yaşamaktan memnun musunuz?** Evet (Nedenini belirtiniz)..... Hayır (Nedenini belirtiniz).....**2. Göç etmeyi düşünüyor musunuz?** Evet (Nedenini belirtiniz)..... Hayır (Nedenini belirtiniz).....**3. Göç ederseniz geride bıraktığınız arazinizi nasıl değerlendireceksiniz?****4. Göç ederseniz işletmeniz sizden sonra devam edecek mi?** Evet

Evet ise kim devam ettirecek?

 Hayır

Hayır ise nedenleri?

5. Şimdiye kadar aileden göç edenler

Kim göç etti?	
Kaç yıl önce göç etti?	
Nereye göç etti?	
Neden göç etti?	
Şu anda ne iş yapıyorlar?	

2.11. KREDİ KULLANIM DURUMU**1. Sizce tarımsal kredi kullanılmalı mı?** Evet kullanılmalı Hayır faizi yüksek Hayır faizli krediyi benimsemiyor Hayır kendi kaynaklarım yeterli Duruma göre kullanılabilir**2. Geçen üretim döneminde işletme kredi kullandınız mı?** Evet Hayır

Evet ise nereden

miktarı

faizi

3. Aldığımız krediyi hangi alanda kullandınız?**4. Şimdiye kadar hiç yatırım kredisi (tesis, bina, ahır, alet-makina, hayvancılık vb.) kullandınız mı?** Evet Hayır

Evet ise nereden

miktarı

faizi

Ne amaçla kullandınız?.....

5. Sizce en iyi kredi kaynakları hangileridir?

() Bankalar () Kooperatifler () Akrabalar () Komşular () Başka (.....)

2.12. TASARRUF DURUMU

1. Tasarruf yapabiliyor musunuz?

() Evet () Hayır

2. Tasarruflarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?

() Tarla, arazi alımı () Arsa alımı () Ev alımı veya Yapı Koop. () Altın döviz
() Alet makina () Bankaya yatırıyorum () Şehirdeki çocuklarıma gönderiyorum
() Diğer () Faize, diğer değerli kağıtlara yatırıyorum

2.13. TARIMSAL YENİLİKLERLE İLGİLENME DURUMU

1. Tarım sigortası yaptırıyor musunuz?

() Evet

() Hayır

Geçen yıl yaptırdınız mı?

() Evet Hangi ürüne? () Hayır

2. Tarımsal yayınları (dergi, broşür, TV, radyo prog. vb.) takip ediyor musunuz?

() Evet () Hayır

3. Tarımsal teknolojik gelişmeleri nereden takip ediyorsunuz?

() Tarımsal kuruluşlar () Komşu ve köy büyükleri () Özel firmalar d) Diğer.....

4. Tarımsal kurslara, toplantılara, seminerlere katıldınız mı?

() Evet

() Hayır

5. Aşağıdaki yeniliklerden hangisini uyguluyorsunuz?

a) İneklerde suni tohumlama tekniği b) Yağmurlama sulama
c) Yüksek sitem bağcılık d) Toprak analizi
e) Ziraî mücadele f) Hibrit sebze
g) Örtü altı yetiştiriciliği h) Sertifikalı tohum

6. Tarımsal faaliyetlerle ilgili kayıt tutuyor musunuz?

() Evet ise açıklayınız

() Hayır ise nedenleri

2.14. KOOPERATİF (KÖY KALKINMA KOOP. İÇİN) BİLİNÇ DÜZEYİ

1. Köyünüzde Kalkınma Kooperatifi var mı?

() Evet () Hayır

2. Köy Kalkınma Kooperatifine üye misiniz?

() Evet () Hayır

3. Kooperatife İlişkin Düşünceler

	Evet	Hayır
Koop. Üreticilerin ihtiyaç duyduğu üretim girdilerini ucuza temin eder		
Koop. tarımsal ürünlerin fiyat olarak en iyi değer bulduğu yerdir		
Koop. herkes eşittir		
Koop. kar etmese de üreticilerin dayandığı tek kuruluştur. Bu bakımdan önemlidir.		
Koop. sağladığı faydalar o kadar az ki, ortak olmak o kadar önemli değildir.		
Kooperatifçilik üreticinin kalkınması için en iyi çaredir. Bu açıdan üye olmak gerekir.		
Koop. olmasa üreticiler aracı ve tefecilerle karşı karşıya kalır.		
Kooperatif kurarak hep beraber işleri yürütmek üretici için daha iyidir.		
Kooperatif yönetiminde yer aldı.		
Kooperatif yönetiminde görev almak ister.		
Köy içinde veya dışında düzenlenen kooperatifçilik kurs ve seminerlerine katılır.		

2.15. TARIMSAL FAALİYETLERLE İLGİLİ ÖZELLİKLER

1. Üretim deseninizi belirlerken aşağıdaki kriterlerden hangilerini dikkate alıyorsunuz?(Önem sırasına göre)

	ÜRÜNLER									
Devletin belirlediği fiyat										
Piyasa fiyatı										
Komşuların etkisi										
Teknik teşkilatın tavsiyesi										
Pazar talebi ve satış kolaylığı										
Karlılık										
İşgücü ihtiyacının az olması										
Ekipman yetersizliği										
İklim ve toprak özellikleri										
Çiftçi ailesi ve işletme ihtiyacı										
Diğer										
Bu ürünü kaç yıldan beri üretiyorsunuz?										

2. Geçmiş yıllarda geleneksel faaliyetlerin dışında (besicilik, koyunculuk, kavakçılık, meyvecilik, arıcılık, ithal ürün sığırıcılığı, su ürünleri, seracılık vb.) tarımsal faaliyette bulundunuz mu?

() Evet

() Hayır.....

3. Yakın gelecekte bu alanlarında faaliyette bulunmayı düşünüyor musunuz?

() Evet

() Hayır.....

4. Son yıllarda tarımsal faaliyetleri karlı görüyor musunuz?

() Evet

() Hayır.....

5. Tarımsal girdileri nereden temin ediyorsunuz?

() Kooperatiflerden () Özel firmalardan () Kendi işletmemden

6. Para, kredi sıkıntınız olmasa hangi tarımsal faaliyetleri yapardınız?

7. Tarımsal faaliyetlerinizi kiminle birlikte yürütüyorsunuz?

() Kendisi ve aile fertleri () Akraba, eş, dost

() Köyden birileri () Diğer

2.16. GELİR-HARCAMA DURUMU

1. Tarım dışında herhangi bir güvenceniz var mı?

() Evet

() Çocukların para gönderiyor

() Bağkur maaşım var

() Aileden göç eden akrabalar para gönderiyor

() Kira vb. gelirim var

() Diğer.....

() Hayır

2. Yıllık harcamalarınızı dikkate aldığınızda bunların oransal dağılımı nedir?

	%
Gıda	
Eğitim-Kültür	
Sağlık	
Giyim	
Sabit Giderler (elkt., su, tüp, vergi vb.)	
Yakacak, Yakıt	
Diğer	

3. Geleceği garanti etme beklentisi

- a) Çocuklarım bakar b) Servetim var c) Sosyal güvencem var d) Hiç düşünmedim

2.17. SOSYAL STATÜ

1. Köyünüzdeki kişiler kültür, gelir, tecrübe, eğitim gibi durumlarına göre sınıflandırılabilir mi? (yani bazı kişilere daha güçlü, bilgili, saygıdeğer gözüyle bakılır mı?)

- Evet Hayır

2. Köyünüzde bu tür insanlar kimlerdir?

- Muhtar İmam Öğretmen Köy Ağası Köyün tüccarı

3. Köyünüzdeki sosyo-ekonomik göstergeler bakımından hangi düzeyde yer aldığınızı düşünüyorsunuz?

- Çok iyi İyi Orta -ortaya yakın Düşük-Orta Düşük

4. Bugünkü ekonomik durumunuzu ve hayat standardınızı 10 yıl evvelki durumunuzla karşılaştırmız.

- Daha iyi Daha Kötü Bir fark olmadı Karşılaştırma yapmıyorum

5. Bugünkü ekonomik durumunuzu ve hayat standardınızın 10 yıl sonra nasıl olacağını düşünüyorsunuz?

- Ümitliyim daha iyi olacak Karamsarım daha kötü olacak Bir fark olmayacak
 Karşılaştırma yapmıyorum

